

REVISTA MOLDOVENEASCĂ
DE DREPT INTERNAȚIONAL ȘI RELAȚII INTERNAȚIONALE
Chișinău, Republica Moldova

REVISTA MOLDOVENEASCĂ DE DREPT INTERNAȚIONAL ȘI RELAȚII INTERNAȚIONALE

*Moldavian Journal
of International Law
and International Relations*

*Молдавский журнал
международного права
и международных отношений*

*Nr. 4
2011*

REVISTA MOLDOVENEASCĂ DE DREPT INTERNAȚIONAL ȘI RELAȚII INTERNAȚIONALE

Publicație periodică științifico-teoretică
și informațional-practică fondată de
Asociația de Drept Internațional din Republica Moldova

Asociați:

Institutul de Istorie, Stat și Drept
al Academiei de Științe a Moldovei,
Universitatea de Studii Europene din Moldova,
Institutul de Stat de Relații Internaționale din Moldova,
Asociația pentru Politică Externă
și Cooperare Internațională din Republica Moldova

Înregistrată de către Camera Înregistrării de Stat
de pe lângă Ministerul Justiției al Republicii Moldova
Certificatul nr. MD 000039
din „04„ august 2009

Apare din 2006 de 4 ori pe an

Nr. 4 (22), 2011

ISSN 1857-1999

REDACTOR-ȘEF:

BURIAN Alexandru

doctor habilitat în drept, profesor universitar

SECRETAR ȘTIINȚIFIC:

CHIRTOACĂ Natalia

doctor în drept, conferențiar universitar

CONSILIUL REDACȚIONAL:

ANGEL Jose Luis IRIARTE, doctor în drept, prof. universitar (Spania);
ARHILIUC Victoria, doctor habilitat în drept, profesor cercetător (Italia);
BALAN Oleg, doctor habilitat în drept, conferențiar universitar (Moldova);
BENIUC Valentin, doctor habilitat în științe politice (Moldova);
FUAREA Augustin, doctor în drept, profesor universitar (România);
HEINRICH Hans-Georg, doctor în drept, prof. universitar (Austria);
KAPUSTIN Anatolii, doctor habilitat în drept, profesor universitar (Rusia);
MAZILU Dumitru, doctor în drept, profesor universitar (România);
NAZARIA Sergiu, doctor habilitat în științe politice (Moldova);
POPESCU Dumitru, doctor în drept, profesor universitar (România);
ROȘCA Alla, doctor habilitat în științe politice; profesor universitar (SUA);
SACOVICI Vasiliu, doctor habilitat în științe politice (Belarusi);
SEDLIȚCHI Iurie, doctor în drept, profesor universitar (Moldova);
TIMCENCO Leonid, doctor habilitat în drept, prof. universitar (Ucraina)

REDACȚIA:

CHINDĂBALIUC Oleana (redactor)

ADRESA NOASTRĂ:

Republica Moldova, mun. Chișinău,
str. Gh. Iablocikin, 2/1, bir. 305, MD 2069.
Tel. (37322) 23.44.17; Fax: (37322) 43.03.05

e-mail: alexandruburian@mail.md; alexandruburian@mail.ru;

alexandruburian@yahoo.com

hth://www.iisd.md

Indexul: PM 32028

Formulările și prezentarea materialelor nu reprezintă întotdeauna
poziția revistei și nu angajează în nici un fel redacția.

Responsabilitatea asupra conținutului articolelor
revine în exclusivitate autorilor.

© „Revista Moldovenească de Drept Internațional
și Relații Internaționale”, 2011.

Toate drepturile rezervate

SUMAR

DREPT INTERNAȚIONAL PUBLIC

- **GAMURARI Vitalie**. Persoanele dispărute fără veste și căile de reglementare a chestiunii în cauză (Partea I).....5
- **SMOCHINĂ Carolina, CERNEI Tatiana**. Impactul accederii Uniunii Europene la Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și libertăților fundamentale: evoluții și perspective (The impact of European Union accession to the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms: developments and perspectives).....12

DREPT INTERNAȚIONAL PRIVAT

- **GRIBINCEA Lilia**. Sistemul european al băncilor centrale (SEBC) și eurosistemul.....21

RELAȚII INTERNAȚIONALE

- **ALBU Natalia**. Dimensiunea strategică a asimetriei.....30
- **BURIAN Alexandru, GURIN Corina**. Procesul decizional în politica externă și influența lui asupra negocierilor.....39

TRIBUNA DOCTORANDULUI

- **CARA-RUSNAC Aliona**. Sistemul notarial latin din statele dezvoltate ca: Germania, Canada, Franța și Italia. Influența acestuia asupra țărilor în curs de dezvoltare.....56
- **CASIAN Iana**. Interpretarea contractelor comerciale internaționale.....66
- **PETRARU Roxana Alina**. Protecția drepturilor minorităților naționale în sistemul Societății Națiunilor și în sistemul ONU.....74
- **PÎRLOG Vitalie**. Conținutul libertății de exprimare protejate de Convenția Europeană a Drepturilor Omului.....90
- **SPIRLICENCO Vladislav**. Relații de dependență în contextul războiului rece.....103

COMUNICĂRI ȘTIINȚIFICE

- **BORSHCEVSCHI Andrei, SOSNA Boris**. Aspectele etnopoliticii în Actele normative ale CSI și Consiliului Europei (Аспекты этнополитики в Актах СНГ и Совета Европы).....111
- **UNGUREAN Ivan**. Reglementări internaționale privind adopția.....118

TRIBUNA DISCUȚIONALĂ

- **CIOBU Emil**. Apariția și dezvoltarea statului Republica Moldova: probleme și perspective ale identității.....130
- **GYÖNI Gábor**. Ungaria și Moldova în 1991 - 2011. Interesele Ungariei: teorie și practică (Венгрия и Молдавия в 1991 – 2011 гг. Интересы Венгрии: теория и практика).....139
- **SYCI Alexandru**. România și Moldova în manualele de istorie ucraineană (Румыния и Молдова в украинских учебниках истории).....145

BIBLIOTECA SPECIALIZATĂ

- Noi publicații.....152

NOUȚĂȚI ȘTIINȚIFICE

- Darea de seamă privind activitatea Consiliului Științific Specializat DH 15.12.00.10 - 24.06.04 în anii 2010-2011.....157

RUBRICA REVISTEI

- Consiliul redacțional al revistei „Revista Moldovenească de Drept Internațional și Relații Internaționale”.....166
- Date despre autori.....170
- Condițiile de prezentare a manuscriselor pentru publicare în “Revista moldovenească de drept internațional și relații internaționale”.....175

**MOLDAVIAN JOURNAL
OF INTERNATIONAL LAW
AND INTERNATIONAL RELATIONS**

Scientific-theoretical and information-practical
periodical publication founded by
Association of International Law from the Republic of Moldova

Co-founders:

Institute of History, State and Law
of the Academy of Sciences of Moldova,
Institute for Strategic Studies
from the University of European Studies of Moldova,
The Moldavian State Institute of International Relations,
Association of Foreign Policy
and International Cooperation from the Republic of Moldova

Registered with State Chamber of Registration
of Ministry of Justice of the Republic of Moldova
Certificate Nr. MD 000039
"4", August 2009

Published quarterly
No. 4 (22), 2011
ISSN. 1857-1999

EDITOR – IN – CHIEF:

BURIAN Alexander
Doctor Habilitat of Law, Full Professor

SCIENTIFIC SECRETARY:

Natalia CHIRTOACA,
Doctor of Law, Associate Professor

EDITORIAL BOARD:

ANGEL Jose Luis IRIARTE, Doctor of Law, Professor (Spain);
ARHILIUC Victoria, Doctor Habilitat of Law, Professor (Italy);
BALAN Oleg, Doctor Habilitat of Law, Associate Professor (Moldova);
BENIUC Valentin, Doctor Habilitat of Political Science (Moldova);
FUEREA Augustin, Doctor of Law, Professor (Romania);
HEINRICH Hans-Georg, Doctor of Law, Professor (Austria);
KAPUSTN Anatoly, Doctor Habilitat of Law, Professor (Russia);
MAZILU Dumitru, Doctor of Law, Professor (Romania);
NAZARIA Sergei, Doctor Habilitat of Political Science (Moldova);
POPESCU Dumitru, Doctor of Law, Professor (Romania);
ROȘCA Alla, Doctor Habilitat of Political Science, Professor (USA);
SACOVICI Vasili, Doctor Habilitat of Political Science (Belarus);
SEDLITSCHI Yuri, Doctor of Law, Professor (Moldova);
TIMCENCO Leonid, Doctor Habilitat of Law, Professor (Ukraine)

EDITORSHIP:

KINDIBALYK Olyana (editor)

OUR ADDRESS:

MD-2069, Republic of Moldova, Chisinau, of. 305,
2/1 Ghenadie Iablocikin str.
Tel. (37322) 23.44.17; Fax: (37322) 43.03.05
e-mail: alexandruburian@mail.md; alexandruburian@mail.ru;
alexandruburian@yahoo.com
<http://www.iisd.md>
PIN: PM 32028

The views of Editors do not necessarily coincide
with the opinions of the authors.

The responsibility for the authenticity and accuracy of the facts in the
published articles rests with the authors.

© Moldavian Journal of International Law
and International Relations, 2011

All rights reserved.

CONTENTS

PUBLIC INTERNATIONAL LAW

- **GAMURARI Vitalie**. Missing persons and methods of incidental problems (Part I).....5
- **SMOCHINĂ Carolina, CERNEI Tatiana**. The impact of European Union accession to the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms: developments and perspectives.....12

PRIVATE INTERNATIONAL LAW

- **GRIBINCYA Lilia**. The European System of Central Banks and the Eurosystem.....21

INTERNATIONAL RELATIONS

- **ALBU Natalia**. The strategic dimension of asymmetry.....30
- **BURIAN Alexandru, GURIN Corina**. The decision-making process in foreign policy and its influence on the negotiations.....39

THE TRIBUNE OF YOUNG SCIENTISTS

- **CARA-RUSNAC Aliona**. Latin notary system in the developed countries like: Germany, Canada, France, Italy and their impact on developing countries.....56
- **CASIAN Iana**. Interpretarea contractelor comerciale internaționale.....66
- **PETRARU Roxana Alina**. Protection of national minorities rights into the League of Nations and the UN system.....74
- **PIRLOG Vitalie**. The content of freedom of expression protected by the European Convention on Human Rights.....90
- **SPIRLICENCO Vladislav**. Dependence relations in the context of Cold War.....103

THE SCIENTIFIC COMMUNICATIONS

- **BORSHCEVSCHI Andrei, SOSNA Boris**. Aspects of ethopolitics in Normative Acts of CIS and the Council of Europe.....111
- **UNGUREAN Ivan**. International settlements regarding adoptio..118

THE TRIBUNE OF DISCUSSION

- **CIOBU Emil**. The emergence and development of the Republic of Moldova: problems and perspectives of identity.....130
- **GYÓNI Gábor. GYÓNI Gábor**. Hungary and Moldova in 1991 - 2011. Interests of hungary: theory and practice.....139
 - **SYCH Alexander**. Romania and Moldova in Ukrainian history textbooks.....145

SPECIALIZED LIBRARY

- News publications152

SCIENTIFIC NEWS

- Annual report – 2010-2011 of the Specialized Academic Council DH 15.12.10 - 24.06.04.....157

OUR JOURNAL

- Editorial board of the "MOLDAVIAN JOURNAL OF INTERNATIONAL LAW AND INTERNATIONAL RELATIONS".....166
- About authors.....170
- Conditions and requirements for publication materials and their design submitted to the "Moldavian Journal of International Law and International Relations".....175

**МОЛДАВСКИЙ ЖУРНАЛ
МЕЖДУНАРОДНОГО ПРАВА
И МЕЖДУНАРОДНЫХ ОТНОШЕНИЙ**

Научно-теоретический и информационно-практический
периодический журнал, основанный
Ассоциацией международного права Республики Молдова

Соучредители:

Институт истории, государства и права
Академии наук Молдовы,
Европейский университет Молдовы,
Молдавский государственный институт
международных отношений,
Ассоциация внешней политики
и международного сотрудничества Республики Молдовы

Зарегистрирован Государственной Регистрационной Палатой при
Министерстве юстиции Республики Молдова
Сертификат № MD 000039
от «4» августа 2009 года

Выходит с 2006 года. Издаётся 4 раза в год

№ 4 (22), 2011 год.

ISSN 1857-1999

ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР:

БУРИАН Александр
доктор юридических наук, профессор

УЧЕНЫЙ СЕКРЕТАРЬ:

Наталья КИРТОАКЭ
кандидат юридических наук, доцент

РЕДАКЦИОННЫЙ СОВЕТ:

АНХЕЛ Хосе Луис **ИРИАРТИ** доктор права, профессор (Испания);
АРХИЛЮК Виктория доктор юрид. наук, профессор (Италия);
БАЛАН Олег доктор юридических наук, доцент (Молдова);
БЕНЮК Валентин доктор политических наук (Молдова);
КАПУСТИН Анатолий доктор юрид. наук, профессор (Россия);
МАЗИЛУ Думитру доктор права, профессор (Румыния);
НАЗАРЯ Сергей доктор политических наук (Молдова);
ПОПЕСКУ Думитра доктор права, профессор (Румыния);
РОШКА Алла доктор политических наук, профессор (США);
САКОВИЧ Василий доктор политических наук, доцент (Беларусь);
СЕДЛЕЦКИЙ Юрий кандидат юрид. наук, профессор (Молдова);
ТИМЧЕНКО Леонид доктор юрид. наук, профессор (Украина);
ФУЕРЕА Августин доктор права, профессор (Румыния);
ХЕЙНДРИЧ Ханс-Георг, доктор права, профессор (Австрия)

РЕДАКЦИЯ:

Оляна **КИНДЫБАЛЮК** (редактор)

НАШ АДРЕС:

ул. Г. Яблочкин, 2/1, оф. 305, мун. Кишинёв,
Республика Молдова, MD 2069
Тел. (37322) 23.44.17; Факс: (37322) 43.03.05
e-mail: alexandruburian@mail.md; alexandruburian@mail.ru;
alexandruburian@yahoo.com
<http://www.iisd.md>
Почтовый индекс: РМ 32028

Мнения редакции не обязательно совпадают
с мнениями авторов публикаций.

Ответственность за точность проводимой информации
и изложение фактов лежит на авторах.

© «Молдавский журнал международного права
и международных отношений», 2011.

Все права зарегистрированы.

СОДЕРЖАНИЕ

МЕЖДУНАРОДНОЕ ПУБЛИЧНОЕ ПРАВО

- **ГАМУРАРЬ Виталие.** Лица, пропавшие без вести и пути решения возникающих проблем (Часть I).....5
- **СМОКИНЭ Каролина, ЧЕРНЕЙ Татьяна.** Влияние присоединения Европейского Союза к Конвенции о защите прав человека и основных свобод: развитие и перспективы.....12

МЕЖДУНАРОДНОЕ ЧАСТНОЕ ПРАВО

- **ГРИБИНЧА Лилия.** Европейская система центральных банков и Евросистема.....21

МЕЖДУНАРОДНЫЕ ОТНОШЕНИЯ

- **АЛБУ Наталия.** Стратегическое измерение асимметрии...30
- **БУРИАН Александр, ГУРИНА Корина.** Процесс принятия решений в области внешней политики и его влияние на переговоры.....39

Трибуна молодых ученых

- **КАРА-РУСНАК Алена.** Латинская нотариальная система развитых стран, на примере Германии, Канады, Франции, Италии и их влияние на развивающиеся страны.....56
- **КАСИАН Яна.** Толкование международных коммерческих договоров.....66
- **ПЕТРАРУ Роксана Алина.** Защита прав национальных меньшинств в системе Лиге Наций и системе Организации Объединенных Наций.....74
- **ПЫРЛОГ Виталие.** Содержание свободы слова защищаемой Европейской конвенцией по правам человека.....90
- **СПИРЛИЧЕНКО Владислав.** Отношения зависимости в контексте холодной войны.....103

НАУЧНЫЕ СООБЩЕНИЯ

- **БОРШЕВСКИЙ Андрей; СОСНА Борис.** Аспекты этнополитики в нормативных актах СНГ и Совета Европы.....111
- **УНГУРЯН Иван.** Международные положения относительно усыновления.....118

ДИСКУССИОННАЯ ТРИБУНА

- **ЧОБУ Емил.** Возникновение и развитие Республики Молдова: проблемы и перспективы идентичности.....130
- **ДЬЁНИ Габор.** Венгрия и Молдавия в 1991 – 2011 гг. Интересы Венгрии: теория и практика.....139
- **СЫЧ Александр.** Румыния и Молдова в украинских учебниках истории.....145

СПЕЦИАЛИЗИРОВАННАЯ БИБЛИОТЕКА

- Новые публикации.....152

НОВОСТИ НАУЧНОГО МИРА

- Отчёт о деятельности Специализированного ученого совета ДН 15.12.10 – 24.06.04 за 2010-2011 гг.....157

О НАШЕМ ЖУРНАЛЕ

- Редакционный совет „Молдавского журнала международного права и международных отношений”.....166
- Наши авторы.....170
- Условия опубликования и требования к предоставляемым материалам в «Молдавский журнал международного права и международных отношений».....175

DREPT INTERNAȚIONAL PUBLIC**PERSOANELE DISPĂRUTE FĂRĂ VESTE ȘI CĂILE DE
REGLEMENTARE A CHESTIUNII ÎN CAUZĂ (PARTEA I)****GAMURARI Vitalie*****ЛИЦА, ПРОПАВШИЕ БЕЗ ВЕСТИ
И ПУТИ РЕШЕНИЯ ВОЗНИКАЮЩИХ ПРОБЛЕМ (ЧАСТЬ I)**

Пропавшие без вести – это лица, местонахождения которых неизвестно семьям и (или) которые на основании заслуживающей доверия информации были объявлены пропавшими без вести в связи с международным или немеждународным вооруженным конфликтом, ситуацией насилия или беспорядками внутри страны либо любой другой ситуацией, в которой возникает потребность в услугах нейтрального и независимого посредника.

Вопросы, связанные с лицами, пропавшими без вести, являются наиболее актуальными в международном гуманитарном праве. Неопределенность в вопросах связанных с судьбой близких людей является жестокой реальностью современного мира, с которой сталкиваются все большее количество семей в условиях вооруженных конфликтов либо ситуаций внутренних беспорядков. Родители, братья, сестры, супруги и дети отчаянно пытаются отыскать исчезнувших лиц. Семьи, а также целые общества, находясь в неведении относительно судеб родных не в состоянии перевернуть страшную страницу результатом которой стала практическое уничтожение всей жизни. Они не могут присоединиться к реабилитационному и примирительному процессу ни как отдельно взятые лица ни как общество в целом. Такого рода раны в состоянии разрушить основу общества и подорвать отношения между различными группами и народами, иногда и по истечении нескольких десятилетий.

В последние годы Организация Объединенных Наций все больше обеспокоена феноменом насильственного исчезновения лиц – феномен, с которым сталкивается большинство вооруженных конфликтов, независимо от квалификации – международного либо немеждународного характера.

MISSING PERSONS AND METHODS OF INCIDENTAL PROBLEMS (PART I)

Missing persons are people whose whereabouts are unknown to their families and (or) who were declared missing on the basis of trustworthy information, due to international or internal armed conflict, abuse or disorders in a certain state or another situation, which implies the participation of a neutral and independent mediator.

Issues concerning missing persons are the most actual in the international humanitarian law. Uncertainty about the fate of significant and loved ones is a part of harsh reality of modern world, falling on an increasing number of families in the conditions of armed conflicts or situations of internal disorders. Parents, brothers, sisters, spouses and children are desperately trying to find their missing relatives. Families and even societies are uninformed about the fate of the missing persons, and they cannot turn the terrible page, on which the story of a life's destruction is written. They cannot accede to the rehabilitation and reconciliation process either as individuals or as parts of a society. These wounds are capable to destroy the basis of the society and to undermine relations between different groups and peoples, sometimes even after several decades.

Over the last years, the United Nations organization is more and more concerned with the phenomenon of forcible disappearance of persons – a phenomenon which accompanies the majority of armed conflicts, notwithstanding their classification as international or internal ones.

* **GAMURARI Vitalie** - Doctor în drept, conferențiar universitar, Decan Facultatea Drept, ULIM (Chișinău, Republica Moldova); **GAMURARI Vitalie** – Doctor of law, associate professor, the dean of the law faculty, Free International Institute of Moldova (Kishinev, The Republic of Moldova); **ГАМУРАРЬ Виталий** – Кандидат юридических наук, доцент, декан факультета права, Международный независимый университет Молдовы (Кишинев, Республика Молдова).

Introducere

Problema persoanelor dispărute fără veste este una din cele mai stringente în dreptul internațional umanitar. Nedeterminarea în ce privește destinul celui apropiat reprezintă una din realitățile dure ale contemporaneității a unui număr impunător de familii în situații de conflict armat sau de violență internă. Părinții, frații și surorile, soții și copiii încearcă disperat să-și găsească rudele pierdute. Familii și societăți întregi, nefiind la curent dacă sunt sau nu în viață cei apropiați, nu pot întoarce pagina cu evenimentele de groază, ce le-au distrus viața. Ei nu pot adera la procesul de reabilitare și conciliere, nici ca persoane luate aparte, nici ca o societate *in integrum*. Asemenea răni pot deteriora țesuturile societății și submina relațiile între grupuri și națiuni, uneori și peste decenii după evenimentele ce au avut loc.

În ultimii ani ONU este preocupat de fenomenul dispariției forțate a persoanelor, fenomen, cu care se confruntă majoritatea conflictelor armate, indiferent de calificarea acestora, fie că este vorba despre conflict armat internațional, fie non-internațional. În plus, fenomenul în cauză este destul de des prezent în condițiile regimurilor autoritare. Această metodă este pe larg aplicată în diverse regiuni ale lumii,¹ de exemplu, de regimurile autoritare latinoamericane.

O atenție deosebită acestei probleme i se acordă începând cu ultimul deceniu al sec. XX. În calitate de punct de reper poate fi considerată rezoluția Adunării Generale a ONU nr.47/133 din 18.12.1992 „Declarația privind protecția persoanelor contra disparițiilor forțate”.²

Condiții ce generează situații de apariție a persoanelor dispărute fără veste

Persoana dispărută fără veste este orice persoană, despre care nu se știe nimic în rezultatul unui conflict armat sau a unei situații de violență internă. Persoanele pot fi dispărute fără veste în cele mai diverse situații:

➤ Pot fi omorâte în momentul luării în prizonierat, arestului sau rănirii;

➤ Pot deceda, aflându-se sub arest, pot dispărea sau pot fi deținute în închisoare în lipsa unei legături cu lumea externă sau deținuți într-un local secret. Deseori familiile acestora, fie nu cunosc locul deținerii, fie le este interzis să-i viziteze sau chiar să facă schimb de scrisori. Datele despre persoanele private de libertate, cum sunt data și locul arestului, transportării, decesului sau înmormântării deseori nu sunt înregistrate, iar dacă se înregistrează, înscrisurile deseori sunt ascunse sau distruse;

➤ Omorurile în masă duc la aceea, că numărul persoanelor, a căror destin nu este cunoscut – devine tot mai mare. Cadavrele victimelor deseori sunt aruncate, îngropate în grabă sau chiar sunt distruse;

➤ Deseori familiile nu cunosc locul unde se află rudele înrolate în forțele armate sau formațiunile militare, deseori nu posedă surse pentru întreținerea legăturii cu acestea;

➤ Persoanele din cadrul forțelor armate sau a formațiunilor militare pot dispărea fără veste în timpul acțiunilor armate, cauza fiind lipsa unui semn de identificare, cum ar fi, de exemplu, insigna personală;

➤ Persoanele transportate și refugiații, grupuri izolate și populația din teritoriile ocupate nu-i pot înștiința pe cei apropiați, ceea ce poate duce la separarea îndelungată a familiilor;

➤ Copiii pot rămâne fără părinți, fie în timp de refugiu în timpul acțiunilor militare, fie în condițiile înrolării forțate, fie în urma detenției sau a înfierii în mod de urgență;

➤ Probele ce demonstrează decesul nu tot timpul sunt păstrate în modul respectiv în timpul exumației sau a procedurilor de autopsie.

Referindu-ne la responsabilitatea ce ține de implementarea prevederilor respective, constatăm că principalul responsabil este statul sau mai concret – oficialitățile statului. Totodată, anumite obligații în acest sens sunt atribuite și formațiunilor militare.

În principiu, pentru prevenirea unor asemenea situații este necesar de a asigura respectarea prevederilor drepturilor omului. Iată de ce este important, ca statele în deplină măsură să execute implementarea ambelor ramuri de drept, iar prevederile acestora să fie cunoscute pe larg.

În cazurile în care au fost luate toate măsurile, dar totuși, a fost imposibil de a determina destinul persoanelor ce au dispărut, în interesul familiilor și a populației este benefic de a recunoaște decesul

¹ În anii '70 ai secolului XX disparițiile forțate erau practicate în Cipru, Etiopia, Indonezia și Filipine. În timpul războiului din Alger această metodă represivă era utilizată de militarii francezi.

² Rezoluția Adunării Generale a ONU A/RES/47/133 Déclaration sur la protection de toutes les personnes contre les disparitions forcées. [on-line]: http://www.un.org/french/documents/view_doc.asp?symbol=A/RES/47/133. (Consulté le 25 octobre 2011).

persoanei, iar celor apropiați, trebuie să li se permită să o onoreze în modul respectiv.

Pornind acest studiu, care în mare parte se va baza pe practica internațională, inclusiv a diverselor state, a instanțelor judiciare și a organizațiilor internaționale, în special a Comitetului Internațional al Crucii Roșii (în continuare CICR), trebuie să atenționăm că și nivelul Republicii Moldova au fost efectuate anumite studii. Ne referim în special la lucrarea „Persoanele dispărute fără veste și familiile acestora”, autor Andrei Covrig, președinte al Asociației de drept internațional umanitar din Moldova, ce reprezintă un studiu amplu al stării de lucru în problematica abordată la nivelul Republicii Moldova.³ O altă încercare de a aborda această temă a fost întreprinsă de comun acord de către Facultatea de Drept, ULIM, CICR și Asociația de drept internațional umanitar din Moldova în cadrul conferinței internaționale științifico-practice „Promovarea drepturilor omului în contextul integrării europene: teorie și practică” cu genericul „Persoanele dispărute fără veste: constatări, concluzii și recomandări”, lucrările căreia s-au desfășurat în incinta ULIM între 09-10 iunie 2009.

Dreptul internațional umanitar și dispariția persoanelor, în urma unui conflict armat⁴

Din start atenționăm, că o contribuție enormă la reglementarea chestiunii în cauză are CICR. Unul din criteriile ce caracterizează CICR este că activitatea și mandatul său se bazează pe dreptul internațional, ce reflectă practica acumulată de comunitatea internațională. Principiul de bază al normelor concrete ale dreptului internațional umanitar, în special ale Convenției de la Geneva I-IV (1949) și ale Protocoloalelor Adiționale I și II (1977),⁵ ce țin de persoanele dispărute fără veste și

cele decedate, constituie „dreptul familiilor de a fi la curent referitor la destinul rudelor sale”. Fiecare parte la conflict este obligată să caute persoanele, pe care partea adversă le declară ca dispărute fără veste.⁶

Persoanele pot fi declarate dispărute fără veste indiferent de faptul – au decedat ele sau sunt în viață. În cazul în care sunt vii, este posibil ca ele să fie deținute de inamic, fie că sunt separate de familiile sale prin linia de front, fie – frontiera de stat. În ambele cazuri aceste persoane au dreptul la protecția acordată de dreptul internațional umanitar, în dependență de categoria din care fac parte (persoane civile, prizonieri de război, răniți și bolnavi etc.). Dreptul internațional umanitar contribuie la aceea, ca majoritatea din ele să înceteze să fie considerate dispărute fără veste.⁷

În cazul în care persoana este dispărută fără veste din considerente că sunt întrerupte legăturile poștale sau că s-a schimbat dislocația populației civile în timpul conflictului armat, legătura acesteia cu rudele trebuie să fie restabilită cât de curând, cu condiția că părțile la conflict își respectă obligația de a contribui la schimbul cu informații cu familia, inclusiv reintegrarea acesteia.⁸ În cazul în care persoana este dispărută fără veste în urma deținerii sub strajă de către partea inamică sau este spitalizat, dreptul internațional umanitar prescrie informarea imediată a familiei acestuia și a oficialităților prin intermediul a trei canale: informarea privind spitalizarea, luarea în prizonierat sau arestul;⁹ transmiterea prin intermediul unei cărți poștale privind luarea în prizonierat sau internarea;¹⁰ corespondența prin intermediul scrisorilor cu familia sa.¹¹ Oficialitățile care-l dețin pe prizonier sunt obligate să răspundă demersurilor referitor la persoanele ce se află sub puterea sa.¹²

În cazul în care, persoana dispărută fără veste, nu este în viață, înștiințarea familiei este problematică. Nu există obligația de a identifica

³ Андрей Ковриг. Лица, пропавшие без вести и их семьи (анализ молдавского национального законодательства и его соответствие положениям международного гуманитарного права: проблемы повышения эффективности нормативных актов и исполнительных механизмов). Кишинев. 2009. 136 с.

⁴ Studiu prezentat a fost expus se autor în raportul „Studiu privind statutul persoanelor dispărute fără veste și al persoanelor dispărute forțat conform dreptului internațional contemporan”, prezentat în cadrul conferinței internaționale științifico-practice „Persoanele dispărute fără veste: constatări, concluzii și recomandări”, lucrările căreia s-au desfășurat în incinta ULIM, Chișinău, între 09-10 iunie 2009.

⁵ Convențiile de la Geneva I-IV (1949) și Protocoloalele Adiționale I și II (1977) reglementează protecția diverselor categorii de persoane în timp de conflict armat, în special cu

caracter internațional (Convențiile I-IV; Protocolul I) și fără caracter internațional (Protocolul II).

⁶ Articolul 32 al Protocolului I.

⁷ Articolul 33 (1) al Protocolului I.

⁸ Articolul 25 și 26 al Convenției IV.

⁹ Articolul 16 al Convenției I, articolul 19 al Convenției II, articolul 122 și 123 al Convenției III, articolele 136 și 140 al Convenției IV, articolul 33 (2) al Protocolului I.

¹⁰ Articolul 70 al Convenției III și articolul 106 al Convenției IV.

¹¹ Articolul 71 al Convenției III și articolul 107 al Convenției IV.

¹² Articolul 122 (7) al Convenției III și articolul 137 (1) al Convenției IV.

fiecare cadavru găsit. Părțile trebuie doar să acumuleze informația care va ajuta la identificarea persoanelor decedate.¹³ Aceasta este confirmat și în acordul privind constituirea echipelor de căutare.¹⁴ Dreptul internațional umanitar în vigoare nu prevede dreptul familiilor de a prelua fosilele celor apropiați pentru a fi înmormântați sau identificați. Totodată, memoria celor decedați trebuie respectată: ei trebuie să fie înmormântați cu onoare, iar locurile respective să fie evidențiate.¹⁵ Apoi rudelor li se va oferi posibilitatea de a avea acces la morminte, iar fosilele acestora pot fi restituite în baza unui acord între părțile cointeresate, care de regulă, poate fi încheiat doar odată cu încetarea conflictului.¹⁶

Pe lângă cei menționați, normele de bază de drept internațional umanitar ar fi putut, cu condiția respectării lor, să contribuie la reducerea numărului persoanelor dispărute fără veste. În cazul în care, persoanele ce nu sunt în stare să participe la operațiuni militare în urma rănirii, bolii sau detenției, s-ar fi bucurat de respect și de un comportament conform normelor de drept internațional umanitar, iar CICR ar fi avut acces la aceste persoane, cum prevăd normele în cauză, numărul celor dispăruți ar fi fost cu mult mai mic. Necunoscut ar fi rămas doar destinul combatanților dispăruți fără veste pe câmpul de luptă. Însă și acest număr ar fi fost mai mic, în cazul în care, autoritățile i-ar fi înzestrat cu acte de identitate¹⁷ și cu condiția că ambele părți vor respecta obligația să acumuleze și să înregistreze informația referitor la decedații deținuți de acestea. Respectarea de către părțile beligerante a obligațiilor să dea răspuns la demersurile privind destinul persoanelor dispărute fără veste este blocadă de un șir de circumstanțe. Deseori, părțile nu doresc să răspundă la asemenea demersuri. În plus, problemele umanitare sunt influențate de cele politice. Nerespectarea principiului reciprocității, care devine o problemă majoră pentru respectarea dreptului internațional umanitar, nu permite să se facă primul pas și, cu regret, deseori familiile (sunt ele manipulate sau nu) chiar salută un asemenea comportament al oficialităților părții pe care o reprezintă.

¹³ Articolul 16 al Convenției I și articolul 33 (2) al Protocolului I.

¹⁴ Articolul 33 (4) al Protocolului I.

¹⁵ Articolul 17 al Convenției I și articolul 34 (1) al Protocolului I.

¹⁶ Articolul 34(2) – (4) al Protocolului I.

¹⁷ Articolul 17 (3) al Convenției III.

Beligeranții ascund informația, pentru a menține populația „inamică” în traul, pentru a influența inamicul sau, pentru a depăși critica din partea populației sale în legătură cu pierderile suferite. Liderii, puterea cărora se bazează pe ura față de altă comunitate, sunt cointeresați ca problema dispăruților fără veste să se mențină cât mai mult, dat fiind că aceasta le asigură puterea.

Multe din dispariții sunt rezultatul încălcării normelor de drept internațional umanitar. Succesele din ultimul timp în neadmiterea iresponsabilității criminalilor de război sunt foarte importante, dat fiind că contribuie la respectarea prevederilor dreptului internațional umanitar și, respectiv – la minimalizarea numărului celor dispăruți fără veste. Efectul negativ constă în înrăutățirea perspectivelor la informație referitor la destinul persoanelor dispărute fără veste pe canalul prevăzut de dreptul internațional umanitar – de la oficialități, deoarece aceste autorități au frică de a fi urmăriți penal. CICR se află într-o situație dificilă: pe de o parte, recunoaște importanța urmăririi penale a criminalilor de război, iar pe de altă parte – trebuie să garanteze confidențialitatea datelor recepționate de la părțile beligerante, în condițiile în care dorește să mențină această sursă de informare.¹⁸

În cazurile în care disparițiile au loc în condițiile violenței față de persoanele civile sau a atacurilor împotriva lor, părțile beligerante într-adevăr nu sunt în stare să dea răspuns demersurilor respective – parțial din cauza că ele nu și-au respectat obligațiile. Însă participanții la conflict trebuie să posede informația despre teritoriile unde au loc operațiunile militare, inclusiv amplasarea locurilor de înmormântare.

În ultimul timp s-a ivit încă o problemă. În unele regiuni familiile nu sunt satisfăcute de informația, la care acestea au dreptul în baza prevederilor normative internaționale. Familiile nu au încredere în certificatele de deces, eliberate de fostul inamic și doresc să li se întoarcă fosilele celor apropiați. Este necesar să fie stabilit în ce măsură comportamentul lor este influențat de așa factori cum sunt: propaganda oficialităților ce doresc ca chestiunea privind persoanele dispărute să rămână deschisă, pentru a avea sau a menține o susținere internațională contra fostului inamic; organizațiile internaționale, care au impus oamenii să creadă în imposibil; ne dorința familiilor să

¹⁸ G. Rona. The ICRC's privilege not to testify: Confidentiality in action. In: Review of the Red Cross. March 2002, Vol.84. No.845, p. 207.

accepte realitatea crudă, tendința lor ca cei vinovați să fie atrași la răspundere, fie cumulul acestor circumstanțe. Este evident că dreptul internațional umanitar evită unele aspecte psihologice, concentrându-se asupra acordării datelor, și nu asupra transmiterii rudelor cadavrelor celor decedați. Pentru a începe procedurile de funerarii ale celor apropiați, familiile trebuie să fie sigure, că rudele lor au decedat.¹⁹ În caz că există fosilele, această siguranță depinde de nivelul de încredere în sursa de informare. Încrederea față de fostul inamic, de regulă lipsește. În egală măsură trebuie de luat în considerație faptul, că în multe religii și culturi sunt prevăzute anumite ritualuri asupra cadavrului, care în viziunea rudelor, vor asigura liniștea celor decedați în viața cealaltă,²⁰ iată de ce este nevoie de o încredere absolută că persoana apropiată, dispărută fără veste nu mai este în viață.

Adevărul despre persoanele dispărute ca formă de punere în aplicare a justiției tranziționale

Pornim de la constatarea faptului, că justiția tranzițională în cadrul unui proces multidimensional, ce are drept obiectiv trecerea de la un trecut violent la un viitor pașnic, ce ar crea condiții favorabile pentru punerea în aplicare a valorilor democratice și ale mecanismelor de asigurare a drepturilor omului, ar trebui să aibă o atitudine deosebită în raport cu problema persoanelor dispărute fără veste, dat fiind că aceasta a apărut „grație” numeroaselor încălcări a dreptului internațional umanitar și a drepturilor omului. În timpul ostilităților, dar și în fazele de tranziție, părțile, cu regret, exploatează acest subiect. De regulă, la finele ostilităților, liderii, ce au avut un rol important în declanșarea conflictului, rămân figuri proeminente în procesul ulterior de pace, situație ce nu facilitează procesul de reglementare a situația persoanelor dispărute.

Atingerea obiectivelor justiției tranziționale în lipsa soluționării, cel puțin parțiale, a problemei persoanelor dispărute este irealizabilă în practică. Zeci de mii de familii, nefiind la curent despre locul aflării celor apropiați, se află într-o incertitudine, în situația în care confruntările armate au încetat de mai mulți ani. În realitate, aceste familii se află în căutare disperată a oricărei informații ce le-ar permite să cunoască dacă cei apropiați sunt încă în

viață sau nu. Această incertitudine îi împiedică să-și plângă rudele. În plus, efectele dureroase ale absenței celor pe care îi iubesc suntacompaniate de probleme psihologice, economice, sociale și juridice la care aceste familii trebuie să facă față și care de regulă sunt neglijate. Așa, de exemplu, majoritatea persoanelor dispărute sunt bărbații, care deseori apar în rolul de întreținători al familiei, singurii posesori de conturi bancare sau de bunuri. Familiile lor se regăsesc în așa fel fără surse de venit, situație care nici pe departe nu favorizează procesul de reabilitare socială a acestei categorii de persoane. Într-o asemenea perspectivă, termenul „familie” trebuie să fie interpretat în sens larg, incluzând toți membrii de familie a persoanelor dispărute. Atenționăm că această poziție este susținută și promovată de CICR, care, de exemplu, în cadrul conferinței internaționale „Dispăruții. Acțiune pentru soluționarea problemei persoanelor dispărute în cadrul unui conflict armat sau a unei situații de violență internă și pentru venirea în ajutor familiilor acestora”, cu participarea experților guvernamentali și non-guvernamentali, lucrările căreia s-au desfășurat la Geneva între 19-21 februarie 2003, a stabilit că

✓ termenul *familie* trebuie să fie conceput în sens larg;

✓ familiile persoanelor dispărute trebuie să fie recunoscute în calitate de victime;

✓ dreptul lor de a cunoaște trebuie afirmat;

✓ familiile și comunitățile au nevoie, în cazul în care crima a fost comisă, de recunoașterea crimei și tragerea la răspundere a autorilor acesteia.²¹

Această situație în mod inevitabil are un impact direct care depășește familiile persoanelor dispărute. Ea atinge întreaga comunitate, inclusiv capacitatea sa de a gestiona trecutul său, de a pune capăt războiului sau violențelor cu care se confruntă, precum și de a asigura o pace durabilă. Drept exemplu putem aduce Comisia sud-africană pentru adevăr și reconciliere, care în Legea privind promovarea unității și reconcilierii naționale în Africa de Sud din 1995, indică că unul din mijloacele de realizare a unității și reconcilierii

¹⁹ Marie Ireland. *Apprivoiser le deuil*. Presses du Chatelet. Paris: Presses du Châtelet, 2001, p. 238.

²⁰ Louis-Vincent Thomas. *Rites de mort, pour la paix des vivants*. Paris: Fayard, 1985, p. 173.

²¹ Actes de la Conférence Les disparus. Action pour résoudre le problème des personnes portées disparues dans le cadre d'un conflit armé ou d'une situation de violence interne et pour venir en aide à leurs familles. Conférence internationale d'experts gouvernementaux et non gouvernementaux. (Genève, 19-21 février 2003), p. 22. [online]: http://www.icrc.org/fre/assets/files/other/themissing_conf_03_2003_fr_90.pdf. (Consulté le 21 octobre 2011).

naționale este „stabilirea și aducerea la cunoștință a destinului și localizării victimelor”.²²

Dacă ne-am referit că chestiunea persoanelor dispărute ține de competența, în primul rând al societății în cauză, atunci trebuie să ne referim și la posibilele căi de soluționare. În unele cazuri, autoritățile naționale preferă să stabilească mecanisme care au ca competența de bază elucidarea soartei persoanelor dispărute. Așa de exemplu, pe parcursul ultimilor ani, asemenea grupuri multilaterale de lucru au fost create pentru soluționarea problemelor persoanelor dispărute în urma conflictelor din Bosnia și Herțegovina și Kosovo, inclusiv pentru informarea familiilor acestora.

Referindu-ne la Bosnia și Herțegovina, menționăm că în 2005 a fost înființată o organizație unică, multietnică pentru a facilita căutarea miilor de persoane încă date dispărute după conflictul din 1992-1995. Realizarea fuziunii a durat cinci ani din cauza negocierilor oscilante și obstrucției politice.

Institutul pentru Persoanele Dispărute (MPI) nou-înființat unește organizațiile bosniacă, croată și sârbă în speranța încurajării cooperării interetnice pentru găsirea celor care încă sunt dați dispăruți. MPI va prelua responsabilitățile Oficiului pentru Persoanele Dispărute și Arestate din Republica Srpska, condusă de sârbi bosniaci, și atribuțiile Comisiei pentru Persoanele Dispărute din Federația condusă de bosniaci și croați.²³

Organizația națională pentru persoane dispărute a fost creată inițial în anul 2000, însă aceasta nu și-a început activitatea din cauza cererii sârbilor bosniaci ca cele trei comisii etnice separate să continue să lucreze pe cont propriu.

MPI va investiga adevărul despre soarta celor dispăruți, oferind țării o posibilă modalitate de a obține reconcilierea. Atât comunitatea internațională cât și autoritățile locale au fost de acord că înființarea MPI este unul din cei mai importanți pași făcuți în acest sens de ceva vreme.

De la sfârșitul războiului, manipularea politică a numărului persoanelor dispărute a făcut ca

determinarea cifrei exacte să fie dificilă. CICR estimează că numărul persoanelor dispărute este de 21.000, în timp ce Comisia Internațională pentru Persoanele Dispărute (ICMP) estimează că acesta se situează la 30.000. Oficialii bosniaci estimează că 28.000 de persoane încă sunt date dispărute. Autoritățile caută în continuare 600 de sârbi, 300 de croați și peste 20.000 de bosniaci.²⁴

Conform datelor prezentate, aproximativ 12.500 de bosniaci dispăruți au fost găsiți și identificați. Dintre aceștia, rămășițele a 6.000 au fost identificate utilizând teste ADN ultramoderne realizate de ICMP, iar alte 7.500 de corpuri exhumate așteaptă încă să fie identificate. O treime din corpurile identificate erau de la Srebrenica.²⁵

Aceste grupuri de lucru pot în egală măsură să trateze necesitățile legale și cele administrative ale familiilor celor dispăruți. Cele două mecanisme din Bosnia și Herțegovina și Kosovo au fost constituite în cadrul procesului de pace și includ reprezentanți ai tuturor părților, care au obligația, conform dispozițiilor dreptului internațional umanitar, să i-a toate măsurile necesare pentru ca familiile să-și poată exercita dreptul de a cunoaște soarta rudelor dispărute. Comisiile în cauză trebuie să facă necesarul pentru a declara persoanele dispărute, identifica morții, informarea autorităților competente sau familiilor acestora despre identitatea persoanelor decedate, inclusiv locul unde se găsesc resturile acestora. Întru asigurarea acestei sarcini, departamentele și serviciile competente, cum sunt poliția, forțele armate etc., trebuie să coopereze cu grupurile respective și să le livreze informația pe care o dețin. CICR coordonează lucrul acestor grupuri în baza mandatului său și în calitate de intermediar neutru acceptat de toate părțile. Grupurile de lucru nu au ca mandat identificarea părților sau persoanelor responsabile de capturarea, de moartea sau de dispariția persoanelor sau de colectarea probelor la acest subiect – chestiunile judiciare propriu zise trebuie să fie tratate în mod separat de grupurile de lucru. În Bosnia și Herțegovina adoptarea legii privind persoanele dispărute a demonstrat angajamentul autorităților să trateze diverse aspecte ale acestei chestiuni, în special drepturile familiilor persoanelor dispărute. Această lege, precum și alte texte prevăd punerea în aplicare a unui institut pentru persoanele dispărute împuternicit cu elucidarea soartei persoanelor dispărute. Și-n acest

²² Monique Crettol et Anne-Marie La Rosa. Les personnes portées disparues et la justice transitionnelle: le droit de savoir et la lutte contre l'impunité. [on-line]: http://www.icrc.org/fre/assets/files/other/irc_862_crettol-larosa.pdf. (Consulté le 25 octobre 2011).

²³ Bosnia și Herțegovina unifică agențiile pentru persoanele dispărute formate pe baze etnice.

[on-line]: <http://www.setimes.com/cocoon/setimes/xhtml/ro/features/setimes/features/2005/09/19/feature-03>. (Consultat la 25.10.2011).

²⁴ Idem.

²⁵ Idem.

caz un suport vital a fost adus de CICR, care a elaborat și a propus statelor un Proiect de lege privind persoanele dispărute și familiile lor.²⁶

În alte cazuri, chestiunea persoanelor dispărute este tratată într-o perspectivă mai largă, de exemplu, în cadrul comisiilor naționale pentru adevăr și reconciliere sau a comisiilor pentru drepturile omului, care examinează în egală măsură și alte încălcări ale drepturilor omului și ale dreptului internațional umanitar (*va urma*).

Bibliografie:

1. Actes de la Conférence Les disparus. Action pour résoudre le problème des personnes portées disparues dans le cadre d'un conflit armé ou d'une situation de violence interne et pour venir en aide à leurs familles. Conférence internationale d'experts gouvernementaux et non gouvernementaux. (Genève, 19-21 février 2003), p. 22. [on-line]: http://www.icrc.org/fre/assets/files/other/themissing_conf_03.2003_fr_90.pdf. (Consulté le 21 octobre 2011).

2. Bosnia și Herțegovina unifică agențiile pentru persoanele dispărute formate pe baze etnice. [on-line]: <http://www.setimes.com/cocoon/setimes/xhtml/ro/features/setimes/features/2005/09/19/feature-03>. (Consultat la 25.10.2011).

3. CICR. Services consultatifs en droit international humanitaire. Les personnes portées disparues et leurs familles. Recommandations pour l'élaboration d'une législation nationale. [on-line]: http://www.icrc.org/fre/assets/files/other/disparus_et_recommandations_disparus.pdf. (Consultat la 18.10.2011).

4. G. Rona. The ICRC's privilege not to testify: Confidentiality in action. In: Review of the Red Cross. March 2002, Vol.84. No.845, p. 207.

5. Louis-Vincent Thomas. Rites de mort, pour la paix des vivants. Paris: Fayard. 1985. 294 p.

6. Marie Ireland. Apprivoiser le deuil. Presses du Châtelet. Paris: Presses du Châtelet, 2001. 257 p.

7. Monique Crettol et Anne-Marie La Rosa. Les personnes portées disparues et la justice transitionnelle: le droit de savoir et la lutte contre l'impunité. [on-line]: http://www.icrc.org/fre/assets/files/other/irc_862_crettol-larosa.pdf. (Consulté le 25 octobre 2011).

8. Rezoluția Adunării Generale a ONU A/RES/47/133 Déclaration sur la protection de toutes les personnes contre les disparitions forcées. [on-line]: http://www.un.org/french/documents/view_doc.asp?symbol=A/RES/47/133. (Consulté le 25 octobre 2011).

²⁶ CICR. Services consultatifs en droit international humanitaire. Les personnes portées disparues et leurs familles. Recommandations pour l'élaboration d'une législation nationale. [on-line]: http://www.icrc.org/fre/assets/files/other/disparus_et_recommandations_disparus.pdf. (Consulté le 18 octobre 2011).

9. Studiul prezentat a fost expus se autor în raportul „Studiu privind statutul persoanelor dispărute fără veste și al persoanelor dispărute forțat conform dreptului internațional contemporan”, prezentat în cadrul conferinței internaționale științifico-practice „Persoanele dispărute fără veste: constatări, concluzii și recomandări”, lucrările căreia s-au desfășurat în incinta ULIM, Chișinău, între 09-10 iunie 2009.

10. Андрей Ковриг. Лица, пропавшие без вести и их семьи (анализ молдавского национального законодательства и его соответствие положениям международного гуманитарного права: проблемы повышения эффективности нормативных актов и исполнительных механизмов). Кишинев. 2009. 136 с.

Copyright©Vitalie GAMURARI, 2011.

THE IMPACT OF EUROPEAN UNION ACCESSION TO THE CONVENTION FOR THE PROTECTION OF HUMAN RIGHTS AND FUNDAMENTAL FREEDOMS: DEVELOPMENTS AND PERSPECTIVES

*SMOCHINĂ Carolina**
*CERNEI Tatiana***

IMPACTUL ACCEDERII UNIUNII EUROPENE LA CONVENȚIA EUROPEANĂ PENTRU APĂRAREA DREPTURILOR OMULUI ȘI LIBERTĂȚILOR FUNDAMENTALE: EVOLUȚII ȘI PERSPECTIVE

În pofta opiniilor diferite a savanților din doctrina atât juridică cât și politică referitoare la caracterul incert al Uniunii Europene, aceasta a realizat un "standard ridicat" de protecție a Drepturilor Omului, care va culmina cu aderarea la Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale (CEDO). Din cauza lipsei capacității Uniunii de a deveni parte contractantă la CEDO, atât Uniunea Europeană cât și Consiliul Europei au modificat instrumentele lor juridice, respectiv, Tratatul de la Lisabona, precum și Protocolul nr. 14 la CEDO, pentru a pregăti modul de aderare, spre o punere în aplicare armonioasă și eficientă a CEDO pe continentul European.

Prezenta lucrare de cercetare are scopul de a analiza evoluția aderării Uniunii Europene la CEDO, înainte și după intrarea în vigoare a Tratatului de la Lisabona, precum și perspectivele principale după ce actul de aderare va fi epuizat. În același timp, au fost subliniate, de asemenea, opiniile pozitive și negative legate de consecințele aderării Uniunii Europene la CEDO precum și identificarea principalelor provocări cu care Uniunea Europeană s-ar putea confrunta după ce aderarea va avea loc. Rezultatele acestei cercetări au arătat diferențele de percepție al aderării Uniunii Europene înainte și după intrarea în vigoare a Tratatului de la Lisabona. În plus, o analiză a principalelor perspective în contextul Uniunii Europene, după aderarea la CEDO au fost subliniate. Autorii au ajuns la concluzia că procesul de aderare este suficient de complicat, dar cu toate acestea, mai degrabă pozitiv perceput de către doctrina juridică. În plus, punerea în aplicare a CEDO într-un context nou, datorită aderării Uniunii Europene va avea un impact mare asupra ordinii juridice pe întreg teritoriul Uniunii, care include o responsabilitate mai mare atât la elaborarea cât și la etapa de executare a dreptului Uniunii Europene de către instituțiile sale și statele membre. În plus, a fost argumentat faptul că un conflict de competență între Curtea de Justiție a Uniunii Europene și Curtea Europeană a Drepturilor Omului este aproape exclusă, fiecare instanță având jurisdicția sa proprie exclusivă asupra izvoarelor diferite ale drepturilor omului - Carta Drepturilor Fundamentale a Uniunea Europeană și, respectiv, CEDO.

Cu toate acestea, principala valoare adăugată de la aderarea Uniunii la CEDO va fi resimțită de către persoanele obișnuite fizice și juridice, care vor avea dreptul la o nouă cale de atac împotriva actelor prin care dreptul Uniunii este pus în aplicare de către instituțiile sale sau de statele membre și, prin urmare, orice cerere poate fi depusă la Curtea de la Strasbourg împotriva Uniunii Europene pentru încălcarea CEDO, respectând în același timp cerința generală de epuizare a remediilor naționale disponibile.

* *SMOCHINĂ Carolina* – Doctor în Drept, conferențiar universitar, cercetător științific, Institutul de Istorie, Stat și Drept al Academiei de Științe a Moldovei (Chișinău, Republica Moldova); *SMOCHINA Carolina* – PhD in Law, Associate Professor, scientific fellow, Institute of History, State and Law, Academy of Sciences of Moldova (Kishinev, The Republic of Moldova); *СМОКИНЭ Каролина* – Кандидат юридических наук, доцент, научный сотрудник, Институт истории, государства и права Академия наук Молдовы (Кишинев, Республика Молдова).

** *CERNEI Tatiana* – Magistru în Drept Internațional (Chișinău, Republica Moldova) și Studii Europene Interdisciplinare (Varșovia, Polonia), doctorand, Institutul de Istorie, Stat și Drept al Academiei de Științe a Moldovei (Chișinău, Republica Moldova); *CERNEI Tatiana* – Magister in International Law (Kishinev, The Republic of Moldova) and European Interdisciplinary Studies (Warsaw, Poland), PhD student, Institute of History, State and Law Academy of Sciences of Moldova (Kishinev, The Republic of Moldova); *ЧЕРНЕЙ Татьяна* – Магистр международного права (Кишинёв, Республика Молдова) и Европейские междисциплинарные исследования (Варшава, Польша), аспирант, Институт истории, государства и права Академия наук Молдовы (Кишинев, Республика Молдова).

ВЛИЯНИЕ ПРИСОЕДИНЕНИЯ ЕВРОПЕЙСКОГО СОЮЗА К КОНВЕНЦИИ О ЗАЩИТЕ ПРАВ ЧЕЛОВЕКА И ОСНОВНЫХ СВОБОД: РАЗВИТИЕ И ПЕРСПЕКТИВЫ

Несмотря на различные мнения юристов и политологов, связанных по-прежнему с не до конца определённым юридическим статусом Европейского союза, он достиг «высокого уровня» в сфере защиты прав человека, который завершится присоединением к Конвенции о защите прав человека и основных свобод (ЕКПЧ). В связи с невозможностью на данном этапе присоединения Европейского союза к ЕКПЧ, как Европейский союз, так и Совет Европы внесли поправки в свои правовые документы, соответственно, Лиссабонский договор и Протокол № 14 к ЕКПЧ, для того, чтобы создать предпосылки к присоединению на основе эффективной реализации ЕКПЧ на европейском континенте.

Настоящая работа состоит из исследований, направленных на анализ развития процесса присоединения Европейского союза к ЕКПЧ до и после вступления в силу Лиссабонского договора и в то же время рассматривает возможные перспективы Европейского союза после подписания акта о присоединении к ЕКПЧ. Она также подчеркивает положительные и отрицательные мнения, связанные с последствиями присоединения Европейского союза к ЕКПЧ, в то же время, выявляя основные трудности, с которыми Европейский союз может столкнуться после присоединения к ЕКПЧ. Результаты этого исследования показали различия в восприятии присоединения Европейского Союза к Конвенции до и после вступления в силу Лиссабонского договора. Кроме того, был проведён обзор главных перспектив после присоединения к ЕКПЧ, связанных непосредственно с Европейским союзом и рассмотренных в контексте Европейского союза. Авторы пришли к выводу, что процесс присоединения достаточно сложен, но, тем не менее, весьма положительно воспринимается правовой доктриной. Более того, реализация ЕКПЧ в новом контексте, благодаря присоединению ЕС, будет иметь большое влияние на правопорядок всего Союза, включая ответственность государственных институции ЕС и государств-членов, как на уровне разработки, так и на уровне выполнения Права Европейского союза. Кроме того, было высказано мнение, что конфликт между юрисдикцией Суда Европейского союза и Европейского Суда по Правам Человека практически исключён: каждый суд имеет свою исключительную юрисдикцию по различным Биллям о Правах - Хартия об Фундаментальных Правах Европейского Союза и ЕКПЧ соответственно. Тем не менее, в основном результат от вступления ЕС в ЕКПЧ будет ощущаться обычными физическими и юридическими лицами, которые будут иметь доступ к новому типу иска против законодательных актов, через которые исполняется право Союза через государственные институции ЕС и государства-члены, и поэтому любое заявление может быть направлено в Страсбургский суд против Союза за нарушение ЕКПЧ, соблюдая при этом общее требование ЕКПЧ об исчерпании национальных средств правовой защиты.

Introduction

Both legal and political doctrine in the past several dozen years experienced a great development of the idea about the accession of the European Union (EU) to the system of the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms (ECHR), including the issues related to responsibility sharing, policy making and last but not least conflict of jurisdiction between the Court of Justice of the European Union (CJEU) and the European Court of Human Rights (ECtHR). The EU accession to the ECHR is considered to be a major step in the development of human rights in Europe.

In this context, it is worth mentioning that the Council of Europe is a classical intergovernmental organization, subject of International Law, while when it comes to EU the scientific debate about the nature of the 'beast' has been controversial. For

instance J.M. Josselin and A. Marciano considered EU as a confederation since MS are the main actors and they have delegated a very limited number of tasks to the central institutions and the achievement of prerogatives rests on negotiation grounds.²⁷ However, they have also added that EU disposes, in addition some elements of a federation, since in a federation the central institutions are in the main position and the MS are implementing agents.²⁸

Moreover, K. Klíma expressed the vision of an 'original' international organization with a

²⁷ J.M. Josselin and A. Marciano. The political economy of European federalism, Series : Public Economics and Social Choice, Centre for Research in Economics and Management, University of Rennes 1, University of Caen, 2006, p. 3. [Online]: <http://crem.univ-rennes1.fr/wp/2006/ie-200607.pdf>. (consulted on: 15.11.2011).

²⁸ J.M. Josselin and A. Marciano (2006), op. cit. supra, idem.

supranational method of decision making.²⁹ Furthermore, more actual became the expression of ‘Etat hybride’, that is a pseudo State with supranational and federative elements.³⁰ Regardless the different opinion advanced by the scholars it appears that EU could not be for a long time an adequate signatory party to the ECHR, since all its signatory parties, at this moment, are classic subjects of International Law. Nonetheless, it should be noted that ECHR had a great impact on the EU legal order grace to its Member States (MS) who all twenty seven have ratified and implement the ECHR. After the entrance into force of the Treaty of Lisbon amending the Treaty on European Union and the Treaty establishing the European Community³¹ (Lisbon Treaty) the Union has explicit competence for acceding to the ECHR. Therefore, it has been expressed that the accession of EU to the ECHR is an accession of a non-State Party to a legal instrument created for States it should be completed, consequently without altering the features of the ECHR and modifications to its judicial system should be kept to a minimum.³² In addition, in the interests of both the Union and third countries who are seeking justice, to give preference to accession arrangements that will have the least impact on the workload of the ECtHR.³³

The present research paper aims at analyzing the developments of EU accession to ECHR before and after the entrance into force of the Lisbon Treaty while also providing the main perspectives after the act of accession will take place. It also underlines both positive and negative opinions related to the consequences of the EU accession to ECHR while identifying the main challenges that EU might face.

Developments before the Lisbon Treaty

As of their creation the European Communities (EC) had as their main goal to construct a common market and to achieve full economical integration.³⁴ There was Council of Europe’s task to protect human rights through a concrete protection system comprising in particular the ECHR with its protocols and a judicial body supervising the implementation of the Convention by the signatory parties. The EC lacked a bill of rights and the supranational courts were not dealing with such a category of cases evolving human right protection. Nonetheless, it should be noted that in the late sixties, the Court of Justice has expressed in the case *C-29/69* and reiterated in *C-11/70* that it also protects the human rights enshrined in the ‘general principle of Community Law’ whilst inspired by the constitutional traditions common to the Community Member States³⁵ but also from international instruments concerning the protection of human rights to which the MS have acceded, such as the ECHR. Since then the principle of human rights protection became part of the Community legal order.

The ECtHR had ruled over Union’s level of human rights protection considering it as being compatible to that from the ECHR. Namely in *Bosphorus v. Ireland* (application no. 45036/98), the ECtHR clarified its approach towards the EU system of fundamental rights protection. In this case, the ECtHR recognized the system of fundamental rights protection of the EU as an equivalent one to that of the Convention, basing its arguments on the sanctioning regime of the CJEU judgments. In the case *Matthews vs. UK* (application no. 24833/94), ECtHR held that UK must ensure that the obligations under the European Community framework do not violate the ECHR.³⁶ Therefore

²⁹ Karel Klíma. The Constitutional Legal Nature of The European Union 2007, p. 4-7. [On-line]: <http://www.enelsyn.gr/papers/w4/Paper%20by%20Prof.%20Karel%20Klima.pdf>. (consulted on: 16.11.2011).

³⁰ Daniel R. Kelemen. Built to Last? The Durability of EU Federalism? In: Making History: State of the European Union, Vol. 8, edited by Sophie Meunier and Kate McNamara, Oxford University Press, 2007, p. 52.

³¹ Signed at Lisbon on 13 December 2007 entered into force on 1 December 2009.

³² European Parliament (2010), Resolution on the institutional aspects of the accession of the European Union to the European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, of 19 May 2010 (2009/2241(INI)).

³³ European Parliament (2010), Resolution, op. cit., supra.

³⁴ Xavier Groussot, Laurent Pech (2010), Fundamental Rights Protection in the European Union post Lisbon Treaty, European Issue n°173, p.1, [On-line]: http://www.robert-schuman.eu/doc/questions_europe/qe-173-en.pdf. (consulted on: 10.11.2011).

³⁵ See Case 29-69 Erich Stauder v City of Ulm – Sozialamt (reference for a preliminary ruling: Verwaltungsgericht Stuttgart – Germany), § 7, issued on 12 November 1969 and reiterated in Case 11-70 Internationale Handelsgesellschaft mbH v Einfuhr- und Vorratsstelle für Getreide und Futtermittel (reference for a preliminary ruling: Verwaltungsgericht Frankfurt am Main – Germany), § 4, issued on 17 December 1970.

³⁶ Tatiana Cernei. The effectiveness of European judicial mechanisms in guaranteeing the protection of fundamental human rights, in: Materialele conferinței științifice

the ‘presumption of compatibility’ should be considered not only toward the EU Law at supranational level but also includes the concordance of a MS of the Union’ conduct to the ECHR when the State is merely implementing Union law.

A similar approach has been also established by the Court of Justice in its later rulings specifying that the requirements flowing from the protection of general principles recognised in the Community legal order, which include fundamental rights, are also binding on MS when they implement Community rules, and that consequently they are bound, as far as possible, to apply the rules in accordance with those requirements (see Case C-2/92 *Bostock* [1994] ECR I-955, paragraph 16; Case C-107/97 *Rombi and Arkopharma* [2000] ECR I-3367, paragraph 65; etc). Therefore, both EU institutions while adopting EU Law and the MS while implementing the EU Law are bound by the principle of respect of fundamental rights.

However, a clear provision on human rights was lacking in the founding Treaties. This lack of a legal instrument or of a provision ensuring a binding force for the protection of human rights was proposed to fulfill by acceding to the ECHR. The European Commission was actively promoting this idea.³⁷ The European Commission considered that Community is not necessarily dealing with farmers, business man or other types of subjects forming an economic category only, but also with simple individuals whose rights must be protected at Community level.³⁸ Nevertheless, the Commission considered the accession to the ECHR as a short term solution till a new instrument adapted to the needs and specificity of the Community will be adopted.

The Court of Justice at its turn held that such a fundamental change as the accession of the Community to the ECHR is of a ‘constitutional’ character and, therefore, could not be implemented

without a prior revision of the founding Treaties³⁹, as long as the Community has neither an explicit nor implicit competence to do so. This legal impasse has convinced EU leaders to consolidate EU fundamental rights in a single document in order to essentially enhance the visibility of those rights and, as result, in December 2000, the Charter of Fundamental Rights of the EU was “proclaimed”.⁴⁰ The Charter had no binding force and will achieve it only after the entrance into force of the Lisbon Treaty (December 2009). Although not binding the Court of Justice has made use of its provisions referring to it as a source of interpretation. For instance in the case C-540/03, the Advocate General Kokott expressed in the Opinion to this case that the Charter should be perceived as a “material legal source” that “shed light on the fundamental rights which are protected by the Community legal order”.⁴¹

The first provision of ‘treaty’ character on guaranteeing the respect of human rights has been introduced in 1992 in the Maastricht Treaty where the Article F(2) stipulated that the EU must respect fundamental rights as general principles of law.⁴² Later this Article became known as Article 6(2) TEU after the entrance into force of the Amsterdam Treaty. Nonetheless, it should be noted that this provision was not a novelty for the EU law but rather a codification of the established Court of Justice case law that has earlier ruled on these matters (see above). Furthermore, the respect of this principle could be realized only for those areas where the Court of Justice had jurisdiction. In this sense, only the former first pillar was totally covered, while third was partially and the second was excluded from the competence of the Court for judicial review.

The discussion on the topic of accession has revealed both positive and negative opinions. Therefore it was considered that the accession will contribute towards:

- Improving the image of Europe as an area of freedom and democracy;
- Strengthening the protection of Human Rights in the Community;

internaționale anuale a tinerilor cercetători „Edificarea statului de drept și punerea în valoare a patrimoniului cultural și istoric al Moldovei în contextul integrării europene”. Ediția a V-a, Chișinău: Artpoligraf SRL, 2011, p. 157.

³⁷ See inter alia, The protection of fundamental rights as Community law is created and developed, Report of the Commission submitted to the European Parliament and the Council, COM (76) 37 final, 4 February 1976, Bulletin of the European Community, Supplement 5/76, p. 1 - 17; the Memorandum on the accession of the European Communities to the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, COM (79) 210 final, 2 May 1979, Bulletin of the European Communities, Supplement 2/79 etc.

³⁸ Memorandum on the accession, op.cit. supra, p. 3.

³⁹ See Opinion of the Court 2/94 (1996), Accession by the Community to the European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, issued on 28.03.1996.

⁴⁰ X. Groussot, L. Pech (2010), op. cit., p. 2.

⁴¹ Opinion of Advocate General Kokott, C-540/03 European Parliament v Council of the European Union, § 108.

⁴² X. Groussot, L. Pech (2010), op. cit., p. 3.

- Strengthening the Community institutions etc.

From the other side there were opinions opposing accession considering that:

- The ECHR is irrelevant in the Community context and an own catalog of rights is necessary;
- The Community is not ready to fulfill the obligations arising from the ECHR;
- Besides the risk of conflict of jurisdiction between Strasbourg and Luxembourg Courts, the accession might even disrupt the Community jurisdictional system, etc.

In addition, from the legal scholars and politicians discussions the biggest fear related to the accession of the entire Community to the ECHR was also contoured. Indeed, they considered that accession is a big risk as long as the legal instruments issued by the Community institutions will be controlled, against compatibility to the ECHR, by the Strasbourg Court without having the necessary means and tools to defend Community's position, while the MS may escape from the application of those particular instruments.⁴³

Developments after the Lisbon Treaty

With the growing importance of human rights in Union's legal order and all the instruments adopted at the supranational level, including the Charter of Fundamental Rights, made EU to consider itself ready for an external judicial review of its own regime of fundamental rights protection.

From the other side the Council of Europe itself had to prepare in order to allow accession. Therefore there was a need to conclude an additional Protocol to the ECHR that would make the accession possible. In this context, according to the Protocol No 14 amending the ECHR, it is now possible for the Union to accede on behalf of the signatory states to the ECHR and whereas the accession terms and conditions must be agreed at the time of accession between the Union, of the one part, and the signatory states to the ECHR of the other part.⁴⁴

Nonetheless, it should be noted that EU will accede to the ECHR and not to the Council of Europe as such and will not, therefore, participate in the activities of its bodies i.e. Committee of Ministers, Parliamentary Assembly, etc. except the ECtHR.⁴⁵ However, in a current resolution, the European Parliament has stated that regardless the

fact the "accession to the ECHR does not make the Union a member of the Council of Europe but that a degree of participation by the Union in the ECHR bodies is necessary in order to ensure proper integration of the Union into the ECHR system and that, therefore, the Union should have certain rights in this domain".⁴⁶ In addition, the European Parliament specifies three types of rights for EU involvement, comprising:

- the right to submit a list of three candidates for the post of judge in the ECtHR. Usually one of those listed should be elected by the Parliamentary Assembly of the Council of Europe on behalf of the Union. The elected judge should participate in the work of the Court on an equal basis with the other judges (according to Article 27(2) of the ECHR);

- the right to attend and the right to vote at the meetings of the Committee of Ministers in relation to the monitoring of the execution of ECtHR judgments;

- the right of the European Parliament to appoint/send representatives to the Parliamentary Assembly of the Council of Europe when the it elects judges for the ECtHR.

Nonetheless, at this moment any complaint directed against the EU is still inadmissible *ratione personae* (see § 3, case *CFTD v European Communities, alternatively: their Member States*, application no 8030/77), as long as the accession took place neither legally nor practically.

The new Article 6 TEU as amended by the Lisbon Treaty not only makes reference to the respect of fundamental human rights but also provides that the Charter is legally binding with the same legal value as Treaties and that the EU shall accede to the ECHR. In general, the legal provisions regulating the accession are the followings Article 6(2) of the TEU, Articles 216(2), 218(6), 218(8) and 218(10) of the TFEU and the Protocol no 8 of the TEU concerning the accession of the Union to the ECHR. In addition, Article 59(2) of ECHR itself clearly establishes that the EU shall accede to the ECHR.

Technically, the accession will be achieved once an accession treaty will be concluded between the forty-seven signatory parties to the Convention and the EU. The Article 218 of the Treaty on the Functioning of the EU (TFEU) specifies the procedure that the EU must follow. Indeed, Article 218 (8) provides that the Council must act unanimously when concluding the accession treaty

⁴³ Memorandum on the accession, op. cit., p. 11.

⁴⁴ See European Parliament (2010), Resolution, op. cit.

⁴⁵ Memorandum on the accession, op. cit., p. 18.

⁴⁶ European Parliament (2010), Resolution op. cit., § 8.

after having obtained the consent of the European Parliament according to Article 218 (6) TFEU. In addition, the Treaty must be ratified by the MS in accordance with their respective constitutional provisions.

When it comes to EU accession to the ECHR, it has been argued that in order to be 'credible' as a real defender of human rights the EU should be prepared to submit its own legal order and legal action under ECtHR supervision.⁴⁷ Moreover, the "accession of the Union to the ECHR will greatly reduce the risk of inconsistencies, and provide a means of redress if they occur, by making the Union and its institutions subjects to the jurisdiction of the ECtHR".⁴⁸ Furthermore, accession would enhance the uniform interpretation and application of the ECHR in relation to all actions of authorities vis-à-vis individuals within the European human rights space, taking into due account also the specificities of the EU.⁴⁹

At the same time, there are arguments that "for the EU it would have the disadvantage that its law and actions are examined and judged by the ECtHR in a procedure in which it has no party position enabling it to explain and defend that law or these actions, while the Member State(s) concerned may press for changes to meet the standards of the Convention".⁵⁰

In addition to that, the binding status given to the Charter of Fundamental Rights of the European Union has raised questions of overlapping with the provisions of the ECHR, as well as of conflict of jurisdiction between EU and Council of Europe judicial mechanisms. When it comes to overlapping provisions, the Charter expressly provides in the Article 52(3) that "*in so far as the Charter contains rights which correspond to rights guaranteed by the*

ECHR, the meaning and scope of those rights shall be the same as those laid down by the ECHR".

Moreover, the same article stipulates the possibility for EU law to grant more extensive protection, going further than the ECHR. Furthermore, the Charter is applicable to EU MS only and not to Council of Europe MS.

These arguments, have partially explained the absence of a conflict of jurisdiction between the Luxembourg (CJEU) and Strasbourg (ECtHR) courts. Namely, the Council of Europe and ECtHR protect the broad notion of Human Rights enshrined in the ECHR assuring the minimum standards in this field. The EU and CJEU turn, not only protect the minimum standards through the constitutional provisions, common to all MS, but grace to the Charter's provisions the EU has qualitatively increased the level of human rights protection. Nonetheless, the EU will be liable to be brought before the ECtHR for non-compliance to the ECHR.

Some authors consider that the "the binding status of the EU Charter and the possibility of a higher standard of protection might make it more attractive for people in the EU to go to Luxembourg rather than Strasbourg courts".⁵¹

Perspectives

The accession process is seen as sufficiently complicated, due to the accession agreement that will have to be approved by all forty seven existing contracting parties to the ECHR, in accordance with their respective national constitutional requirements. This might potentially tempt some non-EU countries to emulate Russia's past obstruction as regards the ratification of Protocol No. 14 to the ECHR.

Nonetheless, in general the accession is positively perceived being argued that it constitutes a move forward in the process of European integration and involves one further step towards political Union. Moreover, while the Union's system for the protection of fundamental rights will be supplemented and enhanced by the practical implementation of the Charter, its accession to the ECHR will send a strong signal concerning the coherence between the Union and the countries belonging to the Council of Europe; this accession will also enhance the credibility of the Union at international level, particularly in its relationship

⁴⁷ Pieter van Dijk, Comments on the Accession of the European Union / European Community to the European Convention on human rights. In: European Commission for Democracy through Law web site: [http://www.venice.coe.int/docs/2007/CDL\(2007\)096-e.asp?MenuL=F](http://www.venice.coe.int/docs/2007/CDL(2007)096-e.asp?MenuL=F). (consulted on: 30.03.2011).

⁴⁸ The Treaty of Lisbon: an impact assessment, op. cit., p. 101.

⁴⁹ See Report of Committee on Legal Affairs and Human Rights, Rapporteur: Mrs Marie-Louise Bemelmans-Videc, Netherlands, Group of the European People's Party before the Council of Europe Parliamentary Assembly. [On-line]: <http://assembly.coe.int/Main.asp?link=/Documents/WorkingDocs/Doc08/EDOC11533.htm>. (consulted on: 06.10.2011).

⁵⁰ Report of Committee on Legal Affairs and Human Rights, op. cit. supra.

⁵¹ See Guide to the history and development of the EU Charter of Fundamental Rights. [On-line]: http://www.eucharter.org/home.php?page_id=66. (consulted on: 14.11.2011).

with third countries.⁵² Furthermore, both legislative and case law harmonisation in the field of human rights and the rule of law between EU and the ECHR will contribute to the smooth development of the two European courts in the field of human rights, particularly because of the increased need for a pragmatic dialogue and cooperation, and thus will create an integral system, in which the two courts will function in synchrony.⁵³ In addition, accession to the ECHR will afford citizens' protection against the action of the Union similar to that which they already enjoy against action by all the MS; this is all the more relevant because the MS have transferred substantial powers to the Union. Even more, the accession will also compensate to some extent the lack of jurisdiction of the CJEU in the constrained matters of foreign and security policy and police and security policy by providing useful external judicial supervision of all EU activities.⁵⁴

Besides that, accession will not in any way call into question the principle of the autonomy of the Union's law, as the CJEU will remain the sole supreme court adjudicating on issues relating to EU law and the validity of the Union's acts, as the ECtHR must be regarded not only as a superior authority but rather as a specialised court exercising external supervision over the Union's compliance with obligations under international law arising from its accession to the ECHR; the relationship between the two European courts shall not be hierarchical but rather a relationship of specialisation; thus the CJEU will have a status analogous to that currently enjoyed by the supreme courts of the MS in relation to the ECtHR.⁵⁵

And last but not least, the accession will contribute to a more coherent human rights system within the EU while also strengthening the EU's credibility in the eyes of its own citizens in the field of human rights protection, ensuring full and effective respect for fundamental rights whenever EU law is drafted or implemented.

Another perspective is related to the fact that the EU accession to the ECHR will provide an

additional mechanism for enforcing human rights, namely the possibility of lodging a complaint with the ECtHR in relation to an act, or a failure to act, by an EU institution or a MS implementing EU law and falling within the remit of the ECHR.⁵⁶ However, the European Parliament has also stressed that this does not alter the present system of jurisdiction of the CJEU nor that of the ECtHR, and that the requirement that all domestic judicial remedies should have been exhausted will remain the condition for the admissibility of any application; calling for applications and complaints to be dealt with in a reasonable period of time; encouraging the Commission to provide some guidance, in consultation with the CJEU and the ECtHR, on what constitutes the appropriate domestic remedy within the Union and on preliminary rulings under EU law; expressing, in this context, that it will be necessary to ensure that MS courts refer cases to the CJEU when there is arguably a fundamental rights issue at hand.⁵⁷

As a result of acceding to the ECHR, the Union will be integrated into its fundamental rights protection system and, in addition to the internal protection of these rights by the case law of the CJEU, will have the benefit of an external protection body which is international in character.⁵⁸

There are authors who consider that the main added value of the accession of the EU to the ECHR lies in recourse for individuals against acts through which the law of the Union is implemented by its institutions or the MS and therefore any application either by a natural or legal person concerning an act or failure to act by an institution or body of the Union should be directed solely against the latter and that similarly any application concerning a measure by means of which a MS implements the law of the Union should be directed solely against the MS.⁵⁹ However, without prejudice to the principle that, where there might be any doubt about the way in which responsibility is shared, an application may be brought simultaneously against both the Union and the MS.⁶⁰

⁵² Laurent Scheeck (2005), *The Relationship between the European Courts and Integration through Human Rights*, In: *Zeitschrift für ausländisches öffentliches Recht und Völkerrecht*, p. 841.

⁵³ Laurent Scheeck (2005), *op. cit.* p. 842.

⁵⁴ Tobias Lock. *The ECJ and the ECtHR: The Future Relationship between the Two European Courts*. In: *The Law and Practice of International Courts and Tribunals*. 2009, 8 p. 380.

⁵⁵ Tobias Lock (2009), *op. cit. supra*.

⁵⁶ European Parliament (2010), *Resolution op. cit.*, § 12.

⁵⁷ European Parliament (2010), *Resolution op. cit. supra*.

⁵⁸ Yvonne McDermott. *Human Rights and the Lisbon Treaty: Consensus or Conditionality?* In: *Whittier Law Review*. 2010, Vol. 31, No. 4, p. 733.

⁵⁹ Manfred Nowak. *Human Rights „Conditionality” in Relation to Entry to, and Full Participation in, the EU*, In *The EU and Human Rights* (Philip Alston edition, Oxford University Press), 1999, p. 688.

⁶⁰ Manfred Nowak (1999), *op. cit.*, *supra*, p. 689.

According to Article 35 ECHR in order to the ECHR in order to address an application to the ECtHR the applicant should have exhausted the available domestic remedies. After the accession, for the purposes of complying with the requirement set out in Article 35 ECHR for domestic remedies to have been exhausted, the applicant shall have exhausted the judicial remedies of the State concerned including a reference for a preliminary ruling to the Court in Luxembourg; the latter procedure shall be regarded as having been complied with where following a request to that end by the applicant the national court does not consider it appropriate for a reference for a preliminary ruling to be made.⁶¹ Therefore, following the EU's accession to the ECHR, it might occur that both the ECtHR and the CJEU have jurisdiction in certain cases; however simultaneous referrals to the both Courts will not be admissible.⁶²

Currently, there are no provisions establishing a new separate remedy before the Court of Justice on matters of violation of the Charter. However, apparently, the recently created EU Fundamental Rights Agency has the competence to bring annulment actions for the purpose of protecting the human rights.⁶³

And as a final perspective it is expectable that the Union will accede to all Council of Europe bodies such as the Committee on the Prevention of Torture (CPT), the European Commission against Racism and Intolerance (ECRI) and the European Commission on the Efficiency of Justice (CEPEJ). In addition it would be necessary for the Union to be involved in the work of the Commissioner for Human Rights, the European Committee of Social Rights (ECSR), the Governmental Social Committee and the European Committee on Migration that will give the possibility to have an all embarrassing system of human rights protection on a pan-European areal.

Conclusions

The idea of EU accession to the ECHR has at least three decades of debates. It has been first designed as a short term solution till an own catalogue of rights will be adopted by the Union that will correspond to its specificity.

An important role has been played particularly by the supranational institutions. Indeed the European Commission and the Court of Justice. The last has argued in its case law that although there were no provisions of human rights protection character in the founding treaties, there are, however, the constitutional traditions common to all EU MS and include the principle of respect for fundamental freedoms. Still without a legal basis the Court of Justice has widely considered the human rights protection as a principle of the EU Law. The first treaty provision conferring a protection of human rights was included in the Maastricht Treaty, that was, in fact, a codification of the Court case-law.

In the late nineties both the idea about accession to the ECHR and that of adopting a particular Bill of Rights for the Union found development. In this context, from one side the ECtHR ruled on the compatibility of the level of protection of the EU with that of the ECHR that will make easier a potential accession, from the other side, a Charter of Fundamental Rights has been 'proclaimed'. Regardless the lack of a legally binding force, the Charter was considered as an important source of inspiration for the CJEU.

With the entrance into force of the Lisbon Treaty, we notice the same tendency. Indeed, from one side specific provisions have been introduced that clearly stipulate the EU accession to the ECHR, from the other side the Charter is granted legally binding effect.

One year after the Lisbon Treaty came into force, little progress has been identified in the progress of accession. Nonetheless, it is considered that this will prove to be a slow, onerous and difficult process. In addition to that political enthusiasm the accession may therefore be soon tempered by the dry legal complexity of this process. Despite that, the Union should be congratulated for the expressed courage and desire for fundamental rights protection both at domestic and international levels.

Bibliography:

1. Case 29-69 Erich Stauder v City of Ulm – Sozialamt (reference for a preliminary ruling: Verwaltungsgericht Stuttgart – Germany). Issued on 12 November 1969.
2. Case 11-70 Internationale Handelsgesellschaft mbH v Einfuhr- und Vorratsstelle für Getreide und Futtermittel (reference for a preliminary ruling: Verwaltungsgericht Frankfurt am Main – Germany). Issued on 17 December 1970.

⁶¹ Nico Krisch. The Open Architecture of European Human Rights Law, In: Modern Law Review, 2008, p 185.

⁶² Nico Krisch (2008), op. cit., p. 186.

⁶³ X. Groussot, L. Pech (2010), op. cit., p. 4.

3. Daniel R. Kelemen. Built to Last? The Durability of EU Federalism? In: Making History: State of the European Union, Vol. 8, edited by Sophie Meunier and Kate McNamara, Oxford University Press, 2007, p. 52 - 66.
4. European Parliament. Resolution on the institutional aspects of the accession of the European Union to the European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, of 19 May 2010 (2009/2241(INI)).
5. Guide to the history and development of the EU Charter of Fundamental Rights. [On-line]: http://www.eucharter.org/home.php?page_id=66. (consulted on: 14.11.2011)
6. Jean-Michel Josselin and Alain Marciano. The political economy of European federalism. In: Series: Public Economics and Social Choice, Centre for Research in Economics and Management, University of Rennes 1, University of Caen. [On-line]: <http://crem.univ-rennes1.fr/wp/2006/ie-200607.pdf>. (consulted on: 15.11.2011).
7. Karel Klíma. The Constitutional Legal Nature of The European Union. [On-line]: <http://www.enelsyn.gr/papers/w4/Paper%20by%20Prof.%20Karel%20Klima.pdf>. (consulted on: 16.11.2011).
8. Laurent Scheeck. The Relationship between the European Courts and Integration through Human Rights. In: Zeitschrift für ausländisches öffentliches Recht und Völkerrecht. 2005, p. 837 - 862.
9. Manfred Nowak. Human Rights „Conditionality” in Relation to Entry to, and Full Participation in, the EU. In: The EU and Human Rights (Philip Alston edition, Oxford University Press). 1999, p. 688 - 702.
10. Memorandum on the accession of the European Communities to the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, COM (79) 210 final, 2 May 1979, Bulletin of the European Communities, Supplement 2/79.
11. Nico Krisch. The Open Architecture of European Human Rights Law. In: Modern Law Review. 2008, p 183 - 201.
12. Opinion of the Court 2/94. Accession by the Community to the European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, issued on 28.03.1996.
13. Opinion of Advocate General Kokott, C-540/03 European Parliament v Council of the European Union.
14. Pieter van Dijk, Comments on the Accession of the European Union / European Community to the European Convention on human rights. In: European Commission for Democracy through Law web site. [On-line]: [http://www.venice.coe.int/docs/2007/CDL\(2007\)096-e.asp?MenuL=F](http://www.venice.coe.int/docs/2007/CDL(2007)096-e.asp?MenuL=F). (consulted on: 30.10.2011).
15. Report of the Commission submitted to the European Parliament and the Council. The protection of fundamental rights as Community law is created and developed. COM (76) 37 final, 4 February 1976, Bulletin of the European Community, Supplement 5/76, p. 1 - 17.
16. Report of Committee on Legal Affairs and Human Rights, Rapporteur: Mrs Marie-Louise Bemelmans-Videc, Netherlands, Group of the European People’s Party before the Council of Europe Parliamentary Assembly. [On-line]: <http://assembly.coe.int/Main.asp?link=/Documents/WorkingDocs/Doc08/EDOC11533.htm>. (consulted on: 26.10.2011).
17. Tatiana Cernei. The effectiveness of European judicial mechanisms in guaranteeing the protection of fundamental human rights. In: Materialele conferinței științifice internaționale anuale a tinerilor cercetători „Edificarea statului de drept și punerea în valoare a patrimoniului cultural și istoric al Moldovei în contextul integrării europene”. Ediția a V-a, Chișinău: Artpoligraf SRL, 2011, p. 155 - 160.
18. Tobias Lock. The ECJ and the ECtHR: The Future Relationship between the Two European Courts. In: The Law and Practice of International Courts and Tribunals 8 (2009), p. 375 – 398.
19. Xavier Groussot, Laurent Pech Fundamental Rights Protection in the European Union post Lisbon Treaty, European Issue. 2010, n°173, p. 1. [On-line]: http://www.robert-schuman.eu/doc/questions_europe/qe-173-en.pdf. (consulted on 10.11.2011).
20. Yvonne McDermott. Human Rights and the Lisbon Treaty: Consensus or Conditionality? In: Whittier Law Review. 2010, vol. 31, No. 4, p. 733 - 757.

DREPT INTERNAȚIONAL PRIVAT**SISTEMUL EUROPEAN AL BĂNCILOR CENTRALE
(SEBC) ȘI EUROSISTEMUL****GRIBINCEA Lilia*****THE EUROPEAN SYSTEM OF CENTRAL BANKS AND THE EUROSISTEM**

In accordance with Article 282(1) of the Treaty on European Union, the European Central Bank (ECB) and the national central banks shall constitute the European System of Central Banks (ESCB). The ECB and the national central banks of those Member States whose currency is the euro shall constitute the Eurosystem.

In accordance with the Treaty on the Functioning of the European Union, the primary objective of the ESCB shall be to maintain price stability.

Without prejudice to the objective of price stability, it shall support the general economic policies in the Union with a view to contributing to the achievement of the objectives of the Union as laid down in Article 3 of the Treaty on European Union. The ESCB shall act in accordance with the principle of an open market economy with free competition, favouring an efficient allocation of resources, and in compliance with the principles set out in Article 119 of the Treaty on the Functioning of the European Union.

In accordance with the Treaty on the Functioning of the European Union, the basic tasks to be carried out through the ESCB shall be:

- *define and implement the monetary policy of the Union;*
- *to conduct foreign-exchange operations consistent with the provisions of Article 219 of that Treaty;*
- *to hold and manage the official foreign reserves of the Member States;*
- *to promote the smooth operation of payment systems.*

According to provisions of the Treaty on the Functioning of the European Union, when exercising the powers and carrying out the tasks and duties conferred upon them by the Treaties and this Statute, neither the ECB, nor a national central bank, nor any member of their decision-making bodies shall seek or take instructions from Union institutions, bodies, offices or agencies, from any government of a Member State or from any other body. The Union institutions, bodies, offices or agencies and the governments of the Member States undertake to respect this principle and not to seek to influence the members of the decision-making bodies of the ECB or of the national central banks in the performance of their tasks.

The Executive Board shall comprise the President, the Vice-President and four other members. The members shall perform their duties on a full-time basis. No member shall engage in any occupation, whether gainful or not, unless exemption is exceptionally granted by the Governing Council.

The ECB and national central banks may:

establish relations with central banks and financial institutions in other countries and, where appropriate, with international organisations;

• *acquire and sell spot and forward all types of foreign exchange assets and precious metals; the term 'foreign exchange asset' shall include securities and all other assets in the currency of any country or units of account and in whatever form held;*

• *hold and manage the assets referred to in this Article;*

• *conduct all types of banking transactions in relations with third countries and international organisations, including borrowing and lending operations*

* **GRIBINCEA Lilia** - Doctor în drept, conferențiar universitar, Universitatea de Stat din Moldova (Chișinău, Republica Moldova); **GRIBINCEA Lilia** - Ph.D. in Law, Associate Professor, The Moldova State University (Kishinev, The Republic of Moldova); **ГРИБИНЧА Лилия** - Кандидат юридических наук, доцент, Молдавский государственный университет (Кишинев, Республика Молдова).

ЕВРОПЕЙСКАЯ СИСТЕМА ЦЕНТРАЛЬНЫХ БАНКОВ И ЕВРОСИСТЕМА

Европейский центральный банк начал свою активную деятельность в 1999 г. с переходом большей части государств европейского союза к единой валюте евро. Центральные банки государств, не входящих в зону евро, являются участниками Европейской Системы Центральных Банков с особым статусом: они не имеют права влиять на решения, которые действительны только для зоны евро.

Евросистема — это центральные банки стран, вошедших в зону евро, и Европейский Центральный Банк.

Европейскому центральному банку принадлежит ключевая роль в осуществлении кредитно-денежной политики в рамках Европейской валютной системы. Его основная задача заключается в унификации требований, предъявляемых к финансовым инструментам и институтам в зоне евро, а также в методах проведения центральными банками кредитно-денежной политики.

Европейский центральный банк использует следующие основные инструменты кредитно-денежной политики:

1) предусматривается установление текущих целевых значений для основных денежных агрегатов для контроля уровня инфляции;

2) определяется диапазон колебаний основных процентных ставок, в том числе для сближения их по всей зоне евро;

3) устанавливаются минимальные резервные требования для коммерческих банков, а также в отношении процентного вознаграждения. В качестве одной из целей данное установление преследует выравнивание уровней процентных ставок в странах Европейской валютной системы;

4) определяется совокупность краткосрочных операций по регулированию ликвидности на денежном рынке евро, вызываемых постоянно действующими механизмами;

5) проводятся операции на открытом рынке, под которыми в Европейской валютной системе подразумеваются любые сделки, по которым центральные банки сами выступают равноправными контрагентами на рынке, а не только операции на рынке ценных бумаг.

Создание Европейской Системы Центральных Банков было предусмотрено Маастрихтским договором об учреждении Европейского Сообщества. Состоит из Европейского Центрального Банка, и центральных банков всех 17 государств - членов Европейского союза. Начала действовать с 1 января 1999 - на 3-м этапе перехода к единой европейской валюте.

Основная цель Европейской Системы Центральных Банков - поддержание стабильности цен, содействие проведению общей экономической политики ЕС. Основные задачи - выработка и осуществление денежно-кредитной и валютной политики ЕС; проведение международных валютных операций; хранение и управление официальными резервами иностранной валюты государств-членов; содействие нормальному функционированию платежных систем.

ЕЦБ, центральные банки государств-членов, члены их руководящих органов независимы - они не должны запрашивать или получать указания от учреждений ЕС, а также от правительств государств-членов или от другого органа.

Tratatul privind Funcționarea Uniunii Europene⁶⁴ stabilește⁶⁵, că Banca Centrală Europeană (BCE) și Băncile Centrale Naționale (BCN) constituie Sistemul European al Băncilor Centrale (SEBC).

Eurosistemul este alcătuit din Banca Centrală Europeană și BCN ale statelor membre care au adoptat moneda euro⁶⁶ și reprezintă autoritatea monetară a zonei euro. Prin urmare, Eurosistemul este un subansamblu al SEBC. Deși deciziile BCE,

precum cele de politică monetară se aplică în mod firesc numai țărilor din zona euro, în realitate Eurosistemul este cel care îndeplinește funcțiile de bancă centrală pentru zona euro. Astfel, BCE și BCN contribuie împreună la atingerea obiectivelor comune ale Eurosistemului.

Conform prevederilor Tratatului privind Funcționarea Uniunii Europene⁶⁷ și Statutului SEBC și al BCE⁶⁸, obiectivul principal al SEBC este menținerea stabilității prețurilor. Fără a aduce atingere obiectivului privind stabilitatea prețurilor, SEBC sprijină politicile economice generale din Uniune, cu scopul de a contribui la realizarea

⁶⁴ Modificat prin Tratatul de la Lisabona semnat la 13.12.2007 și care a intrat în vigoare la 1.12.2009.

⁶⁵ Art. 282.

⁶⁶ Belgia, Germania, Spania, Franta, Irlanda, Italia, Luxemburg, Țările de Jos, Austria, Portugalia, Finlanda, Grecia, Slovenia, Cipru, Malta, Slovacia, Estonia.

⁶⁷ Art. 127 și art. 282.

⁶⁸ Art. 2.

obiectivelor Uniunii, definite la articolul 3 din Tratatul privind Uniunea Europeană, care *inter alia* prevede⁶⁹, că Uniunea instituie o piață internă. Aceasta acționează pentru dezvoltarea durabilă a Europei, întemeiată pe o creștere economică echilibrată și pe stabilitatea prețurilor, pe o economie socială de piață cu grad ridicat de competitivitate, care tinde spre ocuparea deplină a forței de muncă și spre progres social, precum și pe un nivel înalt de protecție și de îmbunătățire a calității mediului. Aceasta promovează progresul științific și tehnic.

SEBC acționează potrivit principiului unei economii de piață deschise în care concurența este liberă, favorizând o alocare eficientă a resurselor și respectând principiile stabilite la art.119 din Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene. Potrivit prevederilor art.119, acțiunea statelor membre și a Uniunii presupune, în condițiile prevăzute de tratate, instituirea unei politici economice întemeiate pe strânsa coordonare a politicilor economice ale statelor membre, pe piața internă și pe definirea obiectivelor comune și conduse în conformitate cu principiul unei economii de piață deschise, în care concurența este liberă. În paralel, în condițiile și în conformitate cu procedurile prevăzute în tratate, această acțiune presupune o monedă unică, euro, precum și definirea și aplicarea unei politici monetare unice și a unei politici unice a cursurilor de schimb, al cărui obiectiv principal îl constituie menținerea stabilității prețurilor și, fără a aduce atingere acestui obiectiv, susținerea politicilor economice generale în Uniune, în conformitate cu principiul unei economii de piață deschise, în care concurența este liberă. Această acțiune a statelor membre și a Uniunii implică *respectarea următoarelor principii directe*: prețuri stabile, finanțe publice și condiții monetare sănătoase, precum și o balanță de plăți stabilă.

În conformitate cu prevederile Tratatului privind funcționarea Uniunii Europene⁷⁰ și Statutului SEBC și al BCE⁷¹ misiunile fundamentale care urmează să fie îndeplinite prin intermediul SEBC sunt:

- definirea și aplicarea politicii monetare a Uniunii;

- desfășurarea operațiunilor de schimb valutar, în conformitate cu articolul 219 din Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene;
- deținerea și administrarea rezervelor valutare oficiale ale statelor membre;
- promovarea bunei funcționări a sistemelor de plăți.

În exercitarea competențelor și în îndeplinirea misiunilor și îndatoririlor care le-au fost conferite prin tratate și prin Statutul SEBC și al BCE, atât BCE, BCN cât și membrii organelor lor de decizie nu pot solicita și nici accepta instrucțiuni din partea instituțiilor, organelor, oficiilor sau agențiilor Uniunii, a guvernelor statelor membre sau a oricărui alt organism. Instituțiile, organele, oficiile și agențiile Uniunii, precum și guvernele statelor membre se angajează să respecte acest principiu și să nu încerce să influențeze membrii organelor de decizie ale BCE sau ale băncilor centrale naționale în îndeplinirea misiunii lor.

Așa cum am menționat mai sus, Eurosistemul este alcătuit din Banca Centrală Europeană și BCN ale statelor membre care au adoptat moneda euro și reprezintă autoritatea monetară a zonei euro. Obiectivul principal al Eurosistemului îl constituie menținerea stabilității prețurilor în interes general. Deoarece îndeplinește și rolul de autoritate financiară principală, Eurosistemul are drept scop conservarea stabilității financiare și promovarea integrării financiare la nivel european. Eurosistemul este responsabil de definirea și punerea în aplicare a politicii monetare în zona euro. Un aspect important pentru această misiune este controlul total pe care Eurosistemul îl deține asupra bazei monetare. În acest sens, BCE și BCN sunt singurele instituții care au dreptul să emită efectiv bancnote, care reprezintă mijloace legale de plată în zona euro. Ca o consecință a dependenței sistemului bancar de baza monetară, Eurosistemul se află în poziția de a exercita o influență dominantă asupra ratelor dobânzilor și condițiilor de pe piața monetară. Deși responsabilitatea directă a menținerii stabilității financiare și a supravegherii prudențiale intră în continuare în sfera de competență a autorităților naționale, Eurosistemului i-a fost conferită prin tratat importanta misiune de a contribui la aplicarea fără sincope a politicilor în aceste domenii.

Există trei motive principale pentru crearea unui sistem de bănci centrale în Europa și nu o bancă centrală unică:

⁶⁹ Alin. 3.

⁷⁰ Art. 127 alin. (2).

⁷¹ Art. 3.

- demersul strategic al Eurosistemului se bazează pe competențele existente, cadrul instituțional, infrastructura, experiența și capacitățile operaționale excelente ale BCN. În plus, unele bănci centrale au și alte atribuții pe lângă cele proprii Eurosistemului;

- date fiind întinderea geografică a zonei euro și relațiile de lungă durată stabilite între comunitățile bancare naționale și BCN corespunzătoare, s-a considerat adecvată asigurarea unui punct de acces la activitățile de bancă centrală pentru instituțiile de credit în fiecare stat membru participant;

- luând în considerare numărul mare de țări, limbi și culturi care există în zona euro, BCN (și nu o entitate supranațională) au reprezentat cea mai bună soluție pentru a servi drept puncte de acces ale Eurosistemului.

Atribuțiile de bază ale Eurosistemului sunt următoarele:

- **Politica monetară.** Eurosistemul este responsabil de definirea și punerea în aplicare a politicii monetare în zona euro. Un aspect important pentru această misiune este controlul total pe care Eurosistemul îl deține asupra bazei monetare. În acest sens, BCE și BCN din zona euro sunt singurele instituții care au dreptul să emită efectiv bancnote care reprezintă mijloace legale de plată în zona euro.

- **Operațiuni valutare.** Operațiunile valutare influențează două variabile importante pentru politica monetară, respectiv cursurile de schimb și condițiile de lichiditate internă. Atribuirea acestei misiuni Eurosistemului este, prin urmare, logică și pentru că băncile centrale dețin instrumentele operaționale necesare.

- **Promovarea bunei funcționări a sistemelor de plăți.** Sistemele de plăți sunt utilizate pentru transferul de numerar între instituțiile de credit și alte instituții monetare. Această funcție le plasează în centrul infrastructurii financiare a unei economii.

- **Deținerea și administrarea rezervelor externe.** Unul dintre cele mai importante motive pentru administrarea portofoliului de rezerve externe este acela de a asigura că BCE deține lichiditate suficientă pentru a derula operațiunile valutare. Rezervele externe ale BCE sunt în prezent administrate în mod descentralizat de către BCN care aleg să ia parte la activitățile de gestionare a acestora. Aceste BCN acționează în numele BCE, conform instrucțiunilor primite de la aceasta. Deși

BCN își administrează independent propriile rezerve externe, dincolo de o anumită limită, operațiunile derulate pe piața valutară trebuie aprobate de BCE în vederea asigurării compatibilității cu politica monetară și a cursului de schimb a Eurosistemului.

BCN din zona euro constituie parte integrantă a Eurosistemului. Fiecare BCN are personalitate juridică în conformitate cu legislația națională a țării respective. BCN din zona euro îndeplinesc atribuțiile încredințate acestuia conform regulilor stabilite de organele de decizie ale BCE. De asemenea, BCN contribuie la activitatea Eurosistemului și a SEBC prin participarea în diversele comitete ale Eurosistemului/SEBC. BCN pot îndeplini pe propria răspundere și funcții care nu au legătură cu Eurosistemul, cu excepția cazurilor în care Consiliul guvernatorilor consideră că funcțiile respective impietează asupra obiectivelor și atribuțiilor Eurosistemului.

Structura operațională a Eurosistemului ține seama de principiul descentralizării, BCN îndeplinind aproape toate misiunile operaționale ale Eurosistemului, prin aplicarea deciziilor adoptate la nivel central de către Consiliul guvernatorilor BCE.

BCN au următoarele misiuni:

- **derularea operațiunilor de politică monetară:** tranzacțiile efective sunt realizate de BCN, de exemplu, prin furnizarea de monedă a băncii centrale băncilor comerciale;

- **administrarea operațională a rezervelor externe ale BCE:** aceasta include efectuarea și decontarea tranzacțiilor pe piețe, necesare în plasamentele de rezerve externe ale BCE;

- **administrarea rezervelor externe proprii:** operațiunile planificate de BCN în acest domeniu necesită aprobarea BCE, în cazul în care acestea ar putea afecta cursurile de schimb sau condițiile de lichiditate internă și dacă depășesc anumite limite stabilite în orientările BCE;

- **operarea și supravegherea infrastructurilor pieței financiare și a instrumentelor de plată:** BCN acționează ca operatori ai sistemelor naționale din cadrul TARGET 2, sistemul de plăți pentru moneda euro, permițând astfel comunității naționale de utilizatori corespunzătoare fiecărei BCN să participe la TARGET 2;

- **emiterea de bancnote împreună cu BCE:** atât BCE, cât și BCN emit bancnote euro. Toate bancnotele sunt puse în circulație de către BCN, care răspund cererilor de bancnote euro prin

comenzi anuale de producere de bancnote și prin intermediul unui sistem de management al stocurilor la nivelul Eurosistemului. Ambele activități sunt coordonate de către BCE.

- **colectarea de date statistice și furnizarea de servicii de asistență pentru BCE:** BCE solicită date economice și financiare foarte variate, necesare în aplicarea politicii sale monetare și în îndeplinirea altor misiuni ale Eurosistemului.

BCE a fost înființată în iunie 1998 la Frankfurt pe Main și a preluat funcțiile predecesorului său, Institutul Monetar European. Este o instituție supranațională, dotată cu personalitate juridică. De la data de 1 ianuarie 1999, Banca Centrală Europeană este responsabilă de elaborarea și aplicarea politicii monetare în zona euro – cea mai mare economie a lumii după Statele Unite ale Americii. Odată cu adoptarea Tratatului de la Lisabona, BCE devine instituție a Uniunii Europene⁷². Tratatul circumscrie activitățile BCE unui domeniu clar definit: funcțiile de bancă centrală pentru euro⁷³.

Spre deosebire de BCN, BCE derulează numai câteva operațiuni, axându-se, în schimb, pe formularea de politici și pe asigurarea implementării coerente a deciziilor de către BCN.

Printre atribuțiile BCE se numără în special:

- **definirea politicilor Eurosistemului:** Consiliul guvernatorilor BCE este responsabil de politica monetară pentru moneda unică. Aceasta presupune, *inter alia*, definirea stabilității prețurilor, a modalității de analiză a riscurilor inflaționiste etc.;

- **adoptarea de decizii privind operațiunile de politică monetară, coordonarea și monitorizarea acestora:** BCE dă instrucțiuni BCN cu privire la detaliile operațiunilor necesare (valoare, timp, dată etc.) și verifică derularea cu succes a acestora;

- **adoptarea de acte juridice:** în limite clar definite, organele de decizie ale BCE au competența de a emite acte cu forță juridică obligatorie în interiorul Eurosistemului, precum orientări și instrucțiuni, în vederea asigurării derulării coerente a operațiunilor descentralizate de către BCN. În plus, în limitele definite, organele de decizie pot adopta regulamente și decizii, care au forță juridică obligatorie în afara Eurosistemului;

- **autorizarea emiterii de bancnote:** cuprinde planificarea și coordonarea strategică a producției și a procesului de emisiune a bancnotelor euro. BCE coordonează, de asemenea, activitățile de cercetare și dezvoltare ale Eurosistemului, precum și pe cele referitoare la securitatea și calitatea producției bancnotelor euro. În plus, BCE găzduiește Centrul de analiză a contrafacțiilor, a cărui misiune constă în examinarea și clasificarea bancnotelor și monedelor euro contrafăcute, precum și baza de date centrală privind bancnotele euro contrafăcute și Centrul internațional de prevenire a contrafacțiilor, care contribuie, sub egida guvernatorilor din G10, la cooperarea interbancară la nivel mondial în domeniul prevenirii contrafacțiilor;

- **intervenții pe piețele valutare:** în colaborare cu fiecare BCN, dacă este necesar. Aceasta presupune cumpărarea și/sau vânzarea de titluri pe piețele valutare;

- **operarea sistemelor de plăți și supravegherea infrastructurii de plăți și a altor infrastructuri ale pieței financiare:** sistemele de plăți reprezintă un mijloc de transfer al banilor în cadrul sistemului bancar. BCE acționează ca operator al T2-BCE, o componentă a TARGET 2, sistemul de plăți pentru moneda euro. În plus, BCE desfășoară, alături de BCN din cadrul Eurosistemului, anumite activități de supraveghere, aceasta din urmă reprezentând funcția care permite băncii centrale să promoveze siguranța și eficiența infrastructurilor pieței financiare și ale instrumentelor de plată prin monitorizare, evaluări și, dacă este necesar, prin inițierea unor modificări.

BCE are, de asemenea, următoarele atribuții:

- **cooperarea la nivel internațional și european:** în vederea prezentării opiniilor sale la nivel european și internațional, BCE participă la sedințele diverselor foruri europene și internaționale.

- **raportarea statutară:** obligațiile de raportare sunt prevăzute în Statutul SEBC și al BCE⁷⁴. BCE publică un buletin lunar, o situație financiară săptămânală consolidată a Eurosistemului și un raport anual;

- **monitorizarea riscurilor financiare:** aceasta implică evaluarea riscurilor asociate titlurilor – fie celor achiziționate în contextul plasării de fonduri proprii și de rezerve externe ale BCE, fie celor care au fost acceptate drept garanții

⁷² Art. 13.

⁷³ Art. 127 - 133 și 282 - 283 din Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene.

⁷⁴ Art. 15.

în cadrul operațiunilor de creditare ale Eurosistemului;

- **îndeplinirea unor funcții consultative pentru instituțiile Uniunii Europene și autoritățile naționale:** BCE adoptă „avize” privind proiectele de acte legislative naționale și ale Uniunii Europene, în cazul în care acestea se referă la domeniul competență al BCE;

- **administrarea sistemelor IT:** BCE și BCN au creat un număr de sisteme operaționale comune în vederea facilitării derulării de operațiuni descentralizate. Aceste sisteme asigură suportul „logistic” necesar integrității funcționale a Eurosistemului și cuprind sisteme informatice, aplicații și proceduri, fiind organizate conform modelului radial (*hub-and-spokes*), al cărui nucleu îl constituie BCE;

- **administrarea strategică și tactică a rezervelor externe ale BCE:** aceasta implică stabilirea preferințelor în materie de riscuri și randamente pe termen lung pentru activele externe de rezervă (alocare strategică a activelor), orientarea profilului risc-randament, ținând seama de condițiile de pe piață (alocare tactică a activelor), și definirea orientărilor privind investițiile și a cadrului operațional general.

Atât SEBC, cât și Eurosistemul sunt conduse de organele de decizie ale BCE, și anume:

- Consiliul guvernatorilor;
- Comitetul executiv și
- Consiliul general.

Consiliul general va exista numai atât timp cât există state membre ale UE care nu au adoptat încă euro. BCE constituie nucleul procesului decizional al Eurosistemului. Prin urmare, Consiliul guvernatorilor, Comitetul executiv și Consiliul general al BCE iau deciziile necesare pentru ca Eurosistemul și SEBC să își poată îndeplini misiunile. Acestea includ formularea de politici, precum politica monetară pentru zona euro, dar și modalitatea de punere în aplicare a acestora.

Statutul SEBC și al BCE prevede continuitatea mandatelor guvernatorilor BCN și ale membrilor Comitetului executiv, după cum urmează:

- un mandat cu o durată minimă de cinci ani pentru guvernatorii BCN;
- un mandat cu o durată fixă de opt ani, care nu poate fi reînnoit, pentru membrii Comitetului executiv al BCE;
- demiterea din funcție a membrilor Comitetului executiv doar în caz de incompetență sau greșeli grave de conduită.

Consiliul guvernatorilor BCE este principalul organ de decizie al Eurosistemului și este format din:

- toți membrii Comitetului executiv al BCE și
- guvernatorii/președinții tuturor BCN din zona euro, respectiv din statele membre UE care au adoptat euro.

Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene și Statutul SEBC și al BCE conferă Consiliului guvernatorilor competența de a lua deciziile cele mai importante și semnificative din punct de vedere strategic pentru Eurosistem. În adoptarea deciziilor referitoare la politica monetară sau la alte misiuni ale Eurosistemului, membrii Consiliului guvernatorilor hotărăsc în totală independență, și nu în calitate de reprezentanți naționali.

Principalele atribuții ale Consiliului guvernatorilor sunt:

- formularea politicii monetare pentru zona euro, prin luarea deciziilor necesare și prin adoptarea orientărilor adecvate pentru implementarea acesteia;
- adoptarea regulamentelor pe care BCE le poate elabora în aplicarea tratatului sau prin delegare din partea Consiliului UE;
- asumarea rolului de a doua și ultimă instanță pentru recursuri înaintate de terțe părți împotriva deciziilor BCE adoptate de Comitetul executiv;
- emiterea de orientări pentru operațiunile derulate de BCN cu activele externe de rezervă rămase și pentru tranzacțiile țărilor din zona euro cu fondurile de rulment în valută proprii;
- luarea măsurilor necesare pentru a asigura respectarea orientărilor și instrucțiunilor BCE și definirea informațiilor necesare care urmează să fie furnizate de către BCN;
- exercitarea dreptului de inițiativă legislativă la nivelul UE și îndeplinirea rolului consultativ al BCE;
- autorizarea emiterii de bancnote euro și a volumului emisiunilor de monede euro în cadrul zonei euro;
- adoptarea normelor necesare de standardizare a procedurilor contabile și de raportare cu privire la operațiunile băncilor centrale naționale;
- adoptarea normelor privind repartizarea venitului monetar între BCN ale Eurosistemului;
- adoptarea Raportului anual al BCE.

În plus, Consiliul guvernatorilor reprezintă organul suprem de decizie în ceea ce privește administrarea și funcționarea BCE însăși. În special, Consiliul guvernatorilor adoptă Regulamentul de procedură al BCE și este responsabil de finanțele, bugetul și alocarea rezultatelor financiare anuale ale instituției.

Comitetul executiv al BCE este organul decizional operațional al BCE și al Eurosistemului. Acesta își asumă responsabilitatea pentru toate deciziile care trebuie adoptate zilnic. Comitetul executiv se reunește, de obicei, o dată pe săptămână. **Comitetul executiv este format din:**

- președintele BCE;
- vicepreședintele BCE și
- alți patru membri.

Toți membrii Comitetului executiv sunt aleși dintre persoanele cu reputație și experiență profesională recunoscută în domeniul monetar sau bancar. Aceștia sunt numiți de guvernele țărilor din zona euro, la nivel de șefi de stat sau de guvern, hotărând cu majoritate calificată, la recomandarea Consiliului UE, după consultarea Parlamentului European și a Consiliului guvernatorilor BCE.

În calitate de membru al Comitetului executiv, președintele BCE deține un rol marcant și exercită anumite funcții care îi sunt conferite exclusiv (în absența președintelui, acestea revin vicepreședintelui): prezidarea ședințelor Consiliului guvernatorilor, ale Consiliului general și ale Comitetului executiv al BCE, reprezentarea BCE în exterior și prezentarea Raportului anual al BCE în fața Consiliului UE și a Parlamentului European. Pe lângă acestea, președintele este invitat să participe la ședințele Consiliului UE ori de câte ori sunt dezbătute aspecte privind obiectivele și misiunile Eurosistemului. În plus, președintele este invitat la reuniunile Eurogrupului – grupul informal alcătuit din miniștrii finanțelor și economiei din țările zonei euro.

Comitetului executiv are următoarele responsabilități principale:

- pregătirea ședințelor Consiliului guvernatorilor;
- implementarea politicii monetare în zona euro conform orientărilor și deciziilor Consiliului guvernatorilor și, în acest caz, transmiterea instrucțiunilor necesare către băncile centrale naționale;
- gestionarea activității zilnice a BCE;

- exercitarea anumitor competențe, inclusiv a competențelor de reglementare, care i-au fost delegate de către Consiliul guvernatorilor.

Consiliul general al BCE este format din:

- președintele și vicepreședintele BCE și
- guvernatorii/președinții BCN ale celor 27 de state membre ale UE.

Consiliul general se reunește, de regulă, trimestrial. Deciziile sunt adoptate cu majoritate simplă, cu excepția cazului în care se specifică altfel în Statutul SEBC și al BCE. Președintele BCE trebuie să informeze Consiliul general cu privire la deciziile Consiliului guvernatorilor. Conform Statutului SEBC și al BCE, Consiliul general va exista până în momentul în care toate statele membre ale UE vor adopta euro. Consiliul general poate fi considerat un „organ de tranziție”, întrucât îndeplinește atribuțiile preluate de la Institutul Monetar European, care reprezintă misiunea BCE în cea de-a treia etapă a Uniunii Economice și Monetare, având în vedere că unele state membre ale UE nu au adoptat încă euro.

Principalele responsabilități ale Consiliului general sunt următoarele:

- raportările privind progresele înregistrate în direcția convergenței de către statele membre ale UE care nu au adoptat încă euro;
- consilierea cu privire la pregătirile necesare pentru fixarea irevocabilă a cursului de schimb în statele membre respective;
- monitorizarea funcționării mecanismului cursului de schimb II (MCS II) și a sustenabilității raporturilor de schimb bilaterale între fiecare monedă participantă din afara zonei euro și moneda euro;
- îndeplinirea rolului de forum de coordonare a politicii monetare și a cursului de schimb în UE;
- administrarea mecanismului de intervenție și finanțare în cadrul MCS II;
- participarea la activități specifice, precum cele implicate de funcțiile de consiliere ale BCE;
- colectarea de informații statistice.

În plus, Consiliul general este consultat, printre altele, cu privire la modificările aduse regulilor de raportare contabilă și financiară, determinarea grilei de repartitie a BCE și condițiile de angajare a personalului BCE.

Organele de decizie ale BCE sunt asistate în activitățile întreprinse de Comitetele Eurosistemului/SEBC. Organele de decizie le pot solicita furnizarea de informații din sferele lor de

competență în vederea facilitării procesului decizional și a implementării deciziilor. Participarea este în general rezervată experților băncilor centrale din Eurosistem. Cu toate acestea, BCN din statele membre ale UE care nu au adoptat încă moneda euro iau parte la ședințele unuia dintre comitete, ori de câte ori se consideră necesar. În plus, pot fi invitați la lucrări și reprezentanți ai altor organisme competente, precum autoritățile naționale de supraveghere, în cazul reuniunilor Comitetului de supraveghere bancară.

Comitetele Eurosistemului/SEBC sunt următoarele:

- **Comitetul de contabilitate și venituri monetare (AMICO)** oferă consiliere cu privire la toate aspectele legate de contabilitate din interiorul Eurosistemului, la raportarea financiară și la alocarea venitului monetar.

- **Comitetul pentru bancnote (BANCO)** asigură consultanță cu privire la probleme legate de politica bancnotelor și asistă la planificarea strategică a producției și a emisiunii de bancnote.

- **Comitetul de supraveghere bancară (BSC)** oferă asistență în ceea ce privește contribuția la supravegherea prudențială a instituțiilor de credit și stabilitatea sistemului financiar.

- **Comitetul de comunicare al Eurosistemului/SEBC (ECCO)** oferă asistență în domeniul politicii de comunicare externă și internă a Eurosistemului.

- **Comitetul pentru tehnologia informației (ITC)** oferă asistență în domeniul dezvoltării, al punerii în aplicare și al întreținerii rețelelor IT și a infrastructurilor de comunicare care stau la baza sistemelor operaționale comune.

- **Comitetul auditorilor interni (IAC)** dezvoltă standarde comune de auditare a operațiunilor efectuate de către Eurosistem și auditează proiectele și sistemele operaționale comune existente la nivelul Eurosistemului/SEBC.

- **Comitetul de relații internaționale (IRC)** asistă în cadrul îndeplinirii atribuțiilor statutare ale BCE privind cooperarea internațională și servește drept for ce ocazionează schimbul de opinii referitoare la chestiuni de interes comun în domeniul relațiilor internaționale.

- **Comitetul de coordonare în domeniul IT din cadrul Eurosistemului (EISC)** a fost înființat în anul 2007, mandatul încredințat acestuia constând în coordonarea perfecționării continue a utilizării tehnologiei informației în cadrul Eurosistemului.

- **Comitetul juridic (LEGCO)** oferă servicii de consiliere juridică în vederea îndeplinirii de către BCE a atribuțiilor statutare și pregătește actele juridice necesare funcționării Eurosistemului.

- **Comitetul pentru operațiuni de piață (MOC)** asistă în cadrul executării operațiunilor de politică monetară și a tranzacțiilor valutare, inclusiv a celor legate de operarea MCS II și de administrarea rezervelor externe ale BCE.

- **Comitetul de politică monetară (MPC)** oferă consiliere în principal pentru soluționarea problemelor strategice și pe termen lung referitoare la formularea de politici monetare și de schimb valutar și este responsabil cu elaborarea proiecțiilor experților Eurosistemului.

- **Comitetul pentru sistemele de plăți și de decontare (PSSC)** oferă consiliere cu privire la operarea și întreținerea TARGET2, la definirea și monitorizarea procedurilor de decontare a garanțiilor, la rolul Eurosistemului de catalizator în realizarea zonei unice de plăți în euro (*Single Euro Payments Area – SEPA*), la politicile sistemelor generale de plată și la aspecte generale privind supravegherea acestora, precum și la chestiuni de interes pentru băncile centrale în domeniul decontării și al compensării instrumentelor financiare.

- **Comitetul de statistică (STC)** oferă consiliere mai ales cu privire la conceperea și compilarea datelor statistice colectate de către BCE cu ajutorul BCN.

- În 1999, Consiliul guvernatorilor a înființat de asemenea **Comitetul pentru buget (BUCOM)**, format din reprezentanți ai BCE și ai BCN din Eurosistem. Comitetul oferă asistență în chestiuni legate de bugetul BCE și raportează direct Consiliului guvernatorilor cu privire la acestea.

- **Conferința privind resursele umane (HRC)** a fost creată în anul 2005 și este formată din șefii de personal din toate băncile centrale din UE.

În îndeplinirea atribuțiilor care decurg din statutul de membru al Eurosistemului, BCE și BCN nu le este permisă solicitarea sau acceptarea de instrucțiuni din partea instituțiilor sau a organismelor comunitare, a oricărui guvern al unui stat UE sau a oricărui alt organism. În mod similar, instituțiile și organismele comunitare, precum și guvernele statelor membre, nu pot influența membrii organelor de decizie ale BCE sau ale BCN în îndeplinirea atribuțiilor care le revin.

Bibliografie:

1. Tratatul privind Funcționarea Uniunii Europene, modificat prin Tratatul de la Lisabona, semnat la 13.12.2007 și care a intrat în vigoare la 1.12.2009. În: Jurnalul Oficial al Uniunii Europene. Ediția în limba română. 2007/C 306/01. ISSN 1830-3668. [on-line]: <http://eur-lex.europa.eu/JOHtml.do?uri=OJ:C:2007:306:SOM:RO:HTML>. (vizitat la: 15.11.2011).

2. Statutul Sistemului European al Băncilor Centrale. În: Jurnalul Oficial al Uniunii Europene. Ediția în limba română. 2010/C 83/01. ISSN 1830-3668. [on-line]: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:083:FULL:RO:PDF>. (vizitat la: 15.11.2011).

Copyright©Lilia GRIBINCEA, 2011.

RELAȚII INTERNAȚIONALE**DIMENSIUNEA STRATEGICĂ A ASIMETRIEI****ALBU Natalia***

„Întreaga artă a războiului se bazează pe înșelătorie”
Sun Tzu

THE STRATEGIC DIMENSION OF ASYMMETRY

Identification of the adversary's action modalities means to know exactly his/her nature, to identify his/her objectives and the way in which he/she intends to achieve them. The notion of „asymmetry” appears in this framework of tackling the stakeholders' strategic actions. In the area of military and national security issues, this term represents the action, organization, and thinking which are different from those of the adversary, so as to maximize his/her own advantages, to exploit the adversaries' weak points, to obtain initiative or to win some action freedom. Making an overview of the different concepts regarding the meaning of the term “asymmetry”, this article refers to the main factors determining the need to develop asymmetric strategies. In general, the conceptualization of the asymmetry is seen in the context of three links: symmetry, asymmetry and dissymmetry, taking into account three factors: the importance of the content of the conflict, used means, culture and values' system. The inclusion of asymmetry in the official strategic documents shows that this concept – thoroughly studied over the last years, including and mainly by the big powers – is very topical.

The strategies of present-day big powers try to shift their defense systems (force structures, as well as doctrines, thinking, and visions) from industrial configuration to timely procedures, such as RMA (Revolution in Military Affairs); for instance in the United States, the key terms are transformation/adaptation, just like in the North Atlantic Alliance, Russia, and China. Talking about the modern asymmetric strategies, the French concept of “strategic revolution” seems more adequate in use, as it aims to optimize knowledge and exploit information in real time.

On the other hand, the assaults from September 11, 2001 remind us the fact that no one holds monopoly on asymmetry, thus leading to the need to differentiate between the “positive asymmetry” and “negative asymmetry”. At the same time, attention should not be limited for the strategic thinking trends of the ancient authors, referring especially to the Chinese thinker, Sun Tzu, who is considered to be the first author who left us an approach to asymmetry that covers also psychological and informational aspects, according to present-day terms.

When referring to the modern Chinese thinking about asymmetry in the security context, we can say that it does not differ from the widely accepted definitions. The Chinese doctrine supports that asymmetry allows the weaker actor to choose the battle space or target zone where his/her adversary is not waiting to be attacked. The gravitation center of the assault is always a place which will provoke major psychological traumas for the adversary. In conclusion attention should be paid to the fact that asymmetry should not be perceived only like the equivalent of the expression “the strategy of the weak against of the strong”, even though this strategy was applied successfully in the past.

In this context, the asymmetry thinking framework aims to maintain the power by controlling the proactive and agile tools, if no preventive actions are involved, which provide to an equal extent for mobilizing efforts and coming up with counter-strategies for a larger range of asymmetric scenarios applied by powerful adversaries. Today, it is obvious that asymmetry occurs more frequently as a natural immediate modality, which is borrowed by those who cannot face a dissymmetric escalation and are interested to modify the moral context and the nature of the used means.

* **ALBU Natalia** – Doctor în politologie, conferențiar universitar, cercetător științific, Institutul de Istorie, Stat și Drept al Academiei de Științe a Moldovei (Chișinău, Republica Moldova); **ALBU Natalia** – Doctor of political sciences, Associate Professor, Scientific Fellow, Institute of History, State and Law, Academy of Sciences of Moldova (Kishinev, The Republic of Moldova); **АЛБУ Наталия** – Кандидат политических наук, доцент, научный сотрудник Института истории, государства и права Академии наук Молдовы (Кишинев, Республика Молдова).

СТРАТЕГИЧЕСКОЕ ИЗМЕРЕНИЕ АСИММЕТРИИ

Определение способов действий оппонента, означает точное знание его природы, умение наперед предугадывать его цели, а также способы, с помощью которых эти цели достигаются. В контексте важности определения стратегических действий акторов, правомерно появление термина «асимметрия», под которым в контексте национальной безопасности и милитаристских проблем, следует понимать действие, организацию или мышление (концепция) заметно отличающееся от концепции противника, разрабатываемую в целях увеличения собственных преимуществ, использования слабостей противника, завладения инициативой или свободой действий. Краткий обзор различных представлений о значении термина «асимметрия» позволяет отнести настоящую статью к основным факторам, определяющим необходимость разработки асимметричных стратегий. В общем, концептуализация асимметрии рассматривается в контексте трех звеньев: симметрия, диссимметрия и асимметрия, учитывая при этом три фактора: важность содержания конфликта, используемые средства, культуру и систему ценностей. Включение асимметрии в официальные стратегические документы показывает, что данная концепция, будучи хорошо изученной за последние годы, в том числе крупными державами является очень актуальной.

Стратегии современных крупных держав нацелены на то, чтобы перенести основные системы защиты (силовые структуры, а также доктрины, мышление и видение) с одного уровня на другой, т.е. с промышленного назначения к современным методам применения, таким как РВД (революция в военном деле). Так, например, в США ключевыми понятиями в интересующем нас контексте являются - трансформация/адаптация, применяемые к Североатлантическому альянсу, России и Китаю. Говоря о современных асимметричных стратегиях, французская концепция «стратегических революций» представляется более адекватной в использовании, поскольку она направлена на оптимизацию знаний и использование информации в режиме реального времени.

С другой стороны, нападения 11 сентября 2001 г. напоминают нам о том, что никто не обладает монополией на асимметрию; это приводит к необходимости выявления различий между «позитивной асимметрией» и «отрицательной асимметрией». В то же время, не следует упускать из виду разработки античных авторов. Так, например, китайский мыслитель Сунь-Цзы, считается одним из первых авторов, кто оставил после себя такое видение асимметрии, которое не только охватывает психологические и информационные аспекты, но и отвечает реалиям современного мира.

Когда, в контексте безопасности, речь идет о современном китайском подходе к асимметрии, то следует отметить, что он ничем не отличается от общепринятых определений. Китайская доктрина считает, что асимметрия позволяет более слабому актору выбирать поле битвы или целевые зоны, где его / ее противник не ожидает нападения. Центром гравитации нападения всегда является место, которое способно нанести противнику основные психологические потрясения. В заключении следует обратить внимание на то, что асимметрия не должна восприниматься исключительно как эквивалент выражению «стратегия слабых против сильных», несмотря на то, что в прошлом, данная стратегия нашла свое успешное применение.

В этом контексте, асимметрия, как следует из основных размышлений, нацелена, прежде всего, на то, чтобы сохранить власть при помощи гибких и активных инструментов, при условии, что речь не идет о превентивных мерах, которые предусматривают в равной степени, как мобилизацию усилий, так и применение контр-стратегии в отношении более широкого диапазона асимметричных сценариев, применяемых мощными противниками.

Сегодня становится очевидным тот факт, что асимметрия все больше проявляет себя как нечто быстрое и естественное, заимствованное теми, кто не в силах ответить на дисимметричную эскалацию, но заинтересованы в том, чтобы изменить моральный контекст и природу используемых средств.

Studiile contemporane privind problematica relațiilor internaționale menționează frecvent transformările considerabile ce au avut loc în mediul securității internaționale pe parcursul ultimilor decenii. Căderea Uniunii Sovietice, accelerarea proceselor de integrare economică internațională, influența tot mai mare a actorilor non-statali, precum și schimbările din cadrul

mediului militar și tehnologic al informației au contribuit la apariția noilor provocări la adresa statelor, forțelor sale armate și populației civile. Printre aceste noi provocări, descoperim ceea ce analiștii numesc „amenințări asimetriche”. Această expresie se referă la mijloace sau tactici utilizate de către state, grupuri teroriste sau indivizi cu scopul de a fortifica atacurile împotriva dușmanilor mult

mai puternici, evitând o confruntare directă. Acțiunile în cauză încearcă să diminueze avantajele adversarului și să exploateze punctele slabe ale acestuia. Perspectiva de a se confrunta cu astfel de amenințări non-tradiționale prezintă o serie de provocări pentru statele și structurile de apărare, în special, în ceea ce privește atât protecția civililor cât și forțelor armate⁷⁵. Atragem atenția că riscurile și amenințările de tip asimetric sunt specifice activității umane. Ele se mențin atât în perioadele de schimbări radicale, revoluționare, care sunt guvernate, în general, de teoria haosului, cât și în scurtele perioade de linearitate relativă, de stabilitate economică, socială și militară, care se caracterizează de o oarecare diminuare a asimetriilor conflictuale.

În acest context, considerăm că ar fi util să ne referim la cadrul teoretic al conceptului de „asimetrie” care ar permite, în primul rând, trecerea în revistă a unor preocupări mai vechi sau mai noi privind problematica *amenințărilor asimetrice* și determinarea unor *strategii asimetrice*, care asigură *avantaje* sau, dimpotrivă, produc *dezavantaje* în plan geopolitic sau geostrategic, în afirmarea unor civilizații sau mari puteri.

Considerații teoretice. Cercetările în domeniul *asimetriei* nu sunt deloc întâmplătoare, iar sensul acesteia capătă actualitate în contextul discuțiilor asupra procesului de globalizare, problematicii conflictelor de la etapa contemporană și desigur terorismului internațional. De exemplu, lucrarea autorilor *Barthélémy Courmont* și *Darko Ribnikar*⁷⁶, publicată pentru prima dată în 2002, a fost reeditată în 2009 cu ambiția de a lărgi cadrul de gândire asupra *asimetriei*, deoarece noțiunea de *asimetrie* a avansat în importanță și s-a impus deacum în toate dezbaterile strategice. În același timp, capitolele acestei lucrări abordează câte-o dimensiune concretă privind războaiele asimetrice.

Reieșind din faptul că eficacitatea *asimetriei* a fost mult timp limitată din cauza mijloacelor militare utilizate, vom atrage atenția asupra analizei semantice și a căilor de acțiune în contracararea amenințărilor asimetrice. Dacă privim din perspectiva greacă sensul cuvântului „simetrie” –

regularitate și armonie între părțile unui tot, între elementele unui ansamblu, atunci adjectivul „asimetric”, înseamnă că nu există o unitate de măsură care ar permite de a compara subiectele analizate⁷⁷. De exemplu, în cazul unui conflict, aceasta ar însemna că între cei doi beligeranți există un decalaj reciproc în ceea ce privește obiectivele, viziunea asupra lumii, valorile, limitele de folosire a violenței, etc. În acest cadru, putem susține că *asimetria* este la fel de veche ca și războiul. Întotdeauna între adversari au existat diferențieri care i-au plasat atât pe unii, cât și pe ceilalți, în poziții avantajoase sau dezavantajoase, decidând rezultatul confruntărilor. Aceste diferențieri, exploatate încă de grecii antici, la nivel strategic, au condus la ceea ce se numește astăzi *asimetrie strategică*. Autorul *Giovanni Brizzi*, în cartea sa „Războinicul antichității clasice”, explică faptul că la nivel militar, grecii făceau diferența dintre *metis*, războiul bazat pe stratageme și *arété*, confruntarea centrată pe forța fizică⁷⁸. Pentru un *strategos* (general) era mai onorabil să câștige războiul prin utilizarea informației (intelligence), și, prin urmare, schemelor strategice de anihilare a adversarului. De fapt, generali prestigioși acționau deseori instinctiv, precum militarii americani în timpul războiului din Golf sau mongolii din perioada lui Genghis Khan, care s-au folosit de superioritatea lor în ceea ce privește mobilitatea și rapiditatea de intervenție, de transmitere a informației, de coordonare, de instruire pentru a zdrobi adversarii săi în campaniile fulgere. Alți cuceritori, precum romanii, aztecii sau zulușii, au profitat de superioritatea lor tehnică, ținând cont de disciplină, de formare sau de comandă. În timpul războaielor de decolonizare, rebelii utilizau de asemenea *asimetria*, combinând gherila, războiul continuu, lupta politică și „martirul”, așa cum este Intifada sau mișcările din Irlanda de Nord.

Una dintre definițiile actuale privind conceptul de *asimetrie* susține că, *asimetria* neagă regulile de angajament impuse de adversar și face ca toate operațiunile (acțiunile) să fie imprevizibile. Acest lucru presupune folosirea forțelor „care nu sunt prevăzute în acest scop [...], arme împotriva cărora mijloacele de apărare nu sunt întotdeauna adaptate,

⁷⁵ NOTĂ: Găsirea unor modalități de a proteja eficient personalul implicat în contracararea factorilor asimetrici ocupă un loc central în gândirea strategiilor militari contemporani, astfel pregătind forțele armate către noile operațiuni de pe câmpul de luptă al viitorului.

⁷⁶ Courmont B., Darko R. *Les guerres asymétriques: conflits d’hier et d’aujourd’hui, terrorisme et nouvelles menaces*. Paris: IRIS/Dalloz, 2e édition, 2009. 426 p.

⁷⁷ De Angelis Iole. Un historique du concept „conflits asymétriques”. În: *Penser les ailes françaises. Actes des ateliers du CESA*, le 19 octobre 2006. 2007, nr. 13, p. 48.

⁷⁸ Brizzi Giovanni. *Le Guerrier de l’Antiquité classique: de l’hoplite au légionnaire*. Monaco: Le Rocher, 2004, p. 22 - 23.

metode care refuză războiul convențional [...] și se axează pe efectul de surpriză”⁷⁹. Având în vedere potențialul perturbator al unei mici puteri care utilizează tactici asimetrice, autorii *Courmont B.* și *Darko R.* consideră că acestea sunt în mare parte apanajul grupurilor non-statali. Deasemenea ei identifică două faze în elaborarea unei teorii a asimetriei. Prima derivă din practica războiului de gherilă pe teren. Contribuabilii săi principali sunt revoluționari celebri precum Mao Zedong și Ernesto „Che” Guevara. Strategiile militare de gherilă pe care le-au dezvoltat sunt bazate pe utilizarea și perfecționarea tacticilor asimetrice. A doua fază de teoretizare a asimetriei s-a dezvoltat ca urmare a importanței crescânde pe care *asimetria* a obținut-o în ultimul sfert al secolului XX. Aceasta se fondează în principal pe studiul academic și interesul față de probleme cum ar fi proliferarea armelor de distrugere în masă și terorism. Datorită succeselor sale militare și, deoarece ea oferă posibilitatea de a lovi direct în inima adversarului său, *asimetria* a devenit o modalitate de război utilizată pe scară largă în întreaga lume. De aceea statele, în special, marile puteri adoptă viziuni proprii privind conceptul de asimetrie în elaborarea strategiilor de securitate.

Strategii asimetrice. Asimetria se află printre importantele elemente ce determină strategiile marilor puteri de astăzi, care încearcă să treacă sistemele lor de apărare (structurile de forță, precum și doctrinele, gândirea și viziunile) de la configurarea industrială la procedee actuale precum RMA (Revoluția în Afacerile Militare)⁸⁰, spre exemplul în Statele Unite termenii cheie sunt transformarea/adaptarea, ca și în cadrul Alianței Nord Atlantice, Rusiei și Chinei. În același timp, în Franța se vorbește mai larg despre „revoluția strategică” (spre sistemul industrial-informațional), care are drept scop optimizarea cunoștințelor și exploatarea informației în timp real. Transformarea strategică structurală vizează optimizarea proceselor, sistemelor și conceptelor pentru a asigura avantajul și superioritatea față de concurenții și pentru a limita factorii anti-acces. Dezvoltarea unei strategii asimetrice totale (obținerea superiorității prin asimetrizarea strategiei

sale, dar, în măsură egală, neutralizarea strategiilor asimetrice ale adversarilor) depinde de exploatarea unei duble revoluții – globalizarea și „revoluția informațională” – și adaptarea acesteia⁸¹. În acest sens, conceptul francez de „revoluție strategică” pare a fi mai adecvat în utilizare atunci, când vorbim despre strategiile asimetrice contemporane.

În Statele Unite ale Americii termenul de *asimetrie* apare oficial în 1995 și, într-un sens foarte limitat, se menționa că „luptele asimetrice” sunt duse între forțe cu destinații diferite, de exemplu cum ar fi cele aeriene contra forțelor terestre sau celor maritime⁸². Iar în 1996 reflecțiile asupra *asimetriei* au fost abordate în cadrul programului *Army after Next*. Instituții importante, precum „Institutul de Studii Strategice” din Washington sau revista „Joint Force Quarterly”⁸³, de asemenea din S.U.A., au publicat studii și ample articole pe această temă. Conceptul de asimetrie este menționat și explicat în publicațiile oficiale ale Departamentului Apărării al S.U.A.⁸⁴. În documente de linie pentru securitatea și apărarea națională, cum ar fi Strategia Militară Națională a SUA, indicându-se domeniile legate de războiul asimetric ca fiind, printre altele, *terorismul, amenințările cu folosirea armelor de nimicire în masă sau acțiunile de război informațional*, toate categorisite ca *amenințări* sau *provocări asimetrice*. Cu toate acestea, conceptul *asimetrie* capătă actualitate în special după evenimentele din 11 septembrie 2001.

În general, pentru americani, este *asimetric* ceea ce împiedică randamentul maximal al acțiunii militare clasice⁸⁵. În continuare vom atrage atenția

⁸¹ Bédar Saïda. Pourquoi la pensée de l'asymétrie devient centrale dans le débat stratégique. În: L'asymétrie dan les conflits contemporains. Cahier du CEREM Le Centre d'Etudes et de Recherche de l'Ecole Militaire (CEREM). mai 2008, nr. 5, p. 12.

⁸² Metz Steven, Johnson II Douglas V. Asymmetry and US military strategy: definition, background and strategic concepts, janvier 2001. [On-line]: <http://www.au.af.mil/au/awc/awcgate/ssi/asymetry.pdf>. (vizitat la 12.08.2011).

⁸³ Publicație care acoperă aspectele din domeniul științei militare și navale.

⁸⁴ NOTĂ: de exemplu în „Joint Doctrine Encyclopedia” din 1997, „Doctrine for Joint Operations” (Joint Pub 3-0) din 1995 sau, mai recent, „Joint Vision 2020” apărută în anul 2000.

⁸⁵ Les forces terrestres en opération: quels modes d'actions adopter face à des adversaires asymétriques? Collection „Cahier de la recherche doctrinale”. Division Recherche et Retour d'Expérience (DREX) du Centre de la Doctrine d'Emploi des Forces (CDEF), en collaboration avec la

⁷⁹ Courmont B., Darko R. op. cit., p. 41

⁸⁰ NOTĂ: Revoluția în afaceri militare este o schimbare paradigmatică în sfera războiului și poate fi generată de noua tehnologie, noi concepte operaționale (cum este „Războiul fulger”, „Războiul în spectru complet”, „Războiul Stelelor” etc.) sau noi structuri sau tipuri de forțe.

asupra trei definiții principale acceptate de instituțiile de apărare ale SUA:

1. Pentru *Departamentul de Apărare*, abordările asimetrice cuprind „eforturile efectuate pentru a eluda sau de a submina punctele forte ale unui adversar, exploatându-i vulnerabilitățile și folosind, metode în mod semnificativ, diferite de modalitatea de acțiune obișnuită”⁸⁶.

2. Pentru *CIA (Agenția Centrală de Informare)*, asimetria este „folosirea strategiilor, tacticilor și tehnicilor inovative de către un stat sau o entitate non-statală slabă, împotriva adversarilor mult mai puternici și tehnologic superiori, pentru a evita punctele lor forte și să exploateze vulnerabilitățile lor potențiale”⁸⁷.

3. Potrivit *Rand Corporation*, „strategiile asimetrice atacă vulnerabilitățile neprevăzute (nebănuite) ale țintei, care profită de pregătirea limitată ale victimei față de o astfel de amenințare. Strategiile asimetrice sunt fondate pe concepții de acțiune fundamental diferite de cele ale victimei. Ele folosesc de multe ori arme noi sau diferite. În plus, ele servesc obiectivele politice și strategice, care nu sunt similare cu cele ale victimei”⁸⁸.

În ansamblu, accentul se pune pe diferența de putere și, uneori pe interesul, între adversari. Unele definiții caracterizează *asimetria* prin utilizarea unor modalități de acțiune sau mijloace non-tradiționale pentru a destabiliza adversarul mai puternic. Dar majoritatea definițiilor păstrează, în esență, cadrul de perturbare a forței adversarului și exploatarea vulnerabilităților, ca constitutive unei abordări asimetrice. Pentru americani, *inamicul asimetric* este cel care împiedică deplina eficacitate de folosire a mijloacelor militare clasice și privează Statele Unite de o victorie decisivă, rapidă și puțin costisitoare în vieți umane. De fapt, înțelesul militar al asimetriei este pe larg explicat în definițiile americane, de exemplu în „Joint Doctrine

Encyclopedia”⁸⁹, termenul „asimetrie” este considerat un sistem întrunit intercategoriai de forțe, care își manifestă puterea într-un atac asimetric, amenințând inamicul dintr-o multitudine de direcții, cu o mare varietate de sisteme de armament⁹⁰. În doctrina americană, atacul executat de pe uscat asupra unei baze de submarine, loviturile executate de pe nave cu rachete de croazieră sau raidurile, executate forțe speciale asupra unor radare importante, utilizate de forțele aeriene, loviturile aeriene asupra transporturilor logistice vitale executate la sol constituie toate acțiuni asimetrice, care pot produce efecte devastatoare și slăbirea inamicului concomitent cu evitarea pierderilor și economisirii resurselor proprii. Acțiunile asimetrice pot crea un avantaj decisiv, atunci când punctele decisive ale inamicului (cele prin care se poate ataca centrul de greutate) li se opun prin surprindere elementele trupelor proprii care exercită forța cea mai puternică⁹¹.

În cadrul noului context global, marcat de opoziția Statelor Unite ale Americii față de emergența Chinei ca o putere globală, merită atenție abordarea asimetrică din cadrul gândirii sistemului strategic chinez.

Din punct de vedere chinez, asimetria ca principiu și pivot permite de a depăși regulile obișnuite ale ideologiei unui război. Pentru *colonelul Qiao Liang și Wang Xiangsui nu contează de a ști dacă este vorba de o nouă școală de gândire sau un principiu nou care definește operațiunile de luptă, asimetria apare într-o anumită măsură, în fiecare aspect al războiului. Ei susțin că înțelegerea și exploatarea principiului asimetric, permite identificarea și exploatarea punctelor slabe ale adversarului*⁹².

De fapt, tendințe de gândire strategică la chinezi găsim la *Sun Tzu*, considerat primul autor

Fondation pour la Recherche Stratégique (FRS). Paris, 2004, p. 17.

⁸⁶ US Joint Chiefs of Staff, Joint Strategy Review. Washington (D.C.), 1999, p. 2. A se vedea: Cronin P. The evolution of strategic thought: classic Adelphi papers. Routledge, 2008.

⁸⁷ Central Intelligence Agency, Statement of work for asymmetric warfare threats to US interests: Expert panel support, Washington (D.C.), May 1998. A se vedea: Les forces terrestres en opération: quels modes d'actions adopter face à des adversaires asymétriques? Collection „Cahier de la recherche doctrinale”. Paris: CDEF/DREX, 2004, p. 17.

⁸⁸ Newman Nicholas J. Asymmetric threats to British military intervention operations. Whitehall Paper Series, 49. London: Royal United Services Institute, 2000, p. 11.

⁸⁹ NOTĂ: Enciclopedia cuprinde principiile fundamentale care ghidează activitatea forțelor militare americane într-o acțiune coordonată spre un obiectiv comun. De asemenea aici găsim termeni, tactici, tehnici, și a procedurilor de realizare a obiectivelor propuse.

⁹⁰ A se vedea: Joint Doctrine Encyclopedia, 16 July. [Online]: http://www.fas.org/man/dod-101/dod/docs/encya_b.pdf. (vizitat la: 12.08.2011).

⁹¹ Bădălan E., Frunzeti T. Asimetria și idiosincrasia în acțiunile militare. București: Editura C.T.E.A., 2004, p. 15.

⁹² A se vedea: Liang Qiao, Xiangsui Wang. Unrestricted Warfare. Beijing: PLA Literature and Arts Publishing House, 1999. În cadrul acestei lucrări se discută despre noi tipuri de război, care pot fi efectuate de către civili, precum și de către soldați, inclusiv atacurile hacker, războaie comerciale și războaie financiare.

de la care ne-a rămas o abordare a asimetriei cuprinzând și aspectele psihologice și informaționale, în termenii lumii de azi. Întreaga artă a războiului – spunea gânditorul chinez – se bazează pe înșelătorie. De aceea, dacă ești capabil, simulează incapacitatea; dacă ești activ simulează pasivitatea. Dacă ești aproape, fă să se creadă că ești departe și dacă ești departe, fă să se creadă că ești aproape. Momește inamicul pentru a-l prinde în capcană; simulează neorânduiala și lovește-l; evită-l acolo unde este puternic. Fă să i se pară că ești în situație de inferioritate și încurajează-l la înfumurare. Nu-l slăbi nici o clipă, hărțuiește-l. Atacă-l când și acolo unde nu este pregătit; acționează când el nu se așteaptă la așa ceva⁹³.

Actualmente, parțial inspirată de gânditorul Sun Tsu, doctrina chineză consideră că principala forță de luptă ale unelor țări sărace, slabe sau entități non-statale este utilizarea tehnicilor de luptă asimetrice (precum șoarecele se joacă cu pisica) împotriva unor adversari mult mai puternici. De exemplu, în cazul Ceceniei împotriva Rusiei, Somaliei față de Statele Unite ale Americii, gherilele Irlandei de Nord față de Marea Britanie, fie Jihadul islamic împotriva Occidentului, unde analiștii militari chinezi percep, fără excepție, un refuz consistent și înțelept de a se confrunta cu forțele armate ale unei puteri superioare într-o manieră convențională.

În mare parte, gândirea chineză asupra *asimetriei* într-un context ce ține de securitate nu se deosebește de definițiile pe larg acceptate. Doctrina chineză susține că *asimetria* permite actorului mai slab să aleagă spațiu de lupta sau zone ținte unde adversarul său se așteptată cel mai puțin să fie atacat. Iar centrul de gravitație al asaltului este întotdeauna un loc care va provoca traume psihologice majore adversarului. De asemenea, ei consideră că utilizarea forței asimetrice ca sursă a puterii, care permite de a influența cursul luptelor, este de multe ori foarte eficientă. În special, aceasta face ca adversarul prin utilizarea forței convenționale să reflecte imaginea unui elefant într-un magazin de porțelan. Adică adversarul nu știe cum să reacționeze sau cum să exploateze forțele sale. Autorii lucrării „*Unrestricted Warfare*”, apreciind eficiența asimetriei atunci când ea este exploatată, susțin că *asimetria* este un principiu de acțiune devenit un principiu fundamental. Dintre toate principiile, aceasta este

unica, în sensul în care, ea însăși se încurajează pentru a sparge toate principiile cunoscute⁹⁴.

Pe continentul european, conceptul de „asimetrie” sub această denumire este mai puțin vehiculat, cu toate acestea însă, în Franța, în cadrul studiilor elaborate de „Fundația pentru Cercetări Strategice”, „Centrul European pentru Studiarea Conflictelor” sau „Institutul Francez de Analiză Strategică”, el se regăsește sub diferite aspecte.

În general, pentru Franța este asimetric ceea ce nu este de înțeles. Potrivit *Doctrinei interarme* caracterul asimetriei într-un conflict este determinat de mari dificultăți precum imposibilitatea de a identifica caracteristicile unui adversar sau părți implicate.⁹⁵ Legea de programare militară 2003-2008, care permite în special accelerarea modernizării forțelor armate prin aplicarea mijloacelor de acțiune necesare pentru a face față noilor amenințări, definește amenințările asimetrice ca pericole ce vin din partea „actorilor statali sau nonstatali, care dispun de un potențial militar inferior și să caută să scadă apărarea noastră și să exploateze vulnerabilitățile noastre prin toate mijloacele posibile, inclusiv mijloace *nonmilitare*”⁹⁶. În textul legii respective sunt menționate exemple de amenințări care pot fi: terorismul, conflictele interstatale în logica lor complexă, proliferarea rachetelor balistice sau nucleare, radiologice, biologice sau chimice, dezvoltarea crimei organizate sau traficului de orice formă.

Este necesar să atragem atenția asupra faptului că în Franța, conceptualizarea asimetriei se face în raport cu trei referenți, *simetria*, *disimetria* și *asimetria*, ținând cont de trei factori: importanța cadrului conflictului, mijloacele utilizate, cultura și sistemul de valori. Statul Major al Forțelor Tereste franceze oferă următoarele definiții⁹⁷:

➤ **Simetria** caracterizează o similitudine în scopurile războiului urmărit, resurse umane și tehnici puse în acțiune (la nivel calitativ și

⁹⁴ Bédar Saïda. op. cit., p. 20.

⁹⁵ Francart L., Vilboux N. Adaptation des outils de défense français et européens pour faire face aux menaces asymétriques. Etude réalisée par Eurodécision, juin 2003, p. 3.

⁹⁶ **Loi nr: 2003-73 du 27 janvier 2003 relative à la programmation militaire pour les années 2003 à 2008 (1).** Version consolidée au 11 mars 2010.

[On-line]:

<http://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000000234154>, (vizitat la: 09.10.2011).

⁹⁷ A se vedea: Ballarin C. Engagements (Les) futurs des Forces Terrestres. E.I.A.T, 2001.

⁹³ Sun Tzu. Arta războiului. București: Editura Militară, 1976, p. 33.

cantitativ) și modalitățile de acțiune (inclusiv valorile morale care predomină în cadrul acțiunilor întreprinse). Astfel, două forțe egale sau compatibile, aflate față în față, unde fiecare are posibilitatea să acționeze asupra celeilalte.

➤ **Disimetria** se referă la un dezechilibru la nivel de performanță a mijloacelor utilizate (care includ de asemenea un dezechilibru cantitativ). Aici putem vorbi despre două forțe, complet diferite, de regulă disproporționate, incompatibile, aflate față în față, doar una dintre ele având posibilitatea să acționeze asupra celeilalte (sau fără ca vreuna să poată acționa asupra celeilalte).

➤ **Asimetria** este rezultatul unei diferențe radicale dintre două forțe, de regulă disproporționate și incompatibile, dar care acționează asimetric și eficient una asupra celeilalte.

În același timp, în literatura de specialitate se menționează că nu există simetrie pură, nici disimetrie pură și nici asimetrie pură. Autorul Gh. Văduvă susține că toate aceste trei forme ale conflictualității se combină, într-o măsură mai mare sau mai mică, iar această combinație este flexibilă și dinamică⁹⁸. Însă, într-un cadru conflictual și, mai ales, când se analizează conflictualitatea armată, *asimetria* trebuie analizată, deopotrivă, ca întreg, care este și altceva decât însumarea părților sale, dar și prin părțile care interacționează. Astfel, *asimetria conflictuală* presupune interacțiunea, iar războiul împotriva terorismului declanșat de o coaliție condusă de Statele Unite ale Americii este unul dintre cele mai edificatoare exemple în acest sens.

Acțiuni asimetrice au loc în tot spectrul de confruntare, iar războiul actual și cel viitor iese el însuși din simetria tradițională și devine un război asimetric, dus în toate planurile: fizic, psihic și cognitiv⁹⁹. Totuși, considerăm importantă abordarea combinată a acestor trei forme de conflictualitate (simetrie, disimetrie și asimetrie) atunci când are loc elaborarea unei strategii sau modalități de răspuns la agresiune. De exemplu, modalitatea de a răspunde la asimetrie prin disimetrie este frecvent întâlnită. Această strategie, jucând pe mijloace tehnice sau compartimente deja desfășurate, se bazează pe creșterea presiunii asupra adversarului în speranța de a diminua sau a

neutraliza efectul asimetric. În acest sens, este cazul flotei americane din Pacific care, confruntându-se cu fenomenul kamikaze, o asimetrie de valori și mijloace (sacrificând dorința de supraviețuire, omul, la un preț foarte mic, poate ataca edificii importante ale inamicului astfel luând multe vieți umane), a fost nevoită să crească în mod semnificativ atât acoperirea sa aeriană, acoperirea sa de lungă distanță, cât și numărul de piese antiaeriane. Această modalitate de răspuns nu necesită schimbări strategice importante. Ea nu impune nici-o cercetare sau inovație particulară. Cu toate acestea, se presupune un cost evident, care poate influența asupra cursului general de operațiuni prin distragerea resurselor numărate de la efortul principal. În acest cadru putem menționa și răspunsul conducerii sovietice de a amenința cu declanșarea a unei noi curse a înarmărilor, atunci când președintele Reagan a anunțat în 1983, programul „Inițiativa de Apărare Strategică / Star Wars”, în special cu programul Brilliant Pebbles.

Revenind la doctrina franceză, care a încercat să definească mai clar conceptul de asimetrie prin diferențierea sa de conceptele de simetrie și disimetrie, putem spune că *asimetria*, aplicată în cazul conflictelor, presupune dezechilibru între obiectivele adversarilor, mijloacele lor și modalitățile de acțiune. Combinarea acestor trei referenți, în analiza asimetriei, permite evidențierea punctelor comune entităților calificate asimetric:

- ele sunt aproape exclusiv de origine non-statală;
 - ele folosesc procedee și mecanisme de acțiune non-militare sau militare neconvenționale;
 - ele sunt orientate spre, în special, vulnerabilitățile unei forțe armate sau unei societăți;
 - ele urmăresc scopul de a influența mai curând o politică, decât să obțină o victorie militară.
- Asimetria definită dintr-o astfel de perspectivă, putem spune că este practică de mult timp. Însă, evoluția tehnologică rapidă a condus la o redefinire a conceptului de asimetrie, care trebuie să cuprindă acest progres.

Totuși aceste caracteristici sunt foarte generale, de aceea este important de analizat entitățile asimetrice prin relevarea naturii sale, obiectivelor, dimensiunii și modalității de acțiune. Astfel, în materie militară sau de securitate, *asimetria* este definită la nivel *politico-strategic*, *strategic-militar* sau *operațional*, sau combină toate aceste nivele. De asemenea, asimetria poate să implice diferite *metode, tehnologii, valori,*

⁹⁸ Văduvă Gh. Simetria, disimetria și asimetria în conflictele militare actuale. București: Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I” București, 2008, p.13.

⁹⁹ Văduvă Gh., op. cit., p.18.

organizații, perspective în timp, sau poate combina unele din aceste elemente. Ea poate fi utilizată pe termen scurt sau lung, într-un mod intenționat sau implicit. Aceasta poate fi efectuată izolat sau în asociere cu abordările simetrice. În cele din urmă, asimetria poate să se manifeste într-o dimensiune psihologică precum și fizică.

Astfel, scurta trecere în revistă a termenului de asimetrie permite confirmarea importanței faptului că identificarea modalităților de acțiune a unui adversar presupune cunoașterea exactă a naturii acestuia pentru a putea identifica obiectivele sale și modul în care intenționează să meargă spre obținerea lor. De aceea, modalitățile de acțiune asimetrică sunt procedurile operaționale cele mai frecvent utilizate pe parcursul istoriei conflictelor armate. Într-adevăr, cu excepția anumitor configurații istorice (de tipul războiului total), strategia se bazează rareori pe superioritate disimetrică, unde aspectul cantitativ asigură victoria. Astfel, dacă abordăm *asimetria* la nivel tactic sau operațional, atunci o putem defini ca o metodă, o strategie, care poate fi aplicată de mai mulți actori. De aici și noțiunea de *strategii asimetrice*.

La modul general, *strategiile asimetrice* reprezintă *gândirea (concepția)*, diferită de cea a unui potențial sau efectiv adversar, și *activitatea practică de a o pune în operă*, în scopul *maximalizării propriilor avantaje, concomitent cu minimalizarea dezavantajelor, al exploatării slăbiciunilor adversarilor, al realizării sau evitării surprinderii*¹⁰⁰. În particular, pentru securitatea și apărarea națională, *strategiile asimetrice* reprezintă, în fapt, cel puțin în această perioadă, *singura modalitate conceptuală și acțională posibilă* de contracarare a multiplelor aspecte ale *asimetriei strategice* într-un posibil conflict armat ce ni s-ar impune, în scopul *maximizării posibilităților de rezistență*, al exploatării tuturor slăbiciunilor agresorilor (adversarilor) și, în final, al obținerii victoriei în război¹⁰¹.

La rândul lor, *asimetriile strategice* (politice, economice, sociale, culturale, militare etc.) sunt *stările de dezechilibru natural sau provocat* de o parte adversă, ca urmare a concepției și aplicării

unor strategii adecvate (asimetrice) între diverse state sau grupuri de state, ce pot fi utilizate în situații de criză sau de conflict.

În concluzie, totuși, atragem atenția asupra faptului că *asimetria* nu trebuie să fie gândită numai ca un echivalent al expresiei „strategia celui slab împotriva celui puternic”, chiar dacă această strategie a fost cu succes aplicată în trecut. Astăzi este cert faptul că *asimetria* apare mai des ca o modalitate imediată firească, împrumutată de cei care nu pot răspunde la o escaladare disimetrică și au tot interesul de a modifica contextul moral și natura mijloacelor utilizate. Aceste schimbări, precum folosirea de kamikadze de armata japoneză sau V1 și V2¹⁰² de armata germană în timpul celui de-al doilea război mondial, sau chiar aplicarea armei nucleare de armata americană, într-o anumită perioadă, inversa raporturile de forță, fapt ce obligă adversarul de a se adapta, mai mult sau mai puțin ușor, în limita mijloacelor și valorilor sale morale. Aceste cazuri de utilizare a asimetriei creează o ruptură de ritm privind elaborarea și fundamentarea strategiilor de securitate națională. De aceea, în contextul *Noii modalități americane de război (New american way of war)*¹⁰³, Statele Unite ale Americii au asociat asimetria progresului lor tehnologic, astfel au înfățișat valoarea pozitivă a acesteia. Atentatele din 11 septembrie 2001 amintesc despre faptul că nimeni nu are monopolul asupra asimetriei, ceea ce a dus Pentagonul la necesitatea de a diferenția asimetria pozitivă, rezultatul unui efort tehnologic inovator, și asimetria negativă, care transformă un avion într-o armă în mâinile unui terorist înarmat numai cu-n cuțit.

În acest context, cadrul de gândire a asimetriei este de a menține puterea prin controlul instrumentelor agile și proactive, dacă nu este vorba de acțiuni preventive, care presupun în măsură egală atât mobilizarea eforturilor, cât și contrastrategii față de o gamă de scenarii asimetrice aplicate de adversari puternici. În acest caz, putem menționa atacurile terorismului transnațional

¹⁰⁰ Paul V. Asimetria strategică. În: Observatorul Militar, 2001, nr. 18 [593], p.5.

¹⁰¹ Conflicte asimetrice. Cerințe operaționale privind structura armatei României, p. 38. [On-line]: http://cssas.unap.ro/ro/pdf_studii/confl_asimetrice.pdf. (vizitat la 12.10.2011).

¹⁰² NOTĂ: Aici este vorba de armele secrete ale germanilor care au fost lansate asupra Marii Britanii. Fiind într-o conjunctură nefavorabilă, Hitler și-a pus mari speranțe în răsturnarea situației cu ajutorul noilor arme, de tip bombă zburătoare V1 și rachetă V2, cu care a și bombardat Londra.

¹⁰³ A se vedea: Millen Raymond A. The „New” American Way of War, 2003.

[On-line]: <http://www.strategicstudiesinstitute.army.mil/pubs/display.cfm?pubID=702>. (vizitat la: 14.11.2011).

combinat cu terorismul politic, mafia și servicii de informare, precum și strategiile indirecte ale puterilor regionale (prin sprijinirea terorismului transnațional, a mișcărilor revoluționare sau a arcurilor informaționale), sau strategia anti-acces (sprijinirea programelor nucleare, transferul de tehnologie, diseminarea dispozitivelor ISR¹⁰⁴). Strategiile indirecte și influența marilor puteri, precum și difuzarea comercială a tehnologiilor sofisticate (accesul la informații în timp real, armele miniaturizate și precise, vehiculele aeriene fără pilot, camuflaje, înșelătorii, etc.) au modificat considerabil conflictul de tip „cel slab împotriva celui puternic”. Astfel, reieșind din contradicțiile în gândirea asupra asimetriei, actualmente, este important de a înțelege perspectivele *asimetriei*, pentru a încerca de a anticipa efectele pe care ea le va avea asupra dezbaterii strategice.

Bibliografie:

1. Bădălan E., Frunzeti T. Asimetria și idiosincrazia în acțiunile militare. București: Editura C.T.E.A. 2004, 62 p.
2. Conflicte asimetrice. Cerințe operaționale privind structura armatei României. [On-line]: http://css.us.unap.ro/ro/pdf_studii/confl_asimetrice.pdf. (vizitat la 12.10.2011).
1. Paul V. Asimetria strategică. În: Observatorul Militar, 2001, nr. 18 [593], p. 5 - 6.
2. Sun Tzu. Arta războiului. București: Editura Militară, 1976. 96 p.
3. Văduvă Gh. Simetria, disimetria și asimetria în conflictele militare actuale. București: Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I” București, 2008. 82 p.
4. Ballarin C. Engagements (Les) futurs des Forces Terrestres. Saint Cyr: E.I.A.T, 2001. 72 p.
5. Bédar Saïda. Pourquoi la pensée de l'asymétrie devient centrale dans le débat stratégique. În: L'asymétrie dan les conflits contemporains. Cahier du CEREM Le Centre d'Etudes et de Recherche de l'Ecole Militaire (CEREM). mai 2008, nr. 5, p. 11 - 22.
6. Brizzi Giovanni. Le Guerrier de l'Antiquité classique: de l'hoplite au légionnaire. Monaco: Le Rocher, 2004. 258 p.
7. Courmont B., Darko R. Les guerres asymétriques: conflits d'hier et d'aujourd'hui, terrorisme et nouvelles menaces. 2e édition. Paris: IRIS/Dalloz, 2009. 426 p.
8. Cronin P. The evolution of strategic thought: classic Adelphi papers. New-York: Routledge, 2008. 698 p.
9. De Angelis Iole. Un historique du concept „conflits asymétriques”. În: Penser les ailes françaises. Actes des ateliers du CESA. le 19 octobre 2006. 2007, nr. 13. p. 48 - 54.
10. Francart L., Vilboux N. Adaptation des outils de défense français et européens pour faire face aux menaces asymétriques. Etude réalisée par Eurodécision, juin 2003. p. 136 p.
11. Joint Doctrine Encyclopedia, 16 July. [On-line]: http://www.fas.org/man/dod-101/dod/docs/encya_b.pdf. (vizitat la: 12.08.2011).
12. Les forces terrestres en opération: quels modes d'actions adopter face à des adversaires asymétriques? Collection „Cahier de la recherche doctrinale”. Division Recherche et Retour d'Expérience (DREX) du Centre de la Doctrine d'Emploi des Forces (CDEF), en collaboration avec la Fondation pour la Recherche Stratégique (FRS). Paris: CDEF/DREX, 2004. 88 p.
13. Liang Qiao, Xiangsui Wang. Unrestricted Warfare. Beijing: PLA Literature and Arts Publishing House, 1999. 228 p.
14. Loi nr. 2003-73 du 27 janvier 2003 relative à la programmation militaire pour les années 2003 à 2008 (1). Version consolidée au 11 mars 2010. [On-line]: <http://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000000234154>. (vizitat la 09.10.2011).
15. Metz Steven, Johnson II Douglas V. Asymmetry and US military strategy: definition, background and strategic concepts, janvier 2001. [On-line]: <http://www.au.af.mil/au/awc/awcgate/ssi/asymetry.pdf> (vizitat la 12.08.2011).
16. Millen Raymond A. The „New” American Way of War, 2003. [On-line]: http://www.strategicstudiesinstitute.army.mil/pdffiles/pu_b702.pdf. (vizitat la: 14.11.2011).
17. Newman Nicholas J. Asymmetric threats to British military intervention operations. Whitehall Paper Series, 49. London: Royal United Services Institute, 2000. 99 p.

Copyright©Natalia ALBU, 2011.

¹⁰⁴ Intelligence, Surveillance and Reconnaissance systems.

PROCESUL DECIZIONAL ÎN POLITICA EXTERNĂ ȘI INFLUENȚA LUI ASUPRA NEGOCIERILOR

BURIAN Alexandru^{*}
GURIN Corina^{**}

THE DECISION-MAKING PROCESS IN FOREIGN POLICY AND ITS INFLUENCE ON THE NEGOTIATIONS

The study of foreign policy, as well as the decision-making process in this area includes the study of the principles and laws which may explain the choice of conduct of such complex social organisms, as the Presidential Administration, Government, Ministry of Foreign Affairs, and Parliament. In addition, the purpose of this study is to identify opportunities for optimization, improvement of bureaucratic structures to find the most appropriate ways to achieve goals. Both aspects are the subject of the theory of decision decision-making process.

The theory of the decision-making process was at the confluence of several sciences: mathematics, mathematical economics, sociology, psychology, and, of course, political science. Rational choice theory plays an important role in the decision-making; it came in political science from the economy, although it is associated not only with the latter. Sheri Rolf names three intellectual traditions which exerted the greatest importance for the development of rational choice theory: a) the Scottish moral philosophy, expounded by Francis Hutcheson, David Hume, Adam Ferguson and Adam Smith, who proposed a specific concept of individualistic rational behavior b) utilitarianism, which expresses a comprehensive concept of moral judgments c) neoclassical theory, which has highlighted the exchange process.

The theory of rational choice, has located an individual on the forefront of political science; he is independent and active, with his personal interests and needs. The theory of rational choice was based on the premise that the connectivity of individual human behavior and social organizations in order to maintain the sovereignty of individual decisions both to personal and public properties. Thus, the theory of rational choice as a model of foreign policy analysis can be considered very traditional. Studying public policy scholars often try to find answers to specific problems that arise in terms of acting rationally subjects.

ПРОЦЕСС ПРИНЯТИЯ РЕШЕНИЙ В ОБЛАСТИ ВНЕШНЕЙ ПОЛИТИКИ И ЕГО ВЛИЯНИЕ НА ПЕРЕГОВОРЫ

Изучение внешней политики, а также процесса принятия решений в этой области включает изучение принципов и законов, которые могут объяснить выбор линии поведения таких сложных социальных организмов, какими являются Администрация Президента, правительство, МИД, парламент. Кроме того, целью такого исследования является выявление возможностей для оптимизации, улучшения деятельности бюрократических структур, чтобы найти наиболее приемлемые пути для достижения поставленных целей. Оба аспекта составляют предмет теории принятия решений.

Теория принятия решений оказалась в точке слияния нескольких наук: математики, математической экономики, социологии, психологии и, конечно же, политической науки. Важную роль в процессе принятия решений имеет теория рационального выбора, которая пришла в политическую

^{*} *BURIAN Alexandru* - Doctor habilitat în drept, profesor universitar, consultant științific principal, Institutul de Istorie, Stat și Drept al Academiei de Științe a Moldovei; președinte al Asociației de Drept Internațional din Republica Moldova (Chișinău, Republica Moldova); *BURIAN Alexander* - Doctor of Law (International Law), Full Professor, Chief Scientific Adviser, Institute of History, State and Law, Academy of Sciences of Moldova, President of the Moldavian Association of International Law (Kishinev, The Republic of Moldova); *БУРИАН Александр* - Доктор юридических наук, профессор, главный научный консультант Института истории, государства и права Академии наук Молдовы, президент Молдавской Ассоциации международного права (Кишинев, Республика Молдова).

^{**} *GURIN Corina* - Doctor în drept, Universitatea de Studii Europene din Moldova (Chișinău, Republica Moldova); *GURIN Corina* - Ph.D. in Law, European University of Moldova (Kishinev, Republic of Moldova); *ГУРИНА Корина* - Кандидат юридических наук, Европейский университет Молдовы (Кишинев, Республика Молдова).

науку из экономики, хотя связана она не только с последней. Рольф Шери называет три интеллектуальные традиции, которые оказали наибольшее значение на развитие теории рационального выбора: а) шотландская моральная философия, изложенная Фрэнсисом Хатчесоном, Дэвидом Юмом, Адамом Фергюсоном и Адамом Смитом, которые предложили конкретную концепцию индивидуалистического рационального поведения б) утилитаризм, который выражает исчерпывающую концепцию моральных суждений в) неоклассическая теория, которая выдвинула на передний план процесс обмена.

Теория рационального выбора расположила на переднем крае политической науки конкретного человека, независимого и активного, с его личными интересами и потребностями. Теория рационального выбора была основана на предпосылке о возможности соединения индивидуального поведения человека и общественных организаций, чтобы сохранить суверенитет отдельных решений, как на личную собственность, так и на общественные. Таким образом, теория рационального выбора в качестве модели внешнеполитического анализа можно считать традиционным. Изучая государственную политику, ученые часто пытаются найти ответ на конкретные проблемы, которые возникают с точки зрения действующих рационально субъектов.

Studierea procesului decizional în domeniul politicii externe¹⁰⁵ presupune examinarea principiilor și legilor care pot explica alegerea unei sau altei linii de conduită a organismelor sociale complicate – administrației Președintelui, guvernului, ministerului de externe, parlamentului. De asemenea, scopul unei asemenea cercetări constă în identificarea posibilităților de optimizare, îmbunătățire a activităților structurilor birocratice în vederea găsirii celor mai potrivite căi de atingere a scopurilor propuse. Ambele aspecte formează subiectul *teoriei procesului decizional*.

Teoria procesului decizional și-a făcut apariția la punctul de confluență a câtorva științe: matematicii, economiei matematice, sociologiei, psihologiei și, evident, a științelor politice. Un rol esențial în teoria procesului decizional îl joacă *teoria opțiunii raționale*, care a venit în știința politică din economie, deși rațiunile ei nu sunt legate doar de ultima. Rolf Schwery¹⁰⁶ numește trei tradiții intelectuale de cea mai mare importanță, care au influențat formarea teoriei opțiunii raționale: а) *filozofia scoțiană a moralității*, expusă

de Francis Hutcheson¹⁰⁷, David Hume¹⁰⁸, Adam Ferguson¹⁰⁹ și Adam Smith¹¹⁰, care au propus o concepție individualistă coerentă a conduitei raționale; б) *utilitarismul*, care exprimă o concepție exhaustivă a raționamentelor morale; c) *teoria neoclasică*, care a situat pe primul plan procesul schimbului reciproc.¹¹¹

Teoria opțiunii raționale a situat în prim-planul studiului politic omul concret cu interesele și nevoile sale personale, omul independent și activ. Teoria opțiunii raționale se sprijinea pe premisa posibilității de a lega comportamentul individual și organismele sociale, pentru a păstra suveranitatea individului la adoptarea deciziilor privind atât bunurile personale, cât și cele sociale. Așadar, teoria opțiunii raționale în calitate de model al

¹⁰⁷ Francis Hutcheson. An Essay on the Nature and Conduct of the Passions and Affections, with Illustrations on the Moral Sense (1742). [on-line]: http://oll.libertyfund.org/index.php?option=com_staticxt&stafifile=show.php%3Ftitle=2075&Itemid=28. (accesat la: 02.11.2011.)

¹⁰⁸ Давид Юм. Сочинения в двух томах. Том 1. М., 1965. 847 с. (Философское наследие, Т. 9). Том 2. М., 1965. 927 с. (Философское наследие, Т. 10).

¹⁰⁹ Ferguson. An Essay on the History of Civil Society (Cambridge Texts in the History of Political Thought) ed. by Fania Oz-Salzberger. University of Haifa, Israel and Monash University, Victoria, 1996. 322 p.

¹¹⁰ Смит А. Исследование о природе и причинах богатства народов. М.: Эксмо, 2007.

¹¹¹ А се vedeа: Сморгунов Л. В. Сравнительная политология: Теория и методология измерения демократии. СПб, 1999 г.; Сморгунов Л. В. Теория рационального выбора и сравнительная политология Рациональный выбор в политике и управлении [Текст]: сборник / Санкт-Петербургский государственный университет; Отв. ред. Л.В. Сморгунов. - науч. изд. - СПб.: Издательство СПбГУ, 1998, с. 4.

¹⁰⁵ А се vedeа: Введение в теорию международных отношений и анализ внешней политики: Учебное пособие / Ломагин Н.А. (руководитель авторского коллектива) Кузнецов В.Е., Лисовский А.В., Павлов А.Ю., Сутырин С.Ф. Санкт-Петербург: Издательский дом «Сентябрь», 2001, 166 с., стр. 120-140; Современные международные отношения: Учебник / Под ред. А.В. Торкунова. М.: «Российская политическая энциклопедия» (РОССПЭН), 1999. 584 с., стр. 250 - 252.

¹⁰⁶ R. Schwery- Rational Choice Theory: Universal Application or Economic Imperialism? (Р. Швери - Теория рационального выбора: универсальное средство или экономический империализм? В: Вопросы Экономики, 1997, Nr. 7).

analizei politicii externe poate fi considerată tradițională. Examinând politica statului, savanții deseori încearcă să găsească răspuns la problemele ce apar anume din punctul de vedere al subiectului ce acționează rațional. O asemenea abordare se bazează pe următoarele principii:

1. Subiectul care adoptă decizia, urmărește un scop sau mai multe scopuri determinate. Dacă scopurile sunt mai multe, ele sunt structurate reieșind din importanța sau preferințele subiectului. Informația cu privire la situația creată și la faptul cum va influența această situație asupra scopurilor subiectului, este accesibilă și cunoscută subiectului.

2. Subiectul examinează alternativele de atingere a scopului sau scopurilor, apreciindu-le din punctul de vedere al raportului dintre pierdere și câștig, de asemenea a probabilității succesului. Evident, o asemenea situație este posibilă doar în cazurile când se respectă unele condiții:

3. Subiectul reprezintă un tot întreg.

4. Pe lângă faptul că informația despre situație este accesibilă subiectului, acesta este apt să o selecteze și aprecieze la justa valoare.

5. Subiectul este apt să identifice toate alternativele posibile.

6. Subiectul dispune de cunoștințe cu privire la raportul dintre cauză și efect în sfera dată și este capabil să aprecieze corect consecințele posibile ale opțiunii sale în cazul fiecărei din alternativele identificate.

7. Subiectul este apt să formuleze corect scopurile și problemele în baza sistemului de valori existent.

Prima condiție presupune că subiectul e monolitic, dar, în acest caz, în calitate de subiect se poate produce atât statul ca atare, cât și politicianul concret. În istoria tradițională a relațiilor internaționale la analiza politicii unui sau altui stat, de cele mai multe ori se luau în calcul anume aceste două niveluri. În continuare, însă, a apărut interesul față de influența pe care o pot exercita asupra politicii structurile *birocratice*, care, de asemenea, pot fi examinate în calitate de centre monolitice ale procesului decizional, corespunzătoare modelului opțiunii raționale.

Statul, totuși, în mai multe cazuri este examinat în calitate de monolit întruchipat de guvern, acțiunile căruia urmăresc un scop formulat prin calcul rațional, alegerea modului de atingere a acestui scop producându-se, de asemenea, pe bază de raționalism. O asemenea schemă permite generalizări la nivel înalt, ceea ce reprezintă baza

oricărei teorii. Astfel, de exemplu, concepția realistă a relațiilor internaționale se bazează anume pe ideea conduitei raționale a statului pe arena internațională.

În teoria procesului decizional modelul raționalist a stat la baza cercetărilor strategice dominante în sfera securității în perioada războiului rece. Cercetarea clasică în această sferă este lucrarea lui Thomas Schelling „Strategia conflictului”¹¹².

Etapa supremă a abstracțiunii în modelul raționalist poate fi numită „teoria jocurilor” (Thomas Schelling). În ea, subiecții sunt reprezentați sub formă de „jucători” abstracți, executând mutări (acțiuni) în joc. Pierderea și câștigul sunt exprimate în cifre concrete și se pretează simplei socotiri și comparații. Pe această bază se formează o schemă absolut rațională a relațiilor dintre jucători, folosindu-te de care poți nu numai să alegi cel mai bun drum spre atingerea scopului, ci și să prognozezi acțiunile altor părți. Este clar că o asemenea schemă nu există în viața reală și, s-ar părea, nu are nici un sens studierea ei. Thomas Schelling recunoștea că posibilitățile de folosire a rezultatelor abținute prin aplicarea unui asemenea model sânt limitate. În același timp el considera utilă aplicarea modelului pentru structurarea teoriei, care permite „identificarea procesului analitic personal cu procesul analitic al participantului ipotetic la conflict; presupunând o anumită consecutivitate în comportamentul participantului ipotetic, noi avem posibilitatea de a studia alternativele conduitei din punctul de vedere al corespunderii lor standardelor consecutivității date”.

După cum s-a spus mai sus, teoria opțiunii raționale se aplică și la nivelul personalității concrete, politicianului care adoptă decizia. Este pe deplin firesc că o asemenea abordare poate fi supusă criticii, deoarece e greu să găsești un om care întotdeauna ar gândi și acționa întru totul rațional. De aceea, în cercetările strategice, de exemplu, analiștii reies nu din supoziția că politicianul întotdeauna este rațional, ci din supoziția că *politicianul nu întotdeauna este irațional*. Calculul se face în baza a două concepte: omul de stat va prefera strategia care minimizează dauna, adversarul său procedând exact în același fel.

¹¹² Schelling Thomas C. The Strategy of Conflict (Reprint, illustrated and revised. ed.). Harvard University Press. 1980.

În legătură cu aceasta, analiza strategică are două niveluri. Primul nivel prevede un raționalism deplin – subiectul rațional, cunoașterea exactă a sistemului de valori, informarea deplină din ambele părți. Al doilea nivel – realitatea cu luarea în considerare a trăsăturilor individuale ale subiectului, iraționalismului etc.

Așadar, totalizând cele spuse, putem trage concluzia că deși modelul rațional are o mulțime de neajunsuri, totodată el are și anumite avantaje. Cu ajutorul analizei raționale pot fi rezolvate, în cel mai rău caz, următoarele probleme:

- în primul rând, aplicând modelul dat și cunoscând sistemul de valori, pot fi presupuse scopurile urmărite de către subiect;

- în al doilea rând, metoda dată permite formularea tuturor alternativelor posibile de atingere a acestor scopuri;

- în al treilea rând, motivează alegerea corectă dintre alternativele existente;

- în al patrulea, punând față în față realitatea cu modelul conduitei raționale și stabilind deosebirile dintre ele, se poate de concentrat atenția asupra cercetării factorilor care au generat abaterea de la model.

Există, cel puțin, încă o problemă ce poate fi soluționată cu ajutorul modelului opțiunii raționale. Criticându-l și analizând deosebirile dintre realitate și modelul ideal, mulți cercetători au creat concepții care explică mai deplin sensul procesului decizional.

În lucrarea sa, care a devenit deja clasică, „Esența deciziilor”, Graham T. Allison¹¹³ a examinat în amănunte modelul cercetat de noi, variantele și exemplele de aplicare a lui. Criticându-i deficiențele, Graham T. Allison consideră că deși modelul este util pentru anumite scopuri, el se cere considerabil completat.

Graham T. Allison a criticat principiul modelului cu privire la caracterul monolitic al statului ca subiect principal, ceea ce, în opinia sa, reduce substanțial posibilitatea modelului de a explica procesul decizional. În baza conceptului că statul reprezintă o totalitate de structuri birocratice sau „organizații”, Graham T. Allison a elaborat încă două modele – al *procesului organizatoric* și *politicii guvernamentale (birocratice)*, pe tema cărora vom vorbi în următoarele două capitole. Aceste două modele nu reprezintă o alternativă a teoriei opțiunii raționale, rostul lor este de a

completa și apropia analiza politicii externe de realitate.

Este pusă sub semnul îndoielii, de altfel destul de întemeiat, și eficiența modelului „rațional” la nivelul politicianului concret care adoptă decizia. Graham T. Allison își argumentează critica inclusiv în baza cercetărilor din domeniul economiei ale lui Herbert Simon¹¹⁴, autorul concepției „raționalității limitate”. Graham T. Allison citează factorii, justificați de Herbert Simon, care determină replierea persoanelor și organizațiilor de la raționalitatea deplină: problemele ce urmează să fie soluționate sunt atât de complexe, încât pot fi examinate concomitent doar unele din aspectele lor. De aceea persoanele le separă pe părți relativ independente, studiindu-le pe fiecare în parte. Când apare necesitatea de a alege una din alternative, persoana o alege nu pe cea mai bună, ci pe prima care, mai mult sau mai puțin, îl satisface. În situația când se alege prima alternativă satisfăcătoare, o importanță deosebită revine consecutivității cu care sunt examinate alternativele. Persoanele se străduiesc să evite neclaritățile, de aceea alegerea se face în folosul alternativelor ce promet un rezultat rapid și sigur.

Persoanele și organizațiile își elaborează propriile variante ale eventualei lor activități, la aceasta și reducându-se opțiunea lor în fiecare situație concretă.

Procesul organizatoric

Interesul manifestat față de analiza rolului ce revine structurilor birocratice în politica statului a apărut destul de demult. Încă Max Weber¹¹⁵, la începutul secolului XX, studia importanța birocraticei în sistemul de guvernare. În anii 1960 problema a devenit obiect de cercetare din partea savanților ce activau în sfera relațiilor internaționale. Un șir de cercetători, cum ar fi Morton Halperin¹¹⁶ și Alexandr George¹¹⁷ analizau

¹¹⁴ Herbert A. Simon. *Administrative Behavior: A Study of Decision-Making Processes in Administrative Organizations*. 4th ed. New York: The Free Press. 1997. 352 p.

¹¹⁵ Max Weber. *The Protestant Ethic and the Spirit of Capitalism* (1905). Los Angeles: Roxbury Publishing Company, 1996.

¹¹⁶ Morton Halperin. *Secrecy and National Security*, *Bulletin of the Atomic Scientists*, August 1985.; Morton Halperin, Jerry Berman, Robert Borosage, Christine Marwick. *The Lawless State. The crimes of the U.S. Intelligence Agencies*. Penguin Books, 1976.

¹¹⁷ Alexander L. George. *The Case for Multiple Advocacy in Making Foreign Policy*. *The American Political Science*

¹¹³ Graham T. Allison. *Essence of decision; explaining the Cuban missile crisis*. Boston: Little, Brown, 1971. 338 p.

diferite aspecte ale influenței birocrăției asupra politicii externe a statelor. Și totuși se consideră clasică în sfera dată cartea lui Graham T. Allison, „Esența deciziei”, publicată în anul 1971.

Sprîjinindu-se pe studiul Crizei din Caraibe din anul 1962 și pe lucrările altor cercetători, Graham T. Allison a generalizat și structurat, practic, toți factorii legați de influența structurilor birocratice asupra formării politicii externe a statului. Acești factori au fost divizați de el în două grupe și incluse în două modele – „Procesul organizatoric” și „Politica guvernamentală (birocratică)”, pe care le vom examina în capitolul de față și în cel următor.

Modelul *procesului organizatoric* a fost reluat de Graham T. Allison din economie. Principiile teoretice, cât și rezultatele cercetărilor lui Richard Neustadt¹¹⁸ și James Marcia¹¹⁹, au fost folosite de el la analiza politicii externe a URSS și SUA în perioada Crizei din Caraibe din anul 1962. Concluziile la care s-a ajuns se reduc la principiile, pe care le vom expune mai jos.

Statul nu este omogen și monolitic, el este format dintr-un anumit ansamblu de organizații. Caracterul complex al problemelor internaționale impune divizarea lor pe componente ce țin de competența diferitor organizații, care poartă răspundere pentru ele. În corespundere cu aceasta, activitatea statelor pe arena internațională reprezintă un rezultat al proceselor ce se desfășoară conform procedurii stabilite din timp în interiorul organizațiilor care formează statul. Doar modalitățile de aplicare a mijloacelor politicii, ce se află la dispoziția organizațiilor, formează spectrul de alternative pentru a fi alese de către stat. Anume organizațiile structurează problema ce urmează să fie soluționată. Prin mijlocirea lor, liderii statelor obțin informația necesară despre problema dată, unghiul de vedere și plasarea accentelor în problema dată fiind dependente de organizația concretă.

Activitatea organizațiilor poartă un caracter programat și depinde de procedurile lor interne, care direcționează munca organizației spre

soluționarea sarcinilor încredințate. Scopurile acțiunilor organizației se formează în cadrul strict al intereselor organizației ca atare și a influenței exercitate asupra ei din exterior. Fiecare organizație dispune de un ansamblu limitat de proceduri proprii în soluționarea unor sau altor probleme, aplicate în raport de necesități. Organizația se străduie să evite stările de incertitudine și de aceea încearcă sau să ajungă la o înțelegere cu alte organizații participante la procesul decizional de toate nivelurile, sau să-și elaboreze propriul ansamblu de scenarii standarde pentru a acționa în situații potențial posibile. Particularitățile specifice conduitei organizației sunt destul de stabile, deși ele se pot schimba în cazul apariției unor situații neprevăzute. În caz de necesitate, organizațiile preferă să se limiteze doar la schimbări neesențiale sau readaptări ale vechilor proceduri, ceea ce determină stabilitatea relativă a priorităților, convingerilor și procedurilor.

Deși fiecare organizație dispune de sfera sa de activitate, evitarea intersectării cu alte organizații este imposibilă. Prin aceasta se determină necesitatea coordonării acțiunilor lor de către puterea centrală. Liderul statului poate avea o influență importantă asupra elaborării politicii, deoarece în competența sa se află distribuția funcțiilor încredințate organizațiilor, deși, în opinia lui Graham T. Allison, puterea centrală nu este în stare să controleze și orienteze activitatea zilnică a organizațiilor, ci poate doar să o corecteze. Organizațiilor nu le este proprie planificarea de lungă durată a activității. În cazurile când, totuși, o asemenea planificare în mod formal există, rareori este luată în serios.

Fiecare organizație dispune de propriul ansamblu de alternative în situația creată. Dar probabilitatea alegerii unei sau altei alternative este determinată nu atât de scopul general al guvernării, cât de scopurile organizației ca atare. Deseori organizațiile participă la formularea scopurilor generale ale statului reieșind anume din propriile scopuri, principalul din care constă în evitarea disconfortului legat, de exemplu, de reducerea bugetului sau restructurarea sa. În situația când granițele sferelor de activitate sunt confuze sau schimbătoare, scopurile organizației se determină prin tendința ei spre extindere, expansiune.

Influența procesului organizatoric trebuie luat în considerare, în opinia lui Graham T. Allison, și la elaborarea liniei de orientare a politicii liderilor statului. Este greu de presupus înfăptuirea deplină a

Review, Vol. 66, No. 3. (Sep., 1972), p. 751 - 785; Alexander L. George, Richard Smoke. Deterrence in American Foreign Policy: Theory and Practice. Columbia University Press. 1974.

¹¹⁸ Нойштадт, Р. Президентская власть и нынешние президенты / Ричард Нойштадт; пер. с англ. А. Захарова. М.: Моск. шк. полит. исследований, 2009.

¹¹⁹ James E. Marcia. Development and validation of ego identity status. In: Journal of Personality and Social Psychology. 1966, nr. 3, p. 551 - 558.

unui plan de acțiuni care prevede abaterea de la procedurile și alternativele existente ale organizațiilor participante la realizarea lui. În cazul când scopurile acestui plan intră în contradicție acută cu scopurile vreunei organizații, la realizarea sa pot să apară dificultăți legate de împotrivirea acestei organizații.

La modul general, Graham T. Allison consideră că modelul procesului organizatoric îl completează în mod substanțial pe cel raționalist, însă solicită totodată informații specifice referitoare la structura organizatorică a statului concret, precum și un mod de abordare special.

Modelul „politicii birocratice”

Modelul *politicii birocratice*, elaborat de Graham T. Allison¹²⁰, se sprijină pe cercetările consacrate analizei acțiunii reciproce dintre „jucătorii” ce formează statul. Printre aceste cercetări el menționează, întâi de toate, lucrarea lui Richard Neustadt¹²¹, „Puterea prezidențială”. Studiarea deciziilor adoptate de guvernele american și sovietic în perioada Crizei din Caraibe, din acest punct de vedere, i-au permis lui Graham T. Allison să formuleze principiile de bază ale paradigmei birocratice, care vor fi demonstrate mai jos.

În opinia lui Graham T. Allison, deciziile și acțiunile statului sunt un rezultat al proceselor ce se desfășoară în interiorul său. Cercul de participanți care modelează o decizie sau alta, reprezintă un ansamblu de așa-numiților *jucători*, reprezentați de persoane ce dețin anumite poziții. Aceștia pot fi atât politicienii care ocupă posturi în guvern, cât și reprezentanții diferitor sfere de influență și mijloace de informare în masă. Posibilitățile și obligațiile jucătorilor sunt determinate de pozițiile pe care ei le dețin. Poziția jucătorului determină și percepția problemei ce urmează să fie rezolvată, punctul său de vedere asupra căilor de soluționare a ei. Determinarea scopurilor și interesele jucătorului este condiționată de influența unor interese de diferite niveluri – naționale, interesele organizației pe care o reprezintă, interne și personale. Totalitatea acestor interese determină „miza” jocului, de asemenea influențează percepția de

către jucător a diferitor aspecte ale fiecărei probleme.

Opțiunea statului reprezintă *rezultatul negocierii dintre jucători*, fiecare din care influențează asupra acestui rezultat în felul său. Gradul de influență, din punctul de vedere al lui Graham T. Allison, este determinat de trei factori: avantajele față de alți participanți la negociere, experiența, voința de a folosi toate acestea, precum și de interpretarea primilor doi factori de către alții. Avantajele jucătorului în procesul negocierilor pot fi: puterea, controlul asupra resurselor și informației necesare pentru executarea acțiunilor, posibilitatea de a influența asupra scopurilor altor jucători, calitățile personale.

Negocierea dintre jucători se desfășoară pe cai stabilite, determinate de pozițiile jucătorilor, precum și conform regulilor în vigoare, care depind de structura și legile statului. În rezultatul negocierii se elaborează decizia, care poate să difere substanțial de proiectul inițial. Acțiunile guvernului, astfel, nu sunt o consecință a intențiilor sale și corespund rar unor programe și strategii de lungă durată. Deciziile adoptate nu reprezintă un rezultat al analizei strategice raționale, deoarece fiecare participant la negociere își focalizează atenția nu asupra scopului strategic comun, ci asupra unor fragmente ale acestuia și asupra consecințelor posibile nu la nivel strategic, ci la nivel personal.

Încă un factor important, în opinia lui Graham T. Allison, care condiționează abaterea de la modelul rațional al procesului decizional, este nivelul de informare a guvernului. Lipsa informației depline asupra situației, problemei, pozițiilor altor părți duce la percepția incorectă a acestor elemente, ceea ce, la rândul său, generează așteptări și prognoze nemotivate.

Graham T. Allison manifestă o atitudine destul de sceptică privitor la posibilitatea puterii centrale de a controla politica birocratică. Într-adevăr, având în vedere cele expuse mai sus, este greu să-ți imaginezi că liderul statului ar putea să intervină în procesul negocierii. Totodată Alexandr George, de exemplu, consideră că negocierea birocratică poate aduce folos în cazul când puterea executivă supremă va utiliza competiția dintre organizații pentru identificarea unui număr mai mare de alternative și analizei lor mai profunde.

Aducând o mulțime de argumente în favoarea ideii că statul nu este capabil să acționeze rațional la elaborarea și implementarea politicii externe,

¹²⁰ Allison Graham T. Conceptual Models and the Cuban Missile Crisis. *American Political Science Review* (September 1969). Vol. 63 (3), p. 689 – 718.

¹²¹ Richard E. Neustadt. *Presidential power: the politics of leadership*. New York: Wiley, 1960. 224 p.; Neustadt, Richard E. *Presidential Power: The Politics Of Leadership From FDR To Carter*. John Wiley & Sons Inc., New York, NY, U.S.A., 1980.

Graham T. Allison e de părerea că la analiza politicii externe a statului este necesar să se țină seama de multitudinea factorilor cu aplicarea tuturor celor trei modele – opțiunii raționale, procesului organizatoric și politicii birocratice.

Groupthink („gruparea gândirii”)

Există mai multe temeuri pentru a considera că, în situații responsabile, când prețul deciziei este foarte înalt, grupurile trebuie să adopte decizii mai cumpătate și mai motivate decât persoanele luată în parte, mai ales în cazul când aceste grupuri sunt formate din oameni uniți, autoritari și calificați, activând sub conducerea unui lider ce se bucură de încredere. Cu toate acestea, am putea aduce o mulțime de exemple istorice, când „trusturile creierilor”, înființate pentru a elabora decizii politice responsabile, adoptau nu că decizii ghinioniste, ci cu totul catastrofale, marcate de erori esențiale evidente chiar la etapa inițierii lor, care în mod firesc se terminau cu eșecuri răsunătoare.

Cercetătorul american, Irving Janis¹²², analizează în lucrările sale mai multe decizii adoptate de conducerea militaro-politică supremă a SUA, care au expirat cu un fiasco total: decizia președintelui Kennedy de a organiza invadarea Cubei prin Golful Porcilor, decizia președintelui Truman de a trimite trupe militare în Coreea de Nord, decizia președintelui Johnson de escaladare a acțiunilor militare în Vietnam, decizia președintelui Nixon de a ascunde informația despre efracția cartierului general din *Watergate* al partidului democrat, pasivitatea comandamentului FMM a SUA în ajunul dezastrului de la Pearl Harbor, care neglijase pericolul unui atac prin surprindere din partea japonezilor. Janis a făcut o analiză comparativă a proceselor și factorilor care au condus la adoptarea deciziilor nereușite și celor reușite, cum ar fi susținerea acordată Europei de președintele Truman prin aplicarea planului de asistență economică din anii de după război („Planul Marshall”, 1948-1952) și soluționarea cu succes de către administrația președintelui Kennedy și a liderului sovietic Nikita Hrușciiov a Crizei din Caraibe. În rezultatul acestei investigații, Janis a

¹²² Irving L. Janis. *Victims of groupthink; a psychological study of foreign-policy decisions and fiascos*. Boston: Houghton, Mifflin, 1972. viii + 277 p.; Irving L. Janis. *Crucial decisions: leadership in policymaking and crisis management*. New York: Free Press; London: Collier MacMillan, 1989. xi+388 p.; Irving L. Janis. *Groupthink: Psychological Studies of Policy Decisions and Fiascos*. Second Edition. New York: Houghton Mifflin, 1982. 349 p.

relevat un șir de trăsături ale fenomenului căruia i-a dat denumirea de „groupthink” – în traducere textuală gândire în grup, dar, întrucât se are în vedere o gândire în grup eronată, ni se pare adecvată definiția propusă de traducătorii manualului de psihologie socială a lui J. Mayer¹²³ – „griparea gândirii”, care conține un subtext ironic mai apropiat de ideea lui Janis.

Janis determină fenomenul „gripării gândirii” în felul următor: „Groupthink” reprezintă un regim de gândire în decursul căruia tendința de a se ajunge la o decizie unanimă este atât de importantă pentru membrii grupului, încât acesta devine incapabil de a aprecia realist deciziile alternative”.

Altfel spus, esența fenomenului „grupării” constă în elaborarea de către grup a deciziei și situațiilor în condițiile iluzorii a lipsei totale de alternative: orice plan care diferă substanțial de decizia pusă în discuție (de exemplu, tratative în loc de operații militare), se exclude din start, ca fiind nerealist, dezavantajos, dăunător.

Ferește, „groupthink” este un fenomen internațional și nu reprezintă o calitate exclusivă a politicianilor americani. De exemplu, politica premierului britanic Chamberlain în perioada „Acordului de la Munchen” (supranumit „Cârdășia de la Munchen”), a guvernului imperial rus în preajma războiului ruso-japonez, decizia conducerii URSS de a trimite armate în Afganistan și, respectiv, a Guvernului Rusiei în prima perioadă a războiului cecen, ar putea să ne servească în calitate de exemple a „grupării gândirii” nu mai puțin elocvente ca cele descrise de Janis. Cu toate acestea, vom aminti de cazul nefericit, promovat de Janis ca exemplu bun de inclus în creștomati, al trupe cubaneze de „contras” trimise să lupte împotriva regimului lui Fidel Castro în Golful Porcilor.

La 17 aprilie 1961, 1400 de „contras” au fost debarcați pe plaja din golful numit. Corpul de debarcare a fost instruit și finanțat de serviciile speciale ale SUA. Misiunea sa de luptă consta în capturarea bazei militare cubaneze, menținerea ei până la sosirea partizanilor ce luptau împotriva lui Castro și începerea răscoalei care, în cele din urmă, trebuia să răstoarne guvernul Castro. Operația a fost pregătită de unul din cele mai puternice și profesionale servicii de informații din lume – Direcția Centrală de Investigații a SUA și aprobată

¹²³ Arno J. Mayer. *Why did the heavens not darken?: the “final solution” in history*. New York: Pantheon Books, 1988. xv+492 p.

de unul din cei mai autoritari lideri politici ai timpului – președintele american John Kennedy. Cu toate acestea, operația s-a terminat în 48 de ore. Armata cubaneză era pregătită de invazie, convingerea că aviația guvernamentală nu va reuși să se ridice în aer nu s-a îndreptățit, o postată de 80 de mii de mlaștini de nestrăbătut n-au permis corpului debarcat să se unească cu partizanii care luptau în munți, complicitatea guvernului SUA la operație s-a dovedit a fi „secretul lui Polișinel”, provocând proteste în masă în mai multe țări ale lumii, cu atât mai mult că informația despre pregătirea operației se strecurase în presă încă înainte de a începe invazia, pretinsa opoziție largă față de regimul lui Castro s-a dovedit a fi un mit. Dimpotrivă, invazia i-a consolidat pe cubanezi, provocând „efectul bumerangului”. În consecință, SUA s-a ales cu o umilință în plus, fiind nevoită să-i răscumpere pe „contras”, făcuți prizonieri, în schimbul medicamentelor, pieselor de rezervă și a altor bunuri materiale din lista celor supuse embargoului instituit de SUA împotriva Cubei.

Primul gând care îți vine în minte după ce faci cunoștință cu circumstanțele acestui eșec cunoscut în toată lumea este că decizia a fost elaborată de niște oameni nechibzuiți, neprofesionali și, nu este exclus, pur și simplu naivi. Pe bună dreptate, cum a fost posibil să te uiți la hartă și să nu observi cele 80 de mii de mlaștină, să crezi că încăpăținare în secretul operației în timp ce citești despre ea în presă, să subapreciezi combativitatea forțelor armate cubaneze etc.? Cu atât mai mult că „ștabul de creieri” al președintelui Kennedy era format din politicieni și analiști experimentați și merituoși. De exemplu, secretarul de stat, Dean Rusk¹²⁴, până la trecerea în administrația prezidențială conduseseră Fundația Rockefeller, ministrul apărării Robert Strange McNamara, statistician de profesie și cunoscut analist politic, anterior lucrase în funcția de președinte al Corporației Ford, McGeorge Bundy, consilierul principal al președintelui, fusese decan la Universitatea din Harvard. Cu atât mai mult că, mai târziu, în timpul Crizei din Caraibe, practic aceeași echipă s-a dovedit capabilă de a lua decizii destul de înțelepte și cumpătate.

Janis a concluzionat că motivul principal al unei decizii atât de nereușite a constat în faptul că, în situația concretă cu care s-a confruntat „centrul

de creieri” al președintelui, susținerea punctului de vedere comun, tendința de a împărtăși aceeași poziție, consecvența executării unui plan stabilit din timp s-au dovedit a fi mai presus decât analiza obiectivă a situației, care dădea de înțeles că planul dat nu este altceva decât o gravă eroare. O asemenea apreciere, însă, presupune depășirea unor bariere psihologice substanțiale, ceea ce reușește cu greu.

Janis a evidențiat câteva stări tipice ale „grupării gândirii”.

1. „*Iluzia invulnerabilității*” – perceperea că, indiferent de gradul de pericolozitate și deficiențe a planului, totul se va termina cu bine. O asemenea percepere se caracterizează prin optimism exagerat și stare de pregătire pentru adoptarea unor decizii extrem de riscante¹²⁵.

2. „*Iluzia moralității incontestabile*” – perceperea că, oricare ar fi acțiunile concrete incluse în planul de acțiuni, ele sunt îndreptățite prin moralitatea incontestabilă a scopurilor pe care și le propune grupul și moralitatea neîndoielnică a membrilor grupului. Această iluzie corespunde cu exactitate cunoscutei deșeză a iezuiților „scopul scuză mijloacele”.

3. „*Raționalizări*” – explicații și concluzii logice și raționale ca formă, dar incorecte ca esență, folosite pentru motivarea unor acțiuni îndoielnice. De exemplu: „Aviația guvernamentală cubaneză nu va fi în stare să decoleze, deoarece cubanezii nu pot pregăti avioanele și aviatorii fără ajutorul instructorilor americani”. Concluzia este logică, dar se bazează pe o motivație incorectă: cubanezii s-au descurcat cu succes și fără ajutorul americanilor.

4. Stereotipul „*Inamic înrăit și (sau) tâmpit*” – chipul inamicului este perceput într-un mod simplist, stereotipic. În varianta inițială este vorba de niște „ticăloși”, „nemernici”, „bandiți”, cu care un politician ce se respectă pe sine nici nu are dreptul să se așeze la masa de tratative. Deseori acest stereotip se armonizează cu cunoscuta iluzie a „*conducătorilor cu suflet negru*” (Black-top illusion), când analiștii care planifică operația sunt de părerea că lichidarea fizică sau altă metodă de înlăturare de la putere a liderului inamic va rezolva

¹²⁴ The winds of freedom; selections from the speeches and statements of Secretary of State Dean Rusk, January 1961-August 1962. Edited and with an introd. by Ernest K. Lindley. Boston, Beacon Press, 1963. 363 p.

¹²⁵ Riscul excesiv în cazul de față poate fi apreciat ca un exemplu particular al fenomenului „devierii spre risc” sau „polarizării în grup”, cunoscut în psihologia socială, manifestându-se prin aceea că, în rezultatul unei discuții în grup, de multe ori se adoptă decizii și mai extreme decât cele de până la discuție.

imediat problema¹²⁶. O altă variantă îi reprezintă pe inamici ca subdezvoltați, proști, „necivilizați”; în acest caz de i-a în derândere aspectul lor exterior, deprinderile, fiind declarați, de exemplu, „trântori și debili”. Totalizând efectele acestui stereotip, le-am putea numi „scuipături în vânt”. Consecințele se fac bine simțite în cazul când situația te obligă să lupți decenii la rând cu „o șleahță de primitivi și bandiți”, în timp ce victoria multășteptată, în ciuda expresiilor tari și a optimismului din primele zile, devine tot mai problematică.

5. *Autocenzura*. Membrii grupului, uneori inconștient, alteori cu bună știință (deoarece dezacordul cu opinia comună poate să-i coste cariera) minimalizează importanța divergenței de păreri din interiorul grupului și temeinicia argumentelor îndreptate împotriva planului acceptat de grup. Uneori acest lucru se manifestă prin „eliminarea” contraargumentelor, adică despre ele se uită cu multă sinceritate, nu mai sunt amintite în timpul dezbaterilor, de parcă nici n-ar fi existat, alteori – în rezultatul unei manipulări și dosiri conștiente a informației. De exemplu, știrea că inamicul își dorește cu sinceritate să înceapă tratativelor, este „pusă de-o parte”, până când schimbarea situației face imposibile tratativele.

6. *Iluzia unanimității de păreri*. Mulțumită faptului că membrii grupului nu-și exprimă în mod public îndoielile, fiecare din cei care le resimt crede în mod eronat că anume el și este unicul disident al grupului. Din această cauză toți membrii grupului resimt o presiune foarte puternică din partea grupului.

În psihologia socială această situație de presiune din partea grupului poartă denumirea de *conformație*¹²⁷: confruntându-se cu părerea unanimă a grupului, potențialii disidenți, chiar în lipsa unor solicitări concrete de a accepta părerea grupului, evită să-și exprime dezacordul de teama că se vor pomeni izolați și, în consecință, respinși de grup.

¹²⁶ După insuccesul din Golful Porcilor, DCI a întreprins repetate încercări de a-l înlătura pe Fidel Castro de pe arena politică, considerând că aceasta va duce la căderea imediată a regimului său. Indiscutabil, rolul liderului în politică este foarte important, dar, de cele mai multe ori, după înlăturarea unui lider odios în locul lui apare altul, în majoritatea cazurilor cu nimic mai bun ca primul.

¹²⁷ Janis remarcă, printre altele, că după operația din Golful Porcilor unii din participanții la planificarea ei își aminteau că avuseseră îndoieli substanțiale, dar nu îndrăzniseră să le expună în glas.

Deseori impresia despre unanimitatea grupului poate fi doar o iluzie: în realitate, cei care nu sunt de acord cu ceva reprezintă majoritatea, dar, atâta timp cât ei tac, iar adepții planului își exprimă activ părerile, în grup predomină minoritatea, pe care toți participanții la dezbateri o apreciază greșit drept majoritate, deoarece oamenii nu pot citi gândurile altora. În psihologia socială acest fenomen a obținut denumirea de „ignoranță în masă” (pluralistic ignorance).

7. *Constrângerea directă*. Uneori se dovedește că numai constrângerea indirectă este insuficientă. În acest caz, asupra celor care stau la îndoială se exercită o presiune directă: ei sunt chemați să se „răzgândească”, „să-și exprime părerea constructiv, să nu se ocupe cu criticismul”, să fie loiali față de grup („întotdeauna am crezut că sunteți de partea noastră, pe când voi...”), în sfârșit, când nu există altă ieșire din situație, încep amenințările („cei care nu cred în succesul proiectului, nu au dreptul moral de a rămâne în rândurile noastre”).

8. „*Garda minților*” (mint-guard). Janis remarcă faptul că deseori unul dintre membrii grupului își asumă obligația de a asigura consensul și a feri grupul de informațiile ce pot dăuna planului acceptat. De exemplu, în cazul cercetat de noi, o asemenea funcție și-a însușit-o fratele președintelui Kennedy – Robert. Anume el, din proprie inițiativă (fratele nu l-a rugat să procedeze în felul acesta), influența asupra celor care stau la îndoială, spunându-le și făcând totul ce este descris în punctul precedent.

După ce am examinat simptomele „grupării gândirii”, este necesar să examinăm circumstanțele care contribuie la apariția lor:

- gradul înalt de coeziune al grupului care adoptă decizia, - ei într-adevăr trebuie să fie tovarăși de idei, „echipă unitară”, apartenența la grup și munca dusă în ea trebuie să fie foarte importante pentru fiecare membru;

- izolarea grupului de lumea exterioară. Specialiștii DCI în problemele Cubei, de exemplu, nu au fost admiși la pregătirea operației din Golful Porcilor din considerente de confidențialitate;

- existența unui lider energic și autoritar, impunând respect, care acordă de la bun început o susținere necondiționată planului pus în discuție;

- lipsa procedurilor care ar asigura comparația justificată a planului favorizat cu modalitățile unor acțiuni alternative;

- gradul înalt de stres din cauza importanței problemelor și a resurselor limitate. Asemenea

situații au loc destul de des în viața politicianilor care adoptă decizii importante și dacă evenimentele evoluează după scenariul „grupării gândirii”, rezultatul se dovedește a fi adoptarea unei decizii îndoielnice din cauza următoarelor particularități ale procesului decizional în condiții de „groupthink”:

- caracterul selectiv, incomplet al examinării alternativelor existente;

- cunoștințele denaturate și incomplete despre scopurile reale ale grupului;

- aprecierea inexactă a riscului legat de executarea planului favorizat;

- refuzul de a examina repetat alternativele respinse anterior, în cazul când apar îndoieli serioase în privința planului adoptat;

- asigurarea informațională insuficientă a deciziei adoptate;

- caracterul selectiv și preconceptual al sortării și aprecierii informației;

- lipsa unui plan de acțiuni în cazul când evoluția evenimentelor se va abate de la scenariul prevăzut în planul principal de acțiuni.

Astfel, „gruparea gândirii” reprezintă pe bună dreptate un fenomen paradoxal, când un grup bine pregătit, competent și autoritar, menit să adopte o decizie responsabilă, ajunge la un rezultat care cu nimic nu este mai bun decât cel la care ar putea ajunge o echipă de diletanți întâmplători. S-ar putea, oare de evitat asemenea situații? Irving Janis a propus un șir de măsuri de natură să minimizeze eventualitatea „grupării gândirii”.

Liderul trebuie să încurajeze exprimarea liberă de către membrii grupului a tuturor îndoielilor și dezacordului referitoare la proiectul deciziei. Pentru ca acest procedeu să fie funcțional, liderul trebuie să nu se teamă de critică, inclusiv în cazul propriilor idei, ceea ce în realitate se dovedește a fi o problemă dificilă.

La începutul dezbaterii, liderul nu trebuie să se grăbească să-și expună punctele de vedere. Este mai bine ca la această etapă liderul să rămână un ascultător atent și imparțial, pentru ca participanții la dezbateri să-i cunoască opinia numai la sfârșit, fără a încerca să i se „substitue”¹²⁸.

Este util de împărțit grupul în subgrupe, pentru a discuta de sine stătător problema și numai după

¹²⁸ E cazul de amintit despre tradiția utilă care exista în armata rusă, când, la ședințele consiliilor militare, în primul rând li se oferea posibilitatea să-și spună părerea ofițerilor mai mici în grad, pentru a nu admite ca autoritatea superiorilor să „apeze” asupra lor.

aceea de coordonat pozițiile în cadrul unei discuții în comun. Nu încapă îndoială că „unicul disident” într-un grup format din trei persoane se va simți mai puțin stresat și influențat decât „unicul disident” într-un grup de 25 de persoane.

Este de folos, de asemenea, de invitat la ședințe experți care nu participă nemijlocit la elaborarea proiectului, opinia cărora trebuie tratată cu bunăvoință chiar dacă ea contravine opiniei grupului. „Critica de la o parte” și punctele de vedere distanțate de multe ori contribuie la îmbunătățirea calității deciziilor.

Unuia dintre membrii grupului i se poate încredința rolul de „avocat al diavolului”¹²⁹: de-i propus să critice planul favorizat, să nu fie de acord cu părerea majorității, să depisteze părțile slabe ale proiectului. Celui numit în acest rol îi vine cu mult mai ușor să-și realizeze misiunea încredințată, decât unui entuziast care critică din proprie inițiativă, deoarece „avocatul diavolului” critică nu de aceea că nu ar fi loial grupului, ce de aceea că i s-a poruncit să critice.

Teoria cibernetică a lui John Steinbruner a procesului decizional

Conceptia lui John D. Steinbruner¹³⁰, numită de el *cibernetică* (the cybernetic theory of decision), a luat naștere în decursul polemicii sale cu adepții teoriei utilitariste clasice (sau *teoriei opțiunii raționale*), care presupune că, adoptând decizii, oamenii își calculează cu scrupulozitate câștigul și pierderile. Steinbruner supranumește această abordare „analitică” sau „logică analitică” și o supune criticii.

Supozițiile teoriei opțiunii raționale referitor la aceea că, în procesul decizional, oamenii întotdeauna separă problema pe componente logice, că ei dispun de suficientă informație pentru o comparație întemeiată a alternativelor, lui Steinbruner i se par puțin probabile. În afară de aceasta, el consideră că teoria clasică a fost elaborată pentru modelarea adoptării deciziilor de către persoane și este puțin aplicabilă în situațiile când deciziile se adoptă în colectiv. Steinbruner

¹²⁹ Noțiunea provine din practica aplicată în cadrul bisericii catolice, când, înainte de a lua decizia cu privire la canonizarea unui nou sfânt, pentru a exclude orice greșală, unul din episcopi este însărcinat cu misiunea de a aduna date compromițătoare despre candidat. Acest episcop și poartă denumirea de „avocatul diavolului”.

¹³⁰ John D. Steinbruner. The cybernetic theory of decision: new dimensions of political analysis. Princeton, N.J.: Princeton University Press, 1974. xiii + 366 p.

consideră că un șir de eșecuri istorice cunoscute ale politicii de reținere, cum ar fi atacul Japoniei asupra flotei americane la Pearl Harbor sau mobilizarea armatei egiptene în preajma Războiului de Șase zile din iunie 1967, nu pot fi explicate de pe pozițiile principiilor tradiționale ale „logicii analitice utilitare”. De aceea, el contrapune atitudinii tradiționale propria paradigmă, pe care o numește „cibernetică” (cybernetik paradigm).

Conform acestei concepții, în situații dificile se poate de descurcat fără mecanisme analitice complicate ale procesului decizional.

Raționamentele sale încep cu cercetarea unor exemple simple, care demonstrează că, folosind o informație sumară și fără a recurge la o analiză complicată, se poate de ajuns la o decizie efectivă. De exemplu, albina lucrătoare, deși lipsită de intelect, este suficient de capabilă pentru a transmite altor albine, cu ajutorul vestitelor sale „dansuri”, informația necesară despre distanța până la florile nectarifere și unghiul de zbor față de soare pentru a ajunge la ele.

Fotbalistul care se pregătește să lovească mingea¹³¹, de asemenea, deși nu sokoate în mintea sa miile de variante ale propriei mișcări, nici traiectoria de zbor a mingii și nici deplasarea apărătorului din fața sa, în majoritatea cazurilor nimerește în minge (este adevărat, nu întotdeauna și în poartă). Dacă fotbalistul, în condițiile deficitului de timp, ar începe să sokoată și analizeze situația conform rețetelor clasice, el, mai curând, s-ar împiedica în propriile picioare, ar cădea și ar pierde mingea. Și mai simplu sunt concepute regulatoarele cu legătură inversă: de exemplu, supapa de siguranță de la mașina cu abur a lui Watt în genere supraveghează un singur parametru – presiunea aburului, asigurând totodată evitarea supraîncălzirii și a exploziei cazanului.

Cam tot așa procedează și bucătarul experimentat: el nu cântărește toate componentele viitorului fel de mâncare, ci le adaugă „la ochi”; urmând rețeta cu aproximație, fără a dispune de reprezentarea analitică exactă a produsului final, pur și simplu gustând din oală în din când în când, de cele mai multe ori ajunge la un rezultat minunat.

Astfel, omul care adoptă decizia conform principiilor cibernetice, are de-a face cu parametri și situații „simple”, care, cu toate acestea, reprezintă

o realitate complexă. El ignoră particularitățile complicate ale mediului în care acționează și folosește principiul legăturii inverse pentru a-și modifica comportamentul. El tinde, în măsura posibilităților, să-și simplifice „calculul” (analiza parametrilor situației), supraveghează cercul limitat al variabilelor „critice” și tinde să le mențină valoarea într-un diapazon acceptabil. Această concepție este aproape de teoria pe care am cercetat-o deja mai sus a „raționalității limitate” a lui Herbert Alexander Simon¹³², dar Steinbruner merge și mai departe, deoarece abordarea sa se sprijină nu atât pe analiza rațională a situației (fie și în baza unei informații limitate până la prima decizie ce pare satisfăcătoare, ca la Herbert Alexander Simon, cât pe *importanța experienței și intuiției anterioare* în procesul decizional. Un asemenea punct de vedere corespunde conceptului despre oameni ca „profitori cognitivi” („cognitive misers”), larg răspândită în psihologia socială cognitivă, conform căreia în procesul decizional oamenii (politicienii nu constituie o excepție) se străduiesc, pe cât este posibil, să depună mai puțin efort intelectual. În psihologia socială, procedeele simplificate pe care oamenii le folosesc la adoptarea deciziilor, au obținut denumirea de „euristice” (heuristics). *Euristicele* reprezintă reguli practice simple, care permit adoptarea deciziilor satisfăcătoare cu eforturi minime în condițiile unui minimum de informație. De exemplu, „euristica expertizelor” recomandă tratarea cu încredere a opiniei experților și specialiștilor; „euristica volumului” presupune că cărțile groase conțin o informație mai calitativă decât cele subțiri; „euristica costului” sugerează că lucrurile și serviciile care costă mai mult sunt și mai bune¹³³ etc.

La adoptarea deciziilor politice la nivel înalt în sfera relațiilor internaționale, simplificarea situației nu se produce chiar atât de simplu ca în cazul adoptării unor decizii obișnuite, din viața de toate zilele. Cu toate acestea, Steinbruner consideră că paradigma cibernetică poate fi aplicată și în asemenea situații. Prin decizii politice dificile el

¹³² Herbert A. Simon. *Administrative Behavior: A Study of Decision-Making Processes in Administrative Organizations*. 4th ed. New York: The Free Press, 1997. 352 p.

¹³³ Comparați cu cunoscuta zicală „cel zgârcit plătește de două ori”. Euristicele, în aceeași măsură ca oricare altă „înțelepciune a vieții”, nu întotdeauna se dovedesc a fi optime, dar în multe cazuri ele permit identificarea unei decizii satisfăcătoare.

¹³¹ Să ne amintim de Raymon Aron, clasic al cercetărilor în domeniul relațiilor internaționale, care permanent folosește în lucrările sale comparația dintre fotbal și relațiile internaționale.

subînțelege situațiile în care trebuie să cauți și identifici un compromis între două sau mai multe valori (de exemplu, între securitate și bunăstare). El recunoaște că, în situații de asemenea complexitate, persoana care adoptă decizia trebuie să dispună de un repertoriu mai variat și mai iscusit de atitudini și acțiuni aplicabile. Problema se rezolvă prin majorarea numărului de oameni care adoptă decizia în grup. Membrii grupului nu se vor strădui să cuprindă problema în toată complexitatea ei – în loc de aceasta, ei o împart în mai multe probleme „unilaterale”, de care se vor ocupa persoane aparte sau subdiviziuni ale aparatului birocratic. În opinia lui Steinbruner, acest fapt poate fi determinat ca o explicație cibernetică firească a creșterii în masă a birocrăției în societatea modernă.

Astfel, sprijinindu-se pe examinarea conduitei organizațiilor birocratice, Steinbruner ajunge la concluzia că nivelurile superioare ale ierarhiei birocratice nu îndeplinesc funcții de integratori, așa cum se postulează în paradigma analitică. În loc de aceasta, ele rezolvă consecutiv problemele furnizate de diferite subdiviziuni. Steinbruner scrie că „problemele dificile se fragmentează în interiorul organizațiilor, această fragmentare păstrându-se, de asemenea, și la nivelele superioare care adoptă decizia”.

După cum s-a mai menționat mai sus, Steinbruner folosește în modelul său concepțiile psihologilor-cognitivi, atrăgând atenția asupra faptului că „un volum considerabil de informație se prelucrează până la momentul când persoana își concentrează în mod conștient atenția asupra soluționării problemei concrete”. În baza rezultatelor cercetărilor efectuate de cognitivii, în care se descrie comportamentul oamenilor în situații de incertitudine, el își modifică propria concepție și formulează trei „modele de gândire”: 1) „gândire în scoc”, („grooved thinking”), 2) „gândire instabilă” („uncommitted thinking”) și 3) „gândire teoretică” („theoretical thinking”).

„Gândirea în scoc” se caracterizează prin simplificarea problemei cu reducerea ei la unul din tipurile de bază. În calitate de bază pentru adoptarea deciziilor în cazul de față servește experiența precedentă, decizia deseori fiind elaborată prin analogie. În cazul când situația se schimbă prea puțin sau într-un ritm încetinit, acest model poate fi efectiv.

Trăsătura dominantă a „gândirii instabile” constă în aceea că opinia liderului se schimbă în raport cu gradul de influență asupra sa a unuia din

grupuri. În acest caz politicianul se caracterizează prin comportament contradictoriu, în decursul unui scurt răstimp fiind în stare să adopte atitudini diametral opuse¹³⁴.

În anumite cazuri un asemenea stil poate reprezenta un procedeu folosit în mod intenționat: de exemplu, comportamentul primului președinte al Rusiei, Boris Elțin, se caracteriza prin aplicarea cunoscutului principiu al „echilibrării forțelor”: cum numai unul din grupurile concurente din anturajul său devenea, în opinia sa, prea independent și influent, el începea să-i susțină activ pe oponenții acestuia.

În sfârșit, pentru cel de-al treilea stil de gândire, „teoretică”, este propriu atașamentul liderului față de o idee sau valoare teoretică sau practică, care asigură deciziile sale un caracter consecvent și previzibil, dat care uneori devin unilaterale și insuficient de flexibile. „Viziunile” și „crezul” sunt elemente constructive ale strategiei politice, dar uneori ele pot lua un aspect caricatural, transformându-se, ca să aplicăm terminologia din psihiatrie, în „idei super-prețioase”¹³⁵.

Steinbruner nu considera că concepția „cognitiv-cibernetică”, propusă de el, ar răsturna „modelul rațional-analitic” tradițional. Ca și Graham T. Allison, el era de părerea că, în unele situații, deciziile se adoptă conform principiilor „analitice”, în altele – conform celor „cibernetice”. Viziunile sale teoretice sunt aproape de modelul cunoscut pe larg în psihologia socială a prelucrării „central-periferice” a informației în condițiile schimbării atitudinilor (părerilor și atitudinilor). Conform acestui model, dacă subiectul care adoptă decizia este suficient de competent și se remarcă prin nivelul înalt al motivației în raport cu problema și timpul în cauză, el aplică logica rațională analitică (informația se prelucrează pe „centrală”). În cazul când motivația și competența sunt moderate, și mai ales când decizia se adoptă în condițiile crizei de timp, el interpretează simplificat situația, se orientează nu spre parametrii ei esențiali, ci spre cei exteriori, aplicând în consecință „euristicele”, analogiile, procedurile operaționale standard (informația se prelucrează în

¹³⁴ Am putea să ne amintim despre comportamentul generalului A. Lebed în timpul alegerilor prezidențiale din anul 1996: ba făcea declarații „pro-economie de piață” de natură liberală, ba insista asupra centralizării economiei și consolidării reglementării de stat.

¹³⁵ În calitate de exemplu ne poate servi pasiunea liderului sovietic N. S. Hrușciiov, mai întâi pentru cultivarea porumbului, pe urmă pentru îngrășămintele minerale.

zona „periferică”). După cum se vede, cea de-a doua modalitate, periferică, de prelucrare a informației are mult comun cu „concepția cibernetică” a lui Steinbruner.

În încheiere se cere de menționat că, lucrând la modelul său, Irving Janis a folosit metoda inductivă: el a generalizat analiza unui șir întreg de situații concrete („cases”) în care au fost adoptate decizii politice catastrofale. Logica cercetării lui Steinbruner este întrucâtva alta. El și-a început cercetarea reieșind din premisele teoretice ale teoriei cibernetice, după care a transformat aceste principii, folosind rezultatele cercetărilor psihologilor-cognitiviști și, în sfârșit, a descris tei stiluri empirice ale procesului decizional, corespunzătoare concepției sale.

Putem concluziona că ambele modele prezintă interes atât din punct de vedere teoretic, cât și practic. Ele demonstrează că, în condițiile crizei de timp și a deficitului de informație, politicienii, folosind modelul simplificat al situației, pot comite erori dramatice.

Procesul decizional în politica externă modernă

Noi am menționat deja necesitatea aplicării metodei de comparație la analiza politicii externe, mai ales în cazurile când este vorba de formarea unui sistem decizional nou, generat de schimbarea regimului politic, construcția noului aparat de stat și formarea noilor elite.

Dificultățile cu care s-a confruntat Moldova pe arena internațională îndată după declararea independenței, sunt legate în primul rând de lipsa experienței de adoptare a deciziilor în sfera politicii externe, deoarece în toți anii de până la desființarea URSS aceste decizii se adoptau la Moscova, de asemenea și din cauza lipsei unui mecanism de politică externă bine ajustat exigențelor procesului decizional în domeniul dat.

În afară de toate, de la începutul anilor 1990 în organele centrale ale puterii de stat din Moldova activa o foarte puternică „a cincea coloană” pro-română, care nu numai că nu contribuia la adoptarea unor decizii politice corecte în domeniul relațiilor externe, ci dimpotrivă, inspira „eșecurile” Moldovei pe arena internațională¹³⁶. Acest lucru se

făcea în scopul „apropierii politicii externe a celor două state românești”, cum au și recunoscut mai târziu reprezentanții Frontului Popular.

Cu aceleași complicații, deși de alt ordin, se confruntau și alte state tinere. De exemplu, dificultățile cu care s-a confruntat Rusia pe arena internațională în perioada de după desființarea URSS, parțial erau legate de procesul, îndelungat și maladiv, de transformare a mecanismului politicii externe, care nici până în prezent nu și-a regăsit echilibrul definitiv (spre deosebire, de exemplu, de SUA, Marea Britanie sau Germania).

Dacă acceptăm ca punct de pornire al acestei transformări procesul decizional din fosta URSS, am putea evidenția trei particularități substanțiale:

1) centralizarea (concentrarea puterii în sfera relațiilor externe);

2) diferențierea (rolul special al diferitelor organisme politice și persoane oficiale);

3) culuaritatea (politica externă – apanajul celor „aleși”, desconsiderarea opiniei publice).

Deciziile se adoptau de către Biroul Politic. Difuzarea informației cu privire la deciziile adoptate se efectua în baza principiului utilității. Un cerc restrâns de persoane, care dispuneau de informație, erau admiși să participe la punerea în discuție a problemelor politicii externe. Acest grup mai purta și denumirea de „societate informată”. Biroul Politic primea informația prin Secretariatul CC al PCUS, care purta răspundere de acumularea și filtrarea informației. Un rol deosebit în cadrul Secretariatului revenea Secției Relații Internaționale a CC. Alte surse de informare de cea mai mare importanță erau materialele puse la dispoziție nemijlocit de KGB, DGI a Marelui Stat-major și MAE al URSS. Anume conducătorii acestor trei instituții formau așa-numitul *Birou Politic nucifer* (denumirea provine de la locul unde se adunau în ședințe – Sala nuciferă din Kremlin), care adopta deciziile politice pe toate direcțiile-cheie ale politicii interne și externe a URSS.

Asigurarea analitică a acțiunilor politicii externe a URSS era fortificată prin asistența unui șir de institute academice (Institutul de Economie Mondială și Relații Internaționale al AȘ al URSS, Institutul SUA și Canadei al AȘ al URSS, Institutul de Stat de Relații Internaționale, Universitatea

¹³⁶ De exemplu, Marcel Dinu, fost ambasador al României în RFG (pe timpurile lui Ceaușescu) iar în continuare unul din locțiitorii Ministrului Afacerilor Externe al României, în decursul anilor 1991-1993 a fost „consilierul nedeclarat” al Ministrului Afacerilor Externe al Moldovei Nicolae Țău. În

mod similar, Dan Dungaciu, colaborator al serviciilor secrete române, în 2009-2010 a fost consilierul lui Mihai Ghimpu, Președinte al Parlamentului și Președinte-interim al Republicii Moldova.

Prieteniei Popoarelor ”Patris Lumumba”, Institutul Mișcării Muncitorești și Comuniste Internaționale, Institutul Țărilor Asiei și Africii, Institutul de Balcanistică și a.).

În jumătatea a doua a anilor 1980, Mihail Gorbaciov a „deschis” sfera relațiilor internaționale unor discuții largi. „Monopolul” Moscovei asupra dezbaterilor și analizei diferitelor probleme ale politicii externe a fost depășit. Au început să apară centre noi de cercetare a relațiilor internaționale. Ponderea aproximativ egală a celor trei „balene” ale politicii externe sovietice – MAE, KGB și Ministerul Apărării – a început să se schimbe în folosul instituției care se ocupa nemijlocit de problemele relațiilor externe. Dar, Secția Relații Internaționale a CC, ca și ministerele de forță nu se împăcau cu pierderea pozițiilor extrem de puternice de cândva, faptul fiind „demonstrat” cu argumente specifice în mai multe cazuri (reprimarea mișcărilor de opoziție de la Vilnius, Tbilisi, escaladarea conflictului în Karabahul de Munte, inițierea conflictelor din Transnistria și Crimeea etc.).

Desființarea URSS a generat o situație nouă, marcată de câteva elemente reprezentative:

1) prăbușirea procesului decizional supracentralizat, bazat pe aparatul de partid. Toată povara acumulării și prelucrării informației a revenit administrației prezidențiale și MAE;

2) năruirea sistemului vechi, bazat pe divizarea funcțiilor între un șir de instituții cu un cerc restrâns de oameni ce dispuneau de dreptul de luare a deciziilor, a condus în mod inevitabil la perioada dramatică de creare a unui sistem nou, bazat pe colegialitate și colaborarea dintre diferite instituții. Mai mult, problema se complica prin faptul că nu era clară „ponderea politică” a acestor instituții, deci și a rolului și ambițiilor pe care și le asumau;

3) întregul sistem politic și administrativ, supus restructurării, se baza pe tradițiile luptei pentru putere ca condiție a tuturor refacerilor organizatorice. Astfel, acest element al culturii politice comporta o înaltă probabilitate a caracterului conflictual și necoordonat al muncii de elaborare și realizare a politicii externe;

4) desființarea URSS a dus la crearea unei sfere cu totul noi în domeniul relațiilor internaționale – relațiile cu fostele republici sovietice, strâns legate din punct de vedere economic cu Rusia. Rusia nu era gata (nici din punct de vedere politic, nici psihologic) pentru soluționarea unor asemenea probleme cu noile republici, inclusiv a problemei

migrației/dezintegrării și ocrotirii drepturilor populației rusofone (25 de milioane de oameni), care se pomenise în afara Rusiei;

5) noua elită politică se afla abia în curs de formare. În afară de toate, ea practic nu avea experiență de gestionare a treburilor politicii externe;

6) o trăsătură specifică a situației din Rusia consta în polarizarea politică accentuată. În aceste condiții, pârghiile politicii externe au început să fie folosite de către opoziție în lupta pentru putere. Acest lucru a provocat cunoscuta sciziune în interiorul elitei. Industria de război și armata erau nemulțumite de cursul nou al MAE, bazat pe demilitarizare, retragerea armatelor de pe teritoriul foștilor aliați și fostelor republici ale URSS. Mai mult ca atât, procesul de identificare a modelului optim de asigurare a intereselor naționale ale Rusiei, deși există un număr impresionant de acte normative diverse pe această temă, practic, continuă până în prezent.

Bazele constituționale ale politicii externe a Republicii Moldova

Constituția Republicii Moldova, adoptată la 29 iulie 1994, reglementează principiile de realizare a politicii externe și activității diplomatice a statului.

Astfel, în art.8 se stipulează că Republica Moldova se obligă să respecte Carta Organizației Națiunilor Unite și tratatele la care este parte, să-și bazeze relațiile cu alte state pe principiile și normele unanim recunoscute ale dreptului internațional. În același articol este consacrat principiul primatului dreptului internațional asupra dreptului intern, prin care se stipulează că intrarea în vigoare a unui tratat internațional ce conține dispoziții contrare Constituției va trebui precedată de o revizuire a acesteia.

Legea Fundamentală proclamă neutralitatea permanentă a Republicii Moldova și nu admite dislocarea de trupe militare ale altor state pe teritoriul său (art. 11 al Constituției). Acest principiu este unul din principiile constituționale de bază, care influențează nemijlocit asupra politicii externe a statului și care nu poate fi încălcat nici pe plan intern, nici pe plan extern. Dislocarea vremelnică a armatelor ruse pe teritoriul Republicii Moldova contravine prevederilor art. 11. Pentru soluționarea acestei situații este necesară contribuția organelor publice centrale.

În art. 128 al Constituției se stabilește că în Republica Moldova este ocrotită proprietatea altor

state, a organizațiilor internaționale, a apatrizilor. Direcțiile principale ale activității economice externe, principiile utilizării împrumuturilor și creditelor străine se aprobă de către Parlament (art. 129). Guvernul asigură protejarea intereselor naționale în activitatea economică externă și promovează politica liberului schimb sau politica protecționistă, pomind de la interesele naționale (art. 129).

Capitolul I al Constituției este consacrat reglementării problemelor legate de dobândirea, păstrarea sau pierderea cetățeniei (art. 17) și stabilește drepturile și îndatoririle cetățenilor străini și ale apatrizilor pe teritoriul țării (art. 19). Într-un alineat special al art. 19 se arată că dreptul de azil se acordă sau se retrage numai în condițiile legii, cu respectarea tratatelor internaționale la care Republica Moldova este parte.

Constituția determină și atribuțiile de bază ale organelor publice în problemele internaționale. Conform prevederilor art. 66, Parlamentul aprobă direcțiile principale ale politicii interne și externe a statului, ratifică, denunță, suspendă și anulează acțiunea tratatelor internaționale încheiate de Republica Moldova. Parlamentul asigură controlul asupra împrumuturilor de stat, asupra ajutorului economic și de altă natură unor state străine, asupra încheierii acordurilor privind împrumuturile și creditele de stat din surse străine. De competența exclusivă a Parlamentului ține dreptul de a declara stare de urgență, de asediu și de război.

În art. 77 al Constituției se stipulează că Președintele țării reprezintă statul moldovenesc și este garantul suveranității, independenței naționale, al unității și integrității teritoriale a țării. Noțiunea de reprezentanță de stat trebuie înțeleasă ca reprezentanță atât în interiorul țării, în fața instituțiilor interne de stat, cât și pe arena externă, în sfera relațiilor internaționale.

În domeniul politicii externe, Președintele este împuternicit să poarte tratative, să ia parte la negocieri, încheie tratate internaționale în numele Republicii Moldova (art. 86). Tratatelor internaționale, încheiate în numele Republicii, se prezintă, în modul și în termenul stabilit prin lege, spre ratificare Parlamentului.

Președintele primește scrisorile de acreditare și de rechemare ale reprezentanților diplomați ai altor state în Republica Moldova (art. 86). Această atribuție a Președintelui țării este prin excelență reprezentativă. Este necesar de precizat că, în acest caz, termenul de *acreditare* se referă numai la *șefii*

misiunilor diplomatice, ceilalți diplomați străini fiind acreditați de către Ministerul Afacerilor Externe.

La propunerea Guvernului, Președintele acreditează și recheamă reprezentanții diplomați ai Republicii Moldova și aprobă înființarea, desființarea sau schimbarea rangului misiunilor diplomatice (art. 86). Actele Președintelui, emise în exercitarea acestor atribuții, se contrasemnează de către Primul-ministru (art. 94).

Președintele are și alte atribuții în domeniul relațiilor externe, inclusiv soluționarea problemelor cetățeniei, acordarea azilului politic, acordarea rangurilor diplomatice etc. (art.88).

În conformitate cu stipulările art.96 al Constituției, rolul Guvernului în relațiile internaționale, cu excepția prevederilor fixate în articolele 86 și 94, constă în asigurarea realizării politicii interne și externe a statului. Noțiunea de asigurare a realizării politicii interne și externe a statului trebuie interpretată ca o funcție, pentru realizarea căreia nu se cer împuterniciri suplimentare la purtarea negocierilor și semnarea tratatelor internaționale și care reprezintă o activitate permanentă a Guvernului de coordonare și control.

Curtea Constituțională exercită controlul constituționalității tratatelor internaționale la care Republica Moldova este parte (art. 135). Din momentul adoptării hotărârii corespunzătoare a Curții Constituționale, legile și actele normative sau unele părți ale acestora devin nule. Hotărârile Curții Constituționale sunt definitive și nu pot fi atacate (art. 140).

Bibliografie:

1. Alexander L. George, Richard Smoke. Deterrence in American Foreign Policy: Theory and Practice. New York: Columbia University Press, 1974. xii + 666 p.
2. Alexander L. George. The Case for Multiple Advocacy in Making Foreign Policy. The American Political Science Review, Vol. 66, No. 3. (Sep., 1972), p. 751 – 785.
3. Allison Graham T. Conceptual Models and the Cuban Missile Crisis. In: American Political Science Review. September 1969, vol. 63 (3), p. 689 – 718.
4. Arno J. Mayer. Why did the heavens not darken?: the “final solution” in history. New York: Pantheon Books, 1988. xv+ 492 p.
5. Ferguson. An Essay on the History of Civil Society (Cambridge Texts in the History of Political Thought) ed. by Fania Oz-Salzberger. University of

- Haifa, Israel and Monash University, Victoria, 1996. 322 p.
6. Graham T. Allison. *Essence of decision; explaining the Cuban missile crisis*. Boston: Little, Brown, 1971. xii+ 338 p.
7. Herbert A. Simon. *Administrative Behavior: A Study of Decision-Making Processes in Administrative Organizations*. 4th ed. New York: The Free Press, 1997. 352 p.
8. Hutcheson, Francis. *An Essay on the Nature and Conduct of the Passions and Affections, with Illustrations on the Moral Sense (1742)*. [on-line]: http://oll.libertyfund.org/index.php?option=com_staticxt&staticfile=show.php%3Ftitle=2075&Itemid=28. (accesat la: 02.11.2011.).
9. Immanuel Maurice Wallerstein. *The Modern World-System*. 2 volumes. New York: Academic Press, 1974.
10. Irving L. Janis. *Crucial decisions: leadership in policymaking and crisis management*. New York: Free Press; London: Collier MacMillan, 1989. xi+ 388 p.
11. Irving L. Janis. *Groupthink: Psychological Studies of Policy Decisions and Fiascos*. Second Edition. New York: Houghton Mifflin, 1982. 349 p.
12. Irving L. Janis. *Victims of groupthink; a psychological study of foreign-policy decisions and fiascos*. Boston: Houghton, Mifflin, 1972. viii + 277 p.
13. James David Barber. *The Presidential character : predicting performance in the White House* 4th ed. Englewood Cliffs. N.J.: Prentice-Hall, c1977. xi + 576 p.
14. James E. Marcia. *Development and validation of ego identity status*. In: *Journal of Personality and Social Psychology*. 1966, nr. 3, p. 551 - 558.
15. James N. Rosenau. *The Scientific Study of Foreign Policy*. Rev. and enl. ed. London: Pinter; New York: Nichols, 1980. 577 p.
16. John A. Vasquez. *The War Puzzle*. Cambridge: Cambridge University Press, 1997.
17. John D. Steinbruner. *The cybernetic theory of decision: new dimensions of political analysis*. Princeton, N.J.: Princeton University Press, 1974. xiii + 366 p.
18. Max Weber. *The Protestant Ethic and the Spirit of Capitalism*. Chicago; London: Fitzroy Dearborn, 2001. xxxi + 266 p.
19. Morton H. Halperin. *Secrecy and National Security*. In: *Bulletin of the Atomic Scientists*, August 1985. Morton H. Halperin, Jerry Berman, Robert Borosage, Christine Marwick. *The Lawless state: the crimes of the U.S. intelligence agencies*. New York: Penguin Books, 1976. 328 p.
20. Paul R. Viotti, Mark V. Kauppi. *International relations theory: realism, pluralism, globalism*. 3rd ed., Allyn and Bacon, Boston, 1998. 613 p.
21. Richard E. Neustadt. *Presidential power: the politics of leadership*. New York: Wiley, 1960. 224 p.
22. Robert O. Keohane. *Joseph S. Nye Power and Interdependence: World Politics in Transition*. Boston: Little, Brown and Company, 1977. 273 p.
23. Schelling, Thomas C. *The Strategy of Conflict*. Reprint, illustrated and revised. ed. Harvard University Press. 1980. 309 p.
24. Schwery R. *Rational Choice Theory: Universal Application or Economic Imperialism?* В: *Вопросы Экономики*, 1997, nr. 7.
25. *The winds of freedom; selections from the speeches and statements of Secretary of State Dean Rusk, January 1961-August 1962*. Edited and with an introd. by Ernest K. Lindley. Boston, Beacon Press, 1963. 363 p.
26. Burian Alexandru. *Geopolitica lumii contemporane: Curs de lecții. Manual: pentru facultățile de drept și de relații internaționale a universităților*. Chișinău: F. E.-P. „Tipografia Centrală”, 2003. 456 p.
27. Burian Alexandru. *Relațiile internaționale, politica externă și diplomația*. Ed. a 3-a, rev. și adăug. Chișinău: CEP USM, 2007. 448 p.
28. Martin Wight. *Politica de putere*. Chișinău: Editura ARC, 1998. 326 p.
29. Eduardo Ortiz Romero. *El estudio de las Relaciones Internacionales*, Santiago de Chile Fondo de Cultura Económica, 2000. 197 p.
30. Huntington, Samuel P. *Ordinea politică a societăților în schimbare / Trad. de Horațiu Stamatini*. Iași: Editura POLIROM, 1999. 432 p.
31. Morgenthau, Hans. *Escritos sobre politica internacional. Con estudio preliminar de Esther Barbe*. Madrid: Tecnos, 1990. 166 p.
32. Felipe Tredinnick. *Derecho internacional publico y relaciones internacionales*. Tercera edición. Bolivia: Editorial “Los amigos del libro”, La Paz-Cochabamba, 1997. 367 p.
33. Аллисон Г. *Сущность решения: Объяснение кубинского ракетного кризиса М.*, 1971. 232 с. (переиздана в 1999 г.).
34. Аллисон Г. *Ядерный Терроризм: Самая страшная, но предотвратимая катастрофа Москва: ЛКИ, 2004. 288 с.*
35. Аллисон Г., Кимура Х., Саркисов К. *От холодной войны к трёхстороннему сотрудничеству в азиатско-тихоокеанском регионе. Сценарии развития новых отношений между Японией, Россией и Соединёнными Штатами*. 1993.
36. Бернар Жакье. *Международные отношения. Том 1. Субъекты международной системы: Учебное пособие*. Н. Новгород: Изд. Нижегородского ун-та, 1997.
37. Буриан А. *Введение в дипломатическую практику: (Учебник для юридических факультетов: перевод с румынского Н.Н.Чукановой)*. Кишинев: Издательство „ARC”, 2001.

38. Буриан А. Теория международных отношений: Курс лекций в 2-х т., Том 2. «Внешняя политика и международные отношения». Кишинев: Издат. Центр МГУ, 2003.
39. Василенко И.А. Политическая глобалистика. Учебное пособие. Москва: «Югос», 2000.
40. Давид Юм. Сочинения в двух томах. Том 1. М., 1965. 847 с. (Философское наследие, Т. 9). Том 2. М., 1965, 927 с. (Философское наследие, Т. 10).
41. Дугин А. Основы геополитики. Москва: Арктогея, 1997. 608 с.
42. Ломагин Н.А., Лисовский А.В., Сутырин С.Ф., Павлов А.Ю., Кузнецов В.Е. Введение в теорию международных отношений и анализ внешней политики. Учебное пособие. Санкт-Петербург: Издательский дом «Сентябрь», 2001.
43. Нойштадт, Р. Президентская власть и нынешние президенты / Ричард Нойштадт ; пер. с англ. А. Захарова. Москва: Моск. шк. полит. исследований, 2009.
44. Панарин А.С. Глобальное прогнозирование. Москва: «Алгоритм», 2000.
45. Питер Кальвокоресси. Мировая политика после 1945 года: В двух книгах. Москва: «Международные отношения», 2000. 592 с.
46. Смит А. Исследование о природе и причинах богатства народов. Москва: Эксмо, 2007. 960 с.
47. Сморгунов Л.В. Теория рационального выбора и сравнительная политология... В: Рациональный выбор в политике и управлении / Под ред. Л.В. Сморгунова. СПб.: Изд-во С.-Петербург, ун-та, 1998.
48. Современные международные отношения. Учебник / Под ред. А.В.Торкунова. Москва: «Российская политическая энциклопедия» (РОССПЭН), 1999. 584 с.
49. Тойнби А. Цивилизация перед судом истории. Москва: «Прогресс», 1995. 370 с.
50. Хантингтон Сэмюел П. Столкновение цивилизаций и переустройство мирового порядка. В: Библиотека публикаций Московского Центра Карнеги, „Pro et Contra”, Том 2, Весна 1997.
51. Цыганков П.А. Теория международных отношений. Москва: «Гардарики», 2002. 400 с.

**Copyright©Alexandru BURIAN,
Corina GURIN, 2011.**

TRIBUNA DOCTORANDULUI**SISTEMUL NOTARIAL LATIN DIN STATELE DEZVOLTATE CA:
GERMANIA, CANADA, FRANȚA ȘI ITALIA. INFLUENȚA
ACESTUIA ASUPRA ȚĂRILOR ÎN CURS DE DEZVOLTARE****CARA-RUSNAC Aliona*****LATIN NOTARY SYSTEM IN THE DEVELOPED COUNTRIES LIKE:
GERMANY, CANADA, FRANCE, ITALY AND THEIR IMPACT
ON DEVELOPING COUNTRIES**

Notaries from Latin –type system countries have been influenced by Roman law, that’s why they have similar legal conceptions. Notary profession was differently settled in the countries which are based on the Latin-type notary, sometimes comprising elements from common-law system. Notary profession in the European Union countries it is based on the same principles, but each state has its specific regulations; however European Union states promote same ideas and conceptions. For example Great Britain, Denmark and Ireland the notary system does not show up in the integrity of this profession, in Portugal the notary system it is exclusively - State. In most of the Latin-type notary system states, the notary function is incompatible with any other. Notary in Latin traditions is a public function; he cannot refuse performing his duties, with the exception of some grounded reasons. In Latin-type notary system states the notary appears as a mediator that defends citizens’ interests in the states name. Many countries as: Spain, Italy, Quebec (Canada), inclusively Republic of Moldova, have been inspired from French notary system. In France, the notary through its duties fulfillment, ensure that the contractual clauses correspond to the legislation in force and might be executed, he appears as a warrant of juridical security, but in his quality of lawyer, who “humanize” the legal norms, interpreting the will of the parties, translating it in Legal language. The notary is situated in the point where it is crossed the law and the human being; he is not a judge, who solves the disputes between parties or other law actors.

The notary prevent the eventual disputes between parties consulting parties in the contract, drafting contracts according to the legislation in force, ensuring social relations, acting as peacemaker. To the notary has been trusted the function of drafting and ensuring proves. Social life would be impossible, if private persons would not be able to ensure in any life moment the validity and the legal power of their consent. One of the countries rich in notary law activity is Germany, whose notary system has served as model for many countries, inclusively Republic of Moldova. The main function of the notary consist in the drafting of the parties consent in different domains as: real estate, recording of the transport means, inheritance, family law and business law. Notary system in Italy has roots from ancient periods, starting with the period of Roman Empire, that’s why it can serve as a tool and example for other states.

Italian notary system has a double character: liberal and public. The liberal character of the notary supposes firstly its independence, and the public character supposes a strict control from the state, which is added with the notary self control. Thus, the notary is confronted with the fact of respecting the authority imposed rules and self respecting the legislation in force imposed rules. This rule usually is called gold rule. Per daily basis the notary has to apply in its activity this rule, correlating the state and parties’ interest, and he has to respect it himself. A specific character to the Latin-type notary system is the juridical stability, which is characteristic to: Netherlands, Italy, Germany and France, laws that entered in force starting from the end of the XIX century and middle of XX century till present on the other hand our legislation that has been changed many times.

* **CARA-RUSNAC Aliona** - Magistru în drept, doctorand, cercetător științific, Institutul de Istorie, Stat și Drept al Academiei de Științe a Moldovei (Chișinău, Republica Moldova); **CARA-RUSNAC Aliona** - Master of law, PhD student, Scientific Researcher, Institute of History, State and Law, Academy of Sciences of Moldova (Kishinev, The Republic of Moldova); **КАРА-РУСНАК Елена** - Магистр права, научный сотрудник, аспирант, Институт истории, государства и права Академии наук Молдовы (Кишинев, Республика Молдова).

ЛАТИНСКАЯ НОТАРИАЛЬНАЯ СИСТЕМА РАЗВИТЫХ СТРАН, НА ПРИМЕРЕ ГЕРМАНИИ, КАНАДЫ, ФРАНЦИИ, ИТАЛИИ И ИХ ВЛИЯНИЕ НА РАЗВИВАЮЩИЕ СТРАНЫ

Страны латинской нотариальной системы находились под влиянием римского права, исходя из этого, для них характерны практически одинаковые юридические концепты. Профессия нотариуса в странах, относящихся к категории латинской нотариальной системы, регулируется по-разному, иногда в ней можно встретить элементы, характерные для англо-саксонского права. Профессия нотариуса в странах-членах ЕС в качестве основы имеет одинаковые принципы, однако для каждого государства в отдельности специфичны свои законодательные принципы функционирования, и это несмотря на то, что ЕС поощряет одинаковые понятия и идеи. Так, например, в Великобритании, Дании, Ирландии нотариат не является комплексной профессией, в то время как в Португалии - это государственная профессия.

В большинстве стран латинской нотариальной системы функция нотариуса несовместима с любой другой функцией. Нотариус данного типа системы выступает как посредник, который защищает интересы граждан в интересах государства. Большинство стран, таких как Испания, Италия, Квебек (Канада), включая Республику Молдова, имеют в качестве основы французскую нотариальную систему. Во Франции именно нотариус, выполняя свои обязанности, гарантирует сторонам договорные обязательства которые соответствуют настоящему законодательству, и могут быть исполнены, выступает как гарант юридической безопасности, а также как юрист, который «гуманизирует» нормы права, интерпретирует волю сторон, переводя их на юридический язык. Нотариус является той точкой, в которой пересекаются право и человек, несмотря на то, что он не является судьей, а разрешает конфликты между сторонами или между другими субъектами права.

Нотариус предотвращает возможные конфликты между сторонами путем предоставления консультаций, разрабатывает текст договоров в соответствии с законодательством, обеспечивая тем самым безопасность социальных отношений, выступает в качестве миротворца. Нотариусу поручена функция разработки и предоставления доказательств. Социальная жизнь была бы невозможна, если бы частные лица не могли бы застраховаться в любой момент при помощи юридической силы и пригодностью подписываемых соглашений. Германия является одной из стран, для которой характерны богатые нотариальные традиции, став при этом примером для многих других, включая Республику Молдова. Главной функцией нотариата является контракция договоров в различных специализированных областях, таких как: вещное право, регистрация транспортных средств, наследства, семейное право, предпринимательское право.

Нотариат был характерен для Италии с древних времен. Так в римский период, нотариат являлся опорой и примером для других государств. Для нотариата Италии характерно два измерения: либеральный и публичный. Либеральное измерение означает, прежде всего, его независимость, а публичный - требует строгого и жесткого контроля от государственных органов, а так же самоконтроля со стороны нотариуса. В данном случае, нотариус поставлен перед фактом, следовать правилам, введенными властями и сам должен соблюдать правила, установленные действующим законодательством. Эти правила называются золотыми. Нотариус каждый день должен следовать положениям данного правила, коррелируя интересы частных лиц с интересами государства. Латинская нотариальная система имеет главный признак – законодательную стабильность. Так, в Голландии, Италии, Германии и Франции, нотариальное законодательство восходит к концу XIX в. середине XX в. с некоторыми изменениями, а в Республике Молдова нотариальное законодательство неоднократно подвергалось изменениям.

Notariatele din țările cu sistem latin au fost influențate de dreptul roman, de aceea ele au concepții juridice asemănătoare. Datorită acestor norme comune, notarii, îndeplinind în plan comparativ funcții profesionale comune, au decis să creeze o uniune care ar promova interesele comune ale notarilor la nivel internațional. În acest sens a fost creată Uniunea Internațională al Notarilor Latini (UINL), ce servește ca forum pentru informații și schimb de opinii. Conform

Statutului UINL¹³⁷, aceasta este o organizație neguvernamentală, care reunește țările cu sistem notarial de „tip latin”, constituită pentru promovarea, coordonarea și dezvoltarea activității notariale pe plan internațional și cu scopul de a asigura, grație unei colaborări strânse între notari, demnitatea și independența pentru

¹³⁷ Statutes of the UINL approved by the General Meeting of member Chambers of Notaries in Madrid on 2nd October 2007. [on-line]: www.uinl.net. (vizitat la: 05.08.2011).

deservirea cât mai bună a persoanelor și a comunității, având ca punct de plecare dreptul romano-germanic. Numărul de țări membri ale UINL unde instituția notarială se bucură de autoritate publică este de 75 de pe 4 continente. Notariatul moldovean la momentul de față face parte din UINL. Organele Uniunii sunt: Adunarea notariatelor membre; Consiliul permanent, care are putere executivă, Consiliul de supraveghere financiară și numeroase comisii dintre care comisii continentale pentru: afaceri africane, afaceri americane, afaceri europene și comisii intercontinentale pentru: drepturile omului, deontologie, relații publice, informatică, tehnologii noi și cooperare notarială internațională. Obiectivele principale ale UINL sunt: reprezentarea notariatului pe lângă organismele internaționale; colaborarea și participarea la activitățile organizațiilor internaționale; studierea dreptului în cadrul activității notariale și colaborarea la lucrări în vederea armonizării acestora; studierea și compilarea sistematică a legislației referitoare la instituția notariatului latin; difuzarea principiilor după care se conduce notariatul latin. La nivel internațional a fost stabilit un șir de Principii fundamentale ale sistemului notarial latin¹³⁸. Legislația Moldovei în vigoare doar parțial corespunde acestor principii. Obligația de a respecta aceste Principii a fost luată de Uniunea Notarilor a Republicii Moldova. Mai mult decât atât, indirect Curtea Constituțională a recunoscut forța juridică obligatorie a acestor Principii în pct. 7 din Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova Privind controlul constituționalității pentru modificarea și completarea Legii cu privire la notariat¹³⁹. Însă față de această poziție a Curții Constituționale noi avem o atitudine critică, deoarece obligația a fost luată nu de către stat (Republica Moldova), dar de o organizație obștească – Uniunea Notarilor. Deci dispozițiile Principiilor fundamentale nu cad sub acțiunea art. 8 din Constituției Republicii Moldova, care atribuie actelor internaționale forța

juridică majoră în comparație cu actele normative interne; deci aceste Principii nu sunt obligatorii pentru aplicarea pe teritoriul Republicii Moldova. Însă totodată trebuie să menționăm, că corespunderea notarului moldovean acestor principii reprezintă o condiție importantă pentru un membru al UINL.

Profesia de notar este reglementată diferit în țările care au la bază notariatul de tip latin, uneori îmbinând și elemente ale sistemului anglo-saxon. Profesia de notar în cadrul țărilor membre ale Uniunii Europene are la bază aceleași principii, însă fiecare stat are reglementările legislative specifice aceluși stat, deși statele Uniunii Europene promovează aceleași concepte și idei¹⁴⁰. De exemplu, în Marea Britanie, Danemarca și Irlanda notariatul nu apare în complexitatea profesiei date, în Portugalia notariatul este exclusiv de stat¹⁴¹.

În majoritatea statelor sistemului de tip latin funcția de notar este incompatibilă cu oricare alte funcții. Notarul în tradițiile latine este o funcție publică, el nu poate refuza îndeplinirea activității sale, cu excepția cazurilor motivate¹⁴². În țările sistemului latin notarul apare ca un mediator, ce apără interesele cetățenilor în numele statului.

Pentru a respecta o logică în analiza evoluției sistemului notarial de tip latin, începem cu trimiterea la autorii Yaigre J. și Pillepout J.F., care consideră că notariatul din Franța a pus bazele notariatului latin. Multe țări ca Spania, Italia, Quebec, inclusiv Republica Moldova, s-au inspirat din notariatul francez. În Franța, anume notarul, prin exercitarea funcțiilor sale, garantează părților că obligațiile contractuale corespund prevederilor legislației în vigoare și pot fi executate, apare în calitate de garant al securității juridice, dar și în calitate de jurist, care "umanizează" normele de drept, interpretează consimțământul părților, traducându-le în limbajul juridic. Notarul se află în punctul unde se intersectează dreptul și omul, nefiind judecător, care soluționează conflictele dintre

¹³⁸ Fundamental principles of the latin notarial system, approved by the General Meeting of member Chamber of Notaries of UINL, Rome, Italy, 2005. [on-line]: www.uinl.org. (vizitat la: 05.08.2011).

¹³⁹ Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova Privind controlul constituționalității Legii nr. 944-XIV din 21 aprilie 2000 pentru modificarea și completarea Legii cu privire la notariat nr. 23 din 26 aprilie 2001. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 52-54 din 17 mai 2001.

¹⁴⁰ Cărăușan M. Brief Apology to the national state in Europe. În: Acta Universitas Danubius: Juridica. 2009, nr. 1, p. 1 - 6, p. 4.

¹⁴¹ Унгурияну Т. Председатель Союза Нотариусов. Что происходит с нотариатом. [on-line]: www.logos.press.md. (vizitat la: 20.04.2008).

¹⁴² Katlijn Malfliet, Eric de Maeyer. Legal perspectives, the legal profession and human rights in Uzbekistan, Belgium: Published by Garant Publishers, Tiensesteenweg 83, 3010 Leuven (Belgium), p. 74.

părți sau dintre alți subiecți de drept. Notarul previne eventualele conflicte dintre părți prin acordarea consultațiilor, elaborând contracte în conformitate cu normele legislației în vigoare, asigurând securitatea relațiilor sociale, acționând în calitate de pacificator¹⁴³. Notarului i se încredințează funcția de elaborare și asigurare a dovezilor. Viața socială va fi imposibilă, dacă persoanele private nu vor putea asigura în orice moment valabilitatea și puterea juridică a acordurilor lor.

În domeniul organizării instituției notariale a prezentat o valoare deosebită aportul savanților francezi Yaigre J., Pillebout J.F. prin lucrarea *Droit professionnel notarial* (Dreptul profesional notarial), în care au elaborat renumitul sistem notarial francez criticat de autorul Hugo Peres Montero, fapt ce nu ne împiedică să afirmăm cu siguranță că notariatul din Republica Moldova are multe de învățat de la acest sistem. În Franța funcția de notar este considerată ca fiind una dintre cele mai prestigioase profesii juridice. Conform legislației franceze pentru a deveni notar aspirantul trebuie să treacă un stagiu de trei ani, care este împărțită în partea teoretică și partea practică. Autorii acestei monografii au descris detaliat care sunt treptele necesare pe care trebuie să le parcurgă stagiarii pentru a deveni notar. Capitole separate au fost dedicate drepturilor și obligațiilor notarilor, răspunderii notarilor, precum și rolul camerei notariale franceze.

Astfel, una din țările europene cu sistem notarial de tip latin, care poate servi drept model pentru celelalte țări cu sisteme notariale latine, este Franța. Unele reglementări legislative notariale din Republica Moldova se aseamănă cu cele din Franța. Călea spre funcția de notar în Franța este una dintre cele mai dificile dintre toate țările sistemului notarial de tip latin. Se consideră că funcția de notar este o profesie liberă, care necesită un grad de pregătire înalt atât la obținerea licenței pentru practicarea acestei activități, cât și în timpul exercitării ei. Reieșind din aceste considerente, persoana care dorește să devină notar în Franța, trebuie să dețină o diplomă de studii superioare juridice. Candidatul la funcția de notar are două posibilități de pregătire, *calea profesională* și *calea universitară*. Fiecare include câte un stagiu de

doi ani în cadrul biroului notarial. Perioada de doi ani de zile include nu doar practica în cadrul biroului notarial, ci și efectuarea unei părți a stagiului pe lângă un alt profesionist jurist (avocat, auditor), chiar și în străinătate, dar nu mai mult de șase luni. Stagierea în străinătate este un avantaj deoarece include acumularea cunoștințelor atât din țară (în cazul dat din Franța), cât și, de exemplu stagierea pe lângă un „solicitor” (o categorie de avocați din Marea Britanie care pregătesc pentru barrister, o categorie de rang mai înalt, materialele de judecată), pe lângă un notar din Germania sau avocat din Spania, fapt ce aprofundează pregătirea notarială în domeniul notarial european¹⁴⁴.

În context revenind la legislația Franței, menționăm că calea profesională presupune o pregătire cu frecvență completă. Acest tip de pregătire presupune o participare activă a studenților la activitățile de instruire, prin soluționarea de cazuri practice. Reușita la examenul final îi permite studentului să obțină ”diploma de aptitudini pentru funcția de notar”. Studentul ulterior trebuie să parcurgă încă doi ani de stagiu în cadrul unui birou notarial. Sistemul notarial din Franța presupune și o ridicare a aptitudinilor profesionale prin urmarea unor cursuri organizate de centrul de pregătire profesională notarială la care este înregistrat. Pe parcursul primului an de stagiu ”notarul stagiar” este obligat să participe la trei seminare a câte cinci zile fiecare, ce vor include dreptul imobiliar, dreptul familiei și dreptul afacerilor. În anul următor participă la alte trei seminare despre gestiunea biroului, administrarea patrimoniului și notariatul în relațiile comunitare și internaționale. La sfârșitul cursurilor se face o testare în urma căreia se eliberează unui certificat de finalizare a stagiului de către aspirant la centrul de pregătire profesională. Acest certificat îi permite candidatului să obțină titlul de ”notar asistent” și să prezinte statului o cerere de numire ca notar¹⁴⁵. Dacă revenim la Moldova în sistemul nostru universitar, în special în cadrul facultăților de drept ale universităților, ar fi un pas important introducerea titlului de Master în Notariat. Pe de altă parte facultățile de drept ar putea pregăti viitorii notari, deoarece în cadrul acestora ca lectori, profesori activează notari cu o experiență

¹⁴³ Yaigre J., Pillebout J. F. *Droit professionnel notarial*. Paris: LITEC, 2004, p. 10.

¹⁴⁴ Yaigre J., Pillebout J. F. op.cit., p. 46 – 47.

¹⁴⁵ Idem, p. 38.

bogată și s-ar produce o schimbare esențială în pregătirea continuă al viitorilor notari.

Un fenomen deosebit în sistemul notariatului îl prezintă Camerele notariale care au funcții strict determinate de apărare și de protejare a membrilor săi. Un exemplu elocvent în acest sens îl prezintă Canada. Pentru cercetarea noastră Canada a prezentat un interes dublu, deoarece sistemele ei federal este împărțit pe provincii, care au sisteme diferite. Astfel în provincia Quebec sistemul notarial este de tip latin, iar în restul Canadei de tip anglo-saxon. Un rol al colaborării prodigioase dintre camerele notariale din Quebec și ale celui din România îl constituie manualul unde au fost incluse particularitățile sistemului notarial din Quebec și România pentru anii 2002-2005, și expuse în linii generale organizarea sistemului canadian notarial și unele elemente ale sistemului român notarial¹⁴⁶. În studiul nostru am analizat mai amplu atât sistemul notarial canadian cât și sistemul notarial român venind cu o serie de propuneri.

Autorul Earl K. s-a pronunțat asupra statisticii notarilor în lucrarea *The notarial system and its impact in Canadian Law*, (Sistemul notarial și impactul acestuia asupra legislației canadiene), din Canada, importanța camerelor notariale și problemele sistemului notarial în Canada¹⁴⁷, sistemele diferite din Quebec și celelalte regiuni fac ca persoanele ce migrează dintr-o regiune în alta să întâmpine obstacole la recunoașterea actelor autentificate.

Astfel, în unele țări, Camera notarială nu are funcții de control, aceasta rămânând în subordinea Ministerului Justiției sau a altui organ de stat, având funcția de apărare a notarilor în fața acestor organe. În Republica Moldova notarul nu este apărat de nimeni, acesta producându-se și în calitate de avocat când e vorba să-și apere interesele sale!

Dacă e să ne referim la practica altor țări, constatăm că aici prezența Camerei Notariale este un avantaj pentru notari. Un exemplu elocvent este Canada. Camera notarilor îl poate obliga pe notar la parcurgerea unui stagiu de perfecționare, după trecerea unei perioade mai mari de doi ani de la obținerea permisului de

exercițiu¹⁴⁸. Camera notarială este responsabilă de promovarea politicilor instituției notariatului, elaborarea proiectelor de acte normative, administrarea fondului de asigurare a notarilor. Având un spectru larg de împuterniciri este de ajutor notarilor prin promovarea intereselor în adoptarea actelor normative, apărarea intereselor notarilor în fața organelor de stat și a clienților, organizarea de cursuri de perfecționare ș.a.

Programul de pregătire profesională variază de la o țară la alta fiind împărțit în diferite cicluri. Astfel, în Provincia Quebec (Canada) exista patru etape de pregătire notarială, și anume: diplomă de ciclul I, diplomă de ciclul II în dreptul notarial, stagiul și pregătirea continuă. La finele acestei pregătiri continue candidatul devine notar cu împuterniciri depline. Diplomele de prim ciclu în drept se obține, după trei ani de studiu. Programele didactice variază de la o universitate la alta, însă la toate universitățile, anul se caracterizează printr-o concentrare puternică a cursurilor de drept civil. Programul de ciclul I în drept oferă o pregătire generală pentru toți juriștii. Programul de diplomă notarială abordează o formare specializată, destinată viitorilor notari. Camerele notariale se înțeleg cu facultățile de drept ale Universităților Laval, Montreal, Sherbooke, Ottawa și McGill pentru pregătirea aspiranților în cadrul programul de ciclul II în domeniul notarial care durează 15 săptămâni. În unele universități partea specială a cursurilor diplomei de ciclul II în drept notarial oferă studentului posibilitatea de a alege de la unu până la patru cursuri din alt program de studii superioare de ciclul II. De exemplu, Facultatea de Drept a Universității din Sherbooke procedează altfel. Cursurile speciale au fost elaborate numai pentru viitorii notari. Astfel, candidatul programului de ciclul II în drept notarial este obligat să urmeze cursurile de: Contracte complexe în dreptul societăților comerciale; Societăți II: finanțare și reorganizare; Drept preventiv II: gestiunea diferendelor¹⁴⁹.

Prin urmare, candidatul este pregătit de către notari, profesori universitari de carieră și/sau altor practicieni cu experiență. După finisarea ciclului I și II, candidatul urmează un stagiu în cadrul unui birou, care include următoarele: *activitatea în mediul de lucru*, adică presupune munca în cadrul unui birou notarial

¹⁴⁶ Profesia de notar în Quebec. Program Canada-România 2002-2005. *Chambre des notaires du Quebec*, 2003, p. 111.

¹⁴⁷ Kimmel Earl, *The notarial system and its impact in Canadian Law*, University of Ottawa Press, 1984, p. 113.

¹⁴⁸ Profesia de notar în Quebec, op.cit., p. 111.

¹⁴⁹ Profesia de notar în Quebec, op.cit., p. 110.

supravegheată de către un „îndrumător de stagi” de un notar cu o experiență de muncă de minimum cinci ani. În final, stagiul trebuie să fie capabil să identifice nevoile unui client și implicațiile juridice ale acestora, să caute și să analizeze soluțiile posibile, s-o aleagă pe cea mai potrivită. Obținerea diplomei de drept notarial și promovarea stagiului îl îndreptătesc pe stagiul să solicite Camerei Notarilor din Quebec (Canada) eliberarea unui permis de exercitare a profesiei și să depună jurământul. În afara plății taxei de eliberare a permisului, stagiul trebuie să completeze un formular, în care va indica adresa sediului ales și pe care îl va semna cu semnătura sa oficială. Camera notarilor îl poate obliga la parcurgerea unui stagi de perfecționare pe candidatul care începe să profeseze efectiv după trecerea unei perioade mai mari de doi ani de la obținerea permisului de exercițiu sau la promovarea stagiului¹⁵⁰.

Considerăm că exemplul legislației Quebecului merită să fie analizat și în limitele posibilului să fie implementat în sistemul notarial al Republicii Moldova. În țara noastră candidații, fiind selectați la început, efectuează un stagi impunător fiind testați și instruiți continuu. Nu putem califica drept ineficient sistemul notarial din Republica Moldova, dar, cu siguranță, nu are stabilitatea și garanția oferită stagiului notar în sistemul notarial Quebec.

Am relatat prevederile legislației Republicii Moldova, Franța și Canada referitor la admiterea candidaților în funcția de notar. Pentru a dezvălui aspectele pozitive și pe cele negative ale legislației noastre în vigoare, considerăm binevenită prezentarea acestora în legislația altor state.

O practică mai bogată o atestăm în Quebec, Canada conform art. 1 din Regulamentul subscrierii la Fondul de asigurare pentru răspundere profesională al Camerei Notariale din Quebec: ”Orice notar este obligat să subscrie la Fondul de asigurare al Camerei Notariale din Quebec”. Fondul are cinci clase asigurări, notate cu litere (A, B, C, D și E): primul fond A este destinat notarilor ce nu intră în categoria B și C, iar în categoria B sunt incluse persoanele care activează pentru Guvernul Quebecului și organizațiile municipale ale Quebecului, clasa C din Fond este destinată notarilor care nu exercită nici o activitate profesională cu titlu de notar sau

care nu îndeplinește nici un act sau serviciu profesional, în baza căruia răspunderea sa profesională ar putea fi angajată, iar clasele D și E sunt menite pentru foștii membri ai Fondului¹⁵¹.

Analizând drepturile și obligațiile notarului, am constatat pe cât de amplu este spectrul de raporturi juridice prezente. Acest fapt este foarte benefic pentru circuitul civil, deoarece notarul reprezintă acel filtru care previne apariția litigiilor dintre părți și care prezintă o probă în proces.

Nimeni nu este garantat de comiterea erorilor în lucrul efectuat. Doar persoanele care nu fac nimic nu comit greșeli, însă pentru fiecare faptă care aduce prejudicii clienților, survine răspunderea

Și în Franța problema răspunderii patrimoniale a notarului public este una dintre cele mai delicate, unii autori pronunțându-se în favoarea tezei potrivit căreia această răspundere are un caracter delictual, iar alții optează pentru răspunderea contractuală bazată pe regulile de mandat. A fost susținută și teza potrivit căreia ne aflăm în prezența unei răspunderi bazate pe risc. Jurisprudența franceză a oscilat în adoptarea unei soluții categorice¹⁵². Autorul francez Jean Luc Aubert, a caracterizat răspunderea notarului sub aspect civil. Astfel, autorul pune în discuție problema calificării răspunderii civile a notarului în funcție de prejudiciul pe care l-a cauzat. În felul acesta autorul pune problema răspunderii civile contractuale a notarului luând în considerare raporturile juridice dintre notar și clienții săi, sau răspunderea civilă delictuală, ca temei fiind prejudiciul cauzat de actele notarului¹⁵³. Ambiguitatea acestei probleme se manifestă în faptul că raportul între notar și client, are un caracter delictual, deoarece în Franța notarul este considerat funcționar public, iar pe de altă parte unii autori din Franța printre care Jeanne de Poulpique, consideră notarul drept mandatar, care reprezintă interesele mandantului autentificând actele acestuia¹⁵⁴. Acest studiu este foarte important pentru cercetarea noastră, deoarece, în funcție de statutul

¹⁵¹ Profesia de notar în Quebec, op.cit., p. 150.

¹⁵² J. Yaigre, J.F. Pillebout, op.cit., p. 150 - 152.

¹⁵³ Jean – Luc Aubert. La responsabilité civile des notaires. Paris: Defrénois, 1974, p. 29.

¹⁵⁴ Jeanne de Poulpique. La responsabilité civile et disciplinaire des notaires. Paris: Edition Dalloz, 1974, p. 13.

¹⁵⁰ Idem, p. 111.

notarului, îi va fi aplicată răspunderea respectivă – disciplinară, penală, administrativă sau civilă. În context Jeanne de Poulpique s-a referit și la răspunderea penală, civilă și disciplinară a notarilor¹⁵⁵.

Sistemul notarial latin nu poate fi analizat ca instituție notarială fără a urmări istoria acestuia într-o țară concretă în care el își are rădăcinile până în zilele noastre, una din aceste țări este Germania. Autorul Howard D. Fisher, în lucrarea sa *The German Legal System, Legal language* (Sistemul legal german, limbajul juridic), a descris pe scurt activitățile juridice, inclusiv ale notarului din Germania¹⁵⁶. Autorul german Рольф Книпер (Rolf Knieper) a cercetat notariatul sub aspect economic, aspect inedit în literatura din domeniu. În lucrarea sa intitulată “Экономический анализ нотариата”¹⁵⁷ (Analiza notariatului din punct de vedere economic), a descris importanța instituției notariatului pentru economia țării și pentru stabilitatea circuitului civil. Desigur, nu a fost lăsată în umbră nici organizarea notariatului care influențează activitatea notarului.

Referitor la sistemul notarial latin, se pronunță Давтян А.Г. Гражданское процессуальное право Германии¹⁵⁸ (Davtean A.G., Dreptul procesual civil al Germaniei); doar tangențial abordează subiectul enunțat referindu-se mai mult la importanța notarului, la autentificarea unor documente și la statutul notarului în Germania.

În Germania practica e cu totul diferită. Aici notariatul se consideră ca un „business de familie”, fiind transmis din generație în generație, de la un notar la altul, astfel documentele se păstrează în arhiva notarială al fiecărui birou notarial câteva zeci de ani. Considerăm oportună și importantă instituirea arhivei în cadrul birourilor notarilor, mai ales în cazul când Regulamentul va permite ca notarii să țină arhiva în comun la doi trei notari prin asocierea acestora, ei vor beneficia de spațiu suficient pentru arhivă.

¹⁵⁵ Jeanne de Poulpique. *Responsabilité des notariés, civile, disciplinaire, pénale*. Paris: Edition Dalloz, 2003. 430 p.

¹⁵⁶ Howard D. Fisher, *The German Legal System, Legal language*, United Kingdom: Third Edition, Cavendish publishing Limited, 2002, p. 217.

¹⁵⁷ Книпер Р. *Экономический анализ нотариата*. ВNotK, 2010. 114 p.

¹⁵⁸ Давтян А.Г. *Гражданское процессуальное право Германии*. Москва: Городец, 2002, с. 245.

Una dintre țările europene cu o istorie bogată în notariat este Germania, sistemul notarial al căreia a servit ca model pentru multe țări, inclusiv pentru Republica Moldova. În Germania Camera notarială Federală are sediul în Koeln, iar camerele notariale teritoriale, care sânt 21 la număr, sânt repartizate conform diviziunii administrativ-teritoriale. În camerele notariale sânt înregistrați cca 9000 de notari¹⁵⁹. Camerele notariale stabilesc politicile principale, noile concepții, reprezintă interesele notarilor.

Funcția principală a unui notar constă în contractarea acordurilor în diferite domenii specializate ca: dreptul de proprietate, înregistrarea mijloacelor de transport, succesiunea, dreptul familial, dreptul afacerilor. Activitatea notarială este foarte importantă în viața cotidiană, astfel, în conformitate cu art. 311 (b) din Codul civil al Germaniei¹⁶⁰, toate tranzacțiile cu mijloacele de transport și imobilele urmează a fi autentificate obligatoriu de către notar. După adoptarea Regulamentului Imperial cu privire la Notar, în 1937 și Ordinului Federal al Notarilor din 24.02.1961¹⁶¹, au fost stabilite trei tipuri de notari:

a) *exclusiv notari* – Nur notare¹⁶² există în landurile Bavaria, Rheinland-Pfalz, Nordrhein-Westfalen în Düsseldorf, (cu anumite excepții), precum și în orașul Stuttgart, Hamburg și Saarland. *Nur notare* nu are dreptul de a practica altă activitate decât notarială. Mai mult decât atât, notarul trebuie să susțină al doilea examen de stat. Inițial, el efectuează stagierea la un notar, pe o perioadă de trei ani, în cadrul căreia candidatul acumulează cunoștințe teoretice și practice, care îi permit ulterior să-și deschidă oficiu propriu, în funcție de vacanțele din landuri.

¹⁵⁹ Нотариусы и их организация, Информация Федеральной нотариальной палаты, 2009. [on-line]: www.bnotk.de. (vizitat la: 01.12.2010).

¹⁶⁰ Codul civil al Germaniei din 18 august 1896, în versiunea promulgată la 02.01.2002 (Legea Federală Monitorul Oficial [Bundesgesetzblatt] I, p. 42, 2909; 2003 I, p.738), modificat ultima dată prin articolul 2 alin. 16 din statutul din 19 februarie 2007 (Monitorul Oficial Legea federală [Bundesgesetzblatt] I, p. 122 Civil Code in the version promulgated on 2 January 2002 (Federal Law Gazette [Bundesgesetzblatt] I, p. 42, 2009, 2003, I, p. 738), last amended by Article 2 (16) of the statute of 19 February 2007 (Federal Law Gazette [Bundesgesetzblatt] I, p. 122).

¹⁶¹ Howard D. Fisher, *op.cit.*, p. 217.

¹⁶² Jean Vincent, Serge Guinchard, Gabriel Montagnies, André Varinard. *La justice et ses institutions*. 4e Edition. France: édit.: Dalloz, 1996, p. 1789.

b) *avocații notari* – *Anwalt notare*¹⁶³, o altă categorie care reprezintă o îmbinare duală între profesia de avocat și cea de notar. *Anwalt notare* activează în principiu ca reprezentanți a două profesii separate, însă ei se implică mai mult proiectarea și autentificarea documentelor, și acordarea consultațiilor juridice. *Anwalt notare* există și în Austria sau în localitățile unde influența Austriei este simțită, și anume: Berlin, Bremen, Hessen, Niedersachsen, Nordrhein-Westfalen, și Schleswig-Holstein, adăugând câțiva *Anwalt notare* sunt numiți în landul Oberlandesgericht, Stuttgart. Odată ce funcția de avocat poate fi cumulată cu funcția de notar, această posibilitate va dura atâta timp, cât persoana va activa în funcția de avocat.

c) *notarii ca funcționari ai statului* - *amtsnotar* sau *bezirksnotar*¹⁶⁴. Aceste persoane există doar în jurisdicția Curților de Apel regionale ale landurilor regiunii Baden-Württemberg. În landul Oberlandesgerichte din Karlsruhe, *amtsnotarul* se ocupă nemijlocit de înregistrarea pământului, succesiunea, și licitația bunurilor. Acest tip de persoană oficială este unicul în anumite landuri funcționar public sau ofițer public, care are o pregătire profesională de cinci ani în conformitate cu prevederile ordinului emis de Ministerul Justiției al Baden-Württemberg, cu condiția prealabilă de a trece instrucțiunea și examinarea pentru cariera acestui tip de notar. Înainte de a fi inclus în acest curs de instruire, candidatul trebuie să demonstreze abilități de posedare a studiilor necesare. Cursul de instruire este compus din două etape: proba teoretică și proba practică. Uneori *bezirksnotar* este privit la un nivel mai inferior decât *nur notare* deoarece nu trebuie să treacă al doilea examen de licență.

Similar Franței, unde există Instituții ce se ocupă de pregătirea profesională a notarilor și ridicarea calificării notarilor, în Germania există Institutul Notarial German care și-a început activitatea în anul 1993¹⁶⁵. Serviciile acestuia sunt puse la dispoziția tuturor notarilor din Camerele Regionale. Activitatea institutului este axată pe studiul științelor juridice complexe.

¹⁶³ Idem, p. 1789.

¹⁶⁴ Germany, *amtsnotar*, *Bezirksnotar*. [on-line]: http://elixir.bham.ac.uk/Country%20information/Germany/Notare/Germany_Amtsnotar_Bezirksnotar_g27.htm. (vizitat 05.08.2011).

¹⁶⁵ Institutul Național din Germania. [on-line]: www.bnotk.de. (vizitat la: 13.04.2010).

Scopul institutului este să pună la dispoziția notarilor interesați soluții bine documentate pentru situațiile controversate care pot să apară în practica notarială. Un loc aparte în preocupările institutului îl ocupă cercetările efectuate în domeniul dreptului comparat. Finanțarea activității institutului se face pe baza cotizațiilor plătite de Camerele Regionale, în funcție de numărul de notari membri. Pentru cotizația plătită, notarii primesc o revistă anuală și pot solicita consultații ori de câte ori consideră necesar. Institutul cuprinde 5 secții de studii: drept imobiliar; dreptul societăților; drept internațional privat; drept succesoral; probleme juridice ale reunificării Germaniei. Institutul dispune de asemenea de o bibliotecă de specialitate cu un important fond de carte juridică germană și străină, având preocupări serioase în domeniul informatizării profesiei notariale, prin organizarea și administrarea unei rețele proprii tip Intranet. Mai mult, prin intermediul societății proprii, Notar Net-ul, se încearcă informatizarea pe scară largă a activității notariale, introducerea noilor tehnologii de lucru, semnăturii electronice, a certificării și autentificării electronice. Potrivit opiniei specialiștilor din Institut, procesul informatizării generale este un fenomen aflat în plină desfășurare atât în Germania, cât și în plan european, acesta neputând fi ignorat de notari. În acest sens, în anumite zone ale Germaniei, s-au obținut rezultate concrete, ca de exemplu cazul informatizării publicității imobiliare (cartea funciara) în Bavaria, birourile notariale din tot landul operând prin mijloace electronice lucrări specifice.

Este indiscutabil faptul că în Republica Moldova ar fi oportună crearea unei astfel de instituții care s-ar ocupa nemijlocit de ridicarea calificării notarilor, lucru stipulat de lege. În practica notarială Ministerul Justiției al Republicii Moldova se ocupă de pregătirea notarilor, însă ar fi mult mai benefic de implementat exemplul practic al Franței și Germaniei. Credem că în Republica Moldova formarea unui astfel de Institutului de Cercetări Notariale al Republicii Moldova, cu atribuții de cercetări și asistență metodică-practică pentru comunitatea notarilor.

Camera notarială federală a RFG
se alege pe 4 ani

Adunarea generală a delegaților
Se întrunește de 2 ori pe an

21 de camere teritoriale trimit delegați la adunarea
generală

Camera Notarială din Bavaria
Camera Notarială din Berlin
Camera Notarială din Brandenburg
Camera Notarială din Braunsveigh
Camera Notarială din Bremen
Camera Notarială din Şelle
Camera Notarială din Francfurt
Camera Notarială din Hamburg
Camera Notarială din Hamm
Camera Notarială din Casseli
Camera Notarială din Coblenz
Camera Notarială din Meclenburg-Pomerania
Camera Notarială din Oberlandesgerichte
Camera Notarială din Pfalz
Camera Notarială Rheinland
Camera Notarială Saarsk
Camera Notarială din Sacsonia
Camera Notarială din Sacsonia-Angalit
Camera Notarială din Schleswig-Holstein
Camera Notarială din Stuttgart
Camera Notarială Tiuringr

O țară al cărei sistem de drept cumulează elemente din sistemele de drept ale dreptului: roman, francez, german, elvețian și englez, și care prezintă un interes vădit pentru studiul nostru este Olanda. Învățământul juridic superior în Olanda durează patru ani și se finisează cu obținerea diplomei de master. Însă această nu presupune că persoana care deține diploma de *magistru în drept* are deplinătatea împuternicirilor legale de a practica activitatea de notar. Comparativ cu notariatul din Moldova, Rusia, Ucraina, România, în cadrul căruia persoana este obligată să efectueze un stagiu de un an, în unele cazuri o jumătate de an, într-un birou notarial, în Olanda candidatul trebuie să facă stagiul timp de trei ani în calitate de ajutor de notar. În această perioadă aspirantul este obligat să frecventeze cursuri practice de drept notarial, similar pregătirii notarilor din Franța. După aceasta el susține un examen de calificare, numit *doctoraal*. În majoritatea universităților din Olanda există nu numai cursuri specializate de drept notarial, dar și secții, departamente, care se ocupă de pregătirea calificată a cadrelor ce doresc să cuprindă această profesie. Credem că această experiență merită implementarea în facultățile de

drept ale Republicii Moldova, ceea ce ar ridica nivelul pregătirii și calificării candidaților la funcția de notar. Susținerea examenului de *doctoraal* nu garantează încadrarea imediată în profesia de notar. În Olanda există o limită de o mie de notari, fapt ce face uneori notarii să aștepte câțiva ani până când vor putea practica activitate de notar. O altă particularitate specifică tradițională este numirea notarilor de către Regină conform Legii cu privire la notariat din 1842 a Olandei. Spre deosebire de notarii din țările dreptului romano-germanic notarii din Olanda au o putere mai mare în calitate de *funcționari juridici*. Ca și în alte țări cu sistem de drept romano-germanic, în Olanda notarii dețin monopolul asupra contractele cu bunurile imobile, contractele cu participarea persoanelor juridice și contractele matrimoniale. În țară activează Asociația Notarilor din Olanda, care joacă un rol primordial în apărarea drepturilor notarilor.

În concluzie putem menționa că instituția notariatului a suferit schimbări mari pe parcursul anilor. Chiar și în prezent suferă schimbări, deoarece, fiind un garant al apărării intereselor cetățenilor trebuie să se conformeze necesităților cotidiene ale cetățenilor. Odată cu dezvoltarea progresului tehnico-științific este nevoie de introdus noțiunea de **netnotar** care presupune o adaptare la tehnicile și introducerea semnăturii digitale, globalizarea ce se extinde cu pași rapizi impune modificare, deschiderea hotarelor, circuitul liber peste hotarele țării, precum și posibilitatea de a practica profesia de notar în alte țări cu sistemul similar de drept sau chiar într-un sistem totalmente diferit.

Așadar după cum am vorbit și în alte capitole, organizarea instituției notariatului în mare parte în țările sistemului de drept romano-germanic este similară:

1. Sunt prevăzute condiții riguroase pentru admiterea la profesia de notar, aceste condiții sunt treptat impuse și în țările în curs de dezvoltare ca: Republica Moldova, Ucraina, Bielorusia ș.a.;

2. Profesia de notar are un caracter dublu: liberal și public; prin atribuțiile delegate notarilor din sistemul de drept latin, statul urmărește o mai bună administrare a justiției, fiind o prerogativă ce-i este recunoscută în mod absolut și, dincolo de orice ingerințe, aceea de a-și organiza în mod liber activitățile, menite să asigure respectarea

legii. Statul decide căror entități va delega realizarea activităților de autoritate publică, iar delegarea nu modifică caracterul acestora de participare directă și specifică la exercițiul autorității publice.

3. Organul de supraveghere este Ministerul Justiției iar de apărare sunt Camerele notariale, care au o istorie bogată și care până în prezent sunt pilonul de bază în apărarea drepturilor notarilor, ar fi binevenit să fie creată și la noi Camera notarială;

4. În ajutorul notarilor a fost creat Institutul notarial german care se ocupă nemijlocit de cercetări în domeniul notariatului la cererea notarilor, un institut similar există și în Franța, credem că sistemul notarial din Republica Moldova ar beneficia de un astfel de institut notarial iar notarilor le-ar fi fost ușurată munca.

5. Un caracter specific notariatului latin este stabilitatea legislativă, în Olanda, Italia, Germania și Franța legislația notarială datează încă de la sfârșitul sec. XIX mijlocul sec. XX suferind unele modificări, pe când în Republica Moldova legislația notarială suferă permanent modificări.

Bibliografie:

1. Cărașan M. Brief Apology to the national state in Europe. În: Acta Universitas Danubius: Juridica. 2009, nr. 1, p. 1 - 6.

2. Civil Code in the version promulgated on 2 January 2002 (Federal Law Gazette [Bundesgesetzblatt] I, p. 42, 2009, 2003, I, p. 738), last amended by Article 2 (16) of the statute of 19 February 2007 (Federal Law Gazette [Bundesgesetzblatt] I, p. 122).

3. Fundamental principles of the Latin notarial system, approved by the General Meeting of member Chamber of Notaries of UINL, Rome, Italy, 2005. [on-line]: www.uinl.org. (vizitat la: 05.08.2011).

4. Germany, amtsnotar, Bezirknotar. [on-line]: http://elixir.bham.ac.uk/Country%20information/Germany/Notare/Germany_Amtsnotar_Bezirknotar_g27.htm. (vizitat la: 05.08.2011).

5. Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova Privind controlul constituționalității Legii nr.

944-XIV din 21 aprilie 2000 pentru modificarea și completarea Legii cu privire la notariat nr. 23 din 26 aprilie 2001. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 52-54 din 17 mai 2001.

6. Howard D. Fisher. The German Legal System, Legal language. Third Edition. United Kingdom: Cavendish publishing Limited, 2009. 344 p.

7. Institutul Național din Germania. [on-line]: www.bnotk.de. (vizitat la: 13.04.2010).

8. Jean – Luc Aubert. La responsabilité civile des notaires. Paris: Déferions, 2002. 163 p.

9. Jeanne de Poulpiquet, Responsabilité des notaries, civile, disciplinaire, pénale. Paris: Edition Dalloz, 2003. 430 p.

10. Katlijn Malfliet, Eric de Maeyer. Legal perspectives, the legal profession and human rights in Uzbekistan. Belgium: Published by Garant Publishers, Tiensesteenweg 83, 3010 Leuven (Belgium), 1999. 325 p.

11. Kimmel E. The notarial system and its impact in Canadian Law. Canada, Ottawa: University of Ottawa Press, 1984. 419 p.

12. Poulpiquet J. La responsabilité civile et disciplinaire des notaires. Paris: 1974. 474 p.

13. Profesia de notar în Quebec. Program Canada-România 2002-2005. Chambre des notaires du Québec, 2003. 250 p.

14. Statutes of the UINL approved by the General Meeting of member Chambers of Notaries in Madrid on 2nd October 2007. [on-line]: www.uinl.net. (vizitat la: 05.08.2011).

15. Vincent J. [et al]. La justice et ses institutions, 4e Edition. France: édit. Dalloz, 1996. 1790 p.

16. Yaigre J. ... [et al]. Droit professionnel notarial. Paris: LITEC, 2004. 224 p.

17. Давтян А.Г. Гражданское процессуальное право Германии. Москва: Изд. Городец, 2002. 320 с.

18. Книпер Р. Экономический анализ нотариата. BNotK. 2010. 114 p.

19. Нотариусы и их организация, Информация Федеральной нотариальной палаты, 2009. [on-line]: www.bnotk.de. (vizitat la: 01.12.2010).

20. Унгуряну Т. Председатель Союза Нотариусов. Что происходит с нотариатом. [on-line]: www.logos.press.md. (vizitat la: 20.04.2008).

Copyright©Aliona CARA-RUSNAC,
2011.

INTERPRETAREA CONTRACTELOR COMERCIALE INTERNAȚIONALE

CASIAN Iana*

INTERPRETATION OF INTERNATIONAL COMMERCIAL CONTRACTS

Interpretation of commercial agreements plays crucial role in the international trade. A contract shall be interpreted according to the common intention of the parties. If such an intention cannot be established, the contract shall be interpreted according to the meaning that reasonable persons of the same kind as the parties would give to it in the same circumstances.

The statements and other conduct of a party shall be interpreted according to that party's intention if the other party knew or could not have been unaware of that intention.

In interpretation of international commercial contract, regard shall be had to all the circumstances, including:

- (a) preliminary negotiations between the parties;*
- (b) practices which the parties have established between themselves;*
- (c) the conduct of the parties subsequent to the conclusion of the contract;*
- (d) the nature and purpose of the contract;*
- (e) the meaning commonly given to terms and expressions in the trade concerned;*
- (f) usages.*

Terms and expressions shall be interpreted in the light of the whole contract or statement in which they appear. Contract terms shall be interpreted so as to give effect to all the terms rather than to deprive some of them of effect. If contract terms supplied by one party are unclear, an interpretation against that party is preferred. Where a contract is drawn up in two or more language versions which are equally authoritative there is, in case of discrepancy between the versions, a preference for the interpretation according to a version in which the contract was originally drawn up.

In the common law system¹⁶⁶, courts usually apply objective test to determine intentions of the parties. The standard by which their conduct is judged is not internal but external. In other words, the court will look at the outward appearance of agreement and will endorse what the parties objectively appear to have intended (a contract does not depend upon the state of the parties' minds). The meaning and the effect of the written agreement will be determined by the literal interpretation of the words. If the contract is unambiguous, the court will not even admit evidence of what the parties may have thought the meaning to be.

ТОЛКОВАНИЕ МЕЖДУНАРОДНЫХ КОММЕРЧЕСКИХ ДОГОВОРОВ

Толкование международного коммерческого договора – это уяснение его действительного смысла и содержания в процессе правоприменения (например, при рассмотрении дела судом).

Договор должен толковаться в соответствии с общими намерениями сторон. Если такое намерение не может быть выявлено, договор должен толковаться в соответствии со значением, которое аналогичные сторонам разумные лица придавали бы договору в таких же обстоятельствах.

Заявления и иные действия стороны должны толковаться в соответствии с намерениями этой стороны, если другая сторона знала или не могла не знать об этих намерениях.

* CASIAN Iana - Magistru în drept, doctorand, lector la Universitatea de Stat din Moldova (Chișinău, Republica Moldova); CASIAN Iana - Master of law, PhD student, lecturer of The Moldova State University (Kishinev, The Republic of Moldova); КАСИАН Яна - Магистр права, аспирант, преподаватель, Молдавский государственный университет (Кишинев, Республика Молдова).

¹⁶⁶ Pawel Moskwa. Interpretation of Commercial Contracts in the Future European Civil Code – Objective or Subjective Method? [on-line]: www.elsa.org. (accesat la: 13.11.2011).

При толкование договора, во внимание должны быть приняты все обстоятельства, включая:

(a) предварительные переговоры между сторонами;

(b) практику, которую стороны установили в своих взаимоотношениях;

(c) поведение сторон после заключения договора;

(d) характер и цель договора;

(e) общепринятое в соответствующей области предпринимательской деятельности значение условий и выражений;

(f) обычаи.

Условия и выражения должны толковаться в свете всего договора или заявления, где они появляются. Условия договора должны толковаться таким образом, чтобы им всем придать действие и не лишать силы некоторые из них. Если условия договора, выдвинутые одной стороной, являются не ясными, то предпочтение отдается толкованию, которое противоположно интересам этой стороны.

Если договор составлен на двух или более языках, и каждый из его текстов имеет одинаковую силу, то в случае расхождения между текстами, предпочтение отдается толкованию в соответствии с вариантом текста договора, который был составлен первым.

По общему правилу, международный договор должен толковаться добросовестно в соответствии с обычным значением, которое следует признавать терминам договора в их контексте, а также в свете объекта и целей толкуемого международного договора.

Для целей толкования должны использоваться текст договора; его преамбула и приложения; любое соглашение, относящееся к договору, которое было достигнуто между всеми участниками в связи с заключением договора; любой документ, составленный одним или несколькими участниками в связи с заключением договора; любое последующее соглашение между участниками относительно толкования договора или применения его положений; последующая практика применения договора, которая устанавливает соглашение участников относительно его толкования; любые соответствующие нормы международного торгового права, применяемые в отношениях между участниками толкуемого международного коммерческого договора.

Contractul comercial internațional este un acord de voință realizat între doi sau mai mulți participanți la comerțul internațional din state diferite prin care se stabilesc, se modifică sau se sting raporturi juridice de comerț internațional.

Operațiunea prin care se determină sensul exact al clauzelor contractuale, prin cercetarea voinței manifestate a părților în strânsă corelație cu voința lor internă, se numește interpretarea contractului. Prin această interpretare se permite o determinare corectă a forței obligatorii a contractului¹⁶⁷.

Într-o altă opinie¹⁶⁸, interpretarea contractului este definită ca fiind operațiunea concretizată într-o activitate intelectuală specifică, prin care organul de jurisdicție (arbitraj sau instanță judecătorească de drept comun), cu prilejul soluționării unui litigiu izvorât dintr-un contract încearcă să determine conținutul concret al contractului, existența, sensul și întinderea exactă a obligațiilor cărora le-a dat naștere.

Interpretarea, ca instituție juridică, cuprinzând ansamblul de reguli pentru determinarea înțelesului exact și complet al conținutului (clauzelor) contractului, prezintă o deosebită importanță și în cadrul contractelor comerciale internaționale, deoarece constituie o operațiune indispensabilă în procesul executării acestor contracte, atât de către părțile contractante, cât și în cazul ivirii unui litigiu între ele, pentru pronunțarea unei hotărâri judecătorești sau arbitrale în cauză¹⁶⁹.

Interpretarea contractului se analizează¹⁷⁰ ca fiind o operațiune logico-juridică contingentă cu executarea contractului. Situațiile conflictuale între părți apar în timpul și în legătură cu executarea contractului, avându-și geneza, de cele mai multe ori, în interpretarea diferită dată de părți anumitor stipulații contractuale.

Prezintă o deosebită importanță atât interpretarea contractului în general, cât și interpretarea fiecărei clauze din contract.

¹⁶⁷ Ion P. Filipescu. Drept civil. Teoria generală a obligațiilor. București: Editura ACTAMI, 1994, p. 58.

¹⁶⁸ M. N. Costin, S. Deleanu. Dreptul comerțului internațional, vol.II. București: Editura Lumina Lex, 1995, p. 210.

¹⁶⁹ Dragoș-Alexandru Sitaru. Dreptul comerțului internațional, București: Editura Universul Juridic, 2008, p. 514.

¹⁷⁰ Lilia Gribincea. Dreptul comerțului internațional. Chișinău: Editura Reclama, 1999, p. 165.

S-a menționat¹⁷¹, că interpretarea contractului comercial internațional se face mai des cu prilejul soluționării de către instanța de judecată sau arbitraj a unui litigiu izvorât din contract. Necesitatea interpretării contractului apare fie atunci când clauzele contractului sunt incomplete, neclare sau contradictorii, fie atunci când termenii juridici sunt utilizați greșit sau impropriu, fie atunci când voința declarată nu corespunde voinței reale a părților.

Interpretarea contractelor comerciale internaționale¹⁷² prezintă o dificultate sporită față de contractele interne datorită, mai ales, existenței elementelor de extraneitate, ce atrag incidența în cauză a două sau mai multe sisteme de drept care, în numeroase cazuri, conțin reguli diferite de interpretare a contractului; faptului că deseori contractele sunt redactate într-o limbă străină, care ridică probleme specifice de redactare a termenilor utilizați etc.

În dreptul comerțului internațional, ca și în dreptul comercial intern și în dreptul comun, interpretarea constituie o noțiune complexă, care se poate referi atât la contractul în ansamblu (situație în care se suprapune, de regulă, noțiunii de calificare a contractului), cât și la anumite clauze ale acestuia. În această ordine de idei, unii autori menționează¹⁷³, că interpretarea contractului este strâns legată de operația de calificare juridică a contractului. Operația de calificare constă în plasarea contractului în categoria corespunzătoare conținutului său.

O asemenea definire a contractului în raport cu categoriile juridice existente implică ea însăși o operație de interpretare pentru a se identifica elementele definiției în baza cărora să se poată determina categoria din care face parte contractul respectiv. Interpretarea contractului este, deci, o operație prealabilă ce permite calificarea lui.

De multe ori, calificarea contractului nu este suficientă, întrucât neclaritatea, echivocul și obscuritatea clauzelor lui pot persista. De aceea, susține autorul citat, interpretarea trebuie să se desfășoare în continuare. În afară de aceasta, trebuie să avem în vedere, că încadrarea juridică a contractului într-o anumită categorie, atrage după sine efectele juridice proprii acestei categorii, care pot constitui și ele obiect de interpretare. În așa fel,

interpretarea se înfățișează ca un proces continuu care se întrepătrunde cu procesul de calificare, ambele având aceeași finalitate – stabilirea naturii juridice a contractului, precizarea conținutului concret al acestuia, a sensului și întinderii lui, a obligațiilor pe care le generează.

Scopurile și funcțiile interpretării contractelor comerciale internaționale sunt următoarele¹⁷⁴:

1. Interpretarea contractelor de comerț internațional se face în scopul determinării sensului exact și complet al conținutului contractului.

2. Interpretarea urmărește scopul de eliminare a ambiguităților, care pot apărea în înțelegerea unor clauze ale contractului, ambiguități care, așa cum rezultă din practică, pot da naștere la îndoieli și incertitudini, incompatibile cu exigențele comerțului internațional.

3. Interpretarea contractului îndeplinește funcții importante în procesul complex al executării acestuia, mai ales pentru calificarea sensului diferitelor clauze convenite de părți la încheierea contractului.

4. Interpretarea contractului intervine, de cele mai multe ori, înaintea fazei contencioase a litigiului, concretizarea înțelesului clauzelor făcându-se pe cale amiabilă. În această fază interpretarea își îndeplinește, în mare parte, funcțiile ce-i revin, și anume:

a) clarificarea sensului și deslușirea înțelesului anumitor clauze din contract, asupra cărora au apărut controverse;

b) deblocarea procesului de executare a obligațiilor stipulate în unele clauze din contract.

5. Interpretarea joacă un rol important și în soluționarea litigiilor ajunse în faza contencioasă, deciziile pronunțate fiind, în numeroase cazuri, bazate pe interpretarea dată de arbitri sau judecători clauzelor contractului.

În doctrina juridică¹⁷⁵ sunt evidențiate următoarele caracteristici ale regulilor de interpretare a contractelor:

a) nu sunt imperative, fiind sfaturi și îndrumări pentru a suplini insuficiențele contractului;

b) sunt subsidiare în sensul, că dacă termenii contractului sunt clari, preciși, aceștia nu pot fi nesocotiți sub pretextul interpretării lor;

c) au caracter subiectiv, în sensul că scopul acestor reguli este de a descoperi voința reală a părților contractante.

¹⁷¹ Aurel Băieșu. Contractele comerciale internaționale. Suport de curs. Chișinău: CEP USM, 2007, p. 173.

¹⁷² T.R. Popescu. Dreptul comerțului internațional. București: Editura Didactică și Pedagogică, 1983, p. 200.

¹⁷³ A. Băieșu, op.cit., p. 174.

¹⁷⁴ Dumitru Mazilu. Dreptul comerțului internațional. București: Partea Specială, Lumina Lex, 2000, p.102.

¹⁷⁵ Ion P. Filipescu, op.cit., p. 59.

Interpretarea contractelor comerciale internaționale se face după următoarele reguli de drept comun, cu aplicații specifice pentru contractele comerciale internaționale:

- *Interpretarea contractului după intenția comună a părților.* Contractul se interpretează în conformitate cu intenția comună a părților la momentul încheierii lui, iar nu după sensul literal al termenilor.

Această regulă este prevăzută de codul civil al Republicii Moldova¹⁷⁶, care prevede că, contractul se interpretează după intenția comună a părților, fără a se limita la sensul literal al termenilor utilizați.

Și Principiile UNIDROIT asupra contractelor comerciale internaționale¹⁷⁷, Ediția a treia -2010 (în continuare – Principiile UNIDROIT), dar și Convenția de la Viena asupra contractelor de vânzare internațională de mărfuri din 11.04.1980 consacră această regulă de interpretare¹⁷⁸, stipulând, că în scopurile convenției, indicațiile și celelalte manifestări ale unei părți trebuie interpretate după intenția acesteia, când cealaltă parte cunoștea sau nu putea să ignore această intenție.

Dacă părțile au folosit termeni nepotrivii fie pentru a califica însuși contractul, fie pentru a determina unele clauze ale acestuia, instanța de judecată poate înlătura titlul dat contractului de către părți, atribuindu-i calificarea și efectele pe care le indică voința reală a părților, stabilită prin interpretare.

Stabilirea voinței reale a părților se face luându-se în considerare toți factorii care influențează interpretarea contractului: natura și scopul lui, circumstanțele în care a fost încheiat, negocierile preliminare, interpretarea care este dată acestuia de către părți sau care poate fi dedusă din comportamentul lor de până la și după încheierea contractului, practicile stabilite între părți, înțelesul acordat în mod obișnuit clauzelor și expresiilor în ramura comercială vizată, precum și uzanțele¹⁷⁹.

Discrepanțele dintre voința reală și cea declarată nu trebuie să se confunde cu simulația contractului, când părțile în mod intenționat, urmăresc să mascheze existența unui act juridic real, dar ascuns, printr-un act juridic aparent, simulat. Simulația presupune întotdeauna existența

a două contracte diferite, deci a două manifestări de voință, pe când în situația analizată se interpretează un contract unic¹⁸⁰.

- *Principiul bunei-credințe și al loialității comerciale.* Contractele se interpretează potrivit principiilor de bună-credință și de loialitate, care trebuie să existe în contractele comerciale internaționale.

Convenția de la Viena¹⁸¹ prevede că pentru interpretarea ei se va ține seama de cerința de a se asigura respectul bunei-credințe în comerțul internațional.

Principiul bunei-credințe se găsește în numeroase sisteme de drept, inclusiv în Republica Moldova¹⁸², fiind recunoscut și aplicat în relațiile comerciale internaționale.

Principiile UNIDROIT acordă o importanță deosebită principiului bunei credințe și celui al loialității comerciale, stipulând¹⁸³ că fiecare parte trebuie să acționeze conform principiului bunei credințe și loialității comerciale în comerțul internațional, precizând că părțile nu pot exclude sau limita această obligație.

Corolarul firesc al aplicării principiului bunei credințe este cel al reprimării abuzului de drept în contractele comerciale internaționale¹⁸⁴.

În abordarea principiului loialității unii autori menționează, că nu se are în vedere loialitatea care „există” în relațiile comerciale internaționale, dar aceea „care trebuie să existe”¹⁸⁵, deoarece unii comercianți, persoane fizice și societăți comerciale, nu acordă încă importanța cuvenită acestui principiu și nu pun accentul cuvenit pe exigențele sale în procesul interpretării și executării contractului¹⁸⁶.

- *Interpretarea contractului pe bază de obice, echitate și lege.* Potrivit codului civil al Republicii Moldova¹⁸⁷, contractul încheiat legal obligă părțile nu numai la ceea ce au stipulat expres, dar și la tot ceea ce rezultă din natura lui în conformitate cu legea, cu uzanțele sau cu principiile echității.

- *Clauzele contractuale îndoielnice se interpretează în sensul de a produce efecte juridice, iar nu în sensul de a nu produce.* Principiile

¹⁸⁰ Ibidem, p. 176.

¹⁸¹ Art. 7.

¹⁸² Art. 725, al.(1) codul civil al Republicii Moldova.

¹⁸³ Art. 1.7.

¹⁸⁴ Dragoș-Alexandru Sitaru, op. cit., p. 518.

¹⁸⁵ T.R. Popescu, op.cit., 1983, p. 201.

¹⁸⁶ D. Mazilu, op.cit., p. 105.

¹⁸⁷ Art. 668.

¹⁷⁶ Art.725, al. (2).

¹⁷⁷ Art. 4.1., art. 4.2.

¹⁷⁸ Art. 8.

¹⁷⁹ A. Băieșu, op.cit., p. 175.

UNIDROIT prevăd, că clauzele contractuale se interpretează în sensul în care pot produce un efect, iar nu în sensul în care nu pot avea nici un efect¹⁸⁸. Regula dată de interpretare este consacrată în majoritatea legislațiilor. De exemplu art. 729, al. (1) din codul civil al Republicii Moldova stabilește, că clauzele contractului se interpretează în sensul în care pot produce efecte, dar nu în sensul în care nu ar produce nici un efect, iar termenii polisemantici se interpretează în sensul care corespunde mai mult naturii contractului. Prevederi similare există și în art. 1157 din codul civil francez, art. 1367 din codul civil italian etc.

• *Interpretarea potrivit naturii contractului.* Stipulațiile sau expresiile care pot primi două înțelesuri, ambele susceptibile de a produce efecte, se interpretează în înțelesul care se potrivește cel mai mult cu natura contractului. Codul civil al Republicii Moldova prevede, că la interpretarea contractului se va ține cont de natura lui¹⁸⁹. Termenii polisemantici se interpretează în sensul care corespunde mai mult naturii contractului¹⁹⁰.

• *Interpretarea coordonată a clauzelor contractului.* Codul civil al Republicii Moldova prevede: clauzele contractuale se interpretează în contextul întregului contract¹⁹¹. Această regulă consacră principiul interpretării coordonate a clauzelor contractului și este aplicabilă și contractelor comerciale internaționale. Principiul se aplică și atunci când părțile au prevăzut expres în contract că unele clauze sunt esențiale, în acest caz clauzele esențiale vor servi ca bază de interpretare pentru întregul act.

S-a menționat¹⁹², că clauzele oricărui contract alcătuiesc un întreg. De aceea, clauzele și expresiile utilizate de părți nu trebuie să fie privite izolat, ci făcând parte integrantă din contextul general. Toate clauzele contractului se interpretează unele prin altele, dându-se fiecăreia înțelesul ce rezultă din contractul întreg. Numai așa este posibilă determinarea voinței reale a părților.

Și Principiile UNIDROIT dispun, că termenii și expresiile vor fi interpretate prin raportare la contractul sau declarația în care apar, în ansamblul lor¹⁹³.

• *In dubio pro reo (debitori) și excepția în materia vânzării.* Această regulă este aplicată, ținând seama de poziția celui care se obligă.

Principiul când este îndoială, contractul se interpretează în favoarea celui care se obligă este aplicat și contractelor comerciale internaționale. Totodată este frecvent aplicată excepția de la acest principiu, care funcționează în materia vânzării, inclusiv a celei comerciale internaționale, conform căreia “orice clauză obscură sau insidioasă se interpretează în contra vânzătorului”¹⁹⁴.

Codul civil al Republicii Moldova prevede¹⁹⁵, că neclaritățile din condițiile contractuale standard se interpretează în defavoarea părții care le-a formulat. În caz de dubiu, contractul se interpretează în favoarea celui care a contractat obligația și în defavoarea celui care a stipulat-o. În toate cazurile, contractul se interpretează în favoarea aderentului sau a consumatorului.

• *Interpretarea și adăugarea clauzelor omise.* Principiile UNIDROIT adoptă o regulă specială de interpretare a clauzelor omise într-un contract, care trebuie aplicată, totuși cu prudență. Dacă părțile contractante nu au convenit asupra unei prevederi importante pentru determinarea drepturilor și obligațiilor lor, lipsa poate fi suplinită printr-o clauză asemănătoare. Pentru a se determina ceea ce reprezintă o clauză asemănătoare trebuie avute în vedere, printre alți factori, următoarele:

- a) intenția părților;
- b) natura și scopul contractului;
- c) buna credință;
- d) ceea ce este rezonabil.

Potrivit codului civil al Republicii Moldova¹⁹⁶, contractul produce nu numai efecte stipulate de către părți, dar și efecte care, conform naturii contractului, rezultă din lege, din uzanțe sau din principiul echității.

Dacă părțile nu au prevăzut anumite clauze pe care trebuie să le includă un contract de acest gen, se prezumă¹⁹⁷, că ele au înțeles să se supună aplicării normelor supletive ale legii care reglementează materia în cauză. Referitor la normele legale în cauză s-a estimat, că ele sunt expresia voinței probabile a părților, care vin să „suplinească” voința lor reală în cazul tăcerii lor.

¹⁸⁸ Art. 4.5.

¹⁸⁹ Art. 726.

¹⁹⁰ Art. 729, al. (2).

¹⁹¹ Art. 728.

¹⁹² A. Băieșu, op.cit., p. 177.

¹⁹³ Art. 4.4.

¹⁹⁴ Lilia Gribincea. Contractul comercial de vânzare-cumpărare internațională. Chișinău: Editura Reclama, 2002, p. 55.

¹⁹⁵ Art. 732.

¹⁹⁶ Art. 727.

¹⁹⁷ A. Băieșu, op. cit., p. 176.

Astfel, dacă părțile au căzut de acord cu privire la bunul ce urmează a fi vândut, precum și la prețul lui, contractul internațional de vânzare-cumpărare este încheiat și se consideră, că el cuprinde toate normele supletive cu privire la acest contract, prevăzute de legea aplicabilă.

Interpretarea contractelor comerciale internaționale se face și conform următoarelor reguli specifice:

- *Interpretarea ținând seama de caracterul internațional al contractului.* Având în vedere faptul că, de multe ori, contractele comerciale internaționale se încheie pe baza unor norme materiale uniforme, cuprinse în convenții internaționale, o primă regulă de interpretare este următoarea: la interpretarea acestor contracte trebuie să se țină seama de caracterul internațional și de necesitatea de a se promova aplicarea uniformă a normelor respective.

S-a menționat¹⁹⁸, că pentru materiile cărmuite de aceste norme, dar care nu sunt rezolvate în mod expres de către ele, se va ține seama de principiile generale din care normele respective se inspiră sau, în lipsa acestor principii, de legea aplicabilă în temeiul normelor de drept internațional privat.

Convenția de la Viena stipulează¹⁹⁹, că la interpretarea acesteia se va ține seama de caracterul său internațional și de necesitatea de a promova aplicarea ei uniformă.

- *Interpretarea contractului pe baza uzanțelor comerciale internaționale și a obișnuințelor care s-au stabilit între părți.* Acest principiu este consacrat expres de Convenția de la Viena, care prevede²⁰⁰: părțile sunt legate prin uzanțele la care ele au consimțit și de obișnuințele care s-au stabilit între ele.

În ceea ce privește uzanțele, în afară de convenție contrară, părțile sunt considerate că s-au referit în mod tacit în contract și pentru formarea sa, la orice uzanță pe care o cunoșteau sau ar fi trebuit să o cunoască și care, în comerțul internațional este larg cunoscută și în mod regulat respectată de către părțile la contracte de același tip în ramura comercială avută în vedere.

Principiul interpretării contractelor comerciale internaționale pe baza uzanțelor și obișnuințelor

cunoaște numeroase aspecte de aplicare, dintre care ne vom referi la următoarele²⁰¹:

a) *Dacă apare un conflict între o uzanță comercială și o clauză contractuală stipulată expres de către părțile contractante, prevalează clauza contractuală, deoarece clauza contractuală elaborată de părți le exprimă cu mai multă exactitate voința privind derularea contractului și executarea obligațiilor stipulate în cuprinsul acestuia.*

b) *Atunci când părțile recurg la clauze-tip, la expresii și formule obișnuite în comerțul internațional, acestea vor fi interpretate în sensul consacrat în practica relațiilor contractuale în domeniul respectiv.* De exemplu, în INCOTERMS se folosesc asemenea termeni, precum L/C, care înseamnă *letter of credit* – acreditiv. În interpretare este firesc să se rețină acest sens și să se tragă concluziile pe care le impune cazul în speță.

În cazul în care termenii folosiți de părți au corespondent în uzanțe codificate pe plan internațional ca, de exemplu, INCOTERMS, ei vor fi interpretați în conformitate cu aceste uzanțe.

c) *Dacă există uzanțe codificate pe plan internațional, ele prevalează, în principiu, ca reguli de interpretare asupra uzanțelor locale.*

d) *În caz de neconcordanță între exemplarul de contract aflat la vânzător și cel aflat la cumpărător, interpretarea se face în defavoarea vânzătorului – care va suporta și consecințele juridice ce decurg de aici – deoarece întocmirea proiectului de contract revine în mod uzual, în practica internațională, vânzătorului.*

e) *Dacă în contract suma de plată este scrisă în cifre și litere, în caz de neconcordanță prevalează suma menționată în litere.* Dacă suma de plată este scrisă de mai multe ori, fie în cifre, fie în litere, în caz de neconcordanță se va ține seama de suma cea mai mică (*in dubio pro debitori*).

- *Reguli specifice de interpretare pentru contractele încheiate pe bază de clauze prestabilite.* Contractele comerciale internaționale, care se încheie pe bază de clauze prestabilite (condiții generale, contracte-tip etc.), vor fi interpretate după următoarele reguli:

a) *Condițiile generale se consideră incorporate în contract numai în cazul în care una din părți le-a propus, iar cealaltă parte le-a acceptat în mod expres.*

¹⁹⁸ Dragoș-Alexandru Sitaru, op.cit., 2008, p. 522.

¹⁹⁹ Art. 7.

²⁰⁰ Art. 9.

²⁰¹ A se vedea Dragoș-Alexandru Sitaru, op.cit., 2008, p. 522; Lilia Gribincea, op.cit., 2002, p. 56; Dumitru Mazilu, op.cit., p. 109.

b) Condițiile generale pot fi încorporate în contract pe baza regulii *incorporated by the course of dealing*, în cazul în care ambii parteneri sunt comercianți, cunoscând bine lumea afacerilor. Și în acest caz, însă, dacă nu au fost notificate celelalte părți, pot fi considerate încorporate, cu condiția de a fi fost acceptate expres în afacerile lor anterioare²⁰².

c) Acele condiții generale, la care cealaltă parte nu se putea aștepta în mod rezonabil, pot fi încorporate în contract doar în cazul în care partea respectivă le-a acceptat în mod expres.

d) Orice clauză, convenită de către părți în mod expres, prevalează asupra oricărei clauze din condițiile generale.

e) În caz de ambiguitate, clauzele prestabilite propuse de una din părți sunt interpretate în defavoarea acesteia. Principiile UNIDROIT prevăd, că în caz de ambiguitate, clauzele unui contract se interpretează, de preferință, împotriva părții care le-a propus²⁰³.

f) În cazul în care ambele părți propun propriile lor condiții generale, iar între acestea există neconcordanțe, Principiile UNIDROIT stabilesc²⁰⁴, că atunci când părțile folosesc clauze standard și nu ajung la o înțelegere cu privire la acestea, contractul se încheie, totuși, pe baza clauzelor convenite și a oricăror clauze standard comune părților în ceea ce privește conținutul cu excepția cazului în care una dintre părți informează fie anterior, fie ulterior și fără întârziere cealaltă parte că nu intenționează să fie ținută de un astfel de contract.

• *Principiul colaborării între părți.* Pornindu-se de la premisa, că părțile contractante sunt interesate în finalizarea cu succes a contractului, ele sunt obligate să colaboreze în toate fazele, de la pregătirea și încheierea contractului, până la executarea tuturor obligațiilor asumate de comun acord²⁰⁵.

În orice contract părțile sunt obligate ca, acționând cu bună-credință, să coopereze în vederea realizării efective și la timp a obligațiilor asumate.

În domeniul răspunderii contractuale, este admis, în mod constant, în comerțul internațional, că partea care invocă o încălcare a contractului de către cealaltă parte, trebuie să ia măsurile

rezonabile, în funcție de împrejurări, pentru a limita pierderea și câștigul nerealizat ca urmare a încălcării. Dacă neglijează acest lucru, cealaltă parte poate cere o reducere a daunelor-interese, egală cu mărimea daunelor care puteau fi evitate, în cazul când cealaltă parte ar fi luat măsurile ce se impuneau.

Această idee este stipulată în art. 77 al Convenției de la Viena, care prevede, că partea care invocă contravenția la contract, trebuie să ia măsurile rezonabile, ținând seama de împrejurări, pentru a limita pierderea, inclusiv câștigul nerealizat, rezultat al contravenției. Dacă ea neglijează să o facă, partea în culpă poate cere o reducere a daunelor-interese, egală cu mărimea pierderii care putea fi evitată.

• *Interpretarea în funcție de limba în care este redactat contractul.* De regulă contractele comerciale internaționale se redactează într-o limbă de circulație internațională, mai ales în limba engleză.

Unii autori atrag atenția asupra faptului²⁰⁶, că interpretarea contractelor comerciale internaționale prezintă o dificultate sporită față de contractele interne și datorită faptului, că, în numeroase cazuri aceste contracte sunt redactate într-o limbă străină, apoi sunt traduse în altă limbă, ceea ce ridică probleme specifice de interpretare a termenilor utilizați.

Termenii și expresiile din contract trebuie interpretate, după sensul care le este acordat în limba de redactare a contractului, chiar dacă acesta este diferit de cel dat de legea aplicabilă contractului (*lex causae*). Această regulă este aplicabilă, mai ales, în cazul utilizării în contract a unor termeni tehnici specifici, precum anumite unități monetare (de exemplu *the pound*) sau de măsură (de exemplu *the gallon*), precum și a unor expresii propriu-zise. De exemplu, noțiunea de clauză penală este redată în terminologia engleză prin termenul de „liquidated damages”, iar nu prin cea de „penalty”, care are în special o conotație penală²⁰⁷.

Dacă un contract comercial internațional este redactat în mai multe limbi, egale ca valoare juridică, pentru care părțile nu au stabilit o ierarhie în aplicare, iar între variantele respective există neconcordanță, în doctrină și în practica internațională s-au conturat câteva soluții.

²⁰² Dumitru Mazilu, op.cit., p. 108.

²⁰³ Art. 4.6.

²⁰⁴ Art. 2.1.22.

²⁰⁵ D. Mazilu, op.cit., p. 105.

²⁰⁶ A. Băieșu, op.cit., p. 178.

²⁰⁷ V. Babiuc, Dreptul comerțului internațional. București: Atlas Lex, 1994, p. 86.

Principiile UNIDROIT prevăd²⁰⁸, că atunci când un contract este redactat în două sau mai multe limbi, care au forță egală, deoarece părțile nu au indicat expres care versiune prevalează, se va prefera, în caz de discrepanță între versiuni, interpretarea conformă versiunii în care a fost redactat inițial contractul.

Într-o altă soluție²⁰⁹, instanța de judecată sau de arbitraj va considera ca aplicabilă varianta care, din împrejurări, rezultă că primează conform voinței reale a părților sau, în cazul indisponibilității determinării acestei voințe, cea care este redactată în limba debitorului.

Bibliografie:

1. Convenția Națiunilor Unite asupra contractelor de vânzare internațională de mărfuri de la Viena din 11 aprilie 1980. [on-line]: http://www.cdep.ro/pls/legis/legis_pck.htm?act_text?id=28036. (vizitat la: 15.11.2011).

2. Principiile UNIDROIT asupra contractelor comerciale internaționale. Ediția a doua. București: Editura Minerva, 2006. 406 p.; Ediția a treia, 2010. [on-line]: http://www.josemigueljudice-arbitration.com/xms/files/02_TEXTOS_ARBITRA_GEM/03_Convencoes_Arbitrais_Internacionais/blac_kletter2010-english.pdf. (vizitat la: 11.11.2011).

3. Codul civil al Republicii Moldova. N 1107-XV din 6.06.2002. Monitorul Oficial al Republicii Moldova N 82-86 din 22.06.2002.

4. Băieșu Aurel. Contractele comerciale internaționale: (Suport de curs). Chișinău: CEP USM, 2007. 333 p.

5. Babiuc V. Dreptul comerțului internațional. București: Atlas Lex, 1994. 460 p.

6. Costin M. N., Deleanu S. Dreptul comerțului internațional, vol. II. București: Editura Lumina Lex, 1995. 270 p.

7. Filipescu Ion P. Drept civil. Teoria generală a obligațiilor. București: Editura ACTAMI, 1994. 496 p.

8. Gribincea L. Contractul comercial de vânzare-cumpărare internațională. Chișinău Editura Reclama, 2002. 293 p.

9. Gribincea L. Dreptul comerțului internațional. Chișinău: Editura Reclama, 1999. 455 p.

10. Mazilu D. Dreptul comerțului internațional. Partea Specială. București: Lumina Lex, 2000. 656 p.

11. Pawel Moskwa. Interpretation of Commercial Contracts in the Future European Civil

Code– Objective or Subjective Method? [on-line]: www.elsa.org. (vizitat la: 13.11.2011).

12. Popescu T.R. Dreptul comerțului internațional. București: Editura Didactică și Pedagogică, 1983. 460 p.

13. Sitaru Dragoș Alexandru. Dreptul comerțului internațional. București: Editura Universul Juridic, 2008. 887 p.

Copyright©Iana CASIAN, 2011.

²⁰⁸ Art. 4.7.

²⁰⁹ Dragoș-Alexandru Sitaru, op.cit., 2008 p. 527.

PROTECȚIA DREPTURILOR MINORITĂȚILOR NAȚIONALE ÎN SISTEMUL SOCIETĂȚII NAȚIUNILOR ȘI ÎN SISTEMUL ONU

PETRARU Roxana Alina*

PROTECTION OF NATIONAL MINORITIES RIGHTS INTO THE LEAGUE OF NATIONS AND THE UN SYSTEM

In light of recent conflicts on the issue of minorities and European regulations, the issue of the protection of minority rights appears to be increasingly more important in a world of multiculturalism, which should be a world of dialogue and respect of human rights as well. The lack of a universally accepted definition of the term „national minority” (both in literature and in legally binding texts) doesn't make the protection of the rights of this category impossible, also because „the existence of a minority is a matter of fact and not of definition” said van der Stoep (1993-2001) in his opening speech at the OSCE seminar on minorities held in 1994, in Warsaw.

Minority rights protection system was developed as a reaction to the persecution of this group throughout history and is revealed as an ensemble of elements in interdependence and constantly evolving. In other words, „creating the international system of protection of minority rights is an expression of the will to shield trends of persecution or repression of national minorities”²¹⁰. Thus, national minorities are a special group requiring particular protection measures which have been taken in the activity of international organizations. International organizations have demonstrated their important role in the system of international relations especially in the economic, social, and the protection of human rights field. They are not only instruments of cooperation between states, but also tools used to raise awareness on the realities of a globalizing world. International organizations have an internal legal personality, but also an international one, and their role as subjects of public international law is recognized both by the doctrine and by international treaties.

Next we highlighted the main features, sources and mechanisms of the League of Nations system and of the UN system. In close connection, they determine, in part, the international legal framework of the protection of minority rights.

ЗАЩИТА ПРАВ НАЦИОНАЛЬНЫХ МЕНЬШИНСТВ В СИСТЕМЕ ЛИГИ НАЦИЙ И СИСТЕМЕ ОРГАНИЗАЦИИ ОБЪЕДИНЕННЫХ НАЦИЙ

В свете последних конфликтов на вопрос о меньшинствах и европейских стандартах, проблема защиты прав меньшинств, кажется, все более важной в сравнении с миром культурного многообразия, которая должна стать миром диалога, а стимулом также уважения прав человека. Отсутствие общепринятого определения понятия «национальное меньшинство» (как в литературе, так и в юридически обязательных текстах) не делает защиту прав этой категории невозможным, потому, что «существование меньшинства является вопросом факта, а не определения», сказал Ван дер Стула (1993-2001) в своей вступительной речи на семинаре ОБСЕ по вопросам меньшинств, который состоялся в 1994 году в Варшаве.

Система защиты прав меньшинств была разработана в качестве реакции на преследования этих групп на протяжении всей истории и раскрывается как совокупность элементов взаимозависимости и постоянно развивается. Другими словами, «создание международной системы защиты прав меньшинств является выражением воли, чтобы оградить тенденции преследований или репрессий национальных меньшинств». Таким образом, национальные меньшинства - специальные группы, требующие особых мер защиты, которые были приняты в ходе деятельности международных организаций. Последние продемонстрировали свою важную роль в системе международных отношений, особенно в экономической, социальной, а также в области защиты прав человека.

* **PETRARU Roxana Alina** - Doctorand, Universitatea de Stat din Moldova, lector universitar la Universitatea „Petru Andrei” din Iași (România); **PETRARU Roxana Alina** - PhD student, The Moldova State University; Lecturer of „Petre Andrei” University of Iași (Romania); **ПЕТРАРУ Роксана Алина** - Аспирант, Молдавский государственный университет, преподаватель Ясского университета им. Петру Андрей (Румыния).

²¹⁰ Andreescu Gabriel. Națiuni și minorități (Nations and Minorities). Iași: Polirom Publishing House, 2004, p. 100.

Они являются не только инструментами сотрудничества между государствами, но и инструментами, используемыми для повышения уровня информированности о реалиях глобализирующегося мира. Роль международных организаций, как юридического лица, в силу их международного характера, а также в качестве субъектов международного публичного права, признается доктриной международного права и узаконена международными договорами.

В статье мы отметили основные особенности, источники и механизмы системы Лиги Наций и системы ООН. В тесной связи, они определяют, в частности, международно-правовую базу защиты прав меньшинств.

1. Considerații privind protecția drepturilor minorităților naționale înainte de primul război mondial

Primele preocupări ale statelor în problematica protecției drepturilor grupurilor minoritare sunt legate de chestiunile religioase. Amintim în acest sens, printre alte evenimente legate de protecția minorităților religioase, tratatele de pace semnate în anul 569 e.n. de către împăratul Imperiului Bizantin și cel al Persiei, războaiele civile religioase purtate în Germania în prima jumătate a secolului al XV-lea, războiul de 30 de ani, tratatul încheiat între Turcia și Austria în 1615, intervenția lui Cromwel în favoarea sectanților „vaudois” din 1655, Tratatul de la Oliva din 1660, Tratatul de la Carlowitz din 1699, Tratatul de la Ryswick din 1763, Tratatul de pace de la Paris din 1763, Revoluția franceză din 1789, Congresul de la Viena din 1815, Protocolul numărul 3 al Conferinței de la Londra din 1830 (care impunea Greciei să respecte libertățile politice și civice ale tuturor cetățenilor, indiferent de religie), Tratatul de la Paris din 1856, Tratatul de la Londra din 1863, Tratatul de la Berlin din 1878, Convenția internațională de la Constantinopol din 1881 care conține prevederi referitoare la musulmani, Tratatul de la București din 1913 (prin care Bulgaria, Grecia și Serbia au consimțit la autonomia școlară și religioasă a cuțo-vlahilor de pe teritoriul lor).

Congresul de la Viena (1815) și cel de la Berlin (1878) au adus în prim plan și protecția etno-națională.

Primul Tratat internațional care conținea prevederi de protecție pentru alte minorități decât cele religioase, este Documentul final al Congresului de la Viena, din 9 iunie 1815, încheiat între Austria, Franța, Spania, Marea Britanie, Portugalia, Prusia, Rusia și Suedia, care marchează sfârșitul războaielor napoleoniene. Trasarea frontierelor la Viena a ignorat aproape total tradițiile, etniile, limba și cultura popoarelor. Independența Greciei a fost condiționată prin Protocolul din februarie 1830, semnat de Franța,

Marea Britanie și Rusia, de acordarea libertății religioase musulmanilor. Congresul de la Viena a instituit o nouă ordine în care Europa era sub controlul unui ansamblu de patru puteri: Austria, Prusia, Rusia și Anglia. Pentru a păstra vechile regimuri dinastice, neluând în seamă dorințele și aspirațiile națiunilor care doreau să-și creeze state proprii, naționale, monarhii Prusiei, Austriei și Rusiei creau, în 1815, Sfânta Alianță, un pact de asistență mutuală între monarhii absoluți europeni îndreptată împotriva frământărilor revoluționare. Sfânta Alianță a permis, până în 1823, împiedicarea tuturor mișcărilor liberale²¹¹ sau naționale²¹² europene.

Tratatul de la Berlin, din 13 iulie 1878, a condiționat recunoașterea independenței noilor state din Balcani de aplicarea principiului egalității religioase, prevederile sale din articolul 44²¹³ vizând România. Convenția Internațională cu privire la Constantinopol, din mai 1881 cuprindea garanții pentru minoritatea musulmană din teritoriile care treceau sub jurisdicție grecească.

Sfârșitul primului război mondial a modificat în mod esențial demografia și harta politică a lumii.

²¹¹ Liberalismul politic: (opus principiului legitimității susținut la Conferința de la Viena) viza afirmarea și asigurarea libertăților naturale și civile ale individului. Triumful liberalismului politic va conduce, în scurt timp, la alterarea ordinii stabilite la Viena.

²¹² Deși încă lipsite de vigoare în 1815, mișcările naționale nu vor întârzia să producă efecte perturbatoare pentru sistemul internațional: spațiul german (1819) și italian (1820); războiul de independență grec (1821-1823), secesiunea Belgiei (1830) etc.

²¹³ Art. 44. În România, deosebirea credințelor religioase și a confesiunilor nu va putea fi opusă nimănui ca un motiv de excludere sau de incapacitate în ceea ce privește exercitarea de drepturi civile sau politice, admiterea în demnități, funcțiuni și onoruri publice sau exercitarea diferitelor profesii și industrii în orice localitate ar fi. Libertatea și exercițiul exterior al oricărui cult vor fi asigurate tuturor locuitorilor statului român, ca și străinilor, și nu se va pune niciun fel de piedică atât organizației religioase, cât și raporturilor acestora cu capiilor spirituali. Naționali tuturor puterilor, comercianți sau alții, vor fi tratați în România fără deosebire de religie, pe piciorul unei depline egalități.

Grupuri importante numeric, altădată majoritare, deveniseră minoritare și invers. Problemele legate de protecția lor deveniseră foarte importante. A apărut astfel ideea unei protecții internaționale a drepturilor omului, dar nu numai în ceea ce privește minoritățile naționale.

Sistemul Societății Națiunilor

Izvoare formale

După primul război mondial, societatea europeană a evoluat într-o nouă ordine internațională, expresia schimbării raportului de forțe între marile puteri. Prin aplicarea principiului autodeterminării în condițiile victoriei Antantei asupra Puterilor Centrale, a rezultat Europa naționalităților. Cu precădere în Europa Centrală și de Est se exprimă dreptul popoarelor la o viață politică de sine stătătoare, urmare a destrămării Imperiului Austro-Ungar și a Imperiului Rus, a năruirii Imperiului otoman și a înfrângerii Imperiului german.

Precursorii a Organizației Națiunilor Unite, Societatea Națiunilor a luat ființă în iunie 1919, în urma Tratatului de la Versailles. La o săptămână după deschiderea Conferinței de Pace de la Paris s-a constituit o comisie condusă de cel care a consacrat, în 1918, dreptul de autodeterminare națională (principiul naționalităților), președintele SUA Woodrow Wilson²¹⁴, cu sarcina elaborării actului constitutiv ca parte a Tratatului de pace. Proiectul final, denumit Pactul Societății Națiunilor, a fost aprobat în unanimitate. Cele mai importante țeluri ale Societății Națiunilor au fost cele legate de promovarea păcii și prevenirea războiului, dar și chestiunea protecției drepturilor minorităților a ocupat un loc aparte, la început nu din cauze umanitare, ci din dorința de a preveni izbucnirea unui noi război mondial.

Tratatele de pace și tratatele minorităților, elaborate de Conferința de Pace de la Paris (1919-1920), au abordat amplu și profund fenomenul protecției drepturilor minorităților naționale și au instaurat sistemul protecției selective²¹⁵. Acestea,

împreună cu dispozițiile Societății Națiunilor în materie, formează așa-numitul sistem de protecție a minorităților de limbă, rasă și religie, aflat sub egida Societății Națiunilor (1920-1938)²¹⁶.

Deși sistemul de protecție a drepturilor minorităților de după primul război mondial constituie o noutate în dreptul internațional, trebuie să menționăm că acesta a evoluat bazându-se pe fapte istorice. Dezvoltarea istorică a conceptului de protecție a minorităților s-a realizat, așa cum am arătat, mai întâi în jurul ideii de protecție a minorităților religioase pentru ca apoi să se concentreze spre problemele naționale din estul și sud-estul Europei.

Schimbările de frontieră survenite ca urmare a încheierii tratatelor de pace după primul război mondial, dorința de a stabili o ordine de durată în interiorul acestor frontiere, înlocuirea garanției colective a marilor puteri²¹⁷ cu garanția Societății Națiunilor²¹⁸, disponibilitatea SUA de a se implica în relațiile dintre puterile europene și în construcția Societății Națiunilor precum și dorința de ocrotire și de integrare a minorităților naționale în noile state create sunt factori care au concurat la adoptarea tratatelor minorităților²¹⁹.

Problema izvoarelor dreptului protecției minorităților naționale din această perioadă este privită în mod similar în literatura de specialitate. Ion Diaconu²²⁰ menționează prevederile cu privire la minorități menționate în tratatele de pace cu Austria, Ungaria, Bulgaria și Turcia, tratatele

²¹⁶ Iancu Gheorge. Problema minorităților etnice din România în documente ale Societății Națiunilor (1923-1932). Cluj-Napoca: Editura Argonaut, 2002, p. 3.

²¹⁷ La 13 iulie 1918, la Congresul de la Berlin, s-a semnat tratatul dintre Marea Britanie, Austria-Ungaria, Franța, Germania, Italia, Rusia și Turcia, tratat care menținea garanția colectivă a marilor puteri.

²¹⁸ Garanția Societății Națiunilor a fost definită, în raportul lui Tommaso Tittoni, ca semnificând intangibilitatea dispozițiilor privitoare la minorități, în sensul imposibilității modificării sau restrângerii drepturilor minorităților în absența asentimentului majorității Consiliului Societății Națiunilor, precum și obligația acesteia de a se asigura de respectarea și executarea constantă a dispozițiilor referitoare la protecția minorităților.

²¹⁹ Bălan Marius. Societatea Națiunilor între utopie și realpolitik. Protecția minorităților în perioada interbelică, în Confluente identitare și realități demografice la est de Carpați în secolele XIX-XX, volum coordonat de Cătălin Turliuc și Dumitru Ivănescu, Iași: Editura Junimea, 2010, p. 8 – 10.

²²⁰ Diaconu Ion. Minoritățile în dreptul internațional contemporan, editura CH Beck, 2009, p. 26 și Diaconu, Ion, Drepturile omului în dreptul internațional contemporan. Teorie și practică, ediția a II-a. București: Lumina Lex, 2010, p. 204.

²¹⁴ Vezi și Pentassuglia, Gaetano, State Sovereignty, Minorities and Self-Determination: A Comprehensive Legal View, în International Journal of Minority and Group Rights 9/2002, Kluwer Law International, p. 303.

²¹⁵ Primul proiect de pact al Societății Națiunilor cuprinde principiul soluționării situației juridice minorităților etnice ca o „obligație generală, egală pentru toate statele...” (art. 12) Delegația engleză s-a opus, iar urmarea a fost impunerea Tratatelor Minorităților doar anumitor state, conform propunerii inițiale a delegației britanice.

speciale cu privire la protecția minorităților, cu statele noi sau care și-au întregit teritoriul din Europa Centrală și de Est și declarațiile individuale formulate de alte state ca o condiție a admiterii lor în Societatea Națiunilor²²¹. Cristian Jura²²² și Gabriel Andreescu²²³ menționează drept izvoare formale pentru sistemul de protecție a drepturilor minorităților după Conferința Păcii: tratatele propriu zise ale minorităților (semnate în timpul Conferinței de Pace), capitole sau dispoziții speciale înscrise în Tratatul de pace sau în alte Tratatate, declarații făcute înaintea Consiliului Societății Națiunilor și convențiile bilaterale încheiate între diferite state, a căror economie se dezvoltă pe sistemul general de ocrotire a minorităților. Aceeași clasificare se regăsește și la Marius Bălan²²⁴. Antony Alcock grupează aceste izvoare în următoarele categorii: 4 tratate de pace între Alianții victorioși și fostele Puteri Centrale, tratatele între Alianții victorioși și cele 5 noi țări create sau reîntregite, 5 declarații ale statelor care își doreau să facă parte din Societatea Națiunilor, 3 Convenții speciale (Convenția Danzig Polonia, Convenția germano-poloneză referitoare la Silezia Superioară, Convenția cu privire la Memel) și Tratatul de la Lausanne dintre Grecia și Turcia²²⁵.

În urma primului război mondial, intenția declarată a Alianților victorioși a fost de a crea o nouă Europă a libertății individuale și naționale. Pe lângă semnarea tratatelor de pace, Grecia, Cehoslovacia, Polonia, România și Iugoslavia au semnat tratate special concepute pentru a proteja membrii minorităților naționale și religioase. Mai târziu, au fost semnate tratate similare cu Austria, Bulgaria, Ungaria și Turcia. Ulterior, Albania, Estonia, Letonia, Lituania, Finlanda și Irak (acesta din urmă în 1932) s-au obligat în fața Societății

Națiunilor pentru a proteja drepturile minorităților în țările lor.

Conferința de Pace de la Versailles reprezintă un punct important în istoria dreptului internațional public, iar tratatele minorităților, semnate în timpul Conferinței, sunt considerate izvoare formale pentru sistemul de protecție a drepturilor minorităților²²⁶.

Tratatul minorităților cuprindeau trei părți. Prima parte a tratatelor se referea, de fapt, la drepturile omului: dreptul la viață, dreptul la egalitate și dreptul la legalitate. Două prevederi sunt de o relevanță deosebită: libertatea conștiinței religioase și dreptul la cetățenie. A doua parte a tratatelor se referea la drepturile cetățeanului, proclamând egalitatea în fața legii pentru toți cetățenii statului, indiferent de rasă, limbă sau religie. A treia parte a tratatelor cuprindea clauze speciale care vizau doar anumite minorități.

Menționăm²²⁷, în cele ce urmează, aceste tratate în ordine cronologică, începând cu Tratatul între principalele Puteri aliate și asociate și Polonia (Versailles, 28 iunie 1919). Fiind primul tratat al minorităților, acesta a servit ca model pentru celelalte. Din acest motiv, ne vom opri cu precădere asupra analizei lui.

În conformitate cu articolul 1 (Capitolul I)²²⁸, Polonia se angajează ca prevederile următoare, cuprinse în articolele 2 și 8 din capitolul I, să fie recunoscute ca legi fundamentale, și asupra faptului că nicio lege, niciun regulament sau nicio acțiune oficială nu poate fi în contradicție sau în opoziție cu

²²¹ Vezi și Spiliopoulou Åkermark Athanasia. *Justifications of minority protection in international law*. Boston: Kluwer Law International, 1997, p. 105 – 107.

²²² Jura, Cristian, *Drepturile minorităților naționale*. București: Editura CH Beck, 2006, p. 64.

²²³ Andreescu, Gabriel, *Națiuni și minorități*, editura Polirom, 2004, p. 132.

²²⁴ Vezi Bălan Marius. *Societatea Națiunilor între utopie și realpolitik. Protecția minorităților în perioada interbelică, în Confluente identitare și realități demografice la est de Carpați în secolele XIX-XX*, volum coordonat de Cătălin Turliuc și Dumitru Ivănescu. Iași: Editura Junimea, 2010, p. 11.

²²⁵ Alcock Antony. *A History of the Protection of Regional Cultural Minorities in Europe. From the Edict of Nantes to the Present Day*. Palgrave USA: Macmillan Press Ltd., 2000, p. 59.

²²⁶ Jura Cristian. *Drepturile minorităților naționale*. București: Editura CH Beck, 2006, p. 64 – 72; Diaconu Ion. *Minoritățile în dreptul internațional contemporan*. București: Editura CH Beck, 2009, p. 18 – 25; Prisecariu Roxana. *Statutul juridic al minorităților naționale*. București: Editura CH Beck, 2010, p. 62 – 65; Bălan Marius. *Societatea Națiunilor între utopie și realpolitik. Protecția minorităților în perioada interbelică. În: Confluente identitare și realități demografice la est de Carpați în secolele XIX-XX*, volum coordonat de Cătălin Turliuc și Dumitru Ivănescu. Iași: Editura Junimea, 2010, p. 11 – 14; Năstase Adrian. *Drepturile persoanelor aparținând minorităților naționale. Reglementări în dreptul românesc, Regia Autonomă Monitorul Oficial, 1998; Duculescu Victor. Protecția juridică a drepturilor omului*. București: Editura Lumina Lex, 2008, p. 258; Diaconu Ion. *Drepturile omului în dreptul internațional contemporan. Teorie și practică*, ediția a II-a. București: Lumina Lex, 2010, p. 204.

²²⁷ Vezi și Wiktor Christian. *Multilateral Treaty Calendar. 1648-1995*. Boston: Kluwer Law International, 1998, p. 190, p. 194, p. 195, p. 198- 120.

²²⁸ [on-line]: http://www.maclester.edu/courses/intl245/docs/treaty_land.pdf. (consultat la: 28.09.2011).

aceste prevederi, și și că nicio lege, niciun regulament sau nicio acțiune oficială nu poate prevala asupra acestora. Conform articolului 2, Polonia se angajează să asigure deplina și întreaga protecție pentru toți locuitorii din Polonia, fără deosebire de naștere, naționalitate, limbă, rasă sau religie. În continuare, articolul 2 stipulează faptul că toți locuitorii din Polonia au dreptul la libera exercitare, în public sau în particular, a oricărei religii, credințe sau convingeri, a cărei practică nu este în contradicție cu ordinea publică sau cu bunele moravuri²²⁹.

Conform Tratatului, Polonia urma să recunoască, *ipso facto* și fără nici o cerință de formalitate, ca resortisanți polonezi pe resortisanții germani, austrieci, maghiari sau ruși care, la data de intrare în vigoare a acestui tratat, își aveau reședința în teritoriile recunoscute ca făcând parte din Polonia. Persoanele care nu domiciliau în aceste teritorii, dobândeau calitatea de resortisanți polonezi în aceleași condiții dacă erau născuți în aceste teritorii din părinți din aceste teritorii. Cu toate acestea, persoanele din categoriile menționate mai sus care aveau vârsta de peste optsprezece ani urmau a avea dreptul de opțiune în cazul în care se puteau prevala de altă naționalitate. Mai detaliat, dacă unul din soți opta pentru o altă naționalitate, opțiunea era valabilă și pentru soție. Aceeași situație se regăsea pentru copii, în cazul în care părinții făceau o opțiune de acest gen. Persoanele care realizau o astfel de opțiune aveau la dispoziție, conform textului tratatului și cu excepția cazului în care era prevăzut altfel în Tratatul de pace cu Germania, douăsprezece luni pentru a-și transfera reședința în statul pentru care au optat.

Articolul 7 consacră egalitatea în fața legii a tuturor cetățenilor polonezi, egalitatea tuturor confesiunilor, credințelor și religiilor în privința drepturilor civile și politice, precum și interdicția restricțiilor împotriva oricărei folosiri de către orice cetățean polonez a oricărei limbi în relațiile private sau comerciale, în probleme de religie, presă sau în reuniunile publice. De asemenea, guvernul polonez era obligat să acorde o înlesnire rezonabilă cetățenilor care foloseau o altă limbă, pentru utilizarea limbii lor (fie oral, fie în scris) în fața justiției.

În conformitate cu articolul 8 al Tratatului între principalele Puteri aliate și asociate și Polonia, minorităților etnice, de religie sau de limbă trebuia să li se acorde, în drept și în fapt, același tratament

și aceleași garanții ca și celorlalți cetățeni. În plus, aveau dreptul de a-și crea, conduce sau controla, pe cheltuiala lor, instituții caritabile, religioase sau sociale, școli sau alte așezăminte de educație, având dreptul de a folosi în cadrul lor propria lor limbă și de a-și exercita în mod liber religia. În orașele și districtele în care locuia o populație considerabilă de cetățeni polonezi de altă limbă decât cea poloneză, Guvernul urma să acorde facilități pentru a asigura instrucția copiilor acestor polonezi în propria lor limbă în școlile primare. Această dispoziție nu împiedica Guvernul polonez să impună învățarea limbii oficiale în școli. În zonele locuite de o populație considerabilă de cetățeni polonezi de altă limbă decât cea poloneză, Guvernul urma să asigure o parte echitabilă a beneficiului și a sumelor ce puteau fi atribuite din fondurile publice prin bugetul de stat, bugete municipale, în scopuri religioase, pentru binefacere sau pentru educație. Această dispoziție nu se aplica cetățenilor polonezi de limbă germană, la teritoriile care erau germane la 1 august 1914, excluzându-se, implicit, germanii din Galiția²³⁰.

Articolele 10 și 11 nu se regăsesc în majoritatea celorlalte tratate ale minorităților²³¹ și se referă la situația evreilor. Potrivit dispozițiilor acestor articole, comitetelor școlare desemnate de comunitățile evreiești din Polonia li se recunoșteau atribuții în privința repartizării, sub controlul statului, a părții proporționale din fondurile publice destinate, conform tratatului, școlilor evreiești. În continuare, Polonia era obligată de a nu pretinde evreilor îndeplinirea unor acte ce ar duce la încălcarea Sabbath-ului. De asemenea, conform articolului 11, alegerile locale sau generale nu puteau fi organizate sâmbăta.

Articolul 12 din Tratatul dintre principalele Puteri aliate și asociate și Polonia se regăsește aproximativ în aceeași formă, și în celelalte tratate ale minorităților. Polonia Consimțea ca, în cazul în

²³⁰ Această dispoziție specială exista numai în tratatul polonez.

²³¹ Articolele 10 și 11 au fost introduse în tratatele cu Cehoslovacia, Grecia, Lituania și Turcia, precum și în convențiile cu privire la Silezia Superioară și Memel. În ceea ce privește România, cităm articolul 7 din Tratatul între Puterile Aliate și Asociate și România potrivit căruia: "România se obligă a recunoaște ca supuși (ressortissants) români, de plin drept și fără nicio formalitate, pe evreii locuind în toate teritoriile României și cari nu se pot prevala de nicio altă naționalitate" conform Năstase, Adrian, Drepturile persoanelor aparținând minorităților naționale. Reglementări în dreptul românesc (1918-1989), București: Regia Autonomă Monitorul Oficial, 1998, p. 195.

²²⁹ Idem.

care stipulațiile din tratat afectează unele persoane aparținând minorităților de rasă, religie sau limbă, ca aceste dispoziții să fie considerate obligații de interes internațional și să fie puse sub garanția Societății Națiunilor. Aceste dispoziții nu puteau fi modificate fără asentimentul majorității Consiliului Societății Națiunilor. Orice membru al acestuia avea dreptul de a semnala Consiliului orice infracțiune sau pericol de infracțiune la oricare din obligațiile incluse în tratat. Conform aliniatului 3, Polonia consimțea ca, în caz de divergență de opinie asupra unor chestiuni de drept sau de fapt cu privire la dispozițiile tratatului între Guvernul polonez și oricare dintre Puterile aliate și asociate, sau oricare altă putere membră a Consiliului Societății Națiunilor, această divergență să fie considerată un diferend având caracter internațional care urma a fi soluționat de către o Curte permanentă de justiție internațională²³², conform dispozițiilor articolului 14²³³ din Pactul Societății Națiunilor. Curtea Permanentă de Justiție Internațională este instituția care a oferit prima definiție legală a conceptului de „minoritate”, în cazul Comunitățile greco-bulgare din anul 1930. Astfel, „comunitatea” (minoritatea) a fost definită ca fiind „un grup de persoane care locuiesc într-o țară sau regiune distinctă, având propria rasă, religie, limbă și tradiții, care își păstrează propriile moduri de exercitare a credinței, asigură educarea și creșterea copiilor conform spiritului și tradițiilor rasei lor și care se sprijină reciproc.”

Urmând, în linii mari, modelul Poloniei, în enumerarea tratatelor minorităților urmează Tratatul între principalele Puteri aliate și asociate și Regatul sârbilor, croaților și slovenilor (Saint-Germain, 10 septembrie 1919), Tratatul între principalele Puteri aliate și asociate și Cehoslovacia (Saint-Germain, 10 septembrie 1919), Tratatul între principalele Puteri aliate și asociate și România²³⁴

²³² Din activitatea Curții menționăm Avizul consultativ asupra problemei școlilor minoritare în Albania din 1935, Avizul consultativ cu privire la Convenția greco-bulgară asupra emigrației, Avizul privitor la dobândirea naționalității poloneze.

²³³ „Consiliul este însărcinat să prepare un proiect de Curte permanentă de justiție internațională și să-l supună membrilor Societății. Această Curte va fi competentă de a judeca toate diferendele cu caracter internațional ce Părțile i le vor supune. Ea va da, de asemenea, avize consultative asupra oricărui diferend sau oricărui punct ce va fi adus înaintea ei de către Consiliu sau de Adunare”.

²³⁴ Articolul 9 Cetățenii români aparținând minorităților etnice, religioase sau de limbă se vor bucura de același tratament și de același garanții de drept și de fapt ca și ceilalți

(Paris, 9 decembrie 1919), Tratatul între principalele Puteri aliate și asociate și Grecia (Sevres, 10 august 1920), Tratatul între principalele Puteri aliate și asociate și Armenia (Sevres, 10 august 1920).

Tratatele minorităților consacră drepturile cetățeanului, drepturile de dobândire și de pierdere a naționalității (cu reglementări referitoare la opțiune) și drepturi acordate fie individual, fie în mod colectiv grupurilor minoritare²³⁵.

Pe lângă tratatele minorităților, trebuie să amintim aici încă trei categorii de dispoziții, declarații sau convenții menite să completeze izvoarele formale ale protecției minorităților naționale. Astfel, Cristian Jura menționează că în categoria capitolelor sau dispozițiilor speciale înscrise în Tratatul general de pace sau în alte Tratate²³⁶ trebuie încadrate: Tratatul de pace cu Germania (Versailles, 28 iunie 1919), Tratatul de pace cu Austria (Saint Germain-en-Laye, 10 septembrie 1919), Tratatul de pace cu Bulgaria (Neully-sur-Seine, 27 noiembrie 1919), Tratatul de pace cu Ungaria (Trianon, 4 iunie 1920)²³⁷,

cetățeni români. Ei vor avea în special dreptul de a-și crea, conduce și controla propriile cheltuieli ale instituțiilor de binefacere, religioase sau sociale, ale școlilor și altor așezăminte de educație, cu dreptul de a folosi în cadrul lor, în mod liber, propria lor limbă și de a-și exercita liber religia.

Articolul 10 În materie de învățământ public, Guvernul român va acorda în orașele și districtele în care locuiește o proporție considerabilă de cetățeni români de altă limbă decât cea română, înlesniri adecvate pentru a asigura ca în școlile primare instrucția să fie oferită în propria lor limbă copiilor acestor cetățeni români. Această stipulare nu va împiedica Guvernul român de a face obligatorie învățarea limbii române în sus-numitele școli.

Articolul 11 România consimte să acorde sub controlul Statului român, comunităților de secui și sași, în Transilvania, autonomie locală în ceea ce privește chestiunile religioase și școlare.

Articolul 12 România consimte ca, în măsura în care stipulările din articolele precedente afectează unele persoane aparținând unor minorități de rasă, religie sau limbă, ca aceste stipulări să constituie obligații de interes internațional și vor fi puse sub garanția Societății Națiunilor. Ele nu vor putea fi modificate fără asentimentul majorității Consiliului Societății Națiunilor. [...]

²³⁵ Iacob, Gheorghe, op.cit., p. V.

²³⁶ Se referă la declarații individuale formulate de alte state ca o condiție a acceptării lor în Societatea Națiunilor

²³⁷ Articolul 54 Ungaria se obligă ca stipulațiunile conținute în secțiunea de față să fie recunoscute ca legi fundamentale, astfel ca nici o lege, nici un regulament și nici un act oficial să nu fie în contradicție sau în opoziție cu aceste stipulațiuni și că nicio lege, niciun regulament și niciun act oficial să nu aibă precădere față de ele.

Tratatele de pace cu Turcia (Sevres, 10 august 1920, Lausanne, 24 iulie 1923), Tratatul de la Paris privitor la unirea Basarabiei (28 octombrie 1920), Convenția pentru teritoriul Memel (8 mai 1924). Din categoria Declarațiilor făcute înaintea Consiliului Societății Națiunilor menționăm declarațiile Albaniei (2 octombrie 1921), Estoniei (17 septembrie 1923), Finlandei (27 iunie 1921), Letoniei (7 iulie 1923) și Lituaniei (12 mai 1922).

Nu putem încheia această enumerare a izvoarelor formale ale protecției drepturilor minorităților naționale din perioada Societății Națiunilor fără a aminti convențiile bilaterale încheiate între diferite state²³⁸. Convenția între Grecia și Bulgaria cu privire la emigrația reciprocă (27 noiembrie 1919), Tratatul de la Bruno (7 iunie 1920), Tratatul de la Dorpat (4 octombrie 1920), Tratatul de la Riga (11 octombrie 1920), Tratatul de la Rapallo (12 noiembrie 1920), Convenția de la Praga (29 noiembrie 1920), Acordul de la Angora (20 octombrie 1921), Acordul de la Launey (10 decembrie 1921), Convenția de la Varșovia (17 martie 1922), Convenția de la Lausanne (30 ianuarie 1923), Convenția de la Belgard (10 martie 1923), Convenția germano-poloneză din 30 august 1924, Acordul de la Bled (17 august 1927), Declarația germano-polonă privitoare la minorități din 5 noiembrie 1937²³⁹.

Articolul 55 Ungaria se obligă să acorde tuturor locuitorilor Ungariei, fără deosebire de naștere, de naționalitate; de limbă, de rasă sau de religie, deplina și întreaga protecțiune a vieții și libertății lor.

Toți locuitorii Ungariei vor avea dreptul la liberul exercițiu, atât public cât și privat, al oricărei credințe, religii sau confesiuni, a căror practicare nu va fi incompatibilă cu ordinea publică și cu bunele moravuri.

Articolul 56 Ungaria recunoaște ca supuși (ressortissants) unguri, de plin drept și fără nici o formalitate, toate persoanele având indigenatul (pertinența) pe teritoriul ungar la data punerii în vigoare a Tratatului de față și, cari nu sunt supuși ai unui alt Stat.

Articolul 57 Naționalitatea ungară va fi obținută de plin drept, prin singurul fapt al nașterii pe teritoriul ungar, de orice persoană care nu poate prin naștere invoca vreo altă naționalitate.

²³⁸ Jura, Cristian, op.cit., p. 65 - 66.

²³⁹ În Declarația polono-germană, cele două guverne recunosc importanța tratării minorităților din punctul de vedere al bunelor lor relații reciproce. Ele acceptă faptul că o minoritate va fi cu atât mai fericită și mai satisfăcută de situația sa, dacă minoritatea din cealaltă țară este tratată în mod similar. La vremea respectivă, Germania și Polonia au formulat cinci principii: 1) Germania și Polonia se angajează să nu facă nici o încercare de asimilare a minorităților lor respective. 2) Fiecare minoritate va avea libertatea de a folosi propria limbă în relațiile personale și economice, precum și în

Aspecte instituționale și de procedură ale sistemului Societății Națiunilor pentru protecția drepturilor minorităților naționale

Sistemul stabilit de Societatea Națiunilor a fost departe de a fi perfect în primul rând din cauza faptului că avea un caracter fragmentar, limitat la o anumită zonă a Europei, deși minoritățile existau pe tot globul. Marile Puteri nu și-au asumat aceleași obligații ca cele impuse statelor mai mici, deci nu este vorba despre stabilirea unui cadru universal de protecție a drepturilor minorităților. În plus, Tratatul minorităților nu conținea o clarificare a conceptelor folosite (limbă, rasă, religie, etc.) și prevedeau doar în termeni generali protecția Societății Națiunilor asupra drepturilor minorităților naționale, fără a se referi și la obligațiile minorităților față de statele a căror cetățenie o aveau și fără a cuprinde și elemente legate de procedură, cu excepția alineatelor 2 și 3 din articolul 12.

Soluția adoptată a fost constituirea unei proceduri de protecție a minorităților, procedură care a cunoscut, în evoluția ei, 3 etape²⁴⁰. Prima etapă conține consacrarea procedurii petițiilor și s-a derulat pe parcursul anilor 1920-1922. Această procedură s-a consolidat în perioada anilor 1923-1925, a cunoscut apoi o stagnare și a fost relansată în anul 1929. Ulterior, sistemul protecției drepturilor minorităților naționale imaginat de Societatea Națiunilor a intrat pe o pantă descendentă.

Conform art. 11, alin. 1 al Pactului Societății Națiunilor, numai membrii Consiliului Societății Națiunilor aveau dreptul de a sesiza Consiliul în caz de încălcare a drepturilor minorităților naționale. Cu toate acestea, alin. 2 prevedea faptul că „orice membru al Societății are dreptul să atragă, în mod amical, atențiunea Adunării sau a Consiliului asupra oricărei împrejurări de natură să atingă relațiile internaționale și care amenință în urmă să tulbure pacea, sau buna înțelegere între națiuni, de care depinde pacea”. Plângerile puteau fi formulate, deci, de statele membre ale Societății,

presă și în cadrul întrunirilor publice. 3) Fiecare minoritate are dreptul să-și grupeze membrii în asociații economice și culturale. 4) Ea are dreptul să aibă școli confesionale. 5) Reprezentanții unei minorități nu trebuie să fie stânjeniți în ceea ce privește alegerea sau exercitarea profesiei lor. Ei se bucură de aceleași drepturi ca și membrii majorității în privința dobândirii oricărui fel de proprietăți, inclusiv imobiliare.

²⁴⁰ Bălan Marius, op.cit., p. 20 - 39, Raitz von Frenzt, Christian. A lesson forgotten: minority protection under the League of Nations: the case of the German minority in Poland, 1920-1934. Muenster: Lit Verlag, 1999, p. 92 - 100.

cât și de minoritățile din statele semnatare ale tratatelor. Este important de menționat că, petițiile erau semnate de minorități ca o comunitate, iar acest lucru implica recunoașterea minorităților naționale ca entități colective.

Pentru a asigura o mai bună gestiune a petițiilor care se înmulțeau, Consiliul a înființat, prin Rezoluția din 25 octombrie 1920, Comitetele celor Trei. Acestea erau formate din reprezentanți a câte trei țări din Consiliu²⁴¹. Astfel, procedura petițiilor ni se prezintă a avea trei etape. Într-o prima etapă, Secretariatul se pronunța asupra admisibilității conform criteriilor din Rezoluția Consiliului Societății Națiunilor din 5 septembrie 1923. Prin această rezoluție s-a stabilit că petițiile adresate Societății Națiunilor referitoare la protecția drepturilor minorităților naționale trebuie să îndeplinească mai multe criterii. În primul rând, trebuie să aibă ca obiect protecția drepturilor minorităților conform tratatelor. Apoi, nu trebuie să fie prezentate sub forma unei cereri de rupere a legăturilor politice între minoritatea în chestiune și statul din care face parte, nu trebuie să emane de la o sursă anonimă sau rău stabilită, trebuie redactate fără violență de limbaj și trebuie să conțină informații sau să semnaleze fapte care n-au făcut recent obiectul unei petiții supusă la procedura ordinară.

Guvernele statelor interesate puteau contesta decizia Secretariatului. Din acest moment al procedurii, minoritățile nu mai aveau niciun rol. Dacă o plângere era admisă, aceasta era comunicată statului interesat care era obligat ca, în termen de trei săptămâni, să-și exprime intenția de a face sau nu observații. Dacă statul își exprima intenția de a formula observații avea la dispoziție două luni pentru acest lucru. În cazul în care nu se făcea uz de dreptul de a comunica observații sau la expirarea termenului de două luni, petiția era comunicată membrilor Consiliului. Comitetele minorităților cercetau fiecare petiție însoțită de observațiile guvernului interesat dar nu luau decizii în măsură să producă efecte juridice. Consiliul era sesizat doar în cazul în care unul din statele membre era de acord să pună în discuția sa problemele expuse în petiție²⁴². În cazul sesizării Consiliului, petiția devenea publică iar raportorul rămânea obligat să reprezinte punctul de vedere

exprimat până la soluționarea litigiului. Faptul că petiția devia publică și era supusă atenției întregii lumi convingea, de regulă, statele să ajungă la o soluție amiabilă, prin negociere. Consiliul putea cere explicații suplimentare, iar statele vizate puteau oferi explicații verbale în fața acestuia. Pentru a se rezolva problema fie se negocia, fie se sesiza Curtea permanentă de justiție internațională.

Anul 1922 a însemnat înființarea Secțiunii pentru Minorități, parte a Secretariatului Societății Națiunilor, care a preluat sarcina de verificare a admisibilității petițiilor. Secțiunea era formată din diplomați de carieră care desfășurau mai mult o procedură informală, încurajând statele în cooperarea lor pentru găsirea unei soluții. Secțiunea pentru Minorități a asistat Consiliul în examinarea a peste 950 de petiții și în stabilirea respectării obligațiilor minorităților naționale față de statele din care făceau parte. Secțiunea pentru Minorități a fost responsabilă nu numai pentru dezvoltarea procedurii cutumiare, dezvoltată și codificată prin rezoluțiile Consiliului, dar a servit și ca mediator în cazul în care membrii Societății Națiunilor pledau pentru modificări procedurale²⁴³.

Societatea Națiunilor a marcat o evoluție decisivă în istoria relațiilor internaționale, fiind „prima tentativă de a face să funcționeze o organizație politică cu caracter universal, înzestrată cu organe permanente a căror funcționare permitea cooperarea dintre state.”²⁴⁴ Din cauza modului în care și-a conturat principiile și din cauza faptului ca situația politico-socială s-a tensionat pe continentul european, Societatea Națiunilor a eșuat în aplicarea politicilor pe care și le-a propus.

Protecția minorităților naționale în sistemul Societății Națiunilor s-a soldat cu un eșec „datorat, în mare parte, atitudinii prudente a Consiliului, care a depus eforturi pentru a menaja susceptibilitatea statelor aflate sub controlul său, așa încât sistemul nu a fost restabilit în 1945”²⁴⁵ poate și din cauza faptului că avea mai degrabă un caracter politic decât unul axat pe dreptul umanitar și pe protecția drepturilor omului. După al II-lea război mondial, într-un raport supus Adunării Generale a ONU în 1950, Secretarul General a arătat că valoarea

²⁴³ Raitz von Frenzt Christian, op.cit., p. 113.

²⁴⁴ Beșteliu-Miga, Raluca, Organizații internaționale interguvernamentale. București: Editura All Beck, 2000, p. 152.

²⁴⁵ Sudre Frederic. Drept european și internațional al drepturilor omului. Iași: Polirom, 2006, p. 43.

²⁴¹ Când era vorba de chestiuni importante, din componența Comitetele făceau întotdeauna parte reprezentanții Franței și ai Marii Britanii.

²⁴² Bălan Marius, op.cit., p. 35.

juridică a înțelegerilor privind minoritățile din perioada Societății Națiunilor a încetat²⁴⁶.

Cu toate criticile care i se pot aduce, sistemul de protecție a drepturilor minorităților naționale imaginat și pus în aplicare de Societatea Națiunilor are meritul de a fi primul de acest gen din istorie. Remarcăm, în plus, că multe din prevederile stipulate în Tratatul minorităților sunt încă actuale, prefigurând textele contemporane care prezintă dreptul la nediscriminare ca fiind unul fundamental. Sistemul Societății Națiunilor a fost dezvoltat și aprofundat prin activitatea Organizației Națiunilor Unite care a înlocuit această organizație internațională în perioada următoare.

2. Sistemul Organizației Națiunilor Unite de protecție a drepturilor minorităților naționale

După cel de-al doilea război mondial, prevederi generale referitoare la protecția drepturilor omului și la protecția drepturilor minorităților naționale (în special principiul interzicerii discriminării) au fost înscrise în tratatele încheiate cu Bulgaria, Finlanda, Italia, România, Ungaria și Austria. Alte acorduri au fost încheiate între India și Pakistan (1950), Anglia și Singapore (1957), Franța și Madagascar (1960). Prevederi și mecanisme importante sunt de regăsit în sistemul ONU, organizație cu importanță deosebită în domeniul protecției drepturilor omului, care va fi un actor important pe scena relațiilor internaționale după cel de-al doilea război mondial.

Organizația Națiunilor Unite este o organizație internațională cu vocație universală, scopul său principal fiind menținerea păcii și securității internaționale²⁴⁷. Carta Organizației Națiunilor Unite a fost semnată în 1945 la Conferința de la San Francisco (Conferința Națiunilor Unite privind Organizația Internațională). Conform acestui document, unul din scopurile O.N.U. este reprezentat de încurajarea respectării drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, în favoarea tuturor, fără deosebire de rasă, sex, limbă sau religie. Carta O.N.U. nu instituie nicio garanție specială în materia protecției drepturilor omului și nu are nicio referință la problematica protecției drepturilor minorităților naționale.

Într-o descriere succintă, sistemul instituțional O.N.U. cuprinde organe și instituții cu rol important în protecția drepturilor omului: Adunarea Generală (inițiază studii și face recomandări care nu toate sunt, însă, obligatorii din punct de vedere juridic), Consiliul de Securitate, Consiliul Economic și Social, Consiliul de Tutelă, Curtea Internațională de Justiție, Secretariatul. În afară de aceste șase organe principale menționate și în art. 7, alin. 1 din Cartă, O.N.U. a creat organe subsidiare. Cel mai adesea, acestea se numesc Comisii, Subcomisii sau Comitete. În 1946 a fost înființată Comisia pentru drepturile omului (pe baza articolelor 68 și 69 din Carta Națiunilor Unite), organ subsidiar al Consiliului Economic și Social. Această Comisie a avut o activitate deosebită care s-a concretizat prin adoptarea mai multor documente internaționale importante pentru domeniul protecției drepturilor omului. Structura instituțională O.N.U. importantă pentru problema pe care o avem în discuție mai cuprinde Subcomisia de luptă împotriva măsurilor discriminatorii și pentru protecția minorităților și Înalțul comisar O.N.U. pentru drepturile omului. La 28 martie 1947 a fost înființată Subcomisia de luptă împotriva măsurilor discriminatorii și pentru protecția minorităților care asistă Comisia în examinarea reclamațiilor privitoare la nerespectarea drepturilor omului. Printre atribuțiile Subcomisiei amintim: obligația de a realiza studii și recomandări privitoare la lupta împotriva măsurilor discriminatorii de orice fel și îndeplinirea oricărei alte funcții încredințată de Consiliul Economic și Social sau de Comisia drepturilor omului.

Documentele adoptate de Națiunile Unite constituie veritabile surse de drept în domeniul protecției drepturilor omului și a protecției drepturilor minorităților naționale în mod special. Este vorba despre Declarația Universală a Drepturilor Omului (1948), Convenția pentru prevenirea și reprimarea crimei de genocid (1948), Convenția U.N.E.S.C.O. privind lupta împotriva discriminării în domeniul învățământului (1960), Convenția asupra eliminării tuturor formelor de discriminare rasială (1965), Pactul internațional privind drepturile civile și politice (1966), Pactul internațional privind drepturile economice și sociale (1966), Convenția asupra eliminării și reprimării crimei de apartheid (1973), Declarația asupra drepturilor persoanelor aparținând minorităților naționale sau etnice, religioase sau lingvistice (1992).

²⁴⁶ Diaconu Ion. Drepturile omului în dreptul internațional contemporan. Teorie și practică, ediția a II-a, București: Lumina Lex, 2010, p. 204.

²⁴⁷ Beșteliu-Miga Raluca, op.cit., p. 156.

Declarația Universală a Drepturilor Omului a fost adoptată de Adunarea Generală a O.N.U. în 1948 și conține un preambul și 30 de articole circumscrise în două categorii de drepturi: drepturi civile și politice (dreptul la viață, libertatea și siguranța persoanei, interdicția sclaviei, torturii și a tratamentelor crude și inumane, dreptul de a nu fi supus în mod arbitrar arestării, reținerii sau exilului, dreptul la un proces echitabil, dreptul la viață privată, dreptul la proprietate, etc.) și drepturi economice, sociale și culturale (dreptul la asigurări sociale, dreptul la muncă și protecție împotriva șomajului, plată egală pentru muncă egală, etc.). Declarația nu este un tratat și nu are forță obligatorie, fiind adoptată în cadrul Adunării Generale ca rezoluție²⁴⁸. Nu se regăsesc prevederi privind protecția drepturilor minorităților naționale în acest document. S-au făcut propuneri, dar acestea au fost respinse, așa cum reiese din Rezoluția 271, partea a III-a, adoptată de Adunarea Generală la 10 decembrie 1948²⁴⁹. Conform acestei Rezoluții, „considerând că Organizația Națiunilor Unite nu poate rămâne indiferentă la soarta minorităților, considerând că este dificil să se adopte o soluție uniformă în această problemă complexă și delicată, care are aspecte distincte în fiecare stat în care există minorități și având în vedere caracterul universal al Declarației Drepturilor Omului, [Adunarea Generală] decide să nu includă prevederi referitoare la chestiunea minorităților în textul Declarației”.

Convenția pentru prevenirea și reprimarea crimei de genocid (1948)²⁵⁰ a apărut ca o reacție necesară, având în vedere atrocitățile comise în timpul celui de-al doilea război mondial. Termenul de genocid provine din grecescul „genos” (rasă, trib) și latinescul „cide” (a ucide). În conformitate cu articolul II, „genocidul se referă la oricare dintre actele de mai jos, comise cu intenția de a distruge, în totalitate sau numai în parte, un grup național, etnic, rasial sau religios, cum ar fi:

- a) omorârea membrilor unui grup;
- b) atingerea gravă a integrității fizice sau mentale a membrilor unui grup;

c) supunerea intenționată a grupului la condiții de existență care antrenează distrugerea fizică totală sau parțială;

d) măsuri care vizează scăderea natalității în sensul grupului;

e) transferarea forțată a copiilor dintr-un grup într-altul.”²⁵¹

Este de menționat că prevederile acestei Convenții au fost reluate în Statutul Tribunalului Internațional creat pentru judecarea persoanelor presupuse a fi responsabile pentru cazurile de încălcare gravă a dreptului internațional comunitar, comise pe teritoriul fostei Iugoslavii începând cu 1991²⁵².

Convenția U.N.E.S.C.O. privind lupta împotriva discriminării în domeniul învățământului²⁵³ prezintă importanță în analiza sistemului O.N.U. de protecție a drepturilor minorităților naționale. Primul articol conține o definiție a discriminării care va fi reluată și în alte acte internaționale. Pe lângă stabilirea situațiilor care pot și considerate discriminatorii și a obligațiilor statelor în prevenirea și împiedicarea discriminării, Convenția recunoaște membrilor minorităților naționale dreptul de a exercita activități educative proprii²⁵⁴, inclusiv de a deschide școli și, conform cu politica fiecărui stat în materie de educație, de a utiliza sau a preda în propria lor limbă, cu următoarele condiții: acest drept să nu fie exercitat într-un mod care să-i împiedice pe membrii minorităților de a înțelege limba și cultura întregii colectivități și de a lua parte la activitățile ei, sau care ar compromite suveranitatea națională; nivelul învățurii predate în aceste școli să nu fie la un nivel inferior nivelului general prescris sau aprobat de autoritățile competente; frecventarea acestor școli să fie facultativă.

Convenția asupra eliminării tuturor formelor de discriminare rasială²⁵⁵ a fost adoptată de Adunarea Generală a Națiunilor Unite la 21 decembrie 1965. Articolul 1 definește expresia „discriminare rasială” ca referindu-se la orice deosebire, excludere, restricție sau preferință întemeiată pe rasă, culoare, ascendență sau origine națională sau etnică, care are ca scop sau efect de a

²⁴⁸ Selejan-Guțan Bianca, Protecția europeană a drepturilor omului. Ediția 4. București: Editura CH Beck, 2011, p. 8.

²⁴⁹ [on-line]: <http://www.un-documents.net/a3r217c.htm>. (consultat la: 2.10.2011).

²⁵⁰ Adoptată și deschisă spre semnare de Adunarea generală a Națiunilor Unite prin Rezoluția 260A (III) din 9 decembrie 1948. Intrată în vigoare la 12 ianuarie 1951, conform dispozițiilor art. XIII.

²⁵¹

[on-line]: http://www.irdo.ro/file.php?fisiere_id=89&inline. (consultat la: 2.10. 2011).

²⁵² Diaconu Ion, op.cit., p. 34.

²⁵³ Năstase Adrian, op.cit., p. 139 - 143.

²⁵⁴ Articolul 5.

²⁵⁵ Năstase Adrian, op.cit., p. 100 - 106.

distruge sau compromite recunoașterea, folosința sau exercitarea, în condiții de egalitate, a drepturilor omului și a libertăților fundamentale în domeniile politic, economic, social și cultural sau în oricare alt domeniu al vieții publice.

Statele părți la această Convenție condamna discriminarea rasială și se angajează să urmeze, prin toate mijloacele potrivite și fără întârziere, o politică menită să elimine orice formă de discriminare rasială și să favorizeze înțelegerea între toate rasele. Pentru îndeplinirea acestor deziderate, fiecare stat parte se angajează să nu recurgă la acte sau practici de discriminare rasială împotriva unor persoane, grupuri de persoane sau instituții și să facă în așa fel încât toate autoritățile publice și instituțiile publice, naționale și locale să se conformeze acestei obligații. Conform articolului 2, fiecare stat parte se angajează să nu încurajeze, să nu apere și să nu sprijine discriminarea rasială practică de vreo persoană sau organizație, oricare ar fi ea. Pentru a lupta împotriva discriminării, fiecare stat parte trebuie să ia măsuri eficiente pentru a reexamina politica guvernamentală națională și locală și pentru a modifica, abroga sau anula orice lege și orice reglementare având drept efect crearea discriminării rasiale sau perpetuarea ei, acolo unde aceasta există. De asemenea, fiecare stat parte trebuie, prin toate mijloacele corespunzătoare, inclusiv, dacă împrejurările o cer, prin măsuri legislative, să interzică discriminarea rasială practică de persoane, de grupuri sau de organizații și să-i pună capăt. Prin semnarea Convenției, fiecare stat parte se angajează să favorizeze, dacă va fi cazul, organizațiile și mișcările integraționiste multirasiale și alte mijloace de natură a elimina barierele între rase.

Statele părți condamna segregarea rasială, apartheidul, orice propagandă și orice organizații care se inspiră din idei sau teorii bazate pe superioritatea unei rase sau a unui grup de persoane de o anumită culoare sau de o anumită origine etnică și se angajează să prevină, să interzică și să elimine pe teritoriile ținând de jurisdicția lor toate practicile de această natură.

Conform articolului 4, statele părți se angajează îndeosebi: să declare delict pedepsit prin lege orice difuzare de idei bazate pe superioritate sau ură rasială, orice incitare la discriminare rasială ca și orice acte de violență sau provocare la astfel de acte, îndreptate împotriva oricărei rase sau oricărui grup de persoane de o altă

culoare sau de o altă origine etnică, precum și orice sprijin acordat unor activități rasiste, inclusiv finanțarea lor; să declare ilegale și să interzică organizațiile, precum și activitățile de propagandă organizată și orice alt fel de activitate de propagandă care incită la discriminare rasială și care o încurajează și să declare delict pedepsit prin lege participarea la aceste organizații sau la aceste activități; să nu permită autorităților publice sau instituțiilor publice, naționale sau locale, să incite la discriminare rasială sau s-o încurajeze.

Semnatarea Convenției se obligă să garanteze dreptul fiecăruia la egalitate în fața legii fără deosebire de rasă, culoare, origine națională sau etnică, în folosința dreptului la un tratament egal în fața tribunalelor și a oricărui alt organ de administrare a justiției, dreptului la securitatea persoanei și la protecția acordată de stat împotriva violențelor fie din partea funcționarilor guvernului, fie a oricărui individ, grup sau instituție, drepturile politice și drepturile civile. Erau prevăzute și măsuri imediate și eficiente în domeniile învățământului, educației, culturii și informației, pentru a lupta împotriva prejudecăților ce duc la discriminare rasială și pentru a favoriza înțelegerea, toleranța și prietenia între națiuni și grupuri rasiale sau etnice.

Pentru prima oară sub auspiciile Națiunilor Unite este prevăzut un organ de supraveghere care să monitorizeze acțiunile statelor părți. Este vorba despre Comitetul pentru eliminarea discriminării rasiale, compus din optsprezece experți cunoscuți pentru moralitate și imparțialitate, aleși prin vot secret de pe o listă de candidați desemnați de statele părți. Aria de competență a Comitetului se circumscrie procedurilor de raportare și de examinare a plângerilor interstatale și individuale.

În ceea ce privește aspectele de procedură, Convenția stabilea clar regulile. Astfel, dacă un stat parte consideră că un alt stat, de asemenea parte, nu aplică dispozițiile Convenției, el poate să atragă atenția Comitetului asupra problemei. Comitetul transmite comunicarea statului parte interesat. În termen de trei luni, statul parte destinat prezintă Comitetului explicații sau declarații scrise clarificând problema și indicând, dacă este cazul, măsurile care eventual au putut fi luate de acest stat pentru remedierea situației. Dacă, în termen de șase luni de la data primirii comunicării originale de către statul destinat problema nu a fost reglementată spre satisfacția celor două state, atât unul, cât și celalalt vor avea dreptul să o supună din

nou Comitetului, adresând o notificare Comitetului și celuilalt stat interesat. Comitetul nu poate să se sesizeze cu o problemă decât după ce s-a asigurat că toate căile interne disponibile au fost folosite sau epuizate în conformitate cu principiile de drept internațional general recunoscute. Aceasta regulă nu se aplică dacă procedurile de recurs depășesc termene rezonabile. În orice problemă care îi este supusă, Comitetul poate cere statelor părți în cauză să-i furnizeze orice informații suplimentare pertinente. Atunci când Comitetul examinează o problemă în aplicarea prevederilor Convenției, statele părți interesate au dreptul să desemneze un reprezentant care va participa fără drept de vot la lucrările Comitetului, pe toată durata dezbaterilor. După ce Comitetul a obținut și cercetat toate informațiile, președintele desemnează o comisie de conciliere ad-hoc compusă din cinci persoane care pot sau nu să fie membri ai Comitetului. Membrii Comisiei își exercită funcțiile cu titlu individual.

După ce a studiat problema sub toate aspectele sale, Comisia pregătește și supune președintelui Comitetului un raport conținând concluziile sale asupra tuturor chestiunilor de fapt, privind litigiul dintre părți și recomandările pe care le considera oportune spre a se ajunge la o soluționare amiabilă a diferendului. În continuare, președintele Comitetului transmite raportul Comisiei fiecăruia dintre statele părți în diferend. Aceste state fac cunoscut președintelui Comitetului în termen de trei luni dacă acceptă sau nu recomandările cuprinse în raportul Comisiei. După expirarea acestui termen, președintele Comitetului comunică raportul Comisiei și declarațiile statelor părți interesate celorlalte state părți la Convenție.

Pactul internațional privind drepturile civile și politice și Pactul internațional privind drepturile economice și sociale²⁵⁶ au fost adoptate de Adunarea Generală a O.N.U. și deschise spre semnare în decembrie 1966. Cele două pacte cuprind o primă parte comună, compusă dintr-un singur articol care afirmă principiul autodeterminării popoarelor: „Toate popoarele au dreptul de a dispune de ele însele. În virtutea acestui drept, ele își determină liber statutul politic și își asigură liber dezvoltarea economică, socială și culturală.”

Pactul internațional privind drepturile civile și politice proclamă mai multe drepturi din această categorie decât Declarația Universală a Drepturilor Omului, dar unele drepturi care sunt în Declarație

nu se regăsesc în Pact (dreptul de proprietate, dreptul de a solicita și de a primi azil și dreptul la cetățenie)

Printre drepturile incluse în Pact, dar neincluse în Declarație: libertatea de a nu fi închis pentru datorii, dreptul copilului de a dobândi o cetățenie și de a i se oferi acele măsuri de protecție decurgând din statutul său de minor.

Una din cele mai importante completări, relevantă pentru domeniul protecției drepturilor minorităților naționale, este cea cuprinsă în articolul 27: „În statele în care există minorități etnice, religioase sau lingvistice, persoanele aparținând acestor minorități nu pot fi lipsite de dreptul de a avea, în comun cu ceilalți membri ai grupului lor, propria lor viață culturală, de a profesa și practica propria lor religie sau de a folosi propria lor limbă.”

În Comentariul General 23, Comitetul Drepturilor Omului a explicat felul în care înțelege acești termeni, mai întâi în paragraful 5.1., apoi în paragraful 5.2. Astfel, potrivit paragrafului 5.1. „termenii folosiți de art. 27 indică faptul că persoanele care fac obiectul protecției sunt acelea ce aparțin unui grup și care împărtășesc o cultură, religie și/sau limbă. Acești termeni indică, de asemenea, faptul că aceștia nu trebuie să fie cetățeni ai statului parte. În această privință, obligațiile decurgând din art. 2(1) sunt, de asemenea, relevante prin aceea că statele părți trebuie să asigure ca drepturile recunoscute prin Pact să fie accesibile tuturor persoanelor aflate pe teritoriul său și aflate sub jurisdicția sa, excepție făcând drepturile care sunt recunoscute, în mod expres, cetățenilor, de pildă, drepturile politice prevăzute de art. 25. Prin urmare, un stat parte nu poate restrânge doar la proprii cetățeni drepturile prevăzute în art. 27.” Paragraful 5.2. subliniază faptul că „art. 27 conferă drepturi persoanelor aparținând minorităților care „există” într-un stat parte. Având în vedere natura și domeniul de aplicare a drepturilor vizate în articolul respectiv, nu prezintă relevanță determinarea gradului de permanență pe care îl implică termenul „există”.”

Aceste drepturi implică pur și simplu faptul că persoanelor aparținând minorităților respective nu le poate fi refuzat dreptul, în comun cu ceilalți membri ai grupului, să se bucure de propria lor cultură, să practice propria religie și să vorbească limba proprie; tot așa cum nu este necesar ca aceste persoane să fie cetățeni, nu se cere ca acestea să fie rezidenți permanenți. Astfel, muncitorilor migranți sau chiar vizitatorilor aflați într-un stat parte

²⁵⁶ Năstase Adrian, op.cit., p. 106 - 116.

constituind asemenea minorității nu le poate fi refuzat exercițiul acestui drept. La fel, ca orice alt individ aflat pe teritoriul unui stat parte, aceștia ar beneficia, în același scop, de drepturile generale ca, de exemplu, de libertatea de asociere, de libertatea întrunirii și de expresie. Existența unei minorități etnice, religioase sau lingvistice într-un stat parte nu depinde de decizia acelui stat, ci trebuie stabilită pe baza unor criterii obiective²⁵⁷.

„Cu toate că art. 27 este formulat în termeni negativi, respectivul articol recunoaște, totuși, existența unui „drept” și impune respectarea sa. În consecință, statele părți sunt obligate să asigure că existența acestui drept este recunoscută, iar exercitarea sa protejată împotriva oricărei încălcări. Adoptarea unor măsuri pozitive de protecție este, prin urmare, necesară nu numai împotriva actelor statului parte comise prin intermediul autorităților sale legislative, judiciare ori administrative, dar și împotriva actelor altor persoane aflate pe teritoriul său.”²⁵⁸

„Cu toate că drepturile protejate în baza art. 27 sunt drepturi individuale, ele depind, la rândul lor, de capacitatea grupului minoritar de a-și păstra cultura, limba sau religia. Prin urmare, pot fi necesare, de asemenea, măsuri pozitive pentru protejarea identității minorității și a drepturilor membrilor acestui grup de a se bucura și de a-și dezvolta propria cultură și limbă și de a practica propria religie, în comun cu ceilalți membri ai grupului.”²⁵⁹

În legătură cu acest aspect, trebuie observat că asemenea măsuri pozitive trebuie să fie în concordanță cu art. 2(1) și 26 din Pact, atât în ceea ce privește tratamentul acordat diferitelor minorități, cât și cu restul populației. Oricum, atâta timp cât aceste măsuri împiedică exercitarea drepturilor garantate prin art. 27, ele pot constitui baza unor diferențieri legitime întemeiate pe prevederile Pactului, cu condiția să fie fundamentate pe criterii obiective și rezonabile²⁶⁰.

Trebuie subliniat faptul că înțelegerea noțiunii de minoritate în concepția Pactului nu înseamnă neapărat faptul că orice grup relevant trebuie neapărat să primească exact același nivel de protecție, incluzând obligațiile pozitive ale statului. Scopul obligațiilor pozitive poate depinde de probleme cum ar fi gradul de permanență a unui grup într-o țară particulară, mărimea grupului sau concentrarea ori densitatea teritorială. Atâta vreme cât grupurilor nu le sunt interzise asemenea măsuri de protecție într-o manieră discriminatorie, statele pot, în mod legitim, să acorde suportul lor pozitiv minorităților.

Pactul conține o clauză de derogare prevăzută de articolul 4: „în cazul în care un pericol public excepțional amenință existența națiunii și este proclamat printr-un act oficial, statele părți la prezentul Pact pot ca, în limita strictă a cerințelor situației, să ia măsuri derogatorii de la obligațiile prevăzute în prezentul Pact, cu condiția ca aceste măsuri să nu fie incompatibile cu celelalte obligații pe care le au potrivit dreptului internațional și ca din ele să nu rezulte o discriminare întemeiată numai pe rasă, culoare, sex, limbă, religie, sau origine socială.” Această dispoziție nu se referă la dreptul la viață, dreptul de a nu fi supus torturii sau altor pedepse sau tratamente crude, inumane sau degradante, dreptul de a nu fi ținut în sclavie sau servitute, dreptul de a nu fi închis pentru neexecutarea unor obligații contractuale, principiul neretroactivității incriminării, dreptul fiecărui om la recunoașterea personalității sale juridice, libertatea gândirii, conștiinței și religiei.

Statele părți ale Pactului internațional privind drepturile civile și politice se angajează să respecte și să garanteze tuturor indivizilor care se găsesc pe teritoriul lor și țin de competența lor drepturile recunoscute în document, fără nicio deosebire, în special de rasă, culoare, sex, limbă, religie, opinie politică sau orice altă opinie, origine națională sau socială, avere, naștere sau întemeiată pe orice altă împrejurare. Orice persoană ale cărei drepturi sau libertăți au fost violate va dispune de o cale de recurs efectivă, chiar atunci când încălcarea a fost comisă de persoane acționând în exercițiul funcțiilor lor oficiale, iar autoritatea competentă, judiciară, administrativă ori legislativă sau orice altă autoritate competentă potrivit legislației statului, va hotărî asupra drepturilor persoanei care folosește calea de recurs și să dezvolte posibilitățile de recurs jurisdicțional. De asemenea, statele erau obligate să garanteze că autoritățile competente vor

²⁵⁷ Scheinin Martin. The United Nations International Covenant on Civil and Political Rights: Article 27 and other provisions. In: Henrard Kristin, Dunbar, Robert. Sinergies in Minority Protection. Cambridge: Cambridge University Press, 2008, p. 27 – 46.

²⁵⁸ Comentariul General numărul 23, asupra articolului 27, paragraful 6.1.

²⁵⁹ Idem, paragraful 6.2.

²⁶⁰ Barth William Kurt. On cultural rights: the equality of nations and the minority legal tradition. Boston: Martinus Nijhoff Publishers, 2008, p. 89 – 98.

da urmare oricărui recurs care a fost recunoscut ca justificat.

În ceea ce privește procedura de raportare, conform articolului 40, statele vor înainta Comitetului Drepturilor Omului rapoarte privind situația concretă, la fiecare 5 ani

Pactul are două Protocoale facultative. Primul este Protocolul facultativ referitor la Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice și a fost adoptat simultan cu cele două pacte, dar separat de acestea. Acest tratat adoptat de Adunarea Generală a O.N.U. ca document separat, a fost elaborat pentru a suplimenta măsurile de realizare a scopurilor Pactului. Al doilea se referă la abolirea pedepsei cu moartea.

Convenția asupra eliminării și reprimării crimei de apartheid (1973) arată faptul că expresia „crimă de apartheid” care înglobează politicile și practicile asemănătoare de segregare și discriminare rasială, așa cum sunt ele practicate în Africa australă, desemnează actele inumane indicate în text, comise în scopul instituirii sau menținerii dominației unui grup rasial de ființe umane asupra oricărui alt grup rasial de ființe umane și de a-l asupri sistematic pe acesta. Actele inumane menționate se referă la a refuza unui membru sau unor membri ai unui grup rasial sau ai mai multor grupuri rasiale dreptul la viață și la libertatea persoanei: luând viața unor membri ai unui grup rasial sau a mai multor grupuri rasiale, aducând gravă atingere integrității fizice sau psihice, libertății sau demnității membrilor unui grup rasial sau ai mai multor grupuri rasiale sau supunându-i torturii sau unor tratamente crude, inumane sau degradante, arestând arbitrar și deținând ilegal membrii unui grup rasial sau ai mai multor grupuri rasiale.

Acte inumane sunt considerate și a impune deliberat unui grup rasial sau mai multor grupuri rasiale condiții de viață menite să ducă la distrugerea fizică totală sau parțială, a lua măsuri legislative sau de altă natură menite să împiedice un grup rasial sau mai multe grupuri rasiale de a participa la viața politică, socială, economică și culturală a țării și să creeze deliberat condiții care împiedică deplina dezvoltare a grupului sau a grupurilor respective, privarea membrilor unui grup rasial sau ai mai multor grupuri rasiale de libertățile și drepturile fundamentale ale omului, în special dreptul la muncă, dreptul de a forma sindicate recunoscute, dreptul la educație, dreptul de a-și părăsi țara și de a reveni, dreptul la o naționalitate,

dreptul de a circula liber și de a-și alege reședința, dreptul de libertate de opinie și de exprimare și dreptul la libertatea de întrunire și asociere pașnică, a lua măsuri, inclusiv măsuri legislative, vizând divizarea populației după criterii rasiale, creând rezervații și ghetouri pentru membrii unui grup rasial sau ai mai multor grupuri rasiale, interzicând căsătoria între persoane aparținând unor grupuri rasiale și expropriind terenurile aparținând unui grup rasial sau mai multor grupuri rasiale sau unor membri ai acestor grupuri, a exploata munca membrilor unui grup rasial sau a mai multor grupuri rasiale, în special supunându-i muncii forțate, a persecuta organizații sau persoane privându-le de libertățile și drepturile fundamentale, pentru că se opun apartheidului.

Adoptarea Declarației asupra drepturilor persoanelor care fac parte din minorități naționale sau etnice, religioase și lingvistice²⁶¹ (1992) a însemnat încununarea tuturor eforturilor Organizației Națiunilor Unite în afirmarea scopului primordial, de ocrotire a drepturilor omului în general și a drepturilor minorităților naționale în mod special.

Prin Declarația asupra drepturilor persoanelor care fac parte din minorități naționale sau etnice, religioase și lingvistice, Organizația Națiunilor Unite își reafirmă unul din obiectele principale ale organizației - promovarea și încurajarea respectului pentru drepturile și libertățile fundamentale ale tuturor oamenilor, fără deosebire de rasă, sex, limbă sau religie. Prin acest document se promovează, de fapt, realizarea principiilor cuprinse în Cartă, Declarația universală a drepturilor omului, Convenția internațională pentru eliminarea tuturor formelor de discriminare rasială, Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice, Pactul internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale, Declarația pentru eliminarea tuturor formelor de intoleranță și de discriminare bazate pe religie sau convingeri, Convenția privind drepturile copilului, ca și alte instrumente internaționale cu relevanță în materie, care au fost adoptate la nivel regional sau universal.

Încă din textul preambulului, O.N.U. își exprimă convingerea că promovarea și protejarea drepturilor persoanelor aparținând minorităților naționale sau etnice, religioase și lingvistice contribuie la stabilitatea politică și socială a statelor în care acestea trăiesc, iar promovarea și realizarea constantă a drepturilor persoanelor aparținând

²⁶¹ Năstase Adrian, op.cit., p. 191 – 200.

minorităților naționale sau etnice, religioase și lingvistice, ca parte integrantă a dezvoltării societății în ansamblul său și înăuntrul cadrului democratic bazat pe supremația dreptului contribuie la consolidarea prieteniei și cooperării între popoare și state.

În conformitate cu articolul 1, statele își afirmă dorința de a proteja existența și identitatea națională sau etnică, culturală, religioasă sau lingvistică a minorităților și de a încuraja crearea de condiții pentru promovarea acestei identități, prin măsuri legislative corespunzătoare și orice alte măsuri necesare.

Textul Declarației enumeră, în continuare, drepturile minorităților naționale aflate sub protecția O.N.U.. Este vorba despre dreptul persoanelor aparținând minorităților naționale sau etnice, religioase și lingvistice de a se bucura de propria cultură, de a profesa și practica propria lor religie, de a utiliza limba proprie, în particular sau în public, în mod liber și fără obstacole sau orice formă de discriminare, dreptul de a participa efectiv la viața culturală, religioasă, socială, economică și publică, la luarea deciziilor, la nivel național și, acolo unde este cazul, la nivel regional, în probleme cu relevanță pentru minoritatea căreia îi aparțin sau pentru regiunile în care trăiesc, într-o manieră care să nu fie incompatibilă cu legislația națională, dreptul de a înființa și menține asociații proprii, de a stabili și a menține, fără nicio discriminare contacte libere și pașnice cu alți membri ai grupului lor, cu persoane aparținând altor minorități, ca și contacte cu cetățeni ai altor state de care sunt legați prin apartenența națională sau etnică, religioasă sau lingvistică. Declarația menționează că toate aceste drepturi pot fi exercitate de persoanele aparținând minorităților naționale individual dar și în comun cu alți membri ai grupului lor, fără nicio discriminare.

Textul Declarației consacră și obligațiile pozitive ale statelor care constau în măsuri menite a asigura minorităților naționale exercițiul drepturilor lor.

În concluzie, în cadrul Organizației Națiunilor Unite se pot distinge două mari categorii de mecanisme internaționale de protecție a drepturilor omului. Pe de o parte este vorba despre mecanismul general, realizat de Comisia Drepturilor Omului și de Subcomisia de luptă împotriva măsurilor discriminatorii și de protecție a minorităților. În al doilea rând este vorba despre

convenționale, care acționează numai la nivelul statelor care au semnat pactele și convențiile respective.

Ansamblul de documente elaborat sub egida O.N.U. pe care l-am evidențiat anterior reprezintă o contribuție importantă în domeniul protecției drepturilor minorităților naționale, sistemul prezentat fiind în vigoare și astăzi.

Concluzii

Analiza principalelor sisteme de protecție a drepturilor minorităților naționale oferă o privire complexă asupra cadrului legislativ și instituțional ale acestui domeniu aflat într-o continuă evoluție. Din analiza principalelor reglementări internaționale, se observă că primele forme de protecție au fost acordate unor grupuri minoritare, în timp ce drepturile omului au fost teoretizate și protejate mult mai târziu²⁶². Dacă înainte de primul război mondial problema protecției acestor grupuri apare doar în câteva tratate, începând cu perioada Societății Națiunilor putem vorbi de un prim sistem de protecție a drepturilor minorităților naționale. După cel de-al doilea război mondial, sistemele de protecție a drepturilor minorităților naționale pot fi caracterizate prin desprinderea acestora din protecția drepturilor omului, relativizarea rolului statului, controversesele cu privire la natura colectivă sau individuală a drepturilor minorităților naționale sau apariția unor fenomene noi cum ar fi federalismul, federalizarea sau cooperarea transfrontalieră.

Bibliografie:

1. Andreescu Gabriel. Națiuni și minorități. Iași: Editura Polirom, 2004. 271 p.
2. Beșteliu-Miga Raluca. Organizații internaționale interguvernamentale. București: Editura All Beck, 2000. 312 p.
3. Burian Alexandru (coord.). Drept internațional public. Chișinău: Tipografia „Elena –V.I.” SRL, 2009. 649 p.
4. Diaconu Ion. Minoritățile în dreptul internațional contemporan. București: Editura CH Beck, 2009. 461 p.
5. Diaconu Ion. Drepturile omului în dreptul internațional contemporan. Teorie și practică, ediția a II-a. București: Lumina Lex, 2010. 397 p.
6. Duculescu Victor. Protecția juridică a drepturilor omului. București: Editura Lumina Lex, 2008. 478 p.

²⁶² Jura Cristian, op.cit., p. 2.

7. Iancu Gheorge. Problema minorităților etnice din România în documente ale Societății Națiunilor (1923-1932). Cluj-Napoca: Editura Argonaut, 2002. 200 p.

8. Ignățoiu-Sora Emanuela. Egalitate și nondiscriminare în jurisprudența Curții Europene de Justiție. București: Editura C.H. Beck, 2008. 133 p.

9. Jura Cristian. Drepturile minorităților naționale. București: Editura CH Beck, 2006. 305 p.

10. Micu Doina. Garantarea drepturilor omului. București: Editura All Beck, 1998. 280 p.

11. Năstase Adrian. Drepturile persoanelor aparținând minorităților naționale. Reglementări în dreptul românesc. București: Regia Autonomă Monitorul Oficial, 1998, 4 volume.

12. Popescu Andrei, Jinga, Ion. Organizații europene și euroatlantice. București: Editura Lumina Lex, 2000. 195 p.

13. Prisecariu Roxana. Statutul juridic al minorităților naționale. București: Editura CH Beck, 2010. 201 p.

14. Selejan-Guțan Bianca. Protecția europeană a drepturilor omului. Ediția 4. București: Editura CH Beck, 2011. 312 p.

15. Sudre Frederic. Drept european și internațional al drepturilor omului. Iași: Polirom, 2006. 568 p.

16. Alcock Antony. A History of the Protection of Regional Cultural Minorities in Europe. From the Edict of Nantes to the Present Day. Palgrave: Macmillan Press Ltd., 2000. 293 p.

17. Barth William Kurt. On cultural rights: the equality of nations and the minority legal tradition. Boston: Martinus Nijhoff Publishers, 2008. 237 p.

18. Raitz von Frenzt Christian. A lesson forgotten: minority protection under the League of Nations: the case of the German minority in Poland, 1920-1934, Muenster: Lit Verlag, 1999. 290 p.

19. Spiliopoulou Åkermark Athanasia. Justifications of minority protection in international law. Boston: Kluwer Law International, 1997. 331 p.

20. Wiktor Christian. Multilateral Treaty Calendar. 1648-1995. Boston: Kluwer Law International, 1998. 1676 p.

Studii în volume colective:

21. Bălan Marius. Societatea Națiunilor între utopie și realpolitik. Protecția minorităților în perioada interbelică, în Confluente identitare și realități demografice la est de Carpați în secolele XIX-XX, volum coordonat de Cătălin Turluc și Dumitru Ivănescu. Iași: Editura Junimea, 2010. 440 p., p. 7-39.

22. Hofmann Rainer. The Framework Convention for the Protection of National Minorities: An Introduction. In: Oxford Commentaries on International Law: The Rights of Minorities in Europe. Oxford University Press, 2005. 73 p., p. 15-19.

23. Pentassuglia Gaetano. State Sovereignty, Minorities and Self-Determination: A Comprehensive Legal View. In: International Journal of Minority and Group Rights 9/2002, Kluwer Law International, 175 p., p. 300-306.

24. Scheinin Martin. The United Nations International Convention on Civil and Political Rights: Article 27 and other provisions. In: Henrard, Kristin, Dunbar, Robert, Sinergies in Minority Protection. Cambridge: Cambridge University Press, 2008, 474 p., p. 27-46.

Referințe web:

25. [on-line]: <http://www.un-documents.net/a3r217c.htm>
http://www.irdo.ro/file.php?fisiere_id=89&inline.
(vizitat la: 13.11.2011).

26. [on-line]: http://fra.europa.eu/fraWebsite/attachments/reg_168-2007_en.pdf. (vizitat la: 13.11.2011).

**Copyright©Roxana Alina PETRARU,
2011.**

CONȚINUTUL LIBERTĂȚII DE EXPRIMARE PROTEJATE DE CONVENȚIA EUROPEANĂ A DREPTURILOR OMULUI

PÎRLOG Vitalie *

THE CONTENT OF FREEDOM OF EXPRESSION PROTECTED BY THE EUROPEAN CONVENTION ON HUMAN RIGHTS

The freedom of expression, in particularly through the mass-media, is a powerful instrument that carries specific obligations and responsibilities. If it is vital to protect the right for freedom of expression because of its power to promote democracy, to discover abuses and to help the political, artistic, scientific and commercial progress, it is also important to recognize that the free expression can be used equally to cause violence, spread hatred, and to violate the individual's private space and safety.

The interpretation of substantial number of articles of the Convention and the description of the protected rights often involves an exercise of balance between the applicant's interests and those of other individuals or the public as a whole. This is particularly correct for the freedom of speech, taking in consideration the power of media in modern society. It is possible to argue, in connection with several judgments and decisions that the Commission and Court did not assessed the balance correctly. Some commentators would consider that the judicial precedent of the Convention allows the state too broad the discretion to place limits on freedom of expression, while others will criticize some decisions as being too friendly with the media at the expense of individual rights to private space and freedom to make statements of racist hate. However, it remains clear that the consecration of freedom of expression in the text of the European Convention on Human Rights is an asset for democracy and promoting of human values. The existence of a large number of cases in the Court confirms the actuality of the human right and a permanent fight for its consecration, promotion and protection.

Another example of democracy is evidenced by the fact that expression is allowed in various forms, whether political, artistic or commercial, so a very large circle of people can choose the way how to exteriorize the transmitted message.

Because the Convention provides protection of this right for each person in the Court, as a plaintiffs appear different groups of people, the fact that permitted during the time the formation of a judicial precedent characteristic of each category and separate attitudes from the Court referred to each category.

As we analyzed, journalists are given the highest degree of protection, while politicians lowest degree of protection. Journalists receive this protection because their role in a society is to represent the public interest and public opinion, of those who are affected by the government's decisions. There are no specific provisions for the protection of media in accordance with the Convention; the press regime enjoys general protection provided by Article 10. Once a journalist will offer supporting evidence that has acted in good faith in the public interest, even if presented information that offend or shock, it will be protected by the Convention.

Obviously, freedom of expression is a right that is interconnected with other rights, and expands its scope till the sphere of other legal action. For example, it requires special attention when freedom of expression comes to limit privacy. In this context, it should be analyzed each situation and outlined the circumstances of each case. Once enshrined in the Convention, this right offered to the individuals from the Member States of the Council of Europe, a real opportunity to defend themselves against state actions. Once enshrined in the Convention, the Convention itself as a regional instrument comes to meet the needs of those to whom it is addressed, and comes to establish a leading example for other regions, which subsequently adopted the human rights protection documents.

Given the generality of Article 10 and the different interpretations given by the judges of the Court in various cases, it may require some amendment of Article 10 and a concretization of its provisions.

* *PÎRLOG Vitalie* - Doctorand, Institutul de Istorie, Stat și Drept, Academia de Științe a Moldovei, Președintele Alianței pentru Justiție și Drepturile Omului. *PIRLOG Vitalie* - PhD student, Institute of History, State and Law, Academy of Sciences of Moldova, President of The Moldavian Association of Justice and Human Rights (Kishinev, the Republic of Moldova); *ПЫРЛОГ Вумалие* - Аспирант, Институт истории, государства и права Академии наук Молдовы, президент Молдавской Ассоциации Юстиции и Прав Человека (Кишинев, Республика Молдова).

СОДЕРЖАНИЕ СВОБОДЫ СЛОВА ЗАЩИЩАЕМОЙ ЕВРОПЕЙСКОЙ КОНВЕНЦИЕЙ ПО ПРАВАМ ЧЕЛОВЕКА

Свобода выражения мнений, в частности посредством средств массовой информации, представляет собой мощный инструмент, несущий конкретные обязательства и обязанности. Если это имеет жизненно важное значение для защиты свободы слова благодаря своей власти, при содействии демократии, для обнаружения нарушений, помощи в политическом, художественном, научном и коммерческом прогрессе, также важно признать, что свобода выражения может быть использована в равной степени и для провокации насилия, распространения ненависти, а также нарушения личного пространства человека и его безопасности.

Интерпретация ряда значительных статей Конвенции и описание защищенных прав зачастую включают проведение упражнений для создания баланса между интересами заявителя и других лиц или общества в целом. Это, в частности, верно, относится к свободе слова, учитывая власть средств массовой информации в современном обществе. Подобное можно аргументировать тем, что в связи с рядом постановлений и решений, Комиссия и Суд не смогли выбрать правильный баланс. Некоторые комментаторы считают, что судебный прецедент Конвенции предоставляет государству большие полномочия по вопросу наложения ограничений над свободой выражения мнения, в то время как другие будут критиковать некоторые решения, как дружелюбные к средствам массовой информации, не в пользу прав личного пространства и свободы выражения мнения о расистской ненависти.

Тем не менее, является очевидным тот факт, что освящение свободы слова в тексте Европейской конвенции по правам человека является важным инструментом в продвижении демократии и человеческих ценностей. Большое количество дел в Суде подтверждает актуальность данного права и постоянную борьбу в его защиту.

Ещё одним примером продвижения демократии является то, что само выражение слова может проявляться в различных формах, нося при этом политический, художественный или коммерческий характер, так что большой круг людей, имеет возможность выбрать способ для передачи сообщения.

Поскольку Конвенция обеспечивает защиту данного права каждому человеку перед Судом, в роли истцов выступают различные группы людей, факт который со временем привел к образованию судебного прецедента характерного для каждой категории и отдельное отношение со стороны суда относящегося к каждой категории.

Согласно анализу, журналистам предоставляется высокая степень защиты, в то время как политикам низкая степень защиты. Журналисты получают данную защиту, потому что их ролью в обществе, является представление интересов общества и общественного мнения, тех, кто страдают от решений принятых правительством.

Не существует никаких конкретных положений о защите средств массовой информации в соответствии с положениями Конвенции, режим прессы, пользуется привилегией общей защиты, предусмотренной статьей 10.

Как только журналисту будут предоставлены достоверные доказательства, согласно которым он действовал добросовестно в интересах общества, даже если предоставил информацию, которая оскорбляет или шокирует, он будет защищен в соответствии с положениями настоящей Конвенции. Очевидно, что свобода слова является правом, которое взаимосвязано с другими правами, а также охватывает сферы влияния других прав. Например, стоит уделить особое внимание анализу ситуации, при которой право на свободу слова лимитирует право на личную жизнь. В данном контексте, стоит рассмотреть каждую ситуацию в отдельности и выделить обстоятельства каждого дела. Единожды закрепленное в Конвенции, это право предоставило физическим лицам территории государств - членом Совета Европы, реальную возможность защитить себя от действий государства.

Единожды закрепленное в тексте Конвенции, Конвенция в качестве регионального документа, удовлетворяет потребности тех к кому обращается, и становится примером для других регионов мира, которые в прошлом создали документы по защите прав человека.

Учитывая обобщенность 10 статьи и различных толкований, предоставленных судьями суда в различных делах, возможен запрос о требовании внесении поправок в 10 статью и уточнению ее положений.

Convenția Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale (în continuare Convenția)²⁶³ a fost adoptată în baza Declarației Universale a Drepturilor Omului, cu mult timp înainte de adoptarea pactelor internaționale din 1966 din sistemul Națiunilor Unite de protecție a drepturilor omului, ceea ce ne îndreptățește să afirmăm că pionieratul în acest domeniu aparține sistemului european.

Convenția a fost primul instrument al drepturilor omului care a stipulat expres limitări a libertății de exprimare. Libertatea de exprimare constituie unul din fundamentele esențiale ale unei societăți democratice și una din condițiile esențiale pentru progresul ei și pentru realizarea potențialului fiecărui individ. Conținutul articolului 10 este aplicabil nu doar „informației” sau „ideilor” care sunt primite favorabil sau considerate inofensive, sau sunt primite indiferent, dar de asemenea aplicabile celor care offensează, șochează sau tulbură statul sau vreun sector al populației. Acestea sunt cerințele pluralismului, toleranței și orizontului lărgit, valori fără de care nu există o societate democratică.”²⁶⁴

Articolul 10 din Convenție protejează toate formele de exprimare (inclusiv în domeniul artei și științei) și ce e mai interesant, importanța politică a exprimării în contextul său concret nu joacă un anumit rol pentru nivelul oferit de protecție.²⁶⁵ Felul exprimării, necesar în societatea democratică, se pare, primește cea mai mare protecție în legătura cu faptul că el este privit ca piatra de temelie și elementul determinant al democrației: „În sistemul democratic, acțiunile sau greșelile guvernării trebuie să fie obiect al observării minuțioase nu doar din partea organelor de drept sau puterii judiciare, dar și din partea opiniei publice”.²⁶⁶

Primul paragraf al articolului 10 prevede libertatea pozitivă, în timp ce cel de-al doilea stabilește limitele acestei libertăți. Aceasta înseamnă că articolul 10, la fel ca multe alte articole ale Convenției, nu protejează un drept absolut, care să nu poată fi limitat vreodată de către autoritățile publice. Mai degrabă acesta este un „drept calificat”, aspect pe care îl vom dezvolta în continuare. În esență, aceasta înseamnă că autoritățile publice pot interveni în mod justificat în exercitarea acestui drept în anumite circumstanțe.

Curtea a subliniat că atunci când se decide asupra cazurilor privind articolul 10, ea se confruntă nu cu o alegere dintre două principii contradictorii, dar cu un principiu al libertății de exprimare care este supus unui număr de excepții ce trebuie să fie interpretate într-o manieră îngustă.²⁶⁷ Paragraful 2 al articolului 10 precizează expres cazurile în care pot avea loc aceste restricții:

- pentru securitatea națională,
- pentru integritatea teritorială sau siguranța publică,
- apărarea ordinii și prevenirea infracțiunilor,
- pentru protecția sănătății sau a moralei,
- pentru protecția reputației sau a drepturilor altora,
- pentru a împiedica divulgarea de informații confidențiale sau
- pentru a garanta autoritatea și imparțialitatea puterii judecătorești.

Nu este suficient ca ingerința să aparțină categoriei de excepții enumerate în paragraful 2 al articolului 10, care a fost invocată și nici faptul că ingerința a fost impusă pentru că obiectul ei face parte dintr-o anumită categorie sau se conține într-o normă legală formulată în termeni generali sau absoluți: Curtea trebuie să se asigure că ingerința a fost necesară, având în vedere toate faptele și circumstanțele fiecărui caz concret cu care a fost sesizată.

Articolul 10 se poate referi discursurilor comerciale și artistice, precum și celor politice. Exprimarea include cuvinte vorbite și scrise, afișarea sau difuzarea de imagini și demonstrații

²⁶³ Convenția Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale, adoptată la 04/09/1950 la Roma. [on-line]: <http://www.echr.coe.int/ECHR/EN/Header/Basic+Texts/The+Convention+and+additional+protocols/The+European+Convention+on+Human+Rights/>. (vizitat la: 17.02.2011).

²⁶⁴ Speța Handyside contra Regatului Unit, hotărâre din 07 decembrie 1976, paragraph 49. [on-line]: <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=1&portal=hbkm&action=html&highlight=handyside&sessionid=77168311&skin=hudoc-en>. (vizitat la: 10.02.2011).

²⁶⁵ Ibidem.

²⁶⁶ Speța Ceylan contra Turciei, hotărâre din 8 iulie 1999. [on-line]: <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=1&portal=hbkm&action=html&highlight=ceylan&sessionid=77168311&skin=hudoc-en>. (vizitat la: 15.02.2011).

²⁶⁷ Speța Sunday Times contra Regatului Unit, hotărâre din 26 aprilie 1979. [on-line]: <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=3&portal=hbkm&action=html&highlight=sunday%20%20times&sessionid=77168311&skin=hudoc-en>. (vizitat la: 17.02.2011).

destinate să comunice un mesaj politic.²⁶⁸ Protecția articolului 10 se aplică, de asemenea, exprimării indiferent de metoda prin care aceasta este transmisă, fie prin cărți, ziare, reviste, cinema, televiziune, radio sau Internet. Curtea a recunoscut faptul că presa și alte mijloace de comunicare în masă ocupă un loc special într-o societate democratică, în calitate de „furnizor de informații și câine de pază public”. Deci, ele primesc o protecție deosebit de puternică în temeiul articolului 10.

Indiferent de natura exprimărilor apare o întrebare firească - cine beneficiază de acest drept? Prima propoziție a articolului 10 prevede că orice persoană are dreptul la libertatea de exprimare. Prin urmare, cei care sunt capabili să ceară protecție convențională în baza acestui articol, sunt atât persoanele juridice, cum ar fi companiile și asociațiile, cât și persoanele fizice. Când privește persoanele fizice, nu există o tipologie de persoane căreia la prima vedere acest drept care a fost instituit să nu i se aplice. Acest drept este unul universal și prin urmare este aplicabil și străinilor aflați pe teritoriul statelor-membre ale Consiliului Europei, și europenilor nativi în aceeași măsură și cu aceleași restricții.²⁶⁹ Articolul 16 al Convenției, care constituie o restricție materială în exercitarea, printre altele, a dreptului omului prevăzut de articolul 10 și nu este doar o regulă de interpretare, și oricum, permite statelor-membre să aplice restricții speciale activităților politice ale străinilor. Deci, articolul 16²⁷⁰ prevede că „Nimic din prevederile articolelor 10, 11 și 14 nu trebuie perceput ca o restricție asupra înaltelor părți contractante de a impune restricții asupra activităților persoanelor străine”. Libertatea de exprimare conform articolului 10 din Convenție, poate fi restricționată în continuare, în special prin neglijarea cerințelor formale și materiale ale paragrafului 2 al articolului 10 din Convenție la fel ca și interzicerea discriminării în conformitate cu

articolul 14 din Convenție. Conform articolului 16 din Convenție, restricțiile activităților politice nu cer o bază legală.

Primul paragraf al articolului 10 extinde prevederile sale în contextul media nu doar asupra jurnaliștilor, dar de asemenea asupra publiciștilor și editorilor. Membrii forțelor armate, funcționarii publici, judecătorii și avocații beneficiază de protecția articolului 10, chiar dacă statutul lor poate fi probabil relevant la determinarea proporționalității interferenței în exercitarea libertății de exprimare potrivit paragrafului 2 al articolului 10.

Articolul 10 protejează comunicările publice de opinie. Cu toate acestea, el protejează, de asemenea, și dreptul de a păstra sau de a primi informații și idei, precum și de a le comunica. Aceasta înseamnă că cititorii de ziar sau telespectatorii pot revendica acest drept. Drepturile lor de a primi informații și idei trebuie privite în orice caz prin prisma articolului 10 care implică mass-media. Instanțele trebuie să țină cont că, atunci când o persoană este împiedicată în comunicare, drepturile prevăzute în articolul 10 atât ale vorbitorului, cât și ale audienței potențiale sunt constrânse.

Având în vedere că Curtea a dezvoltat o jurisprudență bogată și amplă pe baza articolului 10, diferitele categorii de titulari ai protecției convenționale pot fi grupați în dependență de diverse criterii, în special, în dependență de poziția și rolul lor în societate²⁷¹. Conform acestui criteriu, putem face o distincție între 7 mari categorii de titulari ai protecției convenționale, și anume jurnaliștii și mass-media în ansamblu, politicienii, judecătorii și/sau înalții magistrați ai justiției, funcționarii publici, persoanele de afaceri, salariații și felestinii obișnuiți.

Jurnaliștii formează categoria de persoane care se bucură de cel mai înalt grad de protecție oferit de Convenție, deoarece reprezintă acea categorie care are rolul de a se exprima și a se expune cu referire la evenimentele ce afectează o societate democratică într-un anumit domeniu sau în ansamblu. În cazul *Observer și Guardian contra*

²⁶⁸ Speța Steel și alții contra Regatului Unit, hotărâre din 23 septembrie 1998. [on-line]: <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=1&portal=hbkm&action=html&highlight=steel%20%20others&sessionid=77168311&skin=hudoc-en>. (vizitat la: 17.07.2011).

²⁶⁹ Nicol QC Andrew and others. Media Law & Human Rights. New York: Oxford University Press, 2009, p. 15.

²⁷⁰ Convenția Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale, adoptată la 04/09/1950 la Roma. [on-line]: <http://www.echr.coe.int/ECHR/EN/Header/Basic+Texts/The+Convention+and+additional+protocols/The+European+Convention+on+Human+Rights/>. (vizitat la: 17.02.2011).

²⁷¹ Sârcu D., Nica A. Destinatarii libertății de exprimare potrivit jurisprudenței Curții Europene a Drepturilor Omului. În: Materialele Conferinței științifice cu participare internațională „Creșterea impactului cercetării și dezvoltarea capacității de inovare”, 21-22 septembrie 2011, Științe sociale, Volumul I. Chișinău: CEP USM, 2011, p. 19 - 22.

*Regatului Unit*²⁷², este accentuată menirea presei într-un regim democratic, și anume cea de „câine de pază public”, iar protecția oferită mass-mediei se referă nu doar la chestiuni primite ca favorabile sau inofensive, dar și la cele care ofensează, șochează sau deranjează opinia publică. Anume prin aceasta reiese că Curtea de fapt nu doar încurajează, dar oferă o temelie solidă obligației specifice a mass-mediei de a dezbate deschis diverse chestiuni de interes public. Cu referire la acele surse care sunt utilizate de jurnaliști întru cercetarea și prezentarea ulterioară a informației, a fost dezvoltată o oarecare jurisprudență mai specifică, Curtea fiind cea care a menționat că protecția oferită surselor este una din garanțiile fundamentale ale libertății presei, iar impunerea divulgării acestora nu este compatibilă cu Convenția.²⁷³ Sursele jurnalistice pot fi fie de natura legală sau ilegală, însa lor le este oferită protecția confidențialității, indiferent de natura lor. Totuși există o oarecare delimitare cu referire la sursele presei editate și cele inspirate din Internet, motivând această delimitare prin faptul că absența unei norme legislative, care ar permite de fapt jurnaliștilor să utilizeze informațiile din Internet fără pericolul de a fi sancționați, constituie un obstacol în exercitarea din partea presei a funcției sale esențiale de „câine de pază”.²⁷⁴ Oricum, pentru a institui o oarecare balanță în privința limitelor largi de protecție acordate jurnaliștilor, Curtea aplică principiile activității jurnalistice astfel ca corectitudinea, buna credință și etica profesională, privite cumulativ, la estimarea gradului de protecție acordate jurnaliștilor pentru a-și fundamenta hotărârile luate în anumite spețe concrete.²⁷⁵

²⁷² Speța *Observer și Guardian contra Regatului Unit*, hotărâre din 26 noiembrie 1991. [on-line]: <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=1&portal=hbkm&action=html&highlight=observer&sessionid=77300140&skin=hudoc-en>. (vizitat la: 22.02.2011).

²⁷³ Speța *Goodwin contra Regatului Unit*, hotărâre din 27 martie 1996. [on-line]: <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=1&portal=hbkm&action=html&highlight=goodwin&sessionid=77300140&skin=hudoc-en>. (vizitat la: 22.02.2011).

²⁷⁴ Speța *Casa Editorială Pravoye Delo contra Ucrainei*, hotărâre din 5 mai 2011. [on-line]: <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=1&portal=hbkm&action=html&highlight=pravoye%20%20delo&sessionid=77300140&skin=hudoc-en>. (vizitat la: 22.02.2011).

²⁷⁵ Speța *Busuioc contra Moldovei*, hotărâre din 21 decembrie 2004. [on-line]: <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=1&portal=hbkm&action=html&highlight=busuioc&sessionid=77300140&skin=hudoc-en>. (vizitat la: 22.02.2011).

Politicienii sunt categoria care se bucură dimpotrivă de un grad mai limitat de protecție, această categorie fiind chiar considerată că i se oferă cea mai îngustă protecție de către articolul 10. Dacă ar fi să comparăm o persoană obișnuită și un politician, acesta din urmă poate fi expus unei critici mai mari și în general, limitele criticii acceptabile sunt mai mari, deoarece acesta „în mod inevitabil și cu bună știință se expune unui examen minuțios al fiecărui cuvânt și faptă a sa, atât din partea jurnaliștilor, cât și din partea publicului larg”²⁷⁶. Mai mult ca atât, Curtea nu face o diferență dintre politicieni și alte persoane, dar îi diferențiază pe politicieni chiar între ei, acordând protecție diferită ca întindere și volum politicienilor guvernanți și celor aflați în opoziție²⁷⁷, politicienilor care sunt funcționari de un rang înalt și foarte înalt²⁷⁸. De asemenea, Curtea pune un accent separat și pe poziția politicienilor, cu titlul de exemplu servind faptul că le este oferit un grad mai mic de protecție în perioada campaniei electorale, deoarece aici este pus în joc un interes public puternic într-o societate democratică caracterizată prin desfășurarea de alegeri libere și corecte²⁷⁹.

Judecătorii se bucură de o protecție oricum deosebită, fiind admise unele limite mai largi de protecție în comparație cu felestinii obișnuiți. În speța *Prager și Oberschlick contra Austriei*²⁸⁰, este

<http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=1&portal=hbkm&action=html&highlight=busuioc&sessionid=77300140&skin=hudoc-en>. (vizitat la: 22.02.2011).

²⁷⁶ Speța *Lingens contra Austriei*, hotărâre din 8 iulie 1986. [on-line]: <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=1&portal=hbkm&action=html&highlight=lingens&sessionid=77300140&skin=hudoc-en>. (vizitat la: 22.02.2011).

²⁷⁷ Speța *Castells contra Spaniei*, hotărâre din 23 aprilie 1992. [on-line]: <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=1&portal=hbkm&action=html&highlight=castells&sessionid=77300140&skin=hudoc-en>. (vizitat la: 22.02.2011).

²⁷⁸ Speța *Flux (no.2) contra Moldovei*, hotărâre din 3 iulie 2007. [on-line]: <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=3&portal=hbkm&action=html&highlight=flux&sessionid=77300140&skin=hudoc-en>. (vizitat la: 23.02.2011).

²⁷⁹ Speța *Bowman contra Regatului Unit*, hotărâre din 19 februarie 1998. [on-line]: <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=1&portal=hbkm&action=html&highlight=bowman&sessionid=77300140&skin=hudoc-en>. (vizitat la: 23.02.2011).

²⁸⁰ Speța *Prager și Oberschlick contra Austriei*, hotărâre din 26 aprilie 1995. [on-line]: <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=1&portal=hbkm&action=html&highlight=prager&sessionid=77300140&skin=hudoc-en>. (vizitat la: 23.02.2011).

identificată de către Curte necesitatea verificării coerenței atribuțiilor judecătorilor, iar beneficiarii acestei verificări sunt politicienii și publicul larg. Curtea este cea care poziționează presa în dezbaterile chestiunilor legate de funcționarea justiției ca mijloc de verificare a acestor atribuții. Paralel, Curtea evidențiază necesitatea unui grad mai mare de discreție solicitat de la judecători în situații de critică a lor, acest lucru fiind solicitat marilor funcționari ai justiției în apărarea reputației lor profesionale cu scopul promovării intereselor superioare imperative ale justiției²⁸¹. Oricum, tot Curtea este cea care face o delimitare între protecția care este oferită vieții private a unui judecător și cea oferită activității lui profesionale, aceasta din urma bucurându-se de limite de protecție mai înguste.²⁸²

Funcționarii publici sunt și ei printre titularii protecției convenționale oferite de articolul 10, bucurându-se de o protecție specială garantată de acesta. Această protecție este totuși una specială, deoarece funcționarul public are o funcție mai deosebită, din care survin anumite drepturi și obligații mai specifice legate de activitatea în cadrul serviciului public. Curtea pune accent pe „obligațiile și responsabilitățile” în legătură cu libertatea de exprimare, și anume pe existența unei limite de discreție legitime, condiționate de gradul de loialitate al funcționarului față de Guvern²⁸³. Totuși, există cazuri și circumstanțe când funcționarul public trebuie să divulge oarecare informație întru protejarea unui interes superior, de exemplu atunci când se stabilește că exista un interes public deosebit vizavi de asemenea informații în denunțare de ilegalități și infracțiuni și publicitatea informației fiind unicul mijloc de

redresare al situației²⁸⁴. Oricum, Curtea evidențiază faptul că chiar dacă funcționarii publici sunt ținuți de această limită de discreție, ei sunt totuși indivizi, și se bucură de protecția articolului 10²⁸⁵. Deși Curtea admite limite mai largi de critică acceptabilă funcționarilor decât felestinilor, ea nu îi plasează pe picior de egalitate cu politicienii. Fundamentul principiului prohibiției perturbărilor nepotrivite aduse exercițiului normal al atribuțiilor de serviciu al funcționarilor, prescriind și dreptul funcționarului de a se bucura de încrederea publică²⁸⁶.

Persoanele de afaceri sunt o altă categorie de titulari care se bucură de protecția convențională oferită de articolul 10. Jurisprudența Curții cu referire la această categorie nu este foarte bogată, dar în schimb este destul de specifică. Cu referire la cazul *Fayed contra Regatului Unit*²⁸⁷, Curtea a stabilit limite ale unei critici acceptabile mai largi aplicabile lor decât terților, cu referire însă nu la oricare persoane de afaceri, dar acelea gestionând companii publice mari, managerii acestora în mod inevitabil și conștient expunându-se unei analize mai atente a comportamentului propriu. E de remarcat faptul că prin sintagma „companie publică mare” Curtea nu face referință la apartenența acesteia la patrimoniul de stat, dar la poziția importantă deținută de companie pe arena națională sau transnațională. De asemenea, o protecție particulară relativ îngustă este acordată de către Curte și persoanelor de afaceri implicate în tranzacții cu fonduri publice considerabile, mai ales dacă există acuzații că asemenea tranzacții au fost

²⁸¹ Speța Gouveia Gomes Fernandes și Freitas E Costa contra Portugaliei, hotărâre din 29 martie 2011. [on-line]: <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=1&portal=hbkm&action=html&highlight=gouveia%20%201529/08%20%201529/08&sessionid=77309936&skin=hudoc-en>. (vizitat la: 23.02.2011).

²⁸² Speța Cornelia Popa contra României, hotărâre din 26 ianuarie 2010. [on-line]: <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=1&portal=hbkm&action=html&highlight=aurelia%20%20popa%20%201690/05&sessionid=77309998&skin=hudoc-en>. (vizitat la: 25.02.2011).

²⁸³ Speța Vogt contra Germaniei, hotărâre din 26 septembrie 1995. [on-line]: <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=2&portal=hbkm&action=html&highlight=vogt&sessionid=77300140&skin=hudoc-en>. (vizitat la: 25.02.2011).

²⁸⁴ Speța Guja contra Moldovei, hotărâre din 12 februarie 2008. [on-line]: <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=1&portal=hbkm&action=html&highlight=guja&sessionid=77300140&skin=hudoc-en>. (vizitat la: 25.02.2011).

²⁸⁵ Speța Ahmed și alții contra Regatului Unit, hotărâre din 2 septembrie 1998. [on-line]: <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=1&portal=hbkm&action=html&highlight=ahmed&sessionid=77300140&skin=hudoc-en>. (vizitat la: 25.02.2011).

²⁸⁶ Speța Janowski contra Poloniei, hotărâre din 21 ianuarie 1999. [on-line]: <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=1&portal=hbkm&action=html&highlight=janowski&sessionid=77300140&skin=hudoc-en>. (vizitat la: 26.02.2011).

²⁸⁷ Speța Fayed contra Regatului Unit, hotărâre din 21 septembrie 1990. [on-line]: <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=1&portal=hbkm&action=html&highlight=fayed&sessionid=77300140&skin=hudoc-en>. (vizitat la: 26.02.2011).

în detrimentul finanțelor publice²⁸⁸. Însă, Curtea recomandă și totodată prescrie protecția persoanelor care gestionează marile companii ca o reacție de răspuns și o soluție ce necesită a fi lăsată protecției succesului comercial și a viabilității companiilor²⁸⁹.

Salariații sunt categoria de persoane care se bucură de protecția Convenției, fiind cel mai nou grup categorist astfel conform precedentului judiciar al Curții. Curtea a dezvoltat o jurisprudență specifică în legătură cu acele situații de dezvăluire publicului larg a informațiilor confidențiale și/sau secrete de către salariați sau angajați ai diverselor instituții publice și private, iar acest întreg concept poartă denumirea de „whistle-blowing”²⁹⁰. În general, majoritatea statelor Consiliului Europei nu dispun de prevederi clare pentru protecția denunțătorilor, deși legislațiile multora din ele conțin norme care reglementează diverse aspecte de whistle-blowing în raporturi de muncă, proceduri de anchetă, norme vizând mass-media și măsuri de anti-corupție. În practica Curții acest concept este relativ nou, iar imboldul în domeniu a fost dat anume de statul nostru în speța *Guja contra Moldovei*, în care Curtea a statuat că semnalarea de către un funcționar public sau un angajat din sectorul public a unui comportament ilegal sau a unei infracțiuni la locul de muncă ar trebui, în anumite circumstanțe, să se bucure de protecție, în special dacă persoana în cauză e cea mai bine plasată să acționeze în interesul public prin alertarea angajatorului sau a publicului larg. Cu referire la sectorul privat, în speța *Heinisch contra Germaniei*²⁹¹, Curtea a statuat că angajații au față de angajator obligația de loialitate, reticență și

discreție. Dacă o asemenea obligație de loialitate poate fi cerută față de funcționarii publici și angajații sectorului public, făcând comparație cu raporturile de muncă de drept privat, Curtea găsește fără îndoială această obligație fiind o trăsătură caracteristică a raporturilor private. Prin urmare, Curtea nu face careva diferențiere în acordare de protecție deținătorilor informațiilor din sectorul privat în comparație cu cei din sectorul public, ambele categorii beneficiind de un grad egal de protecție, limitele protecției fiind stabilite deja pentru fiecare caz aparte grație situației factice unice.

Deținuții se evidențiază și ei ca un grup aparte în cadrul precedentului judiciar al Curții, nu atât în virtutea obligațiilor și responsabilităților pe care le are persoana având acest statut, cât în virtutea cerințelor speciale asumate a fi implicate în procesul detenției. În timp ce în unele cazuri Comisia și-a exprimat viziunea precum că unele restricții asupra libertății de a primi și împărtăși informații și idei sunt esențiale în detenție, și respectiv nu sunt contrare dreptului exprimat în paragraful 1 din articolul 10 al Convenției, în alte cazuri asemenea restricții au fost considerate justificate în temeiul paragrafului 2, în particular în temeiul unei interpretări largite a restricției „prevenirea dezordinii”. În baza acestui temei, de exemplu, Curtea a considerat justificat refuzul de către autoritățile penitenciarului de a face disponibilă, la cererea deținutului, o copie a regulamentului provizoriu referitor la executarea pedepselor. Aceasta a fost cerută pentru că reclamantul vroia să folosească informația într-o discuție cu presa. Interdicția asupra unui deținut budist de a transmite un articol către un jurnal budist a fost de asemenea permisă în ochii Comisiei, deoarece exista regulamentul penitenciarului conform căruia, în principiu, nu erau admise jurnale din afara Regatului Unit.

Felestinii sunt cei care se bucură de o protecție generală oferită de Convenție a libertății lor de exprimare în virtutea statutului de subiect de drept și beneficiar al drepturilor subiective, protecție care este individualizată prin caractere de generalitate, universalitate, inalienabilitate, continuitate și egalitate în mod arbitrar. Însă această protecție este limitată, aceasta presupunând oarecare îngărdiri legitime ale protecției libertății de exprimare a indivizilor, și a altor destinatari. Prin urmare nu este vorba de o protecție generală în sens absolut. Curtea a adoptat o poziție particulară în spețe

²⁸⁸ Speța *Timpul Info-Magazin și Anghel contra Moldovei*, hotărâre din 27 noiembrie 2007. [on-line]: <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=1&portal=hbkm&action=html&highlight=timpul&sessionid=77375394&skin=hudoc-en>. (vizitat la: 26.02.2011).

²⁸⁹ Speța *Steel și Morris contra Regatului Unit*, hotărâre din 15 februarie 2005. [on-line]: <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=1&portal=hbkm&action=html&highlight=steel%20%20morris&sessionid=77375394&skin=hudoc-en>. (vizitat la: 27.02.2011).

²⁹⁰ Sărcu D., Nica A. Specificul jurisprudenței Curții Europene a Drepturilor Omului în spețele de whistle-blowing. În: *Revista moldovenească de drept internațional și relații internaționale*. 2011, nr. 2, p. 15 – 22.

²⁹¹ Speța *Heinisch contra Germaniei*, hotărâre din 21 iulie 2011. [on-line]: <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=1&portal=hbkm&action=html&highlight=heinisch&sessionid=77375394&skin=hudoc-en>. (vizitat la: 27.02.2011).

unice, cum este *Tammer contra Estoniei*²⁹², unde subiecților nu le-a fost recunoscută o protecție specifică, fiind calificați implicit ca persoane obișnuite.

În general, beneficiarii protecției oferite de articolul 10 necesită a fi determinați în urma analizei complexe și coerente a tuturor circumstanțelor specifice din cauza dată. Oricum, se cere o amplasare a speței particulare în contextul economico-social general și se cere examinarea tuturor intereselor, atât a reclamantului, cât și a societății în general, cu scopul de a obține un echilibru între acestea. Persoane cu un statut similar beneficiază sau vor beneficia de un nivel de protecție diferit în dependență de circumstanțele spețelor ale căror protagoniști sunt. Este dificil de a stabili din timp limitele protecției de care va beneficia unul sau alt figurant în cauzele pe articolul 10 acordată de Curtea de la Strasbourg, însă analiza detaliată și rezonabilă a tuturor parametrilor vizați prezintă raționamentul fundamental în adoptarea unei soluții legitime și corecte.

2.3. Regimul presei audiovizuale

Publicul european este practic indispensabil pentru democratizarea și realizarea de mai departe a integrării europene. Aceasta ilustrează semnificația fundamentală a art. 10 a Convenției, cu care practic a fost creată Libertatea europeană a comunicării și media europeană.²⁹³ Diferit de legea fundamentală, Constituția R. Moldova art. 32, denumit „Libertatea opiniei și exprimării”, Convenția nu include un sistem diferențiat de garanții constituționale în sfera comunicării. În particular, presei nu îi este asigurată vreo garanție specială. Oricum, nu trebuie de concluzionat că drepturile fundamentale de comunicare sunt doar de o semnificație subordonată. Din contra, o privire la geneza istorică a Convenției demonstrează clar că libertatea de exprimare trebuie să fie plasată înalt în sens general: „Noi dorim o Cartă a Drepturilor Omului care garantează libertatea gândirii, a întrunirii și exprimării la fel ca și dreptul de a forma

o opoziție politică”, a fost „Mesajul către Europeni” a lui Karl Josef Partsch, la Congresul Mișcării Europene care a avut loc din data de 7 mai până pe data de 11 mai 1948, la Haga.²⁹⁴

Semnificația fundamentală atribuită presei libere într-o comunitate democratică nu și-a găsit o expresie clară, specificată în prevederile Convenției. Perspectiva istorică arată clar că libertatea de a primi informații conține importante legături nu doar cu „clasicul” drept al omului la libertatea presei, dar de asemenea cu libertatea în legătură cu altă informație media, de asemenea cu toate mijloacele de comunicare în masă care se ivesc odată cu dezvoltarea mijloacelor tehnologice. Cu parafrazarea „libertatea de a căuta...informație...prin orice...media”, art. 19 din Declarația universală a drepturilor omului și art. 19, paragraful 2 din Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice, exprimă acest aspect mai clar decât Convenția, în ciuda faptului că articolul 10 nu precizează ceva în contrariu. Garanția conținută în paragraful 1 din articolul 10 din Convenție este văzută unanim ca incluzând mass media, și în particular libertatea presei, care este chiar considerată de unii ca fiind nucleul dreptului omului la libertatea de informare.²⁹⁵ Pentru aceste motive, în literatura de specialitate recentă, drepturile acordate și garantate de articolul 10 din Convenție sunt convenabil denumite prin termenul de libertate de comunicare.

La fel ca alte libertăți garantate de Convenție, art. 10 din Convenție garantează în primul rând libertatea de exprimare și informare ca un drept clasic de apărare împotriva statului, care trebuie să se abțină de la amestec ce nu este expres permis în sfera libertății de comunicare. O semnificație aparte, pe care art. 10 din Convenție, ca un principiu esențial al societății democratice, îl are în cadrul instituit de Convenție, deseori rezultă în faptul ca acest drept fundamental să fie văzut mai mult decât simpla garanție a dreptului la exprimare, informație și presă, dar de asemenea reprezintă un cadru de reglementare a mass mediei și jurnalismului în sensul cel mai larg.²⁹⁶ Statului i s-a

²⁹² Speța *Tammer contra Estoniei*, hotărâre din 6 februarie 2001. [on-line]: <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=1&portal=hbkm&action=html&highlight=tammer&sessionid=77375394&skin=hudoc-en>. (vizitat la: 27.02.2011).

²⁹³ Kloepfer Michael. „Freedom within the press” and „Tendency protection” under Art. 10 of the European Convention on Human Rights. Berlin: Duncker and Humblot, 1997, p. 13.

²⁹⁴ Diesbach Volker. *Volkerrechtliche Garantien der Presse- und Informationsfreiheit*. Heidelberg, 1977, p. 48.

²⁹⁵ Kloepfer Michael. „Freedom within the press” and „Tendency protection” under Art. 10 of the European Convention on Human Rights. Berlin: Duncker and Humblot, 1997, p. 24.

²⁹⁶ Voorhoof Dirk. *Freedom of Communication and the Protection of Privacy*. Legal Expertise. În: *Papers and*

prescris să ia măsuri de precauție împotriva fenomenului de concentrare în sfera media care sunt deseori privite ca fiind nedorite – procese împotriva cărora se merită a lupta, și împotriva cărora statul trebuie să acționeze folosind toate măsurile care se află la dispoziția sa²⁹⁷.

Într-adevăr, dacă ar fi să ne referim la jurisprudența Curții privind această chestiune concret, cel mai elocvent exemplu îl prezintă speța *Manole și alții contra Moldovei*²⁹⁸. Circumstanțele cauzei relatează despre controlul din partea statului asupra mesajului comunicat de compania Teleradio-Moldova (TRM) către public, a cărui post de televiziune este cel mai urmărit pe teritoriul R. Moldova. Reclamantii, foști sau actuali angajați ai companiei au denunțat controlul politic din partea statului asupra conținutului emisiunilor, în special cel al buletinelor de știri. Pentru că nu au vrut să se subordoneze deciziilor impuse, reclamantii fie au fost dați afară, fie au demisionat din proprie voință. La recomandarea Consiliului Europei, compania de stat TRM a fost transformată dintr-o companie de stat în una publică. Curtea a constatat încălcarea art. 10 din Convenție și a evidențiat faptul că „libertatea presei și a știrilor în media furnizează publicului unul dintre cele mai bune mijloace de descoperire și formare a unei opinii de idei și atitudini despre liderii politici. O situație în care unui grup politic într-o societate îi este permis să obțină o poziție dominantă asupra mediei audiovizuale și astfel să exercite presiune asupra redactorilor și eventual să le reducă din libertatea editorială minimalizează rolul fundamental al libertății de exprimare într-o societate democratică protejat astfel de articolul 10 din Convenție, în particular când servește la împărtășirea informației și ideilor de interes general, pe care publicul este mai mult decât îndreptățit să o primească”.

În toate hotărârile sale cu referire la dreptul presei, Curtea a subliniat statutul special al presei libere în impunerea asupra statului a unui grad mai

mare de restricție cu referire la protecția onoarei politicianilor, protecția secretelor de stat sau imparțialitatea administrării justiției. Funcțiile presei într-o societate democratică sunt folosite, după cum poate fi observat, ca un suport argumentativ la dreptul „clasic” de apărare a presei libere și întărirea garanției drepturilor omului la libertate. O reducere a libertății legată posibil de o înțelegere instituționalizată a libertății presei nu a fost intenționată nicicând de către Curte. Accentul principal al magistraturii de la Strasbourg cu siguranță persistă în interpretarea articolului 10 care oferă titularilor protecției convenționale o justificare subiectivă.

Curtea a acordat o importanță deosebit de mare libertății presei și a mass-mediei. Este o obligație a presei să împărtășească informații și idei referitoare la chestiuni politice și alte domenii de interes public²⁹⁹, iar publicul are dreptul să le primească³⁰⁰. Libertatea jurnalistică înseamnă că media poate recurge la exagerare sau chiar la provocare³⁰¹. Altfel presa nu își poate îndeplini rolul ei de „câine de pază”³⁰². Articolul 10 oferă o garanție jurnaliștilor în ceea ce privește raportarea problemelor de interes general, prevăzând că aceștia acționează cu bună credință în scopul de a furniza informație precisă și veridică, în conformitate cu etica jurnalismului. Curtea a statuat că restricții temporare la publicarea în media a unei informații nu este incompatibilă cu prevederile articolului 10. Oricum, restricția cere un scrutin foarte îndeaproape: chiar dacă restricțiile sunt

²⁹⁹ Speța *Lingens contra Austriei*, hotărâre din 8 iulie 1986. [on-line]: <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=1&portal=hbkm&action=html&highlight=lingens&sessionid=77300140&skin=hudoc-en>. (vizitat la: 03.03.2011).

³⁰⁰ Speța *Sunday Times contra Regatului Unit*, hotărâre din 26 aprilie 1979. [on-line]: <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=3&portal=hbkm&action=html&highlight=sunday%20%20times&sessionid=77168311&skin=hudoc-en>. (vizitat la: 17.02.2011).

³⁰¹ Speța *Prager și Oberschlick contra Austriei*, hotărâre din 26 aprilie 1995. [on-line]: <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=1&portal=hbkm&action=html&highlight=prager&sessionid=77300140&skin=hudoc-en>. (vizitat la: 23.02.2011).

³⁰² Speța *Observer și Guardian contra Regatului Unit*, hotărâre din 26 noiembrie 1991. [on-line]: <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=1&portal=hbkm&action=html&highlight=observer&sessionid=77300140&skin=hudoc-en>. (vizitat la: 22.02.2011).

Documents of the Roundtable conference on Media and Privacy, European Journalism Centre. Maastricht, 1994, p. 3.

²⁹⁷ Kloepfer Michael. „Freedom within the press” and „Tendency protection” under Art. 10 of the European Convention on Human Rights. Berlin: Duncker and Humblot, 1997, p. 58.

²⁹⁸ Speța *Manole și alții contra Moldovei*, hotărâre din 17 septembrie 2009. [on-line]: <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=1&portal=hbkm&action=html&highlight=manole&sessionid=78196721&skin=hudoc-en>. (vizitat la: 03.03.2011).

temporare, ele pot priva informația de interes, deoarece știrile sunt o comoditate perisabilă.³⁰³

Curtea Europeană scrutează îndeaproape măsurile care prohibi publicarea unei informații de către presă. În timp ce ea poate accepta că măsurile urmăresc scopuri legitime, totuși statele trebuie să avanseze justificări convingătoare³⁰⁴, pentru ca restricția să fie conformă cu prevederile articolului 10. Libertatea jurnalistică este acceptată ca acoperind un posibil recurs la un grad de exagerare, chiar de provocare³⁰⁵. Din moment ce chestiunea care urmează a fi raportată este de interes sau importanță publică, este greu pentru un stat să găsească justificare pentru aplicarea măsurilor de constrângere în absența prejudiciului cauzat unui interes de cel puțin egală importanță. Restricțiile temporare nu sunt în esență incompatibile cu articolul 10, dar cheamă la o analiză minuțioasă. Curtea a evidențiat că întârzierile în publicarea în presă duc la consumare, rapid privând știrile de noutate și valoare³⁰⁶. O hotărâre n-a fost considerată a fi "necesară" în cazul *Sunday Times contra Regatului Unit*, unde articole cu privire la scandalul de droguri Thalidomide a ridicat chestiuni de interes public indiscutabil. În ciuda grijii curților naționale de a preveni „un proces prin intermediul ziarului” în procedura civilă, Curtea a comentat că curțile nu pot opera în vacuum și media are un rol în raportarea chestiunilor care apar în fața curților, iar publicul are dreptul să primească așa informație.

Atunci când un articol este publicat și, jurnalistul, redactorul sau editorul este urmărit prin intermediul sancțiunii penale, sancțiunea constituie un amestec care cere justificare convingătoare conform paragrafului 2 din articolul 10.³⁰⁷ Când articolul se bazează pe o faptă și abordează

chestiuni de interes public, balanța este în favoarea libertății de exprimare, în ciuda aspectelor polemice, agresive sau chiar a celor provocatoare. În această arie, o oarecare greutate este dată necesității de a proteja judecătoria de la critică. „Rolul special al judiciarului”, care este un garant al justiției, trebuie să se bucure de încrederea publică pentru a funcționa, cu succes a evidențiat aceste considerații în cazul *Barfod contra Danemarcei*³⁰⁸, unde un jurnalist a fost condamnat pentru defăimare în baza unui articol care critica judecătoria mincinoși și în cazul *Prager și Oberschlick contra Austriei*³⁰⁹, unde reclamantii au publicat o critică cu cuvinte dure la adresa judecătorilor din Viena, responsabili de judecarea cazurilor penale, pășind în afara limitei de exagerare permise. Când, oarecum, în cadrul procedurilor civile a fost găsit faptul că jurnaliștii au defăimat judecători în cazul *De Haes și Gijssels contra Belgiei*³¹⁰, și a fost constatată o încălcare a libertății de exprimare, în ciuda oricăror elemente provocatoare, precum că articolele aveau o baza faptică indiscutabilă. Când un articol poate fi rezonabil evaluat ca prejudiciind rezultatul unui proces prin exprimarea unei opinii de vinovăție, interesele în menținerea autorității și imparțialității judiciarului au redat impunerea unei penalități relativ ușoare printr-o amendă unui amestec disproporțional.

Curtea a sprijinit constant presa unde aceasta a criticat politicienii sau ofițerii de poliție în termeni prea puternici sau chiar ostili³¹¹. Importanța libertății presei de asemenea a influențat atitudinea Curții în cazul *Bladet Tromso și Stensaas contra Norvegiei*³¹² unde ea a concluzionat că interesul

³⁰³ Clayton Richard, Tomlinson Hugh. *Privacy and Freedom of Expression*. London: Oxford University Press, 2001, p. 173.

³⁰⁴ Reid Karen. *A practitioner guide to the ECHR*. London: Thomson, 1998, p. 233.

³⁰⁵ Speța Prager și Oberschlick contra Austriei, hotărâre din 26 aprilie 1995. [on-line]: <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=1&portal=hbkm&action=html&highlight=prager&sessionid=77300140&skin=hudoc-en>. (vizitat la: 23.02.2011).

³⁰⁶ Speța Sunday Times contra Regatului Unit, hotărâre din 26 aprilie 1979. [on-line]: <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=3&portal=hbkm&action=html&highlight=sunday%20%20times&sessionid=77168311&skin=hudoc-en>. (vizitat la: 17.02.2011).

³⁰⁷ Reid Karen. *A practitioner guide to the ECHR*. London: Thomson, 1998, p. 234.

³⁰⁸ Speța Barfod contra Danemarcei, hotărâre din 22 februarie 1989. [on-line]: <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=1&portal=hbkm&action=html&highlight=barfod&sessionid=78253131&skin=hudoc-en>. (vizitat la: 09.03.2011).

³⁰⁹ Speța Prager și Oberschlick contra Austriei, hotărâre din 26 aprilie 1995. [on-line]: <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=1&portal=hbkm&action=html&highlight=prager&sessionid=77300140&skin=hudoc-en>. (vizitat la: 23.02.2011).

³¹⁰ Speța De Haes și Gijssels contra Belgiei, hotărâre din 27 ianuarie 1997. [on-line]: <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=1&portal=hbkm&action=html&highlight=de%20%20haes&sessionid=78253131&skin=hudoc-en>. (vizitat la: 07.03.2011).

³¹¹ Ibidem.

³¹² Speța Bladet Tromso și Stensaas contra Norvegiei, hotărâre din 20 mai 1999. [on-line]: <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=1&portal=hbkm&action=html&highlight=bladet%20tromso&sessionid=77300140&skin=hudoc-en>.

vital în asigurarea unei dezbateri publice informate referitor la o chestiune de interes local sau național cântărește mai greu decât interesele celor care au lansat proceduri de defăimare cu scopul protecției reputației lor. Curtea a statuat de asemenea că trebuie să fie furnizată o protecție foarte puternică pentru sursele jurnalistice, care a fost descrisă ca „una din condițiile de bază pentru libertatea presei”³¹³. Totuși, din păcate, Curtea nu a luat o atitudine consecventă în cazurile de libertate a presei. Protecția a fost uneori bazată pe identitatea persoanei defăimată, de exemplu, discuții ale politicianilor privind cel mai înalt grad de protecție³¹⁴. În alte cazuri, Curtea s-a focusat asupra conținutului interesului public al publicației însăși, așa cum este cauza *Thorgeirson contra Islandei*³¹⁵. În acest caz, condamnarea unui jurnalist pentru defăimarea poliției („bestii în uniforme”) nu a fost găsită justificată pentru a proteja drepturile ofițerilor de poliție. Curtea a statuat că articolul era bazat pe o faptă obiectivă - un caz cunoscut de tratament rău - și chiar dacă exprimat în termeni duri, preocupă o chestiune de interes public, scopul ei fiind urgentarea setării unei investigații imparțiale. Incapacitatea Curții de a concilia aceste atitudini înseamnă că de fapt gradul de protecție acordat presei este schimbător și nesigur.

Bibliografie:

1. Convenția Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale, adoptată la 04/09/1950 la Roma. [on-line]: <http://www.echr.coe.int/ECHR/EN/Header/Basic+Texts/The+Convention+and+additional+protocols/The+European+Convention+on+Human+Rights/>. (vizitat la: 14.02.2011).

<http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=1&portal=hbkm&action=html&highlight=bladet&sessionid=78196721&skin=hudoc-en>. (vizitat la: 04.03.2011).

³¹³ Speța Goodwin contra Regatului Unit, hotărâre din 27 martie 1996. [on-line]: <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=1&portal=hbkm&action=html&highlight=goodwin&sessionid=77300140&skin=hudoc-en>. (vizitat la: 04.03.2011).

³¹⁴ Speța Castells contra Spaniei, hotărâre din 23 aprilie 1992. [on-line]: <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=1&portal=hbkm&action=html&highlight=castells&sessionid=77300140&skin=hudoc-en>, (vizitat la: 05.03.2011).

³¹⁵ Speța Thorgeirson contra Islandei, hotărâre din 25 iunie 1992. [on-line]: <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=1&portal=hbkm&action=html&highlight=thorgeirson&sessionid=78196721&skin=hudoc-en>. (vizitat la: 05.03.2011).

2. Speța Sunday Times contra Regatului Unit, hotărâre din 26 aprilie 1979. [on-line]: <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=3&portal=hbkm&action=html&highlight=sunday%20%20times&sessionid=77168311&skin=hudoc-en>. (vizitat la: 17.02.2011).

3. Speța Steel și alții contra Regatului Unit, hotărâre din 23 septembrie 1998. [on-line]: <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=1&portal=hbkm&action=html&highlight=steel%20%20others&sessionid=77168311&skin=hudoc-en>. (vizitat la 17.07.2011).

4. Speța Observer și Guardian contra Regatului Unit, hotărâre din 26 noiembrie 1991. [on-line]: <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=1&portal=hbkm&action=html&highlight=observer&sessionid=77300140&skin=hudoc-en>. (vizitat la 22.02.2011).

5. Speța Casa Editorială Pravoye Delo contra Ucrainei, hotărâre din 5 mai 201. [on-line]: <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=1&portal=hbkm&action=html&highlight=pravoye%20%20delo&sessionid=77300140&skin=hudoc-en>. (vizitat la 22.02.2011).

6. Speța Prager și Oberschlick contra Austriei, hotărâre din 26 aprilie 1995. [on-line]: <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=1&portal=hbkm&action=html&highlight=prager&sessionid=77300140&skin=hudoc-en>. (vizitat la 23.02.2011).

7. Speța Gouveia Gomes Fernandes și Freitas E Costa contra Portugaliei, hotărâre din 29 martie 2011. [on-line]: <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=1&portal=hbkm&action=html&highlight=gouveia%20%20201529/08%20%20201529/08&sessionid=77309936&skin=hudoc-en>. (vizitat la 23.02.2011).

8. Speța Ahmed și alții contra Regatului Unit, hotărâre din 2 septembrie 1998. [on-line]: <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=1&portal=hbkm&action=html&highlight=ahmed&sessionid=77300140&skin=hudoc-en>. (vizitat la 25.02.2011).

9. Speța Timpul Info-Magazin și Anghel contra Moldovei, hotărâre din 27 noiembrie 2007. [on-line]: <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=1&portal=hbkm&action=html&highlight=timpul&sessionid=77375394&skin=hudoc-en>. (vizitat la: 26.02.2011).

10. Speța Steel și Morris contra Regatului Unit, hotărâre din 15 februarie 2005. [on-line]: <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=1&portal=hbkm&action=html&highlight=steel%20%20morris&sessionid=77375394&skin=hudoc-en>. (vizitat la: 27.02.2011).

11. Speța Bladet Tromso și Stensaas contra Norvegiei, hotărâre din 20 mai 1999. [on-line]: <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=1&portal=hbkm&action=html&highlight=bladet&sessionid=78196721&skin=hudoc-en>. (vizitat la: 04.03.2011).

12. Clayton Richard, Tomlinson Hugh. Privacy and Freedom of Expression. London: Oxford University Press, 2001. 270 p.
13. Diesbach Volker. Volkerrechtliche Garantien der Presse - und Informationsfreiheit. Heidelberg, 1977
14. Nicol QC Andrew ... [et al.]. Media Law & Human Rights. New York: Oxford University Press, 2009. 307 p.
15. Kloepfer Michael. „Freedom within the press” and „Tendency protection” under Art. 10 of the European Convention on Human Rights. Berlin: Duncker and Humblot, 1997. 103 p.
16. Reid Karen. A practitioner guide to the ECHR. London: Thomson, 1998. 503 p.
17. Sârcu D., Nica A. Destinatarii libertății de exprimare potrivit jurisprudenței Curții Europene a Drepturilor Omului. În: Materialele Conferinței științifice cu participare internațională „Creșterea impactului cercetării și dezvoltarea capacității de inovare”, 21-22 septembrie 2011, Științe sociale, Volumul I. Chișinău: CEP USM, 2011, p. 19 - 22.
18. Sârcu D., Nica A. Specificul jurisprudenței Curții Europene a Drepturilor Omului în spețele de whistle-blowing. În: Revista moldovenească de drept internațional și relații internaționale. 2011, nr. 2, p. 15 - 22.
19. Voorhoof Dirk. Freedom of Communication and the Protection of Privacy. Legal Expertise. In: Papers and Documents of the Roundtable conference on Media and Privacy, European Journalism Centre. Maastricht, 1994, 22 p.
20. Speța Bowman contra Regatului Unit, hotărâre din 19 februarie 1998. [on-line]: <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=1&port al=hbkm&action=html&highlight=bowman&sessionid=77300140&skin=hudoc-en>. (vizitat la: 23.02.2011).
21. Speța Fayed contra Regatului Unit, hotărâre din 21 septembrie 1990. [on-line]: <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=1&port al=hbkm&action=html&highlight=fayed&sessionid=77300140&skin=hudoc-en>. (vizitat la: 26.02.2011).
22. Speța Cornelia Popa contra României, hotărâre din 26 ianuarie 2010. [on-line]: <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=1&port al=hbkm&action=html&highlight=aurelia%20%20pop a%20%201690/05&sessionid=77309998&skin=hudoc-en>. (vizitat la: 25.02.2011).
23. Speța Lingens contra Austriei, hotărâre din 8 iulie 1986. [on-line]: <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=1&port al=hbkm&action=html&highlight=lingens&sessionid=77300140&skin=hudoc-en>. (vizitat la: 22.02.2011).
24. Speța Lingens contra Austriei, hotărâre din 8 iulie 1986. [on-line]: <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=1&port al=hbkm&action=html&highlight=lingens&sessionid=77300140&skin=hudoc-en>. (vizitat la: 03.03.2011).
25. Speța Barfod contra Danemaricii, hotărâre din 22 februarie 1989. [on-line]: <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=1&port al=hbkm&action=html&highlight=barfod&sessionid=78253131&skin=hudoc-en>. (vizitat la: 09.03.2011).
26. Speța Castells contra Spaniei, hotărâre din 23 aprilie 1992. [on-line]: <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=1&port al=hbkm&action=html&highlight=castells&sessionid=77300140&skin=hudoc-en>. (vizitat la: 22.02.2011).
27. Speța Castells contra Spaniei, hotărâre din 23 aprilie 1992. [on-line]: <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=1&port al=hbkm&action=html&highlight=castells&sessionid=77300140&skin=hudoc-en>. (vizitat la: 05.03.2011).
28. Speța Thorgeirson contra Islandei, hotărâre din 25 iunie 1992. [on-line]: <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=1&port al=hbkm&action=html&highlight=thorgeirson&session id=78196721&skin=hudoc-en>. (vizitat la: 05.03.2011).
29. Speța Vogt contra Germaniei, hotărâre din 26 septembrie 1995. [on-line]: <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=2&port al=hbkm&action=html&highlight=vogt&sessionid=77300140&skin=hudoc-en>. (vizitat la: 25.02.2011).
30. Speța Goodwin contra Regatului Unit, hotărâre din 27 martie 1996. [on-line]: <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=1&port al=hbkm&action=html&highlight=goodwin&sessionid=77300140&skin=hudoc-en>. (vizitat la: 22.02.2011).
31. Speța Goodwin contra Regatului Unit, hotărâre din 27 martie 1996. [on-line]: <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=1&port al=hbkm&action=html&highlight=goodwin&sessionid=77300140&skin=hudoc-en>. (vizitat la: 04.03.2011).
32. Speța Janowski contra Poloniei, hotărâre din 21 ianuarie 1999. [on-line]: <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=1&port al=hbkm&action=html&highlight=janowski&sessionid=77300140&skin=hudoc-en>. (vizitat la: 26.02.2011).
33. Speța Ceylan contra Turciei, hotărâre din 8 iulie 1999. [on-line]: <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=1&port al=hbkm&action=html&highlight=ceylan&sessionid=77168311&skin=hudoc-en>. (vizitat la: 15.02.2011).
34. Speța Tammer contra Estoniei, hotărâre din 6 februarie 2001. [on-line]: <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=1&port al=hbkm&action=html&highlight=tammer&sessionid=77375394&skin=hudoc-en>. (vizitat la: 27.02.2011).
35. Speța Busuioc contra Moldovei, hotărâre din 21 decembrie 2004. [on-line]: <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=1&port al=hbkm&action=html&highlight=busuioc&sessionid=77300140&skin=hudoc-en>. (vizitat la: 22.02.2011).
36. Speța Flux (no. 2) contra Moldovei, hotărâre din 3 iulie 2007. [on-line]:

<http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=3&portal=hbkm&action=html&highlight=flux&sessionid=77300140&skin=hudoc-en>. (vizitat la: 23.02.2011).

37. Speța Guja contra Moldovei, hotărâre din 12 februarie 2008. [on-line]:

<http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=1&portal=hbkm&action=html&highlight=guja&sessionid=77300140&skin=hudoc-en>. (vizitat la: 25.02.2011).

38. Speța De Haes și Gijssels contra Belgiei, hotărâre din 27 ianuarie 1997. [on-line]:

<http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=1&portal=hbkm&action=html&highlight=de%20%20haes&sessionid=78253131&skin=hudoc-en>. (vizitat la:

07.03.2011).

39. Speța Heinisch contra Germaniei, hotărâre din 21 iulie 2011. [on-line]:

<http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=1&portal=hbkm&action=html&highlight=heinisch&sessionid=77375394&skin=hudoc-en>. (vizitat la: 27.02.2011).

40. Speța Manole și alții contra Moldovei, hotărâre din 17 septembrie 2009. [on-line]:

<http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=1&portal=hbkm&action=html&highlight=manole&sessionid=78196721&skin=hudoc-en>. (vizitat la: 03.03.2011).

41. Speța Handyside contra Regatului Unit , hotărâre din 07 decembrie 1976, paragraph 49. [on-line]:

<http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=1&portal=hbkm&action=html&highlight=handyside&sessionid=77168311&skin=hudoc-en>. (vizitat la: 10.02.2011).

Copyright©Vitalie PÎRLOG, 2011.

RELAȚII DE DEPENDENȚĂ ÎN CONTEXTUL RĂZBOIULUI RECE

*SPIRLICENCO Vladislav**

DEPENDENCE RELATIONS IN THE CONTEXT OF COLD WAR

This article aims to provide a brief introduction to dependency theory offering examples taken from the Cold War period. Basic principles and first authors who have initiated the research in this new field of international relations are presented in the given research; among them we could find Raúl Prebisch, Paul Baran and Immanuel Wallerstein. The occurrence of this new theory in the system of international relations during the period of 1960 - 1970 has been caused by the necessity of an explanation of existing relations for which the inequality and dependence of times of cold war were characteristic, so that later it could be applied to any period where such patterns prevailed.

The basic idea of dependency is the state of an entity which is basing itself on someone or it is controlled by someone, or a geographical area which is politically controlled by a distant country.

At first, the article defines the basic tendency of the Cold War, and namely the spread of influence of one particular block in the vacuum of power that resulted after the Second World War. In order to spread this influence, the antagonistic blocks resorted to various methods and tools, one of which was the establishment of dependency relations between the newly created states or the former colonies. Besides of a source of new allies during the Cold War, this fact permitted the creation of a reliable source of economic profits at a reduced price for developed countries.

Further, the article examines the effects of dependency relations for the involved countries. Thus, this relationship allowed to the one of the involved blocks the appointing of the allied dictators in a particular region or country, which were implementing all the indications received from the centre (the dominant countries). Therefore, a given country acted for the benefit of one of these blocks. Alternatively, if circumstances allowed such actions, asymmetric economic agreements, which in most of the cases were favouring the developed countries, were maintained.

Also, the tools that were used to establish dependency relationships between countries are reflected in the article. These were various diplomatic, economic (conclusion of asymmetric treaties) manoeuvres and even military actions. Other methods that lead to an enslaving state of dependency were direct foreign investments, loans regulated by agreements, with a number of conditions attached that must be met for granting the requested loan. All these methods are analyzed; in fact, this article contains an explanation of the role of each instrument in the creation of relationships between central and peripheral states.

In the future, to prove these allegations and the principles of dependency theory, the article provides an analysis of individual cases that were occurred during the Cold War. Hence, we considered two dominant countries, the USA and the USSR, whose actions were typical to the developed countries, which formed the dependency relationships with the developing peripheral countries. Thus, for explaining these tactics there were used cases of relations between the United States, USSR with Latin America countries such as Chile, Brazil, Cuba, Argentina, Peru, Venezuela, Colombia, Mexico, Guatemala; countries from African region: Egypt, Ghana, Algeria, countries from the Middle East region: Iran, Iraq, Syria, Israel and Asian countries: India and Indonesia.

After the analysis of these cases the examples of application of the principles of dependency theory during the Cold War have been submitted, however, conclusions regarding the examination of trends in international relations theory have been developed. Further, these findings may be supplemented and applied to other case studies within the context of realities of international relations.

* *SPIRLICENCO Vladislav* - Doctorand, Institutul de Istorie, Stat și Drept, Academia de Științe a Moldovei (Chișinău, Republica Moldova); *SPIRLICENCO Vladislav* - PhD student, Institute of History, State and Law, Academy of Sciences of Moldova, (Kishinev, The Republic of Moldova); *СПИРЛИЧЕНКО Владислав* - Аспирант, Институт истории, государства и права Академии наук Молдовы, (Кишинев, Республика Молдова).

ОТНОШЕНИЯ ЗАВИСИМОСТИ В КОНТЕКСТЕ ХОЛОДНОЙ ВОЙНЫ

Данная статья представляет собой краткое введение в теорию зависимости и включает примеры, взятые из периода холодной войны. В ней представлены основные принципы, приведены первые авторы, инициировавшие исследования в этой новой области международных отношений. Среди них - Рауль Пребиш, Пол Баран и Эммануил Валлерстайн.

Появление этой новой теории в системе международных отношений в период с 1960 по 1970 гг. было вызвано необходимостью объяснения существующих отношений, для которых были характерны неравенство и зависимость времен холодной войны, в результате этого данная теория могла найти свое применение к любому периоду, где имеется подобная ситуация.

Основной идеей зависимости является состояние объекта, при котором он полагается на кого-то, контролируется кем-то. Таковым может быть географическое пространство, находящееся под политическим контролем отдаленной с географической точки зрения страны.

Прежде всего, статья очерчивает основную тенденцию холодной войны – распространение влияния одного из блоков в вакууме власти, образовавшейся после Второй Мировой Войны. В целях распространения этого влияния антагонистические блоки прибегали к различным способам и инструментам, одним из которых было формирование отношений зависимости между недавно созданными государствами или бывшими колониями. Это позволило, помимо появления новых союзников холодной войны, создать для развитых стран надежные источники получения экономической прибыли с минимальными затратами.

Далее в статье рассматриваются последствия отношений зависимости для вовлеченных стран. В частности, эти отношения позволили одному из участвующих блоков продвигать диктаторов-союзников, исполнявших все указания, полученные из центра (из доминирующих стран) в том или ином регионе либо стране. Поэтому данные страны действовали в интересах одного из этих блоков. Или же, если позволяли обстоятельства, подписывались или поддерживались экономические асимметричные соглашения, которые в большинстве случаев или на пользу развитым странам.

Кроме того, в статье представлены инструменты, которые использовались для установления отношений зависимости между странами. Это могли быть различные дипломатические, экономические (заключение асимметричных договоров) маневры и даже военные действия. Другими способами, приводившими к порабощающей зависимости, были прямые иностранные инвестиции, кредиты, а также регулируемые соглашениями с учетом ряда обязательных прилагаемых условий, которые должны быть выполнены для предоставления суммы кредита. Все эти методы подвергнуты анализу, содержатся объяснения о роли каждого инструмента в создании зависимости между центральными государствами и периферией.

В дальнейшем, для доказательства этих утверждений и принципов теории зависимости, в статье приводится анализ отдельных случаев, имевших место на протяжении холодной войны. В этих целях были рассмотрены две доминирующие страны, США и СССР, действия которых были характерны для развитых стран, которые формировали отношения зависимости с развивающимися периферийными странами. Поэтому для разъяснения данных тактических действий были использованы отношения США и СССР со странами Латинской Америки (Чили, Бразилия, Куба, Аргентина, Перу, Венесуэла, Колумбия, Мексика, Гватемала), странами африканского региона (Египет, Гана, Алжир), странами ближневосточного региона (Иран, Ирак, Сирия, Израиль) и странами Азии (Индия и Индонезия).

По результатам проведенного анализа были представлены примеры применения принципов теории зависимости в период холодной войны, а также выводы относительно рассмотренной тенденции в теории международных отношений. В дальнейшем эти выводы могут быть дополнены и применены в других тематических исследованиях, посвященных реалиям международных отношений.

Putem caracteriza Războiul Rece ca o luptă pentru influență, superioritate și putere care trebuia să se extindă cât mai mult posibil pentru a permite câștigul unuia dintre blocurile majore. Cu cât mai multă influență o putere, sau un bloc acapara, nu numai într-o regiune, sau la nivelul

unei zone mai largi, chiar și la nivel global, cu atât mai puternică această putere devenea și probabilitatea câștigării războiului creștea. Care au fost modalitățile de răspândire a influenței lor? Acest lucru putea fi realizat prin intermediul unor manevre diplomatice,

economice chiar și prin intermediul unor acțiuni militare. Una din astfel de tactici utilizate pe scară largă a fost răspândirea influenței acestora și numirea dictatorilor aliați într-o anumită regiune sau țară, care urmau indicațiile parvenite din *centru*. Prin urmare, o anumită țară acționa în beneficiul unuia dintre blocurile date. Alternativ, dacă circumstanțele permiteau, se încheiau și erau menținute acorduri economice asimetrice. Pe de o parte, prin intermediul acestor acorduri statele obțin un profit sigur deși mic de la exporturile sale (de exemplu, materii prime cotate la prețuri reduse), pe de altă parte, acei care într-adevăr beneficiază în urma acestor relații „profitabile” erau doar blocurile care își răspândeau influența sa la nivel global, înglodând alte state în schemele perfide de dependență. Acestea și alte aspecte ale influenței, puterii și dependenței vor fi descrise mai jos utilizând principiile teoriei dependenței.

Dependență ca concept înseamnă „starea de a se baza pe cineva sau de a fi controlat de cineva sau de altceva” sau „o zonă geografică politic controlată de către o țară îndepărtată”³¹⁶, în cazul unei colonii.

Prin urmare, aspectul definitiv al unei relații de dependență este starea atunci când o entitate se află sub jurisdicția și controlul unei alte entități, care trebuie să fie mai superioară, dominantă celei anterioare. Din punct de vedere politic și în relațiile internaționale, aceste entități vor lua forma de state, sau parafrazând condiția enunțată anterior, un stat mai puternic controlează alt stat inferior din punct de vedere al puterii. În cazul nostru, acest stat puternic, care este în control și influențează alte state inferioare servesc cele două blocuri antagoniste în timpul Războiului Rece (URSS și Statele Unite ale Americii).

Merită a fi menționată și o altă definiție a dependenței, care reprezintă „o situație în care economia din anumite țări este condiționată de dezvoltarea și extinderea unei alte economii căreia, cea dintâi este supusă”³¹⁷.

„O relație de dependență există atunci când una dintre părți se bazează pe alta fără ca această relație de încredere să fie reciprocă. În timp ce una dintre părți poate termina această relație cu costuri minime sau chiar fără nici un cost implicat, pentru cealaltă parte această intenție ar implica costuri considerabile.

Prin urmare, partea care se bazează, se află într-o poziție de subordonare sau dependentă. Un stat dominant stabilește relații de dependență, deoarece acestea generează efectul controlului sau influenței. Controlul poate fi folosit pentru o varietate de scopuri dictate de către statul dominant”. Astfel, această stare de dependență va asigura cu posibilități, care vor permite donatorilor să-și promoveze și protejeze interesele sale³¹⁸.

Aceste idei de bază formează conceptul care poate fi regăsit în realitățile din timpul Războiului Rece, care au fost explicate și analizate de către autori diferiți. În următoarele paragrafe, propun să prezint această teorie fiind urmată de exemple din timpul Războiului Rece, care vor ajuta la reliefarea conceptelor de bază ale dependenței, cum ar fi puterea, controlul, influența etc.

Pentru a defini mai precis noțiunea, dependența a fost poziționată în mediul economic și politic. Se spune că „relația de interdependență între două sau mai multe economii, precum și între acestea și comerțul mondial, ia forma unei dependențe atunci când unele țări (cele dominante), se pot extinde și se pot auto-întreține, în timp ce alte țări (acele dependente) pot face acest lucru doar ca o reflecție a acestei expansiuni, ceea ce poate avea fie un efect pozitiv sau negativ asupra dezvoltării lor imediate”³¹⁹.

Astfel, a apărut o nouă teorie în cadrul teoriei relațiilor internaționale în perioada 1960 și 1970 pentru a putea explica astfel de relații, inegalități și dependența existentă. Pentru prima dată aceasta a fost formulată de către Raúl Prebisch a cărui cercetare asupra Comisiei Economice pentru America Latină (ECLA) a constatat că averea națiunilor sărace avea

³¹⁶ Dicționar online Dependency. [On-line]: <http://dictionary.reference.com/browse/dependency>. (vizitat la: 06.11.2011).

³¹⁷ Dos Santos T. The Structure of Dependence. În: Revista The American Economic Review. 1970, nr. 60 (2), p. 231.

³¹⁸ McKinlay R.D. A Foreign Policy Model of U.S. Bilateral Aid Allocation. În: Revista World Politics, 30 (1), 1977, p. 58.

³¹⁹ Dos Santos T. La crisis de la teoría del desarrollo y las relaciones de dependencia en América Latina (Santiago, Chile). [On-line]: <http://www.rrojasdatabank.info/santos1.htm>. (vizitat: la 16.11.2011).

tendința de a scădea pe când averea națiunilor bogate creștea³²⁰. «Paul Baran a dezvoltat teoria dependenței din analiza marxistă. Sociologul american Immanuel Wallerstein a cizelat aspectul marxist al teoriei, și a denumit-o „Lumea-sistem”»³²¹.

Astfel, teoria dependenței este o derivată a gândirii neo-marxiste. Aceasta indică faptul că există centrul și periferia. Unde, centrul sunt statele foarte bine dezvoltate din punct de vedere economic și politic (cele dominante) iar periferia sunt statele subdezvoltate sau în curs de dezvoltare (cele dependente)³²².

Este demonstrat prin diverse exemple prezentate de către cercetători că centrul exploatează la diferite nivele periferia.

Această exploatare poate avea loc prin epuizarea resurselor naturale locale, prin extragerea lor și exportul acestora către statele de centru la un preț foarte mic. Această situație poate fi și mai gravă atunci când singura posibilitate de a supraviețui economic pentru o țară din periferie este exportul propriilor resurse naturale, deoarece nu are potențialul de a produce și exporta alte tipuri de bunuri (pentru care este necesară o prelucrare profesională), din cauza inaccesibilității abilităților speciale și a tehnologiilor necesare. Neavând nici un alt mijloc de supraviețuire ei vor tinde să exporte resursele naturale proprii, ceea ce duce la o anumită dependență, deoarece este imposibil în situația lor să se comporte altfel.

Lista metodelor care ar putea conduce la o dependență înrobitoare poate fi continuată cu așa modalități precum ar fi „investiții străine directe, acorduri comerciale inegale, plata dobânzilor din datorii, care creează relații structural inegale dintre centru și periferie, ceea ce rezultă în subdezvoltare cronică”³²³ și dependență.

³²⁰ Ferraro V. *Dependency Theory: An Introduction*. Iulie 1996. [On-line]: <http://www.mtholyoke.edu/acad/intrel/depend.htm>. (vizitat la: 16.11.2011).

³²¹ Dependency Theory. [On-line]: <http://www.newinfluencer.com/mediapedia/dependency-theory>. (vizitat la: 17.11.2011).

³²² Wallerstein I. *World-system*. [On-line]: <http://www.fordham.edu/halsall/mod/Wallerstein.asp>. (vizitat la: 08.11.2011).

³²³ Griffiths M. *International Relations: The Key Concepts*. London: Routledge, 2008, p. 71.

Dependența poate fi, de asemenea, instituită prin alocarea de ajutoare anumitei țări. „Doi factori stau la baza legăturii între ajutor și dependență. În primul rând, acordarea ajutorului creează o relație de sprijin ne-reciproc. În al doilea rând, ajutorul oferă donatorului potențialul de control asupra destinatarului. Cum ar fi: donatorul, ar putea dicta, într-o anumită măsură, o serie de condiții care ar trebui să fie satisfăcute pentru a primi acest ajutor. Ajutorul acordat oferă donatorului căi de intervenție în politicile fiscale, monetare și de dezvoltare ale beneficiarului.” De exemplu, „programul de ajutor american *USAID*, cuantificat în termeni constanți, crește de la 2.5 miliarde dolari în 1960 la un maxim de 3.6 miliarde dolari în 1963. Din 1963 până în 1968, programul de ajutor rămâne constant, apoi scade semnificativ la 2.7 miliarde dolari în 1970”³²⁴.

Această situație de o posibilă dependență se înrăutățește și mai mult dacă o anumită țară este o colonie a unei altei țări puternice. În această situație, dependența are două caracteristici. Mai întâi de toate, avem o dependență directă ca atare, conform definiției în cazul în care o țară sau un teritoriu este controlat politic de către o altă țară. Al doilea aspect, fiind cazul țării puternice A care controlează și creează astfel de relații, care vor înrobi în mod intenționat și vor împovăra țara B într-o dependență perpetuă. Pentru a garanta acest lucru, vor fi luate măsuri cum ar fi crearea anumitor relații politice care vor permite subminarea și limitarea suveranității țării B; vor impune o anumită politică în cadrul țării B.

În cazul în care țara B încearcă să scape de acest regim dependent, țara A va suprima orice inițiative revoluționare prin acțiuni politice pașnice sau dacă este necesar, prin acțiuni violente.

Aceste aspecte vor permite o exploatare continuă a resurselor, fără crearea condițiilor de dezvoltare. Prin urmare, în aceste țări, ar fi greu de găsit careva investiții în economie sau infrastructură, politica, chiar dacă acestea sunt, ele sunt realizate doar pentru a acoperi nevoile curente a exploatării, fără careva perspective de dezvoltare. Mai mult ca atât, este evident că nu ar fi aproape nici o investiție în sistemul de învățământ, care ar permite formarea de competențe în rândul populației pentru o

³²⁴ McKinlay R.D., Op. cit., p. 81.

dezvoltare în viitor. De exemplu, „în emisfera vestică, liderii SUA au abordat guvernele latino-americeane ca aliați politici și militari, dar însăși regiunea era periferică după importanță. Din acest motiv, ei nu au accentuat realizarea unor programe de modernizare economică și de dezvoltare”³²⁵.

Prin urmare, foarte multe resurse vor veni de la periferia subdezvoltată către centrul dezvoltat, iar periferia va deveni tot mai săracă, pe când centrul tot mai bogat prin intermediul acestei relații de dependență asimetrică.

Mai mult ca atât, țările periferice fiind sărace sunt o bună sursă de forță de muncă ieftină, care este exploatată în beneficiul țărilor bogate din centru. Putem observa acest aspect chiar și în timpul prezent, o mulțime de țări dezvoltate, corporații trans-naționale utilizează forța de muncă ieftină din țările subdezvoltate pentru a produce bunurile lor, care sunt vândute în țările dezvoltate la un preț ridicat, făcând astfel profit imens țărilor dezvoltate, în timp ce țările subdezvoltate, vor primi doar profituri minime de la munca lor ieftină.

Deoarece teoria dependenței studiază relațiile țărilor dezvoltate și subdezvoltate și, fiind descrise ideile de bază ale teoriei dependenței, putem purcede la analiza acestor relații în timpul Războiului Rece.

După al II-lea Război Mondial colonialismul a început să scadă și numeroasele colonii au devenit independente în rezultatul diferitor factori, precum ar fi mișcările de eliberare, slăbirea puterii marilor puteri coloniale, etc. „Cu toate acestea, decolonizarea nu a pus capăt imperialismului, doar că ia modificat metodele sale de dominație; subdezvoltarea, creată de către centrul imperialist, încă persista în periferie”³²⁶. Acest proces de decolonizare și crearea ulterioară a noilor state independente a condus la apariția unui vid al puterii ca urmare a retragerii din arena politică internațională a statelor ex-coloniale. Prin urmare, percepend această situație de vacuum, două blocuri mari au încercat să profite din urma acesteia prin

impunerea influenței sale în aceste zone recent eliberate. De exemplu, „Moscova a început să inițieze relații politice cu o serie de țări care au fost anterior controlate de imperiile coloniale, printre lista acestor țări putem găsi: India, Egiptul, Siria și Indonezia. De regulă, Statele Unite ale Americii interveneau acolo unde pot fi găsite dovezi sau măcar presupuneri de imixtiune comunistă”³²⁷. În ceea ce privește SUA, unul din factorii de bază care ne permite să explicăm interesele SUA „în domeniul securității în cadrul țărilor cu venituri mici este că, odată cu debutul Războiului Rece, SUA a identificat interesele sale de securitate la nivel mondial, care au fost instituționalizate în doctrina îngrădirii, *containment*”³²⁸.

Putem găsi numeroase cazuri când SUA au încercat în mod direct sau indirect să se amestece în politica internă a țărilor care recent au devenit independente (ex-colonii), în scopul de a obține controlul și a menține același nivel de dependență sau chiar crea unul nou îndreptat în favoarea SUA.

Ca un exemplu ar putea servi cazul Chile atunci când o lovitură de stat a fost organizată cu sprijinul SUA, în scopul de a preveni campania inițiată de Allende, care dorea naționalizarea industriei de cupru și a altor afaceri din Chile. Primele mecanisme care au fost aplicate înainte de lovitură de stat, au fost recurgerea la sancțiuni economice parțiale, care s-au dovedit a fi ineficiente. Apoi, „CIA a oferit finanțare pentru greve anti-guvernamentale în masă din 1972 și 1973”³²⁹; în această perioadă, Kissinger a făcut mai multe declarații controversate cu privire la guvernul din Chile, declarând că „nu înțeleg de ce trebuie să stăm și să urmărim cum o țară devine comunistă din cauza iresponsabilității poporului său”³³⁰. Din aceste citate și din ceea ce a fost realizat, putem concluziona cel puțin două lucruri. În primul rând, este evidentă animozitatea existentă față de regimul comunist. Al doilea aspect, care

³²⁷ Țurcanu I. Istoria Relațiilor Internaționale. Chișinău: Litera, 2005, p. 204.

³²⁸ McKinlay R.D., Op. cit., p. 70.

³²⁹ US Department of State Freedom of Information Act. Church Report. Covert Action in Chile 1963-1973.

[On-line]: <http://foia.state.gov/Reports/ChurchReport.asp>. (vizitat la: 17.11.2011).

³³⁰ Bird M., Friends in Need. [On-line]: <http://www.time.com/time/magazine/article/0,9171,265371,00.html>. (vizitat la: 06.11.2011).

³²⁵ Gilderhus M.T. The Second Century: U.S.-Latin American Relations Since 1889. Wilmington: Scholarly Resources Inc., 2000, p. 113.

³²⁶ Toll M. The Nation-State, Core and Periphery: A Brief sketch of Imperialism in the 20th century. [On-line]: <http://dostoevskiansmiles.blogspot.com/2008/10/nation-state-core-and-periphery-brief.html>. (vizitat la: 16.11.2011).

poate fi concluzionat din acțiunile SUA în prevenirea campanie de naționalizare, este că acestea au fost realizate pentru a menține o stare de dependență și o continuă epuizare a resurselor locale din Chile.

Un alt exemplu care are același efect în fostele colonii ar putea servi cazul Iranului. În 1953, CIA a instrumentat o lovitură de stat în Iran, prin care a fost îndepărtat premierul Mohammed Mossadegh, care, de asemenea ca și în cazul Chile a inițiat o campanie de naționalizare, dar în acest caz a fost naționalizarea companiei de petrol anglo-iraniană. Prin aceasta lovitură de stat a fost stabilit un regim totalitar de teroare condus de Mohammad Reza Pahlavi, care a durat timp de 26 de ani, până la revoluția fundamentalistă din 1979³³¹.

„Același model de acțiuni a fost aplicat și în Guatemala în 1954, unde președintele acesteia, Jacobo Arbenz, a fost deturnat, deoarece oficial, conform CIA, a fost sub influența comunistă și a fost înlocuit de un anticomunist Castillo Armas. În realitate însă, au existat alte circumstanțe care au influențat comportamentul SUA în Guatemala. „Istoricii care îl simpatizează pe Arbenz, naționalistul de aripa dreaptă din Guatemala, susțin că, dimpotrivă, oficialii SUA au exagerat influența limitată a comuniștilor, în scopul de a-și legitima adevăratul scop, menținerea și consolidarea exploatării Guatemalei”³³². Potrivit lui R. P. Newman, președintele democrat al Guatemalei a fost deturnat pentru că a inițiat o reformă agricolă, care a fost periculoasă pentru compania americană *United Fruit*, precum și pentru independența sa față de politicile SUA. „Ajutoarele masive oferite de către Statele Unite Guatemalei, în câțiva ani după lovitură de stat, au fost reglementate de cinci acorduri semnate între 27 iulie și 13 decembrie 1954, au servit în principiu ca un instrument cosmetic pentru a ascunde faptul că investitorii din Statele Unite ale Americii precum și diplomații niciodată nu au ezitat la reîntegrarea Guatemalei în economia mondială ca o țară dependentă. Diplomații nord americani și oamenii de afaceri au reînnoit

alianța lor cu un regim militar represiv în Guatemala în primul rând pentru a dezbină reforma agrară a lui Arbenz. O metodă importantă care a permis realizarea acestui lucru a fost investirea a peste 100 de milioane de dolari în domenii în care s-au făcut unele modernizări, însă au stimulat de fapt mărirea dependenței Guatemalei față de economia mondială. Deși dorința de luptă împotriva comunismului a impregnat motivele Statelor Unite, acest lucru nu a fost un plan Marshall. În primii ani după lovitură de stat, capriciile prețurilor mondiale au arătat cât de fragilă din punct de vedere economic și politic a devenit Guatemala”³³³.

Ca un alt exemplu de dependență și a relației centru-periferie, putem folosi cazul Cubei. „Țară a suferit consecutiv mai întâi dominația spaniolă, apoi dictatura internă a lui Batista fiind sprijinit de către americani, și în cele din urmă regimul autoritar comunist, în trecut fiind orientat către URSS, creat de către Fidel Castro. Fiecare dintre aceste perioade se caracterizează prin poziția țării ca „periferie” în relațiile internaționale, fiind exploatată și manipulată de țările din „centrul” dominant, și bine dezvoltat. Mai întâi a fost Spania, care a început exploatarea resurselor din Cuba făcând pe aceasta colonia sa. Apoi, expansiunea capitalistă a SUA i-a permis să intervină în așa-numitul al Doilea Război pentru Independența Cubei, pe care Cuba l-a condus împotriva Spaniei. Prin oferirea „ajutorului” Cubei de a-și recâștiga independența de la Spania, SUA, de fapt, au preluat efectiv piețele cubaneze și au început exploatarea lor activă, în același timp, lăsând populația să trăiască în sărăcie. Pentru a asigura pozițiile sale în Cuba, guvernul SUA a menținut relații prietenoase cu dictatorului numit Fulgencio Batista. Însă, după revoluția națională din țara în 1959, regimul lui Batista s-a prăbușit și a fost înlocuit de către pro-comunistul Fidel Castro. Noul lider a inițiat expropriere în masă a proprietății SUA din țara sa și a condus politica activă pro-URSS”³³⁴.

În ceea ce privește cazul Braziliei, putem de asemenea găsi aceleași relații abuzive asimetrice

³³¹ Turcanu I., Op. cit., p. 204.

³³² McPherson A. Guatemala, United States Assistance, and the Logic of Cold War Dependency. [On-line]: <http://userwww.sfsu.edu/~epf/1996/guat.html>. (vizitat la: 06.12.2010).

³³³ Ibidem.

³³⁴ Cuba-the Living Example of the Demise of Communism. [On-line]: <http://home.aubg.bg/students/SIM030/>. (vizitat la: 06.12.2010).

și diverse mecanisme imperialiste între centru capitalist și periferia subdezvoltată. „Între 1947 și 1960, a existat un flux enorm de capital între Brazilia și SUA. Fluxul capitalului privat din Statele Unite spre Brazilia a constituit \$1.814 milioane, în timp ce fluxul de capital din Brazilia spre SUA a ajuns la \$3.481 de milioane. Fluxul de capital din Argentina, Brazilia, Chile, Peru, Venezuela, Columbia și Mexic spre Statele Unite în perioada 1950 - 1961 a fost de \$ 6, 875 milioane, în timp ce fluxurile de capital din Statele Unite spre aceste țări au constituit doar \$2, 962 milioane. Profiturile au fost extrase din Brazilia de către burghezia americană prin exproprierea capitalului brazilian. De exemplu, în 1961 SANBRA, Anderson & Clayton, marii comercianți americani de bumbac, au utilizat capitalul brazilian pentru a controla piețele braziliene de bumbac pentru profiturile SUA. Aceste tipuri de practici au fost o caracteristică persistentă a subordonării periferice față de centrul imperialist de-a lungul secolului 20”³³⁵.

Au fost de asemenea cazuri de intervenție militară directă a blocurilor majore din cauza conflictelor legate de decolonizare. Acest aspect, de asemenea aduce posibilitatea instaurării potențiale a influenței într-o fostă colonie pentru a se asigura că această țară să nu cadă în influența blocului opus. Fapt similar s-a întâmplat în 1956, atunci când președintele Egiptului, Gamal Abder Nasser, a decis să naționalizeze Canalul Suez, care a fost proprietatea unei corporații englez-franceze. Marea Britanie, Franța și Israelul au lansat un adevărat război împotriva Egiptului. Atacul israelian trebuia să fie un ultimatum, care ar obliga pe Nasser să cedeze, dar deoarece acest lucru nu s-a întâmplat, circumstanțele au condus la intervenția Franței și Marii Britanii. Eisenhower de asemenea a intervenit, prin aplicarea de presiuni diplomatice și economice împotriva agresorilor. Acest lucru demonstrează, de asemenea importanța pentru SUA a acestei regiuni, pentru a-și aplica influența. După acest eveniment, SUA și-a consolidat foarte mult influența sa în Orientul Mijlociu³³⁶.

Careva aspecte economice, politice sau tehnologice din URSS erau atractive pentru

țările din Lumea a Treia. Pentru a atrage aceste țări, URSS a stabilit relații diverse pentru a demonstra ca comunismul este mai avantajos decât capitalismul. Aceste tipuri de relații pot fi găsite în cadrul relațiilor dintre URSS și Indonezia, Ghana, India, Egipt, Siria, Irak, Algeria și multe alte țări. Aceste țări primeau de la uniunea sovietică arme, mașini agricole și industriale, instructori tehnici și militari, profesori pentru studiile superioare care erau utilizați pentru răspândirea culturii marxiste și a modului de viață sovietic, ceea ce constituie o propagandă indirectă eficientă.

Lista țărilor care au căzut pradă influenței unuia dintre blocuri poate fi continuată; însă accentul de bază a fost asupra unora dintre acestea pentru a ilustra imaginea generală a dependenței și influenței instituite în timpul războiului rece sau chiar continuate încă din perioadele coloniale. Câteva concluzii pot fi făcute din cele prezentate anterior. În primul rând se observă că dependența și influența făcea parte din Războiul Rece. În al doilea rând, fostele colonii, din cauza vulnerabilității sale politice, militare și economice au devenit prade ușoare pentru aceste două blocuri în instituirea influenței. Precum și faptul că acest proces de răspândire a influenței la nivel global nu era doar din cauze politice ci avea și scopuri de a obține diverse profite (economice, militare, politice etc.) prin intermediul menținerii dependenței.

Bibliografie:

1. Bird M. Friends in Need. [On-line]: <http://www.time.com/time/magazine/article/0,9171,265371,00.html>. (vizitat la: 06.11.2011).
2. Cuba – the Living Example of the Demise of Communism. [On-line]: <http://home.aubg.bg/students/SIM030/>. (vizitat la 06.12.2010).
3. Dependency Theory. [On-line]: <http://www.newinfluencer.com/mediapedia/dependency-theor>. (vizitat la: 17.11.2011).
4. Dicționar online. Dependency. [On-line]: <http://dictionary.reference.com/browse/dependency>. (vizitat la: 06.11.2011).
5. Dos Santos T. La crisis de la teoria del desarrollo y las relaciones de dependencia en America Latina (Santiago, Chile). [On-line]: <http://www.rojasdatabank.info/santos1.htm>. (vizitat: la 16.11.2011).

³³⁵ Toll M. Op. cit.

³³⁶ Țurcanu I., Op. cit., p. 205.

6. Dos Santos T. The Structure of Dependence. În: Revista The American Economic Review. 1970, nr. 60 (2), p. 231-236.
7. Ferraro V. Dependency Theory: An Introduction, iulie 1996. [On-line]: <http://www.mtholyoke.edu/acad/intrel/depend.htm>. (vizitat la 16.11.2011).
8. Gilderhus M.T. The Second Century: U.S.-Latin American Relations Since 1889. Wilmington: Scholarly Resources Inc., 2000. 282 p.
9. Griffiths M. International Relations: The Key Concepts. London: Routledge. 2002. 407 p.
10. Kissinger H. Intervention in Chile. [On-line]: http://en.wikipedia.org/wiki/Henry_kissinger. (vizitat la: 06.11.2011).
11. McKinlay R.D. A Foreign Policy Model of U.S. Bilateral Aid Allocation. În: Revista World Politics, 30 (1), 1977, p. 58 - 86.
12. McPherson A., Guatemala, United States Assistance, and the Logic of Cold War Dependency. [On-line]: <http://userwww.sfsu.edu/~epf/1996/guat.html>. (vizitat la: 06.12.2010).
13. Toll M. The Nation-State, Core and Periphery: A Brief sketch of Imperialism in the 20th century. [On-line]: <http://dostoevskiansmiles.blogspot.com/2008/10/nation-state-core-and-periphery-brief.html>. (vizitat la: 16.11.2011).
14. Țurcanu I. Istoria Relațiilor Internaționale. Chișinău: Litera, 2005. 360 p.
15. US Department of State Freedom of Information Act. Church Report. Covert Action in Chile 1963-1973. [On-line]: <http://foia.state.gov/Reports/ChurchReport.asp>. (vizitat la: 17.11.2011).
16. Wallerstein I. World-system. [On-line]: <http://www.fordham.edu/halsall/mod/Wallerstein.asp>. (vizitat la: 08.11.2011).

Copyright©Vladislav SPIRLICENCO, 2011.

COMUNICĂRI ȘTIINȚIFICE**АСПЕКТЫ ЭТНОПОЛИТИКИ
В НОРМАТИВНЫХ АКТАХ СНГ И СОВЕТА ЕВРОПЫ**

БОРШЕВСКИЙ Андрей*
СОСНА Борис**

ASPECTS OF ETHOPOLITICS IN ACTS OF CIS AND THE COUNCIL OF EUROPE

This article describes the International legislation to protect the rights of ethnic minorities. All human beings are equal before the law and are entitled to equal protection of the law against any discrimination and against any incitement to discrimination.

Discrimination between human beings on the grounds of race, colour or ethnic origin is an obstacle to friendly and peaceful relations among nations and is capable of disturbing peace and security among peoples and the harmony of persons living side by side even within one and the same State, the existence of racial barriers is repugnant to the ideals of any human society.

United Nations Declaration on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination of 20 November 1963 (General Assembly resolution 1904 (XVIII)) solemnly affirms the necessity of speedily eliminating racial discrimination throughout the world in all its forms and manifestations and of securing understanding of and respect for the dignity of the human person.

Racial discrimination means any distinction, exclusion, restriction or preference based on race, colour, descent, or national or ethnic origin which has the purpose or effect of nullifying or impairing the recognition, enjoyment or exercise, on an equal footing, of human rights and fundamental freedoms in the political, economic, social, cultural or any other field of public life.

For the Council of Europe, both mainstream and minority communities must enjoy the same rights and equality before the law, and be able to preserve and develop their cultures, safeguard their religions, languages and traditions, and make their opinions heard.

World events are a constant reminder of the crucial purpose served by this mission. The Council of Europe takes care that these freedoms are protected through its Framework Convention for the Protection of National Minorities, whose implementation rests with the Committee of Ministers and with an advisory committee of experts, as well as with the non-governmental organizations and the associations of minorities.

The 1994 Framework Convention for the Protection of National Minorities came into force on 1 February 1998. Although it is not the only instrument on the protection of minorities developed in the Council of Europe, it is certainly the most comprehensive document in its field (non-discrimination, effective equality, culture, education, linguistic freedoms, access to media, and participation in economic, cultural and social life).

The broad aims of the Convention are to ensure that the signatory states respect the rights of national minorities, undertaking to combat discrimination, promote equality, preserve and develop the culture and identity of national minorities, guarantee certain freedoms in relation to access to the media, minority languages and education and encourage the participation of national minorities in public life.

The Framework Convention for the Protection of National Minorities defines a national minority implicitly to include minorities possessing a territorial identity and a distinct cultural heritage.

* **BORSHCEVSCHI Andrei** - Doctor în istorie, conferențiar universitar, cercetător științific superior, Institutul Patrimoniului Cultural al Academiei de Științe a Moldovei (Chișinău, Republica Moldova); **BORSHCEVSCHI Andrei** - Ph.D. in History, Associate Professor, senior scientific fellow, Academy of Sciences of Moldova (Kishinev, The Republic of Moldova); **БОРШЕВСКИЙ Андрей** - Кандидат исторических наук, доцент, старший научный сотрудник сектора национальных меньшинств Института культурного наследия Академии наук Молдовы (Кишинев, Республика Молдова).

** **SOSNA Boris** - Doctor în drept, conferențiar universitar, cercetător științific superior, Institutul de Istorie, Stat și Drept al Academiei de Științe a Moldovei (Chișinău, Republica Moldova); **SOSNA Boris** - Candidate of Juridical Sciences, Associate Professor, senior scientific fellow, Institute of History, State and Law, Academy of Sciences of Moldova (Kishinev, The Republic of Moldova); **СОСНА Борис** - Кандидат юридических наук, доцент, старший научный сотрудник Института истории, государства и права Академии наук Молдовы (Кишинев, Республика Молдова).

ASPECTE ETNOPOLITICII ÎN ACTELE NORMATIVE ALE CSI ȘI CONSILIULUI EUROPEI

Protecția drepturilor minorităților naționale este un element crucial al protecției drepturilor omului. Pe lângă mecanismele speciale dedicate minorităților naționale, protecția minorităților naționale constituie un subiect important în activitatea organelor cum ar fi: Adunarea Parlamentară, Congresul Autorităților Locale și Regionale din Europa, Comisia de la Veneția și Comitetul European pentru Drepturi Sociale în baza Cartei Sociale europene.

Acest articol conține descrierea a legislației internațională de protecție a drepturilor minorităților etnice. Toți oamenii sunt egali în fața legii și au dreptul la o protecție egală a legii împotriva oricărei discriminări și împotriva oricărei incitări la discriminare.

Discriminarea între ființele umane pentru motive de rasă, culoare sau origine etnică este un obstacol în calea relațiilor pașnice de prietenie între națiuni, fiind susceptibilă să tulbure pacea și securitatea popoarelor, precum și coexistența armonioasă a persoanelor în cadrul aceleiași stat; existența barierelor rasiale este incompatibilă cu idealurile oricărei societăți umane.

Declarația Națiunilor Unite privind eliminarea tuturor formelor de discriminare rasială, din 20 noiembrie 1963, afirmă în mod solemn necesitatea de a se elimina rapid toate formele și toate manifestările de discriminare rasială în toate părțile lumii și de a asigura înțelegerea demnității persoanei umane.

Discriminare rasială are în vedere orice deosebire, excludere, restricție sau preferință întemeiată pe rasă, culoare, ascendență sau origine națională sau etnică, care are ca scop sau efect de a distruge sau compromite recunoașterea, folosința sau exercitarea, în condiții de egalitate, a drepturilor omului și a libertăților fundamentale în domeniile: politic, economic, social și cultural sau în oricare alt domeniu al vieții publice.

Instrumentele legale pentru protejarea drepturilor minorităților naționale sunt :

1. Convenția europeană a drepturilor omului care prin intermediul unui protocol, recent intrat în vigoare, extinde aria garanțiilor de nediscriminare.

2. Curtea europeană a Drepturilor Omului a soluționat o serie de cauze implicând romii și persoane aparținând altor minorități naționale.

3. Comisia europeană împotriva Rasismului și Intoleranței luptă împotriva discriminării, de care profită persoanele aparținând minorităților naționale.

4. Convenția-cadru pentru protecția minorităților naționale este cel mai inteligibil tratat multilateral dedicat protecției minorităților naționale. El stabilește principii ce trebuie respectate în domeniul mass-media, educației și altor domenii pertinente.

5. Carta Socială Europeană garantează drepturile minorităților în domeniul social și economic, spre exemplu, nediscriminarea față de accesul la locurile de muncă, educație, alocații familiale și condiții de trai.

6. Carta pentru Limbile Regionale sau Minoritare care se axează mai detaliat pe acțiunile întreprinse în vederea garantării protecției și promovării în particular a limbilor minoritare, ca element decisiv al patrimoniului cultural. El are efect direct pe asupra abilității minorităților naționale de a-și utiliza propria limbă în viața publică. Carta a intrat în vigoare din 1998, și ea a susținut În Statele Părți o serie de realizări concrete.

Во многих государствах, в том числе и в Молдове, наряду с государственно-образующими нациями проживают национальные меньшинства, т.е. представители других этносов, не принадлежащие к коренной национальности и осознающие себя национальной общностью. Национальные меньшинства этих государств исторически являются неотъемлемой частью общества и обогащают его своим трудом и самобытной культурой.

В XX веке проблема защиты прав национальных меньшинств приобрела общепризнанное значение. Было подписано множество международных конвенций, соглашений и договоров, создано большое количество организаций.

Несмотря на это, как справедливо отмечено в Декларации Всемирной конференции по борьбе против расизма, расовой дискриминации, ксенофобии и связанной с ними нетерпимости (2001 год)³³⁷, продолжают иметь место случаи проявления расовой дискриминации и нетерпимости. В Декларации справедливо замечено, что история человечества изобилует чудовищными зверствами, совершенными по причине грубого нарушения прав человека, что сохранение в памяти этих страниц истории позволит извлечь уроки для предотвращения будущих трагедий. В Декларации также указано, что все народы и

³³⁷ Конференция организована ООН с 31 августа по 8 сентября 2001 года в Дурбане (ЮАР).

отдельные лица образуют единую человеческую семью, богатую своим разнообразием. Они вносят свой вклад в прогресс цивилизаций и культур, составляющих общее наследие человечества. Сохранение и поощрение терпимости, плюрализма и уважения разнообразия могут привести к формированию более сплоченных обществ. Все люди рождаются свободными и равными в своем достоинстве и правах и обладают потенциалом для того, чтобы конструктивно содействовать развитию и благосостоянию общества³³⁸.

Высокие темпы миграции населения привели к социальному взаимодействию представителей различных общин, совсем еще недавно не имевших представления об особенностях мировосприятия, традиций, культуры, бытового поведения своих новых соседей, что создает естественную почву, как для взаимодействия, так и для потенциальных конфликтов.

Очевидно, что формирование цивилизованного гражданского общества в РМ возможно лишь при усвоении фундаментальных демократических ценностей. Одной из таких ценностей является толерантность. Проблема межэтнического взаимодействия является важной составляющей становления демократического общества. Как уважение к представителям различных этносов, религий и культур, толерантность является неперемным условием выживания и развития современной цивилизации. Подлинно демократическое общество должно не только уважать этническую, культурную, языковую и религиозную самобытность любого лица, принадлежащего к национальному меньшинству, но и создавать соответствующие условия, позволяющие выражать, сохранять и развивать эту самобытность.

Обеспечение прав национальных меньшинств является одной из основ гражданского согласия в обществе. Это особенно актуально с учетом того, что в

последние годы пресса и неправительственные организации констатируют определенную этническую напряженность в обществе Молдовы.

Отметим, что в XX-XXI веках проблема защиты прав национальных меньшинств приобрела общепризнанное значение. Было подписано множество международных конвенций, соглашений и договоров, создано большое количество организаций³³⁹.

Важную роль в защите прав национальных меньшинств играют региональные международные акты.

21 октября 1994 г. была принята *Конвенция СНГ (Содружества независимых государств) об обеспечении прав лиц, принадлежащих к национальным меньшинствам*³⁴⁰.

Конвенция СНГ была подписана в Москве 21 октября 1994 года главами десяти государств. При этом Азербайджан присоединился к Конвенции с оговоркой о верховенстве своего внутреннего права над положениями данного международного договора. Аналогичную оговорку сделала и Украина.

В Конвенции отмечено, что права лиц, принадлежащих к национальным меньшинствам, являются неотъемлемой частью общепризнанных прав человека, а упомянутые меньшинства являются неотъемлемой частью общества, в котором они жили и живут и обогащают его своим трудом, самобытностью и культурой.

Нельзя не согласиться с положениями Конвенции о том, что поощрение и защита прав лиц, принадлежащих к национальным меньшинствам, способствуют политической и социальной стабильности государств, в которых они проживают.

Статья 3 определяет, что каждая из подписавших стран гарантирует лицам, принадлежащим к национальным меньшинствам, гражданские, политические, социальные, экономические, культурные права и свободы в соответствии с общепризнанными

³³⁸ Всемирная конференция по борьбе против расизма, расовой дискриминации, ксенофобии и связанной с ними нетерпимости. Декларация и Программа действий. Издано Департаментом общественной информации Организации Объединенных Наций. Нью-Йорк, 2002, с. 12-23.

³³⁹ Юрьев С. К проблеме генезиса правового статуса национальных меньшинств В: Российский ежегодник международного права, 1998-1999. СПб., 1999, с. 24 - 45.

³⁴⁰ Степанов В. П. Украинцы Молдовы: динамика этнической и гражданской идентичностей (1989–2005 гг.). Автореферат дисс. докт. хаб. истории. Кишинев, 2008, с. 15.

международными стандартами в области прав человека и ее законодательством, а также примет меры для недопущения на своей территории какой-либо дискриминации граждан по признаку их принадлежности к национальному меньшинству.

Конвенция обязует подписавшие страны соблюдать право национальных меньшинств индивидуально или совместно с членами своей группы беспрепятственно выражать, сохранять и развивать свою этническую, языковую, культурную или религиозную самобытность, учитывать в своей политике законные интересы национальных меньшинств и принимать необходимые меры с целью создания благоприятных условий для сохранения и развития их этнической, языковой, культурной и религиозной самобытности.

В Конвенции закреплены и другие права национальных меньшинств: право на участие в общественной и государственной жизни, право создавать различные организации (ассоциации, землячества и т.п.) просветительского, культурного и религиозного характера, право индивидуально или совместно с членами своей группы исповедовать свою религию и совершать религиозные обряды в соответствии со своим вероисповеданием, содержать культовые здания, приобретать и использовать предметы, необходимые для отправления культа, а также вести просветительскую религиозную деятельность на родном языке, право употреблять свои имена и фамилии (в том числе в официальных документах) так, как это принято на их родном языке, а также беспрепятственно пользоваться родным языком, как в письменной, так и в устной форме, иметь доступ к информации на этом языке, распространять такую информацию и обмениваться ею, включая право создавать средства массовой информации на родном языке.

Конвенция имеет ряд недостатков. Статья 1 содержит определение национального меньшинства: под лицами, принадлежащими к национальным меньшинствам, понимаются лица, постоянно проживающие на территории страны и имеющие ее гражданство, которые по своему этническому происхождению, языку, культуре, религии или традициям отличаются от основного населения данной страны. Такое раскрытие понятия «национальные

меньшинства» вызывает сомнения в его соответствии общепринятым принципам международного права³⁴¹. Рамочная конвенция Совета Европы о защите национальных меньшинств 1995 года не содержит определения этого понятия, исповедуя «прагматический подход» и признавая выработку критериев, приемлемых для всех государств-участников, невозможной. Хотя прямого противоречия Конвенции СНГ Европейской Рамочной конвенции в данном случае вроде бы нет, из Рамочной конвенции вытекает признание приоритета национального законодательства в трактовке данного определения.

Конвенция СНГ не распространяется на граждан одного государства СНГ, если они проживают в других государствах (хотя, например, статья 61 Конституции гарантирует гражданам России защиту и покровительство за ее пределами).

Кроме того, дискриминационным является нераспространение действия защитных механизмов Конвенции СНГ на лиц без гражданства, которые не имеют возможности в соответствии с законами той страны, где они находятся, доказать факт постоянного проживания на ее территории. Эти люди, по сути, не признаются этой Конвенцией национальными меньшинствами.

Другой проблемой, порождаемой базовыми определениями рассматриваемой Конвенции, является разделение населения государств-участников на «основное» и «отличающееся». По существу воспроизводится порочный подход, основанный на неправовом расслоении людей на коренную (титульную) национальность и на так называемые «иные»³⁴².

Важная работа по защите прав национальных меньшинств ведется и в рамках Совета Европы.

Рамочная конвенция о защите национальных меньшинств была принята в 1995 г. Советом Европы³⁴³.

³⁴¹ Законотворческий процесс в Государственной Думе. О ратификации Конвенции об обеспечении прав лиц, принадлежащих к национальным меньшинствам. [on-line]: <http://www.memo.ru/hr/GOSDUMA/60/05.htm>. (Дата посещения: 10.10.2011).

³⁴² Там же.

³⁴³ Боршевский А.П. Международное законодательство о правах национальных меньшинств и

В Конвенции отмечено, что любое лицо, принадлежащее к национальному меньшинству, имеет право свободного выбора рассматриваться или не рассматриваться таковым, и этот выбор или осуществление прав, которые связаны с этим выбором, не должны ущемлять данное лицо³⁴⁴.

Статья 4 Конвенции определяет, что стороны обязуются гарантировать любым лицам, принадлежащим к национальным меньшинствам, право на равенство перед законом и на равную защиту закона. Запрещается любая дискриминация, основанная на принадлежности к национальному меньшинству.

Конвенция закрепила обязанность государства признавать за любым лицом, принадлежащим к национальному меньшинству, право размещать в общественных местах вывески, надписи и др. частную информацию на языке своего меньшинства.

Стороны обеспечивают уважение прав каждого лица, принадлежащего к национальному меньшинству, на свободу мирных собраний и свободу ассоциаций, свободу выражения мнения и свободу мысли, совести и религии,

Стороны обязуются признавать, что право на свободу выражения мнения любого лица, принадлежащего к национальному меньшинству, включает свободу придерживаться какого-либо мнения и свободу получать и обмениваться информацией или идеями на языке меньшинства без вмешательства со стороны публичной власти и независимо от границ. В рамках своих правовых систем стороны обеспечивают, чтобы лица, принадлежащие к национальным меньшинствам, не подвергались дискриминации в отношении доступа к средствам информации.

Статья 10 закрепляет обязательство стран, ратифицировавших Конвенцию, признавать за любым лицом, принадлежащим к национальному меньшинству, право свободно и беспрепятственно пользоваться языком

своего меньшинства устно и письменно в частной жизни и в общественных местах. В регионах со значительным или традиционным присутствием лиц, принадлежащих к национальным меньшинствам, если эти лица просят об этом и такие просьбы отвечают реальным потребностям, Стороны будут стремиться обеспечить, насколько это возможно, условия, позволяющие использовать язык меньшинства в отношениях между этими лицами и административными властями.

Стороны обязуются создавать необходимые условия для эффективного участия лиц, принадлежащих к национальным меньшинствам, в культурной, общественной и экономической жизни, а также в ведении государственных дел, особенно тех, которые затрагивают их³⁴⁵.

Европейская Хартия региональных языков и языков меньшинств была разработана по рекомендации Парламентской Ассамблеи Совета Европы и Европейского Парламента комиссией международных экспертов в области использования языков, созданной Комитетом министров Совета Европы. Она была принята Комитетом министров 25 июня 1992 года и открыта для подписания 5 июня 1992 года в Страсбурге³⁴⁶. В рекомендации 1255 (1995) о защите прав национальных меньшинств, принятой 31 января 1995 года Парламентской Ассамблеей Совета Европы, содержится надежда, что Хартия будет вскоре подписана и ратифицирована подавляющим большинством государств-членов и что значительное число европейских государств, не являющихся членами Совета, станут ее участниками.

Целью Хартии является способствование поддержки и развитию традиций и культурного наследия Европы посредством защиты исторических региональных языков или языков меньшинств Европы, некоторые из которых рискуют исчезнуть с течением времени.

Хартия – единственный обязательный для исполнения документ международного уровня,

положение в Молдове. В: Закон и жизнь. 2008. № 8, с. 30 - 34.

³⁴⁴ Федоров К. М. Рамочная конвенция Совета Европы о защите национальных меньшинств. В: Московский журнал международного права. 2007. № 2, с. 53 - 67.

³⁴⁵ Рамочная конвенция о защите национальных меньшинств. В: Проблемы толерантности межэтнических и межрелигиозных отношений. Справочно-методические материалы. Тамбов, 2005.

³⁴⁶ Соболева А. К. Языковые права национальных меньшинств: Проблемы защиты. В: Российская и европейская правозащитные системы. Нижний Новгород, 2003, с. 148 - 163.

направленный на защиту и поддержку региональных языков или языков меньшинств. Страны-участницы получают единую схему языковой политики, признанную на международном уровне. В Хартии предоставляется обширный практический опыт улучшения языковой среды. Государство подписывает и ратифицирует Хартию, намечая различные мероприятия для языков, которые защищаются в соответствии с Частью III Хартии (Часть III Хартии включает 68 пунктов, в которых описаны 98 мероприятий, разработанных в поддержку языков. Для каждого языка должны быть выполнены, по меньшей мере, 35 мероприятий из, по крайней мере, 6 областей общественной жизни)³⁴⁷.

Хартия призывает государства проявлять уважение к географической области распространения региональных языков или языков меньшинств. В жизни этот принцип важен, например, при планировании изменений административных границ, если такое изменение может иметь негативные последствия для региональных языков или языков меньшинств.

Один из базовых принципов Хартии гласит, что использование языков не должно быть ограничено только личной жизнью. Необходимо поощрять использование языков в общественной жизни. Применяя этот принцип, государственные и местные власти разработали новые области употребления языков во всех сферах общественной жизни, таких как образование, экономика, средства массовой информации, работа административных органов власти и судов. Для развития любого языка крайне важно предоставлять возможность получить образование на всех уровнях. Хартия требует, чтобы государства предоставляли необходимые формы и средства преподавания и изучения всех региональных языков или языков меньшинств. Так, носители языка имеют право отправить детей в школу, которая предоставляет образование полностью на региональном языке или языке меньшинства, или в которой, по крайней мере, этот язык изучают как один из предметов на всех уровнях образования: от дошкольного до

высшего. Государство обязано предоставить возможность такого образования и обеспечить соответствующую подготовку учителей.

Таким образом, во многих случаях удалось добиться улучшения ситуации с предоставлением образования на родном языке или обучением языку как предмету.

Носители языка могут выступать в суде на родном языке без дополнительных расходов на устный перевод или письменный перевод документов.

Носители языка могут заполнять формы и переписываться с административными органами на родном языке, использовать своё имя и географические названия так, как они звучат или пишутся на родном языке. Кроме того, региональный язык или язык меньшинства используется на дорожных знаках.

Таким образом, можно сделать вывод, что в рамках СНГ и Совета Европы существует большое количество механизмов по защите прав национальных меньшинств.

Список литературы:

1. Borșevski A. Caracteristica legislației internaționale prin prisma drepturilor minorităților naționale. În: Buletinul clinicilor juridice. 2007, nr. 5, p.19 - 20.
2. Боршевский А. П. Международное законодательство о правах национальных меньшинств и положение в Молдове. В: Закон и жизнь. 2008. № 8, с. 30 - 34.
3. Боршевский А. П. Обучение демократии. Учебно-методическое пособие. Кишинев, 2008. 100 с.
4. Боршевский А. П. Права национальных меньшинств: международное законодательство и ситуация в Республике Молдова. В: Republica Moldova - casa noastră comună. Materialele conferinței republicane științifico-practice. Chișinău, 21 august 2006. Culegere de lucrări științifice, p. 42 - 47.
5. Боршевский А., Сосна А. Права национальных меньшинств: международное законодательство. В: Международное публичное и частное право. 2009. №3, с. 19 - 20.
6. Всемирная конференция по борьбе против расизма, расовой дискриминации, ксенофобии и связанной с ними нетерпимости. Декларация и Программа действий. Издано Департаментом общественной информации Организации Объединенных Наций. Нью-Йорк, 2002, с. 12 - 23.

³⁴⁷ Европейская Хартия региональных языков и языков меньшинств. В: Совет Европы: Документы по национальному вопросу / Сост. Ю. И. Вдовин; Ред. В. Е. Левтов. СПб., 2000.

7. Долотказина А. А. Правовой статус национальных меньшинств. В: Пробелы в российском законодательстве. 2009. № 4, с. 39 – 41.
8. Европейская Хартия региональных языков и языков меньшинств. В: Совет Европы: Документы по национальному вопросу /Сост. Ю. И. Вдовин; Ред. В. Е. Левтов. СПб., 2000.
9. Заключительный акт Совещания по безопасности и сотрудничеству в Европе, Хельсинки, 30 июля - 1 августа 1975 г. М., 1987.
10. Законотворческий процесс в Государственной Думе. О ратификации Конвенции об обеспечении прав лиц, принадлежащих к национальным меньшинствам. [on-line]: <http://www.memo.ru/hr/GOSDUMA/60/05.htm>. (Дата посещения: 10.10.2011).
11. Ковригина М. В. Обеспечение прав национальных меньшинств в демократическом государстве. В: Международное публичное и частное право. 2007. № 5, с. 2 – 4.
12. Комментарий к Конвенции о защите прав человека и основных свобод и практике ее применения / Под общ. ред. д. ю. н., проф. В. А. Туманова и д. ю. н., проф. Л. М. Энтина. М., 2002. 215 с.
13. Кочарян В. В. Национальные меньшинства и их защита в международном праве. В: Правоведение. 1995. № 2, с. 29 – 44.
14. Пешперова И. Ю. Права национальных меньшинств и их защита в рамках Организации по безопасности и сотрудничеству в Европе (ОБСЕ). Автореферат дисс. канд. юрид. наук. СПб., 1998. 23 с.
15. Рамочная конвенция о защите национальных меньшинств. В: Проблемы толерантности межэтнических и межрелигиозных отношений. Справочно-методические материалы. Тамбов, 2005.
16. Решетов Ю. А. Ликвидация расовой дискриминации - правовой императив человечества. В: Московский журнал международного права. 1998. Специальный выпуск (декабрь), с. 79 – 83.
17. Соболева А. К. Языковые права национальных меньшинств: Проблемы защиты. В: Российская и европейская правозащитные системы. Нижний Новгород, 2003, с. 148 - 163.
18. Сосна Б., Боршевский А., Петров В. Права человека в странах Европейского Союза. Измаил: Измаильский Институт водного транспорта, 2009. 142. с.
19. Степанов В. П. Украинцы Молдовы: динамика этнической и гражданской идентичностей (1989–2005 гг.). Автореферат дисс. док. хаб. истории. Кишинев, 2008. 34 с.
20. Федоров К. М. Рамочная конвенция Совета Европы о защите национальных меньшинств. В: Московский журнал международного права. 2007. № 2, с. 53 – 67.
21. Юрьев С. К проблеме генезиса правового статуса национальных меньшинств В: Российский ежегодник международного права, 1998- 1999. СПб., 1999, с. 24 - 45.

**Copyright©Andrei BORȘEVȘCHIИ,
Boris SOSNA, 2011.**

REGLEMENTĂRI INTERNAȚIONALE PRIVIND ADOPTIA

UNGUREAN Ivan*

INTERNATIONAL SETTLEMENTS REGARDING ADOPTION

Republic of Moldova is a country in transition, which aspires to join the European Union and continues to reform its legal system that will play an important role in promoting the country's European integration. As a result of consecutive democratic transformations experienced by the Republic of Moldova, they have created their own legal basis to conduct the full process of harmonizing national legislation with international standards.

All these items have made the necessary legal mechanisms to protect human rights and fundamental freedoms, including the child. The democratization of all spheres of social life it is given a particular importance to strengthen the family, pragmatic application of normative and legislative acts in force by the government, not only designed to protect state interests, but also, family and society as a separate component. Also, a special role in this process belongs to the continuous movement toward a convergence of legal systems by borrowing those institutions and practices that provide real warranties.

The convergence process and the reform of legislation in the Republic of Moldova, inevitably, involves studying the regulatory framework that exists in other countries, regarding the administration and efficient functioning of institutions taken over. This process led to enactment of institutions and instruments of international law and practice known as institution of "adoption" (I mean the setting of the child in a family).

One of the most effective and welcome forms of education and protecting the rights of children who are deprived of parental protection, is adoption. Adoption is an important measure to ensure state education of children in families and not in institutions for children. How favorable would not be the conditions of children's maintenance in state institutions for children, it is recognized that the optimal form of education in the family. Even the most perfect children's educational institution is unable to substitute parents, especially the mother. Scientific facts "that the disciples boarding institutions have specific development." Young children are "indolence, apathy, disbelieving. Cognitive activity is low, emotional events are weak, there is not the affection for adults."

Adoption represents one of the forms of public protection of children. Most of the state and public organs and organizations, directly or indirectly, are concerned with the legal protection of children, which is always under the control of state and society. All of these, viewed overall, explain why the institution of "adoption" serves as a real and efficient instrument to protect the interests of children. Therefore, by adoption are achieved mutual goals, which are realized in the interests of the child, as well as the adoptive parents. Essentially, adoption has a profound human character, it is infiltrated with concern for the orphans or those deprived of parental care, it longs for assurance of an advantageous form of their care, education and training.

The ratification of the several states of the Hague Convention on the protection of children and cooperation in respect of international adoption has influenced the need to amend the national legislation and its harmonization to international treaty to which states are party.

The institution of adoption is governed by the legislation of all Member States of the Council of Europe and the United Nations, but the approach of the principles which should govern adoption, the approval procedure and the legal effects of adoption raises some dissensions.

In our opinion, the interests of the child, parental care remained outside, requires the establishment in front of the family, to create those perfect conditions for education and development of children.

* UNGUREAN Ivan - Magistru în drept, jurist, Ministerul Justiției al Republicii Moldova (Chișinău, Republica Moldova); UNGUREAN Ivan - Master of law, Lawyer, Ministry of Justice of the Republic of Moldova (Kishinev, The Republic of Moldova); УНГУРЯН Иван - Магистр права, сотрудник Министерства Юстиции Республики Молдова (Кишинев, Республика Молдова).

МЕЖДУНАРОДНЫЕ ПОЛОЖЕНИЯ ОТНОСИТЕЛЬНО УСЫНОВЛЕНИЯ

Республика Молдова является страной с переходной экономикой, претендующей на вступление в Европейский союз, и постоянное реформирование правовой системы играет важную роль в содействии европейской интеграции. Последовательные демократические преобразования, через которые прошла Республика Молдова, способствовали созданию законодательной базы, для осуществления процесса гармонизации национального законодательства с международными стандартами.

Все эти ориентиры составили основу правовых механизмов, необходимых для защиты прав и основных свобод человека, в том числе, ребенка. В условиях демократизации всех сфер общественной жизни, особое значение уделяется консолидации семьи, прагматическому применению нормативных и законодательных актов органами власти, предназначенных защищать не только интересы государства, но и семью как составную часть общества. Также, особая роль в данном процессе, отведена непрерывному движению в направлении сближения правовых систем, путем заимствования тех институтов и практик, которые предлагают реальные гарантии.

Процесс сближения и реформирования законодательства в Республике Молдова, неизбежно предполагает изучение нормативной базы, существующей в других странах, с точки зрения управления и эффективного функционирования соответствующих учреждений. Этот процесс способствовал введению институтов и инструментов, известных в международной практике и законодательстве как институт «усыновления», (то есть, определение ребенка в семью).

Одной из наиболее эффективных форм воспитания и защиты прав детей, оставшихся без родительской опеки, является усыновление. Оно в дополнении к вышесказанному является важной государственной мерой обеспечения и воспитания детей в семьях, а не в учреждениях интернатского типа. Какими бы ни были благополучные условия содержания детей в учреждениях интернатского типа, следует признать, что оптимальной формой воспитания является воспитание в семье. Даже самое идеальное учреждение не способно заменить детям родителей, и, особенно, маму. Научно обоснованным является тот факт, что ученики в учреждениях интернатского типа имеют специфическое развитие. Маленькие дети являются ленивыми, апатичными, неуверенными, у них наблюдается низкий уровень познания, слабо выражено эмоциональное проявление, отсутствует привязанность к взрослым.

Усыновление является одной из форм общественной защиты детей. Большинство государственных и общественных органов и организаций, прямо или косвенно, должны быть обеспокоены правовой защитой детей, которая постоянно находится под контролем государства и общества. Всем этим, в целом, объясняется тот факт, почему институт усыновления выступает в качестве инструмента реальной и эффективной защиты интересов несовершеннолетних. Таким образом, путем усыновления, которое применяется как в интересах ребенка, так и в интересах усыновителей, достигаются общие цели. По своей сути усыновление имеет гуманный характер и предполагает осуществление попечения, как за сиротами, так и за детьми, оставшимися без попечения родителей, имеет целью предоставление самых выгодных форм ухода, образования и обучения детей.

Ратификация Гаагской конвенции о защите детей и сотрудничестве по международному усыновлению большинством государств оказала влияние на необходимость внесения поправок в национальное законодательство и его гармонизацию с международным договором одной из сторон, которых являются государства.

Институт усыновления регулируется законодательством всех государств-членов Совета Европы и Организации Объединенных Наций, но подход к принципам, которые должны регулировать усыновление, процедуру установления усыновления и правовые последствия усыновления, поднимают некоторые разногласия.

Считаем, что детей, оставшихся без родительской опеки, необходимо определить в семью, для создания им совершенных условий для развития и воспитания.

1. Analiza comparativă a instituției adopției prin prisma legislațiilor altor state

O dată cu ratificarea din partea mai multor state a Convenției de la Haga în materia protecției copiilor și cooperării în materia adopției internaționale, a influențat necesitatea amendării

cadrelui legislativ național și armonizarea acestuia la tratatul internațional la care statele sunt parte.

Instituția adopției este reglementată de legislația tuturor statelor membre ale Consiliului Europei și Organizației Națiunilor Unite, însă abordarea asupra principiilor care ar trebui să guverneze adopția, procedura de încuviințare și

efectele juridice ale adopției, ridică anumite disensiuni.

Legislațiile altor state în domeniu de resort, califică diferit adopția ca instituție juridică. Astfel, în unele state ca: Germania, Austria, Spania, Franța, Portugalia etc., adopția este calificată ca o instituție a dreptului substanțial, fie a dreptului civil, ca act de stare civilă, fie a dreptului familiei iar în state ca: Anglia, Suedia, Italia etc., adopția este calificată ca o instituție în care prevalează aspectele de drept procesual civil, fiind în esență un act de autoritate.

Analiza comparativă al legislației europene, reflectă coexistența a două sisteme privind procedura adopției: adopția judiciară (Republica Moldova, Germania, Anglia, Olanda, Franța, Elveția, Italia, Portugalia) care debutează printr-o cerere a adoptatorului adresată instanței competente. Hotărârea prin care se încuviințează adopția este menționată într-un registru de stare civilă și adopția contractuală (Austria, Spania, Belgia) în baza căreia adopția este considerată un contract stabilit între două părți (adoptator și adoptat sau reprezentantul legal al acestuia din urmă dacă este minor). Efectele acestui contract sunt stabilite imperativ de lege. Odată semnat, părțile nu pot să rezilieze contractul unilateral. În Spania, deși adopția este considerată un act de natură contractuală, procedura presupune o etapă notarială, în care se întocmește actul de adopție.

Legislația islamică nu recunoaște conceptul de adopție prin care se secretizează părinții naturali și relațiile de sânge ale copilului. Copii fără familie pot trăi prin forme permanente de plasament familial, de tip *kafalab*, conform cărora în cele mai multe state islamice este posibilă să nu ia numele și să nu aibă dreptul de moștenire în familia primitoare. În unele state ca: Bangladesh etc., adopțiile exprimă îngrijorare realizându-se de către agenții misionare străine, în scopul convertirii copilului, de asemenea în statul Madagascar etc., încheierea adopțiilor au ca scop obținerea avantajelor materiale și prestigiu.

În dreptul suedez, potrivit Legii federale din 30 iunie 1972, intrată în vigoare la 1 aprilie 1973, instanța suedeză în principiu, este competentă să pronunțe adopția dacă cel care o solicită are cetățenia sau domiciliul în Suedia sau dacă Consiliul Kegal a aprobat în acest sens. Cererea de adopție va fi soluționată potrivit legii suedeze.

În dreptul englez (*common law*) fundamentală este stabilirea competenței jurisdicționale a

instanței engleze, care în lumina propriilor sale norme de competență se declară competentă și va aplica dreptul englez, indiferent de cetățenia celui care adoptă sau a celui adoptat. Totodată, de remarcat este faptul că aceste sisteme de drept iau totuși în considerare legea națională a copilului, atunci când apreciază dacă adopția este în interesul copilului, privit prin prisma recunoașterii hotărârii judecătorești în statul de origine al copilului.

Sistemele de drept care au la baza adopției un acord de voințe leagă și efectele adopției de momentul perfectării acestui acord. Astfel, fie hotărârea de încuviințare a adopției produce efecte retroactive, începând cu data realizării acordului de voințe (Codul civil austriac și Legea federală din 17 februarie 1960), fie faza judiciară precede pe cea notarială și atunci adopția se perfectează prin acordul de voințe (Codul civil spaniol). Or, în dreptul român efectele adopției se produc numai de la data hotărârii irevocabile de încuviințare a adopției, iar declarațiile de consimțământ ale persoanelor prevăzute de lege reprezintă doar o etapă - este adevărat, esențială - în construirea treptată a operațiunii juridice a adopției.³⁴⁸

Franța este o țară care a ratificat Convenția de la Haga asupra protecției copiilor și cooperării în materia adopției internaționale, în anul 1998. În Franța coexistă adopția de tip parțial și adopția totală. Structurile responsabile privind domeniul adopției sunt: la nivel local departamentele sau autoritatea locală și organizații private, la nivel central Misiunea de adopții internaționale din cadrul Ministerului Afacerilor Externe din Franța și la nivel judiciar Tribunalul suprem.

În Franța pot fi adoptați copii până la vârsta de 18 ani, pentru care familia biologică sau consiliul de familie numit de tribunal și-a dat consimțământul la adopție, pentru care părinții sunt necunoscuți, dispăruți, sau decedați, când părinții biologici și-au pierdut/au fost decăzuți din drepturile părintești, copii declarați abandonați de către tribunal și când copiii sunt în grija instituției publice. Ca o condiție pentru adopția unui copil, consimțământul părinților biologici trebuie dat liber, scris și în deplinătatea facultăților în fața autorităților locale. În situația în care copilul are 13 ani sau este mai mare, el/ea trebuie audiat și își va da consimțământul la adopție. Adopția este declanșată direct pentru copii mai mici de 15 ani

³⁴⁸ Legislația internațională privind reglementarea instituției adopției. [on-line]: <http://eur-lex.europa.eu/ro/index.htm>. (Vizitat la: 17.10.2011).

dar care au fost în grija și îngrijirea familiei adoptive pentru o perioadă de cel puțin 6 luni. În acest caz, adopția poate fi aprobată până în 6 luni după verificarea calității de familie adoptivă a respectivei familii de către tribunalul de instanță.

Important de reținut este că în cazul adopției totale, copilul trebuie să fie mai mic de 15 ani, în timp ce pentru adopția simplă copilul trebuie să aibă cel puțin 15 ani împliniți și să fi fost plasat de cel puțin 6 luni la familia/ persoana solicitantă.

Pot adopta atât persoane singure cât și cuplurile căsătorite, care au vârsta de peste 28 de ani. În cazul cuplurilor căsătorite, o condiție este ca familia să fi fost căsătorită de peste 2 ani și să nu fi fost separați în toată această perioadă. Nu există vârstă maximă precizată. Diferența de vârstă între adoptat și adoptator trebuie să fie de 15 ani. În cazul în care soțul adoptă copilul celuilalt soț, diferența poate să fie de 10 ani. În condiții excepționale și perfect justificate, se poate încuviința adopția chiar dacă diferența este mai mică decât cea oficială. Legea specifică că în Franța nu pot adopta un copil cuplurile de același sex.

Persoanele sau familiile care doresc să adopte sunt atestate în urma unei anchete realizate de către autoritățile publice competente. Evaluarea familiei este focalizată pe istoricul persoanei sau familiei, condițiile de viață, starea psihologică și de sănătate a tuturor membrilor familiei, relația de cuplu, motivația pentru a adopta, experiența parentală și așteptările în legătură cu viitorul copil. Nu există prevederi legale specifice legate de siguranța materială (venitul familiei), religia sau rasa persoanei sau familiei care dorește să adopte. Vor avea loc întâlniri cu profesioniștii serviciului de adopție prin asistent social și psiholog pentru finalizarea evaluării. În plus, candidații participă o dată pe luna la sesiuni de informare referitoare la procedura de atestare în adopția națională sau/și internațională. În urma finalizării evaluării se elaborează raportul de anchetă care va fi examinat de Directorul Direcției de Solidaritate și Acțiune Socială și care va lua decizia finală. Atestatul precizează numărul copiilor care urmează să fie adoptați și este valabil cinci ani dar trebuie reînnoit anual.

Plasamentul în vederea adopției se realizează prin încredințarea efectivă la viitorii adoptatori a copilului pentru care consimțământul la adopție este valabil și definitiv, sau a unui copil aflat în grija statului sau a unui copil declarat prin hotărâre

judecătorească abandonat. În cazul copilului născut din părinți necunoscuți, încredințarea în vederea adopției se poate dispune după numai două luni de la data plasamentului la familia respectivă. Plasamentul în vederea adopției întrerupe orice posibilitate de reîntoarcere a copilului în familia de origine și încetează orice filiație cu familia biologică. Dacă din anumite motive, plasamentul în vederea adopției încetează sau tribunalul nu a încuviințat adopția, efectele acestui plasament sunt anulate retroactiv. Dacă adoptatorul moare după ce a solicitat plasamentul în vederea adopției, soțul supraviețuitor sau unul dintre descendenții săi pot continua adopția.

Încuviințarea adopției în Franța se realizează de către Tribunalul Suprem, prin hotărâre judecătorească, la cererea persoanei sau familiei adoptatoare. Durata încuviințării adopției se poate întinde până la maximum 6 luni timp în care tribunalul verifică dacă sunt îndeplinite toate condițiile legale, dacă adopția se face în interesul superior al copilului și dacă adopția nu va produce modificări negative în viața de familie atunci când adoptatorul are descendenți.

În Franța, serviciile post-adopție sunt oferite atât de autorități publice cât și de organisme private care în majoritatea cazurilor sunt organizații de voluntari sau asociații de părinți adoptivi. Legea nu precizează exact durata minimă până la care trebuie oferite serviciile post-adopție. În cazul adopției naționale, durata serviciilor post-adopție este considerată de la momentul plasamentului în vederea adopției până la finalizarea adopției, cam șase luni. În cazul adopției internaționale, serviciile post-adopție încep de la data sosirii copilului în familie până la transcrierea sentinței, dar poate să fie prelungită dacă persoana sau familia adoptatoare cer asta.

De asemenea, adoptatorul va semna un angajament pe care și-l va lua față de țara de origine a copilului în care se stabilesc durata și modalitatea de monitorizare post-adopție. Asociațiile de părinți sau organizațiile care au instrumentat cazurile de adopție internațională organizează periodic evenimente, festivaluri pe teme culturale și excursii în țara de origine, pentru păstrarea continuității culturale. Serviciile specializate de post-adopție pot fi oferite de asistenți sociali și psihologi cu experiență în domeniu care lucrează fie în instituția publică fie în regim de libera practică.

Revocarea adopției poate fi determinată doar de cauze foarte grave. Revocarea poate fi făcută la cererea adoptatului, în situația în care are peste 15 ani sau a persoanei sau familiei adoptive. Dacă copilul adoptat este mai mic de 15 ani, cererea de revocare poate fi făcută fie de către familia biologică sau în lipsa lor, sau de un alt membru al familiei lărgite, când sunt motive întemeiate. Odată revocarea acceptată de către tribunal, efectele adopției încetează. De asemenea, nu există limită de timp pentru păstrarea documentelor. Documentele se păstrează pentru o perioadă rezonabilă fie la departamentul local, organizațiile autorizate sau Consiliul Național după care sunt arhivate în arhivele locale.³⁴⁹

Portugalia este o țară care a ratificat Convenția de la Haga asupra protecției copiilor și cooperării în materia adopției internaționale relativ recent, în anul 2004. Legislația în domeniu nu face diferență în ceea ce privește adopția unor copii cu nevoi speciale de alți copii, precum și stabilește două tipuri de adopții: adopția simplă și adopția totală. Structurile responsabile privind domeniul adopției sunt: la nivel local organismele de securitate socială și organizații private, la nivel central Departamentul General pentru Solidaritate și Securitate din cadrul Ministerului Muncii și Solidarității din Portugalia și la nivel judiciar Tribunalul pentru familie și minori.

În Portugalia, pot fi adoptați numai copiii până la vârsta de 15 ani, vârsta care este luată în calcul la momentul deschiderii procedurii de adopție, când a fost declarat anterior adoptabil de către Tribunalul pentru familie și minori, când este practic imposibilă reintegrarea în familia biologică și este dovedit acest lucru, când copilul este abandonat de familia biologică și este la risc de instituționalizare, tribunalul poate decide ca măsură de protecție în mod normal adopția totală.

Important de reținut că, în Portugalia pot fi adoptați copiii mai mari de 15 ani și până la vârsta de 18 ani, în situația când se adoptă copilul/ii celuilalt partener sau dacă au fost în grija persoanei sau familiei adoptive dinainte de a fi împlinit vârsta de 15 ani. Pot adopta atât persoane singure cât și cupluri căsătorite. În cazul când este vorba despre o persoană singură, aceasta trebuie să aibă cel puțin 30 de ani. În cazul cuplurilor căsătorite, ambii soți

trebuie să aibă cel puțin 25 de ani. În plus, durata căsătorii trebuie obligatoriu să depășească 4 ani și în toată această perioadă să nu fi fost separați niciodată. În oricare situație, fie că este vorba despre persoane singure sau cupluri, vârsta maximă a adoptatorului nu trebuie să depășească 60 de ani la momentul deschiderii procedurii iar diferența de vârstă între adoptat și adoptator nu poate să depășească 50 de ani. Legislația specifică că în Portugalia nu pot adopta copil persoanele sau cuplurile de homosexuali.

Serviciile de informare și instruire a potențialilor părinți adoptivi sunt oferite doar de către serviciile publice. Cu toate acestea, există posibilitatea ca în situația adopțiilor internaționale, statul să poate autoriza organisme private care să fie abilitate să ofere informații și suport aplicațiilor în procesul adopției. Persoana sau familia care dorește să adopte un copil, depune o cerere la Serviciul public social la care este arondat, în funcție de domiciliul acestora. În urma depunerii cererii, serviciul social specializat face evaluarea inițială în urma căreia vor putea recomanda sau nu plasamentului în vederea adopției. În acest sens, serviciul public realizează o anchetă socială și o evaluare psihologică a candidaților, prin efectuarea a trei interviuri din care unul obligatoriu la domiciliul persoanei sau familiei care dorește să adopte. Perioada derulării evaluării nu trebuie să depășească șase luni de la momentul depunerii cereri.

O data terminată evaluarea, dosarul se supune aprobării conducerii serviciului social iar candidații sunt anunțați oficial asupra deciziei adoptate. În situația în care cererea a fost aprobată favorabil, familia adoptatoare este înscrisă pe o listă de așteptare în vederea referirii unui copil, copil pentru care s-a stabilit că nu este posibil să fie reintegrat în familia biologică și a cărui plan este adopția. În procesul de potrivire se ține cont și de profilul și caracteristicile viitorului copil adoptiv, menționate de către familia adoptatoare ca acceptabile. În situația în care răspunsul conducerii serviciului social este negativ, candidații pot contesta decizia. De îndată ce s-a făcut potrivirea unui copil eligibil pentru adopție cu o persoană sau familie adoptatoare, iar aceasta si-a dat acceptul în vederea adoptării respectivului copil, se va începe pregătirea integrării acestui copil în familia adoptivă. Pregătirea va dura atât timp cât este necesar integrării copilului, deci perioada variază de la caz la caz, fără a exista o limită maximă de

³⁴⁹ Legea Franței nr. 2005-744 din 4 iulie 2005 privind reforma adopției, numită și Legea adopție. Loi nr. 2005-744 du 4 juillet 2005 portant réforme de l'adoption (1). La loi sur l'Adoption du 4 juillet 2005.

timp. Durata plasamentului se consideră de la momentul plasării efective a copilului în familia adoptivă și va dura până la maximum 6 luni, după cum prevede legea în domeniu. În momentul în care profesioniștii consideră că sunt îndeplinite condițiile legale dar și când, în urma evaluării, constată că adaptarea copilului în noua familie este completă, va elabora raportul final în baza căruia familia adoptivă poate cere Tribunalului pentru Familie și Minori, finalizarea adopției.

Instituțiile responsabile abilitate asigură asistența necesară pregătirii cererii și dosarului de adopție ca și îndeplinirea tuturor cerințelor legale necesare finalizării adopției. Instituțiile deservesc zone teritoriale clar delimitate iar familiile adoptive se pot adresa acelei instituții la care sunt arondați în funcție de domiciliul de reședință. Tribunalul pentru Familie și Minori va examina cererea și dosarul și va lua decizia finalizării adopției.

După cum s-a menționat, în Portugalia co-există două tipuri de adopții: adopția parțială și adopția totală. În adopția parțială, copilul adoptat nu își pierde total relația cu familia de origine atât din punct de vedere legal dar și emoțional, dar unele limitări și restricții pot fi clar stabilite de Tribunalul Familiei și Minorului. În acest caz, copilul adoptat își poate păstra numele de origine. În adopția totală, legăturile cu familia biologică se rup iar relațiile de familie între copilul adoptat și familia adoptatoare sunt complete și totale, copilul adoptat având aceleași drepturi și responsabilități ca a unui copil biologic. Este posibilă schimbarea numelui.

În Portugalia, serviciile post-adopție sunt oferite ocazional, când situația o impune și la cererea familiei adoptive. În aceste condiții, tribunalul va decide ce fel de servicii sunt necesare și cine le va oferi. Legislația portugheză nu face referire la serviciile post-adopție, intervenția serviciilor publice sau private, dacă este cazul, în general se termină după pronunțarea adopției. Nu exista diferențe în ceea ce privesc serviciile post-adopție vis-a-vis de adopția națională sau internațională. În cazul adopțiilor internaționale, legislația nu face trimiteri la rapoartele post-adopție, cerute de anumite state de origine a copilului. Cu toate acestea, legea este suficient de flexibilă ca atunci când, aceste rapoarte se impun a fi elaborate și trimise autorităților competente din țările de origine a copilului adoptat, tribunalul va decide după caz cine va fi responsabil pentru elaborarea acestor rapoarte.

Deși exista diferențe clare privind efectele legale ale adopției simple și totale, cele două forme de adopție care co-există în Portugalia și care ne-ar putea conduce la ideea că revocarea este posibilă măcar la forma simplă, cu toate acestea, în Portugalia este practic imposibil să desfăceți adopția fie ea și simplă. Portugalia se număra printre puținele țări în care adopția simplă nu poate fi revocată.³⁵⁰

Finlanda este o țară care a ratificat Convenția de la Haga asupra protecției copiilor și cooperării în materia adopției internaționale relativ recent, în anul 1997. Legislația în domeniu nu face diferență în ceea ce privește adopția unor copii cu nevoi speciale de alți copii. Structurile responsabile privind domeniul adopției sunt: la nivel local instituții sociale publice municipale și organizații private (agenții de adopție licențiate), la nivel central Ministerul Sănătății și Bunăstării din Finlanda/Consiliul Finlandez pentru Adopții Internaționale și la nivel judiciar instanța judecătorească.

Pot fi adoptați atât copii cât și adulți. În cazul copiilor, o condiție obligatorie pentru adopție este consimțământul scris și în deplinătatea facultăților a părinților biologici. În situația în care este vorba despre o femeie care abia a născut, consimțământul nu este considerat valid dacă femeia nu a avut timp suficient să se refacă după naștere și în nici un caz nu poate fi exprimat mai devreme de 8 săptămâni de la naștere. Este obligatoriu ca în prealabil exprimării consimțământului, reprezentanții autorităților locale sau ai agenției de adopție să informeze și să consilieze părinții biologici asupra consecințelor legale și familiale ce apar în urma adopției. Se vorbește și despre adopția unui adult în situația în care în perioada copilăriei a fost crescut și îngrijit de către persoana sau familia care dorește să adopte și nu a fost posibil să fie adoptat cât încă a fost minor sau dacă există alte elemente care să susțină adopția acestuia ca adult. În situația în care copilul are 12 ani sau mai mare, el/ea trebuie audiat în vederea obținerii consimțământului la adopție. În situația în care copilul nu își dă consimțământul, adopția nu poate fi realizată împotriva voinței copilului care a împlinit 12 ani și care refuză să își

³⁵⁰ În Portugalia, adopție este reglementată la nivel federal. Cadrul legal de bază îl constituie secțiunile 1973 – 2002 ale Codului Civil (Codigo Civil), Decretul-lege nr. 185 din 22 mai 1993 (modificat prin Decretul-lege nr. 120 din 8 mai 1998) și Decretul privind Organizarea Protecției Minorilor (Organizacao Tutelar de Menores).

dea acordul. Legea precizează de asemenea că dacă un copil este mai mic de 12 ani dar este suficient de matur că părerea lui să fie luată în considerație, autoritățile trebuie să țină cont de părerea copilului. În situația în care deși a împlinit 12 ani, nu are discernământ, consimțământul nu va fi luat în considerare.

Pot adopta atât persoane singure cât și cuplurile căsătorite, care au vârsta de peste 25 de ani. În cazul cuplurilor căsătorite este suficient ca unul dintre parteneri să aibă vârsta de 25 de ani. Se poate face excepție de la aceasta regulă în trei situații, cu condiția că persoana care adoptă să aibă împliniți 18 ani, dacă copilul în cauză este copilul soțului/soției și dacă este vorba despre copilul biologic dar care a fost anterior adoptat de alta persoană și sunt argumente solide care să susțină această adopție. În cazul persoanelor singure, legea consideră că sunt eligibili pentru adopție și homosexualii, deși nu există precizat în lege acest lucru în mod expres. Legea finlandeză face mențiuni clare legate de faptul că nu pot adopta simultan un copil doua persoane necăsătorite. În cazul adopției internaționale, o condiție obligatorie este ca persoana/familia adoptivă să obțină permisiunea de a adopta de la Consiliul Finlandez al Adopției, subordonat Ministerului Sănătății și Bunăstării și care este autoritatea centrală de expertiza și de cooperare cu alte state în materie de adopție.

Persoanele care doresc să adopte un copil trebuie să solicite consilierea în vederea adopției de la autoritățile locale sau organizațiile atestate. Consilierea se realizează ținând cont de interesul superior al copilului și implică atât pe cel adoptat, cei care adoptă cât și părinții naturali. Consilierea în vederea adopției este făcută fie de către personalul serviciilor sociale municipale sau de către cei ai organizațiilor care lucrează în adopție și care sunt licențiate de către Ministerul Sănătății și Bunăstării. Dacă consilierea este făcută de către organizația licențiată, acestea trebuie să botină de la serviciile sociale municipale toate datele necesare legate de situația copilului și/sau a persoanei/familiei potențial adoptive pentru cunoașterea și particularizarea intervenției.

O condiție obligatorie pentru părinții adoptivi implicați în adopția națională și internațională o constituie obținerea unui certificat care să ateste că au beneficiat de consiliere în vederea adopției din partea autorităților locale sau a organizațiilor abilitate. Acest certificat este valabil un an.

În cazul unei adopții internaționale, în plus persoana/ familia adoptivă trebuie să obțină autorizarea de a adopta de la Consiliul Finlandez al Adopției, instituție subordonată Ministerului Sănătății și Bunăstării și care este autoritatea centrală pentru adopții internaționale și de cooperare cu alte state în materie de adopție. Autorizația este valabilă doi ani dar poate fi prelungită pentru încă doi ani dacă condițiile o impun. Autorizația se suspendă când este plasat un copil în familie. De asemenea, Ministerul Justiției are responsabilitatea de a stabili și aproba formularele tipizate necesare în ceea ce privește: consimțământul la adopție al părinților biologici, certificatul de consiliere, cererea de aprobare a adopției adresată tribunalului, certificatul care atestă că adopția a fost făcută în concordanță cu Convenția de la Haga, precum și dacă este necesar elaborează și aprobă metodologia de implementare a legilor în vigoare. Planificarea generală, supervizarea și controlul procesului de consiliere în adopție, atât națională cât și internațională este în responsabilitatea autorității centrale. Instanța care decide adopția trebuie să fie arondată domiciliului persoanei sau persoanelor care doresc să adopte. Instanței i se înaintează o petiție semnată de persoana sau persoanele care doresc să adopte. În documentele depuse trebuie să existe dovadă că actul adopției se realizează în interesul superior al copilului. În cazul adopției naționale, instanța de la domiciliul aplicaților va colecta și examina toate documentele necesare și dacă este necesar va consulta părțile sau alte persoane pentru decizia finală. În cazul adopției internaționale, în plus părinții adoptivi trebuie ca o condiție obligatorie să obțină autorizarea de a adopta de la Autoritatea Centrală pentru Adopții Internaționale (Consiliul Finlandez al Adopțiilor). Adopția nu se aprobă în cazul în care este condiționată de foloase materiale pentru oricare dintre cei implicați. Orice înțelegere între părți cu privire la foloase materiale atrage după sine anularea sau respingerea adopției.

În Finlanda, când vorbim de adopție se înțelege adopția totală în care în urma încuviințării adopției de către instanța judiciară, se rup legăturile dintre copil și familia lui biologică, iar copilul și familia adoptivă au drepturile și obligațiile legale și totale rezultate din statutul de drept în familie. Astfel, copilul adoptat are aceleași drepturi ca și ceilalți urmași ai adoptatorului iar dacă a fost adoptat de partenerul părintelui natural, iar acesta

din urmă moare, este considerat în continuare urmașul ambilor părinți.

Serviciile post-adoptive sunt oferite atât de autoritățile publice cât și de organisme private autorizate, fără a exista diferențe semnificative în ceea ce privește felul sau perioada serviciilor oferite între adopția națională și internațională. Serviciile post-adoptive sunt definite ca serviciile sau intervenția profesională oferită copilului și familiei adoptive odată ce adopția a fost finalizată. În general, serviciile de post-adoptive sunt oferite de asistenți sociali și psihologi cu experiență în domeniu și doar la nevoie de juriști.

Revocarea adopției nu este acceptată. Sunt totuși făcute mențiuni despre revocare în ceea ce privește adopția internațională. Revocarea unei adopții încheiată în alt stat poate să fie recunoscută în Finlanda numai dacă la momentul revocării, copilul adoptat și părinții adoptivi domiciliau sau erau cetățeni ai statului respectiv. De asemenea, revocarea făcută în alt stat trebuie obligatoriu validată în Finlanda. Revocarea este făcută de către Curtea de Apel Helsinki, dar care poate să refuze revocarea adopției dacă aceasta contravine politicilor publice finlandeze. Accesul la informații privind originea biologică este clar stipulat în lege. Autoritățile locale și/ sau asociațiile atestate trebuie să păstreze dosarele legate de consilierea în vederea adopției incluzând informații legate de copil, familia biologică și familia adoptivă pentru o perioadă de o sută de ani. În tot acest timp, secretul documentelor primite precum și confidențialitatea informațiilor administrate de către personalul implicat în adopție este guvernat de către legislația în vigoare privind secretul documentelor și a confidențialității informațiilor în materie de servicii sociale.³⁵¹

2. Examinarea instituției adopției prin prisma tratatelor internaționale la care Republica Moldova este parte.

În scopul uniformizării legislației statelor în materia adopțiilor internaționale și cooperării în acest domeniu, pe plan internațional au fost adoptate mai multe convenții dintre care: Convenția ONU cu privire la drepturile copilului încheiată la New York la 20 noiembrie 1989, în vigoare pentru Republica Moldova din 25 februarie 1993, Convenția privind protecția copiilor și cooperării în materia adopției internaționale

încheiată la Haga la 29 mai 1993, ratificată de Republica Moldova la 10 aprilie 1998, Convenția Europeană în materia adopției de copii semnată de statele membre ale Consiliului Europei la 24 aprilie 1967 la Strasbourg, la care Republica Moldova nu este parte la această Convenție.

Republica Moldova a ratificat un șir de tratate, atât bilaterale, cât și multilaterale, ce reglementează aspecte referitoare la adopție.

Convenția internațională cu privire la drepturile copilului, adoptată la 20 noiembrie 1989, la New York (Republica Moldova a aderat prin Hotărârea Parlamentului RM nr. 408-XII din 12 decembrie 1990) stabilește politicile generale și principiile pe care urmează să le urmărească și dezvolte Statele contractante. Astfel, art. 21 din Convenția *supra*, ridică la nivel de principiu interesul superior al copilului, ca rațiune primordială în materie de adopție: „Statele părți care acceptă și/sau autorizează adopțiunea, se vor asigura că rațiunea primordială în materie este interesul superior al copilului și: vor garanta că adopțiunea unui copil va fi încuviințată doar de autoritățile competente care verifică, conform legii și procedurilor aplicabile și pe baza tuturor informațiilor pertinente și demne de încredere, că adopțiunea poate să aibă loc având în vedere situația copilului în raport cu părinții săi, rudele și reprezentanții legali și, dacă este cazul, că persoanele interesate și-au dat consimțământul la adopțiune în cunoștință de cauză, pe baza tuturor consultărilor necesare; vor recunoaște că adopțiunea în străinătate poate să fie considerată ca un alt mijloc de a asigura îngrijirea necesară copilului, dacă acesta nu poate fi încredințat în țara sa de origine unei familii de adopție sau plasament, sau dacă nu poate fi îngrijit în mod corespunzător; se vor asigura că, în cazul adopțiunii în străinătate, copilul va beneficia de garanțiile și de normele echivalente acelor existente în cazul unei adopțiuni naționale; vor lua toate măsurile corespunzătoare pentru a se asigura că, în cazul adopțiunii în străinătate, încredințarea copilului nu se va traduce printr-un profit material necuvenit persoanelor implicate în aceasta; vor promova după caz obiectivele prezentului articol, încheind aranjamente și acorduri bilaterale sau multilaterale și se vor strădui, în acest cadru, să asigure ca

³⁵¹ Legea nr. 153/1985 din Finlanda. [on-line]: <http://eur-lex.europa.eu/ro/index.htm>. (Vizitat la: 13.10.2011).

încredințarea copilului în străinătate să fie efectuată de către autoritățile sau organele competente.”³⁵²

Din categoria celor multilaterale este și Convenția CSI cu privire la asistența juridică și la raporturile juridice în materie civilă, familială și penală din 22 ianuarie 1993³⁵³, ratificată prin Hotărârea Parlamentului nr. 402 – XIII din 16 martie 1995, în vigoare la 26 martie 1996. Dispozițiile cu privire la adopție sunt înserate în art. 37 din Convenție: „Înfierea sau anularea acesteia este determinată de legislația Părții Contractante, al cărei cetățean este înfiectorul la momentul depunerii cererii de înfiere sau de anulare a acesteia. Dacă copilul este cetățean al altei Părți Contractante, atunci la momentul înfierii sau anulării acesteia urmează a fi obținut acordul reprezentantului lui legal și al organului de stat competent, precum și acordul copilului, dacă aceasta se cere în conformitate cu legislația Părții Contractante, al cărei cetățean este acesta. Dacă copilul este înfiat de soți, dintre care unul este cetățean al unei Părți Contractante, iar celălalt - al altei Părți Contractante, înfierea sau anularea acesteia va fi efectuată în conformitate cu condițiile, prevăzute de legislațiile ambelor Părți Contractante. În cauzele care țin de înfiere sau de anularea acesteia este competentă instituția Părții Contractante, al cărei cetățean este înfiectorul la momentul depunerii cererii de înfiere sau de anulare a acesteia, iar în cazul, prevăzut de p. 3) al prezentului articol, este competentă instituția acelei Părți Contractante, pe teritoriul căreia soții își au sau au avut ultimul domiciliu sau reședință comună.”

Examinând normele juridice citate, constat că acestea reprezintă norme de drept internațional privat care reglementează modul de determinare a legii aplicabile în cazul adopției internaționale. Astfel, conform art. 37 din Convenția CSI cu privire la asistența juridică și la raporturile juridice în materie civilă, familială, penală, pentru stabilirea legii aplicabile în cazul adopției internaționale este luat drept punct de legătură cetățenia înfiectorului la momentul depunerii cererii de înfiere.

Art. 32 din Legea nr. 99 din 28 mai 2010 privind regimul juridic al adopției dă o soluție ce

³⁵² Convenția internațională cu privire la drepturile copilului, adoptată la New York la 20 noiembrie 1989. [on-line]: <http://conventions.coe.int/>. (Vizitat la: 13.10.2011).

³⁵³ Convenția privind asistența juridică și raporturile juridice în procesele civile, familiale și penale, semnată la Minsk la 22 ianuarie 1993. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, seria „Tratate internaționale”, vol. XVI, Chișinău: Metrompaș, 1999, p. 266.

vizează ca punct de legătură domiciliul copilului adoptabil. Totuși, ține de menționat că art. 32 din Legea *supra*, poartă caracter supletiv, or acesta conține sintagma conform căreia adopția se efectuează „ținându-se cont și de legislația statelor în care aceștia din urmă (adoptatorii) își au domiciliul la data depunerii cererii de adopție, precum și în conformitate cu tratatele internaționale sau cu tratatele bilaterale la care Republica Moldova este parte”. Acest fapt nu exclude aplicabilitatea legislației naționale a Republicii Moldova, în special, în partea ce ține de respectarea condițiilor de fond ale adopției și a condițiilor de obținere a acordului Republicii Moldova ca Stat de origine. Principiul respectării legislației Statului de origine este expus în alin.(2) al art. 37 din Convenția CSI cu privire la asistența juridică și la raporturile juridice în materie civilă, familială și penală.

Convenția privind protecția copiilor și cooperării în materia adopției internaționale încheiată la Haga la 29 mai 1993, ratificată de Republica Moldova la 10 aprilie 1998, recunoaște importanța creșterii copilului în mediul familial, priorității menținerii copilului în familia sa de origine, reiterează că adopția internațională trebuie să urmărească interesul superior al copilului, prevenirea răpirii, vânzării sau traficului de copii. Convenția stabilește aspectele generale de competență și procedură privind depunerea cererii de adopție, aprecierea capacității persoanei de a adopta, modul de apreciere a statutului copilului adoptabil, importanța examinării situației familiale, sociale, medicale, etc. a copilului în vederea potrivirii lui cu părinții adoptivi ș.a. aspecte ale adopției internaționale.

Un alt tratat relevant privind adopția pentru statele europene este Convenția Consiliului Europei privind adopția din 1967³⁵⁴, care tratează problema adopției naționale. Convenția privind adopția din 1967 a fost revizuită recent la 27 noiembrie 2008, în scopul racordării prevederilor acesteia la evoluțiile realizate în domeniul social și juridic, în special în partea ce ține de statutul juridic al copiilor născuți înafara căsătoriei și recomandările din Recomandarea Adunării Parlamentare a

³⁵⁴ Convenția Consiliului Europei privind adopția din 1967. [on-line]: <http://conventions.coe.int/Treaty/FR/Treaties/Html/058.htm>. (Vizitat la: 13.10.2011).

Consiliului Europei nr. 1443 (2000), a se vedea Raportul explicativ întocmit în acest sens.³⁵⁵

Convenția *supra* este ratificată de către 16 state (fie au devenit parte la ea prin aderare), iar alte 3 state (Franța, Luxemburg și Islanda) au semnat-o doar, fără ratificarea ei ulterioară. Republica Moldova nu este parte la această Convenție. Specificul acestei Convenții reiese din faptul că, spre deosebire de cele enumerate mai sus, ea nu este axată pe reglementarea adopțiilor cu elemente de extraneitate, ci introduce o serie de standarde minime pentru calitatea legilor naționale ale Statelor membre.

Jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului. Curtea Europeană a fost confruntată cu problema aplicabilității dispozițiilor art. 8 din Convenție, privitoare la protejarea vieții de familie în materia adopției, într-o cauză în care reclamantii, cetățeni italieni, deveniți părinți adoptivi ai unor copii români aflați într-o instituție privată de ocrotire socială, au susținut că se aflau în imposibilitate de a executa hotărârile judecătorești de încuviințare a adopției copiilor și de ai putea lua cu ei în Italia, fapt ce reprezenta o încălcare a dreptului lor la viață familială.³⁵⁶ Art. 8 din Convenție, incident în materie, prevede că: „Orice persoană are dreptul la respectarea vieții sale private și de familie, a domiciliului și a corespondenței sale. Nu este admisă ingerința unei autorități publice în exercitarea acestui drept decât dacă aceasta este prevăzută de lege și constituie, într-o societate democratică, o măsură necesară pentru securitatea națională, siguranța publică, bunăstarea economică a țării, apărarea ordinii și prevenirea faptelor penale, protecția sănătății, a moralei, a drepturilor și a libertăților altora.”

Pentru a răspunde la întrebarea dacă faptele speței intră în domeniul de aplicare a art. 8, instanța europeană a arătat, mai întâi, că, potrivit jurisprudenței sale constante, dispozițiile Convenției urmează a fi aplicate în concordanță cu principiile de drept internațional³⁵⁷, în particular cu

cele privitoare la protecția drepturilor omului, astfel că, din acest punct de vedere, pe terenul art. 8, Statele contractante sunt ținute, în domeniul adopției, de obligațiile ce le revin în lumina dispozițiile Convenției de la Haga din 29 mai 1993 privitoare la protecția copiilor și la cooperarea în materie de adopție internațională, a Convenției O.N.U. asupra drepturilor copilului din 20 noiembrie 1989 și a Convenției europene privitoare la adopția copiilor de la Strasbourg din anul 1967. Altfel, Curtea Europeană a recunoscut implicit că aceste două convenții relevă principiile unanim recunoscute în materia adopției și pot fi luate drept exemple și standarde de bune practici.

În al doilea rând, ea a reiterat o jurisprudență mai veche a fostei Comisii, potrivit cu care, chiar dacă adopția nu se află, ca atare, printre drepturile garantate de Convenție, relațiile între adoptator și adoptat sunt, în principiu, de aceeași natură cu relațiile de familie protejate de articolul 8 al acesteia.³⁵⁸

Curtea a constatat că, în speță, reclamantii se prevalau de decizii definitive și irevocabile ale instanțelor naționale române prin care li s-au încuviințat adopțiile, recunoscându-li-se, astfel, calitatea de părinți adoptivi cu privire la copiii adoptați. Adopțiile confereau reclamantilor aceleași drepturi și obligații asupra minorelor adoptate ca și ale părinților asupra copiilor lor legitimi și făceau să înceteze raporturile dintre adoptați și părinții biologici, așa cum prevăd atât dispozițiile articolului 10 din Convenția europeană privitoare la adopția copiilor ratificată de România la 18 mai 1993, cât și cele din legislația națională în materie. De asemenea, instanța europeană a reținut că adopțiile în discuție au fost făcute cu respectarea dispozițiilor legale evocate, interne și internaționale, deoarece autoritățile naționale au stabilit că minorele, declarate abandonate prin decizii judecătorești, erau adoptabile și au apreciat că adopția lor internațională era de natură să răspundă interesului lor superior, după ce s-a constatat existența consimțământului instituției de ocrotire care, pe temeiul normelor interne, exercita drepturile și obligațiile părintești asupra minorelor adoptate.

Împrejurarea că nu a fost luat consimțământul acestora la adopție nu a constituit o omisiune a autorităților naționale deoarece, la momentul adopției, minorele aveau 9 ani, iar normele române

³⁵⁵Raportul explicativ Recomandarea Adunării Parlamentare a Consiliului Europei nr. 1443 (2000). [on-line]: <http://conventions.coe.int/Treaty/FR/Reports/Html/202.htm>.

(Vizitat la: 13.10.2011).

³⁵⁶ Pini și Bertani, Manera și Atripaldi contra României, nr. 78028/01 și 78030/01, § 105, 22 iunie 2004, CEDH2004 V.

³⁵⁷ Streletz, Kessler și Krenz contra Germaniei [GC], nr. 34044/96, 35532/97 și 44801/98, § 90, ECHR 2001-II, și Al-Adsani contra Regatului Unit [GC], nr. 35763/97, § 55, ECHR 2001-XI.

³⁵⁸ X. contra Belgiei și Olandei, nr. 6082/74, decizie din 10 iulie 1975.

prevăd necesitatea consimțământului celui adoptat de la vârsta de 10 ani, ceea ce nu pare nerezonabil având în vedere că, în această materie, convențiile internaționale aplicabile lasă la aprecierea statelor pragul de vârstă de la care, pentru validitatea adopției, este necesar să existe și consimțământul celui adoptat.

În al treilea rând, instanța europeană a reținut că, în speță, nu s-a putut dezvolta o viață de familie bine conturată din cauza lipsei de coabitare sau a unor legături *de facto* suficient de puternice între reclamantii și fiicele lor adoptive, înainte sau după deciziile de adopție. Acest fapt însă nu este imputabil reclamantilor, care, alegând minorele în vederea adopției lor pe baza unor simple fotografii, fără veritabile contacte cu ele de natură a le pregăti în vederea adopției, nu au făcut decât să urmeze procedura instituită de statul în cauză în această materie. Mai mult ca atât, din datele dosarului a rezultat cu claritate că reclamantii, după adopție, s-au considerat părinți ai minorelor și s-au comportat ca atare pe singura cale ce le era deschisă, adică adresându-le scrisori, scrise chiar în limba română.

Față de toate aceste împrejurări, Curtea a decis, cu valoare de principiu, că relația stabilită pe temeiul unei adopții reale, nu fictive, între adoptanți și copilul adoptat, „ar putea fi privită ca suficientă pentru a intra sub protecția articolului 8, care își găsește astfel aplicare”.

Conform jurisprudenței Curții Europene, pentru ca o ingerință a statului în exercitarea dreptului la viața de familie să nu fie contrară art. 8, ea trebuie să fie „prevăzută de lege”, să urmărească unul sau mai multe scopuri legitime la care se face referire în paragraful 2 și să fie „necesară într-o societate democratică” pentru a atinge acest scop (a se vedea următoarele hotărâri: *Silver și alții contra Regatului Unit*, 25 martie 1983, Seria A nr. 61, p. 32, § 84; *Campbell contra Regatului Unit*, 25 martie 1992, Seria A nr. 233, p. 16, § 34; *Calogero Diana contra Italiei*, 15 noiembrie 1996, Reports 1996-V, p. 1775, § 28; *Petra contra României*, 23 septembrie 1998, Reports 1998-VII, p. 2853, § 36). Este necesară respectarea proporționalității dintre scopul urmărit și modalitățile de exercitare a ingerinței și măsurile întreprinse.

Expresia „prevăzută de lege” nu presupune doar corespunderea intervenției Statului cu prevederile relevante din legislația națională, dar, de asemenea, se referă și la calitatea acelei legislații (*Halford contra Regatului Unit*, hotărâre din 25

iunie 1997, Reports 1997- III, p. 1017, § 49). Curtea amintește că legislația națională trebuie să indice cu o claritate rezonabilă scopul și modalitatea de exercitare a discreției relevante acordată autorităților publice, pentru a asigura persoanelor nivelul minim de protecție la care cetățenii au dreptul, în virtutea principiului preeminenței dreptului într-o societate democratică (*Domenichini contra Italiei*, hotărâre din 15 noiembrie 1996, Reports 1996-V, p. 1800, § 33).

Prin urmare, prevederile Legii nr. 99 din 28 mai 2010 privind regimul juridic al adopției prin prisma reglementărilor internaționale și jurisprudenței internaționale afișate mai sus, s-a constatat că legea respectivă corespunde celor mai înalte standarde internaționale, reprezintă un cadru juridic modern care face față necesităților și relațiilor sociale, cu respectarea drepturilor și intereselor fundamentale ale copilului adoptat.

Bibliografie:

1. Legislația internațională privind reglementarea instituției adopției. [on-line]: <http://eur-lex.europa.eu/ro/index.htm>. (Vizitat la: 22.07.2011).
2. Legea Franței nr. 2005-744 din 4 iulie 2005 privind reforma adopției, numită și Legea adopției. Loi n 2005-744 du 4 juillet 2005 portant réforme de l'adoption (1). La loi sur l'Adoption du 4 juillet 2005.
3. Legea nr. 153/1985 din Finlanda. [on-line]: <http://eur-lex.europa.eu/ro/index.htm>. (Vizitat la: 22.07.2011).
4. Codurile penale ale Croației și Armeniei. [on-line]: <http://eur-lex.europa.eu/ro/index.htm>. (Vizitat la: 22.07.2011).
5. Convenția internațională cu privire la drepturile copilului, adoptată la New York la 20 noiembrie 1989. [on-line]: <http://conventions.cote.in>. (Vizitat la: 23.07.2011)
6. Convenția privind asistența juridică și raporturile juridice în procesele civile, familiale și penale semnată la Minsk la 22 ianuarie 1993. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, seria „Tratate internaționale”, vol. XVI, Chișinău: Metrompaș, 1999, p. 266.
7. Convenția Consiliului Europei privind adopția din 1967. [on-line]: <http://conventions.coe.int>. (Vizitat la: 22.07.2011).
8. Jurisprudența Curții Europene pentru Drepturile Omului, Pini și Bertani, Manera și Atripaldi contra României, nr. 78028/01 și 78030/01, § 105, 22 iunie 2004. CEDH 2004-V.
9. Jurisprudența Curții, Streletz, Kessler și Krenz contra Germaniei [GC], nr. 34044/96, 35532/97 și 44801/98, § 90.

10. Jurisprudența Curții, ECHR 2001-II, și Al-Adsani contra Regatului Unit [GC], nr. 35763/97, § 55, ECHR 2001-XI X. contra Belgiei și Olandei, nr. 6082/74, decizie din 10 iulie 1975.

11. Raportul explicativ Recomandarea Adunării Parlamentare a Consiliului Europei nr. 1443 (2000). [on-

line]:

<http://conventions.coe.int/Treaty/FR/Reports/Html/202.htm>. (Vizitat la: 22.07.2011).

Copyright© Ivan UNGUREAN, 2011.

TRIBUNA DISCUȚIONALĂ**APARIȚIA ȘI DEZVOLTAREA STATULUI REPUBLICA MOLDOVA: PROBLEME ȘI PERSPECTIVE ALE IDENTITĂȚII****CIOBU Emil*****THE OCCURRENCE AND THE DEVELOPMENT OF THE REPUBLIC MOLDOVA:
PROBLEMS AND IDENTITY PROSPECTS**

The emergence of the Republic of Moldova was primarily due to international events of the end of XX century, the dismantling of the Soviet Union and, therefore, the bipolar system of international law. The analysis and evaluation of causes and effects of global transformation is still necessary to subject to the process of meditation, but it is quite obvious that in order to overcome the routine analytical thinking, life experience puts us in the face of problems, the nature and content of which is still difficult to understand and deal with.

This process has a planetary size; it should be regarded as the cause and the main force of promoting and supporting of the transition from a bipolar system of international relations to the new world order. It was difficult to determine the structure, size, depth, content and implications of this transition, as well as its strategic direction. However, not too often these themes were appeared as a point of issue and as priority lines of activity of states as their main priorities have been aimed at the destruction of the old bipolar system.

The Republic of Moldova, located geographically in the center of Europe, practically reflects all the shades of old continent, being split in economic and military-political aspect throughout almost two centuries. Besides all, located at the junction of the three world religions, like - Orthodoxy, Catholicism and Islam and two civilizations: West and East, it has incurred its conscience and all potential of social conflicts. These conditions of geopolitical confrontation couldn't leave but left prints on the process of formation and development of the young independent state.

**ВОЗНИКНОВЕНИЕ И РАЗВИТИЕ РЕСПУБЛИКИ МОЛДОВА:
ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ ИДЕНТИЧНОСТИ**

Появление Республики Молдова, в первую очередь стало возможным благодаря международным событиям конца XX века, демонтажу Советского Союза и, в связи с этим, биполярной системы международного правопорядка. Анализ и оценка причин и последствий глобального преобразования необходимо тщательно осмыслить, но очевидно, что для преодоления повседневных аналитических раздумий, жизненная практика ставит нас перед лицом проблем, характер и содержание которых до сих пор трудно и понять и решить.

Этот процесс планетарного размера, с большим основанием следует рассматривать в качестве причины, основной силы поощрения и поддержки процесса перехода от биполярной системы международных отношений на новый мировой порядок. Было трудно определить структуру, размер, глубину, содержание и последствия этого перехода, а также его стратегические направления. Вместе с тем, не слишком часто появлялись эти темы как предмет обсуждения в качестве приоритетных направлений деятельности государств, поскольку их главные приоритеты были направлены на уничтожение старой биполярной системы.

Республика Молдова, расположенная географически в центре Европы, практически отражает все оттенки старого континента, будучи расколотой в экономическом и военно-политическом аспекте на протяжении почти двух столетий. Кроме того, расположенная на стыке трех мировых религий, православия, католицизма и ислама и двух цивилизаций: западной и восточной, она взяла на себя его совесть и весь свой потенциал социальных конфликтов. Эти условия

* **CIOBU Emil** - Ambasador Extraordinar și Plenipotențiar (ret.), Doctor în filozofie, Academia de Administrare Publică pe lângă Președintele Republicii Moldova (Chișinău, Republica Moldova); **CIOBU Emil** - Extraordinary and Plenipotentiary Ambassador (Ret.), Ph.D. in Philosophy, Academy of Public Administration (Kishinev, The Republic of Moldova); **ЧОБУ Эмил** - Чрезвычайный и Полномочный посол (в отставке), кандидат философских наук, доцент, Академия публичного управления при Президенте Республики Молдова (Кишинев, Республика Молдова).

геополитического противостояния не могли не оставить свой отпечаток на процесс формирования и развития молодого независимого государства.

Apariția statului Republica Moldova, se datorează în primul rând evoluției situației internaționale a sfârșitului sec. XX, dezmembrării Uniunii Sovietice și, în legătură cu acesta, prăbușirii sistemului internațional de state bipolar. Asupra analizei și aprecierii cauzelor și consecințelor acestei transformări de dimensiune mondială mai este de meditat, dar este evident faptul, că depășirea stadiului analitic de către viața cotidiană practică ne-a pus în fața unor probleme, caracterul și conținutul cărora și astăzi sunt greu de conștientizat și de soluționat.

Acest fenomen de dimensiune planetară, cu tot temeiul este considerat și cauza și forța inițierii, încurajării și susținerii procesului tranziției de la sistemul internațional de state bipolar la o nouă ordine mondială. Structura, dimensiunile, profunzimea, conținutul, consecințele acestei tranziții, direcțiile ei strategice erau greu de determinat, dar nici nu prea des apăreau ca obiect de discuție, deoarece direcțiile prioritate de activitate erau orientate la distrugerea sistemului vechi bipolar.

Care erau interesele marilor puteri în zonă? Ele doar nu puteau să nu se reflecte asupra procesului de constituire ale noii ordini mondiale și a constituirii și dezvoltării noilor state independente, mai mult, ele în mare măsură determinau acest proces. În „Strategia securității naționale”, adoptată în 2002, SUA și-au asumat sarcina „de a nu permite nici unui stat să domine în regiunile, sursele cărora i-ar permite să obțină statutul de mare putere (...), de a nu permite, ca țările industrial dezvoltate să manifeste vreo inițiativă, fie și neînsemnată, îndreptată la subminarea liderismului nostru (...), de a preîntâmpina apariția în viitor a unui concurent global”³⁵⁹.

Republica Moldova apărea la intersecția intereselor geopolitice ale marilor puteri în această zonă - SUA, UE, Rusia. Interesul Rusiei în această regiune a Europei a fost demonstrat de mai multe evenimente istorice pe parcurs de secole. Celelalte două puteri - SUA și UE și-au demonstrat interese cu scopuri diferite, uneori chiar aparent contradictorii între ele, dar cu multe coincidențe referitor la relațiile cu statele apărute după dispariția

Uniunii Sovietice. „SUA au făcut presiuni mari pentru extinderea Uniunii Europene, - menționează politologul american Christopher Layne, – mai ales pentru aderarea Turciei – în speranța că o Uniune Europeană mai largă se va dovedi dificil de administrat și, în consecință, va fi incapabilă să devină un actor unitar din punct de vedere politic în politica internațională. În mod similar, Statele Unite au promovat extinderea NATO în speranță că „Noua Europă” (state precum Polonia, Ungaria, Cehia și România) va promova interese atlantiste în defavoarea celor europene în cadrul UE și, în felul acesta, va constitui o contrapondere la aspirațiile franceze și germane pentru o Europă unită capabilă să contrabalanseze hegemonia americană. Pentru Washington, o Europă care nu se exprimă într-un glas este preferabilă, motiv pentru care face tot posibilul ca să se asigure că procesul de „construcție statală” al UE eșuează, asigurându-se astfel că o Europă unită nu se va afirma niciodată ca un pol independent de putere. În sfârșit, Statele Unite au continuat să amintească restului Europei – uneori delicat, alteori în mod brutal (precum în discursul președintelui George W. Bush de la Praga din timpul summit-ului NATO din noiembrie 2002) – că acesta are încă nevoie de hegemonul american, care să se comporte ca pacificator și stabilizator al Europei pentru a-i „împiedica pe germani să se ridice”³⁶⁰. Însă, cu diferite condiții și rezerve aceste puteri au recunoscut Republica Moldova în calitate de stat independent.

Concomitent, la această etapă este supusă unei metamorfoze substanțiale și noțiunea de stat național. În corespundere cu această noțiune, care s-a stabilit în secolul XIX și care consta în faptul că națiunea este determinată ca o comunitate de limbă și cultură. Dar, e știut, că dintre marile puteri numai cele europene și Japonia corespund acestor caracteristici. China și Rusia au un nucleu național și cultural, cu o sumedenie de adausuri etnice. SUA tot mai intens leagă identitatea sa națională cu elementul multietnic. În restul lumii, predomină statele cu o componență etnică amestecată, care amenință integritatea lor cu pericolul din partea minorităților, care insistent cer autonomie și

³⁵⁹ [on-line]: <http://www.inosmi.ru/print/238317.html>. (vizitat la: 11.12.2007).

³⁶⁰ Layne Christopher. Pacea iluziilor: marea strategie americană din 1940 până în prezent. Iași: Polirom, 2011, p. 172.

independență în conformitate cu teoriile secolelor XIX și XX, care au declarat drepturile națiunilor la autodeterminare.

Republica Moldova, situată geografic în centrul Europei, a îmbibat în sine practic toate nuanțele scindării provocate de divizarea economico-culturală și politico-militară a bătrânului continent pe parcursul a aproape a două secole. Mai mult ca atât, așezată la intersecția a trei religii mondiale, ortodoxismul, catolicismul și islamul și a două civilizații: occidentală și orientală, populația republicii în afară bogățiilor spirituale ale acestor izvoare nesecate de cultură și înțelepciune umană și-a mai asumat în conștiința sa socială și întregul lor potențial conflictual. Istoria parcursă în aceste condiții a confruntării geopolitice nu puteau că nu-și lase amprenta asupra procesului de constituire și dezvoltare a tânărului stat independent.

În acest context, iată opinia futurologilor americani, Alvin și Heidi Toffler, publicată în 1993: „Fostele republici sovietice, așa cum Ucraina, Estonia sau Georgia, cu disperare insistă la autodeterminare și cer atributele istorice de ieri pentru uz contemporan – drapele, armate, unități bănești, care sunt caracteristici pentru era industrială trecută. Pentru mulți din lumea înaltelor tehnologii e greu de înțeles motivația ultranaționaliștilor... Pentru naționaliști e de neconceput, că alte țări permit subiecților din afară să invadeze sfere a ipotetice sfinte independențe. Dar acesta cere globalizarea afacerilor și finanțelor... În timpul când poezii și intelectualii regiunilor rămase scriu imnuri naționale, poezii și intelectualii contemporanității cântă prioritățile lumii fără hotare. În rezultatul coliziunii, care reflectă necesități cu deosebiri considerabile referitor la cerințele nevoilor a două civilizații contrar opuse, se poate provoca cea mai strașnică vărsare de sânge în viitor”³⁶¹. Este semnificativă și opinia cunoscutului diplomat și savant american, Hans Morgenthau: „Naționalismul zilelor noastre, care în fapt este universalism naționalist, are un singur lucru în comun cu naționalismul secolului XIX-lea – și anume, faptul că națiunea este considerată punctul suprem de referință pentru acțiunile și loialitățile politice. Dar asemănările se opresc aici. Din perspectiva naționalismului secolului al XIX-lea, națiunea reprezintă scopul ultim al acțiunii politice, punctul terminus al

evoluției politice, dincolo de care există alte naționalisme, cu scopuri similare și la fel de îndreptățite. Din perspectiva universalismului naționalist la sfârșit de secol XX, națiunea reprezintă doar punctul de plecare al unei misiuni universale al cărei scop suprem țintește dincolo de granițele lumii politice. În timp ce naționalismul vrea un stat pentru fiecare națiune, universalismul naționalist al epocii noastre solicită în numele unui stat și al unei națiuni dreptul de a le impune altor națiuni propriile standarde și valori”³⁶².

La aceste probleme de dimensiune globală mai avem și cele ale relațiilor cu vecinii, care promovează și ei interesele sale, care nu întotdeauna coincid întocmai cu cele ale noastre, naționale. În contextul constituirii unei identități civice ca factor a consolidării statalității moldovenești, prezintă interes evoluția relațiilor cu România, despre care se vorbește la fiecare colț că sunt bune ca niciodată. Cum ele contribuie ele la soluționarea acestor probleme? „Am fost implicat direct în relațiile noastre cu Republica Moldova încă de la început, de la proclamarea independenței acesteia, - scrie Marcel Dinu, ex-ambasador al României în țara noastră, - Am elaborat textul prin care România recunoștea Republica Moldova ca stat independent și stabilea cu aceasta relații la nivel de ambasade. Am încercat mult, atunci, să găsim o alternativă la „ambasadă”, pentru a marca natura specială a relațiilor dintre România și Republica Moldova. Am reflectat la terminologia folosită de britanici, pentru reprezentanții lor diplomatici în unele țări foste colonii, devenite independente, „înalt comisar” (High Commissioner). Numai că; în fostul spațiu sovietic, denumirea de comisar (eventual, al poporului), avea un cu totul alt înțeles”³⁶³. E nevoie de comentarii referitor la sinceritatea recunoașterii în calitate de stat independent? Nici o parte, nici întregă Moldova niciodată n-a fost colonia României. O parte a Republicii Moldova de astăzi a fost provincie a României timp de 25de ani.

Cu toate acestea colaborarea între cele două țări a început încurajator pentru tânărul stat moldovenesc. În iunie 1993, Parlamentul României adoptă legea Nr.36, privind finanțarea unor acțiuni de integrare economică și culturală între România și Republica Moldova, în articolul 1 al căreia se

³⁶¹ Уткин А.Н. Новый мировой порядок. М.: Алгоритм Эксмо, 2006, с.124 - 125.

³⁶² Morgenthau, Hans J. Politica între națiuni: lupta pentru putere și lupta pentru pace. Iași: Polirom, 2007, p.354 - 355.

³⁶³ Dinu Marcel. 42 de ani în diplomatie: ambasador sub patru președinți. București: Editura C.H.Beck, 2009, p. 214.

menționează: „Pentru a se asigura finanțarea de acțiuni importante, convenite cu autoritățile din Republica Moldova, în vederea accelerării integrării economice ...”³⁶⁴, dar peste 10 ani, la 13 martie 2003 (Nr.11), în baza Ordonanței de urgență a Guvernului României din acest articol cuvintele „convenite cu autoritățile din Republica Moldova” au fost excluse. În aceeași zi Guvernul României alocă 119.978 miliarde lei pentru relațiile cu Republica Moldova pe anul 2003, în anexa hotărârii căreia la rând cu alte proiecte se menționează și „promovarea culturii românești și a **istoriei României** ...”³⁶⁵. După cum se vede, noțiunea de istorie a românilor e pentru opinia publică, banii însă se alocă direct pentru interesul național a României. Lipsa reacției din partea statului Republica Moldova a dus la pierderea vigilenței părții române.

Ministrul afacerilor externe a României Teodor Baconschi anunța cu bucurie la începutul acestui an că 50% din posibilitățile financiare ale Departamentului pentru românii de pretutindeni vor fi direcționate în Republica Moldova. „Autoritățile anterioare moldovenești, - sublinia ministrul, exprimau îndoieli referitor la buna intenție a părții române, insistând, că ea urmărește nu atât scopuri a dezvoltării social-economice, cât formarea în țară a unei pături pro-românești în scopul influențării asupra proceselor în desfășurare (aluzie că autoritățile actuale sunt de acord – E.C.). Departamentul amintit, subordonat Ministerului de externe finanțează ziarele: „Timpul de dimineață”, „Jurnal de Chișinău”, „Ziarul de Gardă” și a. Afară de acesta, Departamentul a „oferit ajutor” portalului Unimedia și postului de radio Vocea Basarabiei, prin intermediul „Asociației presei independente” a finanțat în 2009 publicații din Cimișlia, Rezina, Leova, Sîngerei, Criuleni, Nisporeni, Drochia, Bălți, Soroca, Ialoveni și Ungeni³⁶⁶. Nevrând apare o întrebare fără răspuns: Mai există oare vre-un stat, în care majoritatea mijloacelor de informare în masă sunt finanțate din bugetul altui stat, inclusiv și în campaniile electorale, difuzând nemulțumiri referitor la lipsa de libertate de exprimare în această țară.

Și în sfârșit poziția Șefului statului român, Traian Băsescu: „Poziția mea este legată, în primul rând, și de realitatea că Republica Moldova a fost

pământ românesc și este pământ românesc. Nu-i poate lua nimeni această identitate de fost teritoriu românesc, locuit de români, iar acum este un teritoriu zămislit în frontierele României. Și vreau să se înțeleagă foarte bine: salut, susțin independența Republicii Moldova, dar asta nu mă îndreptățește ca șef de stat să falsific istoria”³⁶⁷. Merită a fi menționat faptul, că Președintele Traian Băsescu conștient de efectul falsificării istoriei manifestă o grijă avansată pentru educația istorică a tinerilor din Republica Moldova, impunându-le forțat unica „istorie adevărată”, cea mai „eficientă” pentru formarea cetățeanului Republicii Moldova³⁶⁸, cea a românilor, care nu se studiază nici în România. Câtă grijă, pentru a atinge scopul, a convinge opinia publică internațională, inclusiv și cea moldovenească, că Republica Moldova nu este un stat independent, cu acte în ordine, membru a ONU, recunoscut de majoritatea statelor lumii, ci „un teritoriu zămislit în frontierele României, locuit de romani”. E semnificativ că George Rădulescu, care a luat acest interviu, în același ziar – „Adevărul”, o săptămână mai târziu face referință la istoricul ceh, Milan Hubl, care consideră că: „Primul pas spre lichidarea unui popor, este să-i ștergi memoria. Îi distrugi cărțile, cultura, istoria și altcineva îi scrie alte cărți, îi dă o altă cultură, îi inventează o nouă istorie. Între timp poporul începe să uite ceea ce este și ceea ce a fost, iar cei din jur îl vor uita și mai repede”³⁶⁹. Din partea oficialilor moldoveni nici o reacție.

În legătură cu aceasta, iată doar o privire, a unor autori occidentali asupra potențialului conflictual politic conservat după cele două

³⁶⁷ [on-line]: <http://www.basarabia-e-romania.ro/>. (vizitat la: 18.09.2011).

³⁶⁸ Un exemplu din proaspătul manual pentru clasa XII-a: „Teme de reflecție. 2. „Către sfârșitul anului 1965, Ivan Bodiul, primu-secretar al Comitetului Central al Partidului Comunist din Moldova, declară că „limba rusă este înțeleasă de toți locuitorii Moldovei sovietice, tineri, sau bătrâni, iar majoritatea acestora o vorbesc curent.”

Întrebarea pentru elevi: „Cum credeți, cunoașterea limbii ruse de către populația R.S.S. Moldovenești era un prilej de mândrie sau de alarmă”? Da cunoașterea limbii române de către maghiarii, ucrainenii cetățeni români, mândrie sau alarmă, cum sună? Ce răspuns așteaptă autorii, dacă limba dată era limba de comunicare a statului ca și în România de azi cea română, și obiect de studiu obligator în toate școlile țării? Ioan Scurtu, Ion Șiscanu, Marian Curculescu, Constantin Dinca, Aurel Constantin Soare. Istoria românilor. Epoca contemporană. Prut internațional, 2011, p. 126.

³⁶⁹ [on-line]: http://www.adevarul.ro/george_radulescu/Dubiosii_7_559814_015.html. (vizitat la: 24.09.2011).

³⁶⁴ Monitorul Oficial al României, nr. 137/28.VI.1993.

³⁶⁵ Ibidem, nr. 144/25.II.2002

³⁶⁶ [on-line]: <http://ava.md/politics/09945-mid-ruminii-finansiruet-proekti-v-moldove.html>. (vizitat la: 13.01.2011).

războaie mondiale, care mocnește și astăzi și poate exploda la orice ocazie considerată de unii politicieni contemporani favorabilă: „Pentru Europa de Est, unde în calitate de factor de importanță determinantă a naționalismului se evidențiază o intercalare strânsă a limbii istoriei și religiei, principiul lui W. Wilson (despre autodeterminarea națională – E.C.) era cel puțin îndoielnic. Spre deosebire de imigranții din SUA, care au decis să devină americani, omul din Europa de Est nu putea „alege”, să fie polonez sau lituanian, sârb sau bulgar – el, sau era unul, sau era altul. ... În revizuirea radicală a frontierelor naționale, desigur erau „biruitori” și „învinși”. Pierdeau teritoriile sale Germania și Rusia. Anume teritoriile, care înainte aparțineau Rusiei, au ajutat creării Finlandei, Estoniei, Letoniei, Lituaniei, și Poloniei. Teritorii germane au fost alipite Poloniei, austro-ungare transmise aceleași Poloniei, României, Cehoslovaciei și Iugoslaviei”³⁷⁰. Conform Tratatelor de la Paris din 1947 „România cedează Uniunii Sovietice Basarabia, smulșă de la Rusia în 1918”³⁷¹. Apare întrebarea ce s-ar întâmpla pentru pacea Europei de astăzi dacă Germania, Federația Rusă, Ungaria ar pune, în baza acestor evenimente istorice, în stilul politicii actuale românești față de Republica Moldova, problema?

În această situație crește rolul și importanța și responsabilitatea elitei politice, a liderilor politici, care la momentul respectiv, grație circumstanțelor istorice, nimeresc în vârful piramidei puterii politice a statului.

Democrația are o atitudine nemijlocită față de profesionalismul și cota de corespundere cu cerințele funcției a liderilor politici și din considerația că: „interesul național”, de care ei se conduc (mai bine zis – trebuie să se conducă) în acțiunile sale, se formulează de întreaga societate, da nicidecum nu de o care n-ar fi parte a ei. Sarcina „elitelor”, inclusiv și a celor politice, constă în a înțelege și a activa pentru realizarea acest interes. Cu alte cuvinte, interesul național este expresia unei voințe consolidate a întregii populații a țării, indiferent de simpatiile politice, apartenența etnică sau confesională, în vederea realizării unor obiective, bine determinate și susținute masiv în

interior, și o politică activă externă desfășurată pentru realizarea cât mai amplă al acestui deziderat.

La noi însă astăzi; de exemplu, numai cui nu îi lene nu critică poziția constituțională de neutralitate permanentă, dar puțini pătrund în esența lucrurilor reieșind nu numai din cea ce spun vecinii, dar și din specificul statului natal. La acest capitol e semnificativ faptul, să tot mai des apare în circuitul științific noțiunea de „finlandizare”. Iată de exemplu opinia cunoscutului politolog american, Ronald Asmus: „Finlandizarea, este politica impusă Finlandei după cel de al Doilea război mondial pentru promovarea politicii externe a neutralității, care lua în calcul interesele și cerințele strategice ale Uniunii Sovietice, iar țara își păstra sistemul politic democratic, evita preluarea sistemului comunist și nu devenea stat-satelit, cum aceasta a fost în cazul Europei Centrale și de Est”³⁷².

Ce la făcut pe autor să extragă această idee de la negocierile inițiale ale instaurării relațiilor internaționale ale războiului rece? „Primul factor – ideea conform căreia posibilitatea istorică despre extinderea democratică, care s-a deschis după anul 1989 se închide”, - susține Ronald Asmus, - „Problemele majore cu care se confruntă astăzi SUA în Sud-Estul Asiei și în Orientul Apropiat a putut să sporească sentimentul, că diplomația și puterea americană nu mai sunt accesibile pentru a ajuta extinderea referitor la înaintarea Europei în spațiul ex-sovietic. Oboseala de la extindere, creșterea împotrivirii rusești, natura mai complicată a unor candidați, iar acum și criza euro, toate acestea au retras problema extinderii de pe primul plan al priorităților politicii occidentale. Îmbinarea perseverenței rusești, a slăbăciunii europene și dispersării americane au contribuit la încetățenirea opiniei că șansa istorică despre extinderea democratică s-a epuizat, și că Occidentul are nevoie de un nou compromis pragmatic cu Rusia referitor la dezvoltarea Europei”³⁷³. Cred că la acest capitol la noi, cu specificul nostru geopolitic, în interesul nostru național statal, elita politică, dar și unii reprezentanți ai societății civile, judecând după publicații, încă n-au pătruns în esența lucrurilor. Finlanda a atins nivelul actual de dezvoltare și datorită utilizării imensei pieți sovietice, pe care

³⁷⁰ Бриггс Э., Клэвин П. Европа нового и новейшего времени. С 1789 года и до наших дней. М.: Из-во «Весь Мир», 2006, с. 278.

³⁷¹ Maurice Vaisse. Dicționar de relații internaționale: secolul XX. Iași: Polirom, 2008, p. 340.

³⁷²

[on-line]: <http://inosmi.ru/europe/20100531/160254712.html>. (vizitat la: accesat 31.05.2010).

³⁷³ Ibidem.

toată perioada de după război practic n-a avut concurenți, ca exemplu, în comerțul cu hârtie de calitate.

Politicienii nu sunt altceva decât manageri în serviciul societății ca un tot întreg, iar politica internă și externă a țării poate fi de succes pentru o perspectivă de durată, numai în cazul, dacă statul respectiv are o structură internă funcțională și gestionată de profesioniști curajoși, devotați țării și întregului popor.

Însă iată opinia cunoscutului în lume politolog rus, Nicolai Zlobin, despre evoluția elitelor politice în acest spațiu. „Obținerea de către fostele republici unionale a independenței a provocat o creștere furtunoasă a kvazielitelor naționale. În mare măsură aceste elite noi, sau pomenit așa întâmplător, în rezultatul unor circumstanțe a timpului. Specificul și structura elitei sovietice târzii a dus la acea, că guvernele locale create, sau dovedit a fi incapabile de a lua asupra sa răspunderea deplină pentru soarta țărilor lor, de a deosebi interesele naționale de cele proprii, de clan sau familie, de a se ridica deasupra vechilor ofense și prejudecăți. În fruntea fostelor țări socialiste au nimerit oameni și grupări, care nu dispun de deprinderi și viziuni strategice sau globale, nu dispun de experiența adoptării și realizării deciziilor independente. Toate aceste elite au un caracter tranzitoriu. Nici una din ele, inclusiv cea rusească, în înțelesul direct al cuvântului nu prezintă o elită națională de valoare reală. Ele în cele mai multe cazuri nu sunt în stare să formuleze și să exprime interesele țărilor sale, să construiască mecanisme de realizare a lor, din cauza unor, sau altor pricini, nu sunt incluse în istemblișmentul politic mondial și respectiv, sunt lipsite de multe pângui de influență internațională”³⁷⁴.

Privind echidistant, la cea ce se întâmplă la noi în decursul politic chemat să determine căile de dezvoltare după declararea independenței politice acest discurs se produce, cu regret anume în societate, la nivel stradal, nu în interiorul partidelor, a organizațiilor obștești, societățile științifice, da în societate, care prezintă astăzi două tabere conștient dezinformate una despre de alta și care sunt provocate și împinse să meargă una asupra alteia, fără cea mai elementară analiză a consecințelor acestei posibile ciocniri, cine și ce are de câștigat, și în ce măsură această ciocnire va contribui la realizarea interesului celor implicați.

De ce nu în partide și organizații a societății civile? Pentru că ele, în forma lor clasică europeană nu există. Toți membrii acestor organizații au în experiența sa doar cea sovietică, din a cărei cauză principiul doctrinar nu funcționează. La alegeri programele tuturor partidelor implicate, cu deosebiri neesențiale, emană un iz al trecutului comunist prin promisiunile pe care, se întrec să le facă, cam aceleași și ca formă și ca conținut. Structural și organizațional se aseamănă mai mult cu niște societăți cu răspundere limitată pe lângă liderii săi. E semnificativ, în acest sens, cazul recent al Alianței Moldova Noastră, care cu plecarea liderului, a pierit în liniște fără careva manifestări de dorință de viață și regret din partea membrilor unui partid, care a fost la guvernare, membru al Alianței pentru Integrare Europeană, și azi la guvernare, cu serios suport internațional, și fără a lăsa un gol vizibil doctrinar în spectrul politic actual moldovenesc.

De asemenea, cu referință la realitățile noastre se cere de menționat, că și o bună parte a societăților civile, organizații nonguvernamentale, înjghebate în pripă, nu prea sunt civile, fiind foarte slab legate de societatea moldovenească, financiar deloc. De acea ele, de regulă, se aliniază partidelor cu mai multă perspectivă electorală, îndeplinind funcții de propagandă de partid, fiind la rândul său răsplătite, pentru aceste servicii, cu funcții de membri ai guvernului, ambasadori și a., și nu contează că deseori acești funcționari nu posedă cea mai elementară experiență de serviciu public în interesul statului. Teoretic ei trebuie să reprezinte și să apere drepturile omului, pentru asigurarea reformelor democratice. Î-ar „Drepturile omului, - menționează profesorul universităților din Londra și New York, Ronald Dvorchin, - au fost concepute pentru a apăra omenii de guverne, care pentru a păstra puterea în mâinile sale, sunt gata să supună cenzurii opiniile nepopulare, să arunce în închisori oponenții radicali, sau politicienii din afara sistemului, sau să tortureze suspectații în terorism”³⁷⁵. Guvernele des reușesc să convingă opinia publică, că aceasta se face în interesele majorității. Oamenii, care așteaptă progres economic, stabilitate politică și securitate personală cred în guvern și pot susține astfel de acțiuni, dar acesta, tot una înseamnă că demnitatea tuturor cetățenilor este pusă sub lovitură care nimicește

³⁷⁴ Злобин Н.В. Второй мировой порядок: геополитические головоломки. М.: Эксмо, 2009, с. 165.

³⁷⁵ [on-line]: <http://www.russ.ru/Mirovaya-povestka/Pravozaschita-eto-zaschita-lyudej-ot-pravitel-stv>. (vizitat la: 13.06.2011).

respectul de sine, când ei trebuie să aleagă: curajul și cinstea? Sau – lașitatea și umilința? Oamenii nu întotdeauna sunt în stare să facă concluzii adecvate, iar în acest caz apărătorii drepturilor omului devin extrem de nepopulari. În perioada de tranziție la un sistem democratic acest fenomen devine destul de drastic, iar cei din organizațiile non guvernamentale dau dovadă de mare prudență. În pierdere directă însă, rămâne cetățeanul simplu și procesul de reformă democratică.

Statul există, funcționează real cu documente în ordine, recunoscut internațional, dar problema identității lui, în sfera teoreticului prezintă un obiect de studiu pentru un institut întreg de cercetări și, folosind terminologia istoriei recente, nu numai pentru un cincinal. Iar în sfera vieții cotidiene ea pur și simplu blochează funcționarea și dezvoltarea lui normală. Este aceasta oare numai o problemă a noastră internă? Parțial da. Dar într-o măsură însemnată reprezintă consecința influenței factorului extern.

Statele tinere au o deosebită nevoie de o concentrare a gândirii diplomatice în centrală, ministerul afacerilor externe. În unele țări dezvoltate, Suedia, SUA de exemplu, activitatea în Centrală se consideră de deosebit prestigiu și au prioritate în angajare acei care au activat deja în calitate de diplomați în câteva țări. Iată opinia lui Henry Kissinger: „Opiniile oamenilor, care n-au parcurs întreaga cale a scării de carieră de la treapta de jos, nu totdeauna se ia în calcul cu seriozitate, posibil în baza părerii, că ei au putut să nu reușească la „proba” profesionalism diplomatic”³⁷⁶. Liderii partidelor noastre politice ar trebui să se intereseze cum este utilizată experiența diplomaților care se întorc din misiune la vecini, câți ambasadori au trimis în misiune peste hotare, că spunem România, Rusia, Ucraina, fără experiența serviciului în interesul statului în administrația centrală și numai în baza activității în organizațiile neguvernamentale, Sau câți membri ai guvernului sunt conducători de ministere nespecialiști în ramura respectivă, și atunci ar observa cât sunt profesioniști responsabili din Guvern, din Academia de științe de sfera socio-umană și cât de profesioniști și experimentați în educarea dragostei de Patrie și promovarea intereselor ei naționale sunt acei care pregătesc și

perfecționează cadrele administrației publice la Academia de specialitate de pe lângă Președintele Republicii Moldova.

La noi astăzi, cu regret, în cercetările publicate la temă predomină declarațiile pline de admirație pentru valorile occidentale și critica dură a sistemului, care a pierit două decenii în urmă, mai puțin despre viața cotidiană de astăzi și numai episodic despre cea ce se va întâmpla pe acest plai mâine. De exemplu, un șir de facultăți pregătesc specialiști în relații internaționale și nimeni nu cere coordonarea planurilor de învățământ, atașarea lor la unele necesități concrete ale intereselor naționale ale țării. De aici a apărut și opțiunea de integrare europeană, incredibil, susținută de toți liderii de partid indiferent de doctrina politică, pentru că ea a permis menținerea pe valul politic și mai ales cel electoral fără o analiză minuțioasă a realității moldovenești și propunere a unor programe concrete de dezvoltare politică, economică, spirituală adecvate acestei situații cu ieșire la realizarea a intereselor vitale ale cetățenilor.

La noi la universitate s-au mai păstrat tradiții de cercetare a proceselor politice ce se desfășoară în țară, dar și regiunea Sud-estului european. Cu regret însă, elita politică tot mai insistentă dă dovadă de lipsă de interes în rezultatele acestor cercetări, a opiniei profesioniștilor în materie. Această situație mai puțin ține de voința, sau ambițiile unor politicieni, care în rezultatul unor circumstanțe concret istorice se află în vârful piramidei puterii, reprezintă spectrul elitei politice contemporane moldovenești și pe care analiștii neprofesioniști angajați îi prezintă atotputernici, dar, ... neînțeleși de masele „necultivate”.

Însă o privire mai atentă asupra acestor procese pe parcursul a ultimilor două decenii evidențiază unele cauze mai generale ale acestei situații. În rezultatul intoxicației amintite a opiniei publice se consideră la macro, că interesul actual a marelui business (la dimensiunea comparativă a țării noastre) pentru politică este legat de dorința de a obține imunitate parlamentară. Trebuie de recunoscut, că există o anumită doză de adevăr, dar totul este puțin mai complicat. Despre aceasta ne mărturisește experiența alegerilor, cu regret la noi destul de bogată. Prin ce se deosebesc companiile electorale actuale de cele, să spunem, a mijlocului anilor 90? Atunci tânărul și nesigurul capital privat investea bani în politicieni, pentru ca cu ajutorul „oamenilor săi” aflați la putere să participe la împărțirea istorică a proprietății, desigur în interesul

³⁷⁶ Киссинджер Генри. Команда тяжеловесов. В: The Washington Post, США. Decembre 5, 2008; A25. [on-line]: <http://www.inosmi.ru/print/245873.html>. (vizitat la: 12.07.2008).

său. Dar care sarcină în acest aspect stă astăzi? De menținut și înmulțit proprietatea acumulată. Această sarcină este mai dificil de rezolvat încredințând protecția ei angajaților politici cu înclinații și practici de trădare. Se cere o implicare personală. Ultimele alegeri au și demonstrat că lupta ce dă pe viață și pe moarte între cei bogați și cei mai bogați. Toate celelalte probleme au devenit secundare. Dar acesta pentru elita actuală politică, nu pentru mase, care la rândul său acumulează masa critică de revoltă, care adusă la nivelul respectiv va trebui să explodeze. Ultimele rapoarte ale Curții de Conturi confirmă concluziile analiștilor prestigiosului Centru de analiză geopolitică american STRATFOR. Potrivit sursei, în pofida cerințelor impuse țării noastre de către Uniunea Europeană, în Republica Moldova se dezvoltă o economie subterană. „Deși nu face parte din UE, Republica Moldova este un exemplu instructiv în acest sens. Considerată cea mai săracă țară în Europa, capitala și satele din apropiere sunt pline de bănci și BMW-uri”, constată analiștii de la STRATFOR.

Aceștia subliniază că în țara noastră există sărăcia, dar și o viață bogată, fapt ce nu se reflectă în statisticile guvernamentale. „Cifrele vorbesc despre sărăcie; pe când străzile vorbesc despre o realitate mult mai complexă”, explică ei³⁷⁷.

Da în sectorul de producere? Uitați-vă la starea în care se află vestitele podgorii moldovenești. În așa situație ele, cu regret, s-au pomenit numai după independență. De ce? „Dezmembrarea terenului agricol în loturi mici a fost o gravă eroare a multor state fost-comuniste din Estul Europei, - menționează Elinor Ostrom – (Laureat al Premiului Nobil pentru economie în a. 2009 pentru cercetările asupra guvernării economice) - Sunt mai multe metode prin care se poate educa interesul oamenilor pentru agricultură. După ce colectivizarea a reușit o creștere a productivității, așa cum s-a întâmplat în Europa Răsăriteană în secolul trecut; „privatizarea” agriculturii poate conduce la o scădere a productivității. Simpla împărțire a terenului agricol în mici loturi și cedarea lor către a patra sau a cincea generație de urmași a foștilor proprietari este, în mare măsură, ineficientă. Aceste politici transferă terenul agricol către un mare număr de oameni, din care mulți nu au avut nici o experiență anterioară în agricultură. Existau mai multe opțiuni la dispoziție, mai

eficiente decât împărțirea pământului – printre care organizarea în cooperative, în care fiecare proprietar să aibă un număr de acțiuni, în funcție de suprafața la care avea dreptul de a fi împroprietărit. Bineînțeles, acționarii ar fi avut probleme în a organiza și eficientiza activitatea agricolă, dar ar fi operat la o scară în care productivitatea crește”³⁷⁸. Procesul de redistribuire a bogățiilor țării acumulate în perioada sovietică se prelungesc și astăzi și n-a mai rămas timp pentru meditație asupra procesului de dezvoltare, practic în toate ramurile economiei naționale.

Una din cele mai juste caracteristici ale acestui fenomen general, a fost formulată un secol în urmă de către Gustave Le Bon: „În toate revoluțiile, ... vedem cum o minoritate neînsemnată de spirite mărginite, dar hotărâte, domină cu autoritate o imensă majoritate de oameni, deosebit de inteligenți uneori, dar lipsiți de forța caracterului. Alături de apostolii fanatici și de caracterele slabe, în revoluții se ivesc indivizi ce nu se gândesc decât să profite de pe urma lor. Numărul acestor indivizi a fost mare în timpul Revoluției franceze. Scopul lor era doar de a se folosi de împrejurări spre a se îmbogăți. ... Politica lor consta doar în a se pune în slujba celui mai tare, împotriva celui mai slab”³⁷⁹.

În vederea consolidării civice a societății moldovenești rămânem și de statele din cadrul CSI. Cauze sunt mai multe. Divizarea teritorială se reflectă tot mai mult asupra stării de spirit a populației, adâncește sentimentul de neîncredere a ei în capacitatea statului de a rezolva această problemă. Are loc aprofundarea polarizării situației economice și a nivelului de trai. Pe de o parte o îmbogățire fără precedent, juridic îndoielnică, a unui număr tot mai redus de oameni, iar pe de altă parte, un flux tot mai mare de emigranți din țară, practic pe toate continentele, în căutarea unei posibilități minime de supraviețuire.

Partidele politice, care ar trebui să perceapă și să echilibreze aceste contradicții, nu dau dovadă de o pregătire pentru realizarea acestor probleme și în primul rând din cauza lipsei de responsabilitate constituțională pentru integritatea teritorială și consolidarea socială și națională a statului.

³⁷⁸[on-line]:

http://www.adevarul.ro/international/foreign_policy/europa_fp/Elinor_Ostrom--Dezmembrarea_terenului_in_loturi_mici_a_fost_o_grava_eroare_a_Romaniei_0_340766377.html. (vizitat la: 26.09.2010).

³⁷⁹ Revoluția franceză și psihologia revoluțiilor de Gustave. Le Bon. București: Editura Anima, 1992, p. 126.

³⁷⁷ [on-line]: <http://unimedia.md/?mod=news&id=39727>. (vizitat la: 09.10 2011).

Predomină o rețea de interese organizate, cu o lipsă totală de comunicare între ele și o incapacitate de a crea un echilibru politic și social. Acolo unde ar fi necesar un sens comun, sau o subordonare unor criterii de valoare comună, națională, statală, domină o luptă ideologică a tuturor contra tuturor în întreg sistemul social deformat de un naționalism străin spiritului și intereselor majorității populației și ale statului. Partidele se stăruie să-și facă programe filosofico-ideologice, departe de problemele cotidiene ale țării, care prin idealurile sale utopice, în loc de un plan politic pragmatic, echilibrat, înțeles de popor, servesc scopurilor utilitare de grup. Sistemul moldovenesc de partide este dominat de antagonisme ireconciliabile, ce emană doar nihilism politic un vederea promovării interesului național și a perspectivei statului moldovenesc. Lipsește un ideal unificator, care să proiecteze prezentul în viitor.

Bibliografie:

1. [on-line]: <http://ava.md/politics/09945-mid-ruminii-finansiruet-proekti-v-moldove.html>. (vizitat la: 13.01.2011).
2. [on-line]: <http://inosmi.ru/europe/20100531/160254712.html>. (vizitat la: accesat 31.05.2010).
3. [on-line]: <http://unimedia.md/?mod=news&id=39727>. (vizitat la: 09.10 2011).
4. [on-line]: http://www.adevarul.ro/george_radulescu/Dubiosii_7_5_59814015.html. (vizitat la: 24.09.2011).
5. [on-line]: http://www.adevarul.ro/international/foreign_policy/eur_opa_fp/Elinor_Ostrom- - Dezmembrarea terenului in loturi mici a fost o grav
6. [on-line]: <http://www.basarabia-e-romania.ro/>. (vizitat la: 18.09.2011).
7. [on-line]: <http://www.inosmi.ru/print/238317.html>. (vizitat la: 11.12.2007).
8. [on-line]: <http://www.inosmi.ru/print/245873.html>. (vizitat la: 12.07.2008).
9. [on-line]: <http://www.russ.ru/Mirovaya-povestka/Pravozaschita-eto-zaschita-lyudej-ot-pravitel-stv>. (vizitat la: 13.06.2011).
10. Dinu Marcel. 42 de ani în diplomatie: ambasador sub patru președinți. București: Editura C.H.Beck, 2009. 528 p.
11. Hans J. Morgenthau. Politica între națiuni: lupta pentru putere și lupta pentru pace. Iași: Polirom, 2007. 735 p.
12. Layne Christopher. Pacea iluziilor: marea strategie americană din 1940 până în prezent. Iași: Polirom, 2011. 359 p.
13. Maurice Vaisse. Dicționar de relații internaționale: secolul XX. Iași: Polirom, 2008. 398 p.
14. Monitorul Oficial al României, nr. 137/28.VI.1993.
15. Revoluția franceză și psihologia revoluțiilor de Guctave. Le Bon. București: Editura Anima, 1992. 188 p.
16. Бригге Э., Клэвин П. Европа нового и новейшего времени. С 1789 года и до наших дней. М.: Из-во «Весь Мир», 2006. 600 с.
17. Злобин Н.В. Второй мировой порядок: геополитические головоломки. М.: Эксмо, 2009. 320 с.
18. Киссинджер Генри. Команда тяжеловесов. В: The Washington Post, США. Decembre 5, 2008.
19. Уткин А.Н. Новый мировой порядок. М.: Алгоритм Эксмо, 2006. 640 с.

Copyright©Emil CIOBU, 2011.

ВЕНГРИЯ И МОЛДАВИЯ В 1991 – 2011 ГГ. ИНТЕРЕСЫ ВЕНГРИИ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА³⁸⁰

ДЬЁНИ Габор*

HUNGARY AND MOLDOVA IN 1991 - 2011. INTERESTS OF HUNGARY: THEORY AND PRACTICE

In this article the author tries to outline some elements of history of diplomatic relations between Hungary and Moldova, and to express some thoughts about the possible role of the Hungarian state in the post-Soviet region.

The question is, whether Hungary, in general, has its own political and national interest, connected with Moldova? Although these countries in geographical sense, are not far from each other, and some general historical background connects us (Moldovans themselves occur from territory of historical Hungary, Maramurosh area, whence they have moved in the middle of 14 century to the east, Moldova), however, this question has its place. It is necessary to pay attention to the fact that despite our historical links, till now there is no any unambiguous name of Moldavia in the Hungarian language. It is known as Moldva, Moldova.

Such a phenomenon, in our opinion, is explained not only by the fact that the historical territory of Moldavia does not coincide with the territory of this State - also the name of Moldova, Moldva is used in the Hungarian language, as the area, placed at the east of the Carpathians, where chango "Moldavian Hungarians" Hungarian ethnic group live, but also by the fact that contemporary Moldovan statehood has no continuous existence, it has emerged only after the Soviet collapse.

Moldova is not the unique country at the post-soviet area that has no specific name in Hungarian language. In the case of Belarus, Kazakhstan, Kyrgyzstan, Tajikistan, Uzbekistan, a similar phenomenon is also observed. This suggests that for the Hungarians these post-soviet countries - most of which were formed as a sovereign and independent states since 1992 – are certain white spots.

UNGARIA ȘI MOLDOVA ÎN 1991 - 2011. INTERESELE UNGARIEI: TEORIE ȘI PRACTICĂ

În acest articol, autorul încearcă să contureze unele elemente din istoria relațiilor diplomatice între Ungaria și Republica Moldova, și să-și exprime câteva gânduri cu privire la rolul posibil al statului ungar în această regiunea post-sovietic.

Dilema constă în faptul dacă există, în general, în Ungaria, interese politice și naționale, asociate cu Moldova? Deși aceste țări, în sens geografic, sunt plasate nu departe una de cealaltă, și ne conectează unele elemente istorice generale (moldovenii vin teritoriul Ungariei istorice, din zona Maramureșului, din care s-au strămutat la mijlocul secolului al 14-lea la est, în Moldova). Însă, indiferent de cele expuse, această întrebare își are locul său. Se atrage atenția asupra faptului că, în pofida legăturilor noastre istorice, în limba maghiară nu există încă nici un nume lipsit de ambiguitate al Moldovei, cunoscută la noi sub numele de Moldova, Moldva, Republica Moldova ...

Acest fenomen, în opinia noastră, se explică nu numai prin faptul că teritoriul istoric al Moldovei nu coincide cu teritoriul acestui stat, însă, de asemenea, prin faptul, că numele de Moldova, utilizat în limba maghiară, identifică zona de la est de Carpați, în care trăiesc Chang, „Moldavian maghiari” un grup etnic maghiar, cât și prin faptul că statalitatea contemporană a Republicii Moldova a apărut doar după prăbușirea Uniunii Sovietice, în lipsa existenței unei continuități cu vechiul stat Moldav.

³⁸⁰

Статья была опубликована на сайтах: <http://www.regnum.ru/news/polit/1456991.html>; <http://news.rambler.ru/11475629/>; <http://www.totul.md/ru/newsitem/72091.html>

* **GYÓNI Gábor** - Doctor în istorie, colaborator la Centrul de Rusistică din Budapesta, Redactor-șef al site-ului analitic www.oroszvilag.hu (Budapesta, Ungaria); **GYÓNI Gábor** - Ph.D. in History, Collaborator of The Center of Rusistica in Budapest, Editor of the analytical site www.oroszvilag.hu. (Budapest, Hungary); **ДЬЁНИ Габор** - Сотрудник Центра Русистики в Будапеште, главный редактор информационно-аналитического сайта www.oroszvilag.hu. (Будапешт, Венгрия).

În spațiul post-sovietic Moldova nu este unica țară care nu are nume specific în limba maghiară. Fenomene similare se observă și în cazul Belarus, Kazahstan, Kârgâzstan, Tadjikistan, Uzbekistan. Acest lucru sugerează ideea, că pentru maghiari, aceste țări post-sovietice, majoritatea dintre care s-au format ca state suverane și independente din 1992, sunt ca niște „pete albe”.

В этой статье автор пытается изложить некоторые элементы истории дипломатических связей между Венгрией и Молдавией, и выразить некоторые мысли о возможной роли нашего государства в этом постсоветском регионе.

Вопрос заключается в том, есть ли, вообще, у Венгрии свой политический и национальный интерес, связан с Молдавией? Хотя наши страны в географическом смысле не далеки друг от друга, и связывает нас некое общее историческое прошлое (ведь сами молдаване происходят с территории исторической Венгрии, области Марамарош, оттуда переселились в середине 14 века на восток, в Молдову)³⁸¹, тем не менее, такой вопрос имеет свое место. Я хочу обратить внимание на то, что, несмотря на наши исторические связи, в венгерском языке до сих пор нет однозначного названия Молдавии, которую называют Молдавией, Молдовой, Молдой... Такое явление, на мой взгляд, объясняется не только тем, что территория исторической Молдавии не совпадает с территорией настоящего государства - также, название Молдова, Молда употребляется в венгерском языке, как территория к Востоку от Карпат, где живут чанго, «молдавские венгры», венгерская этнографическая группа³⁸² - но и тем, что современная молдавская государственность не имеет непрерывного существования, она возникла лишь после распада СССР. На постсоветском пространстве Молдавия, это не единственная страна, у которой нет определенного названия в венгерском языке, в случае Белоруссии, Казахстана, Кыргызстана, Таджикистана, Узбекистана тоже подобное явление наблюдается³⁸³, это свидетельствует о

том, что для венгров эти постсоветские страны – большинство которых сформировались в качестве суверенного, независимого государства с 1992 г. - представляют некие белые пятна.

Я как историк, предпочитаю размышлять в историческом перспективе, историческом контексте. Традиционно в венгерской внешней политике отмечается активность на балканском регионе, особенно на Западных Балканах. Практически уже со средних веков, именно Западный Балкан является пространством активной деятельности венгерской внешней политики.³⁸⁴ До сих пор Венгрия принимает активное участие в событиях Северо-Западного Балкана: Венгрия в югославской гражданской войне поддерживала Хорватию против сербов³⁸⁵; как свежий член НАТО, в 1999 г. с предоставлением баз и своего воздушного пространства принимала участие в войне против Югославии. В настоящее время венгерский миротворческий контингент находится в Косово, и Будапешт является одним из самых главных сторонников присоединения Хорватии к Европейскому Союзу.

Что касается политический интерес Венгрии к востоку от Карпат, в том числе и в Молдавии, здесь амбиции нашей страны в настоящее время по-видимому поскромнее. Хотя были исторические периоды, когда

Кыргызстан: Kirgizisztán, Kirgizisztán, Kirgizia.
Узбекистан: Üzbegisztán, Özbegisztán. Забавная лексикологическая пестрота, свидетельствующая о географическо-политической неопределенности венгров в данной ситуации.

³⁸⁴ См. например, Engel Pál – Kristó Gyula – Kubinyi András: Magyarország története 1301 – 1526. Bp. 1998. p. 82 – 87.

³⁸⁵ «Дело Калашников». Будапешт в 1990 г. тайно поставляла вооружение Хорватии, несколько тысяч автоматов «Калашников». Некоторые венгерские политики в правительстве тогда хотели заключить военный союз с Хорватией против Югославии, с целью вернуть Венгрии те территории (Вайдашаг, Воиводина), которые в результате Трианонского (1920) и Парижского (1947) миров были захвачены Югославией. [on-line]: <http://maszek.lapunk.hu/?modul=oldal&tartalom=945126&>. (visited on: 11.08.2011).

³⁸¹ Engel Pál – Kristó Gyula – Kubinyi András: Magyarország története 1301 – 1526. Bp. 1998, p. 88.

³⁸² Halász Péter: A moldvai csángó magyarok hiedelmei. Б. м., б. д. p. 6-11.

³⁸³ Альтернативные названия упомянутых стран на венгерском языке: Белоруссия: Belorusszia, Belarusz, Fehéroroszország. Молдавия: Moldávia, Moldova, как прилагательное («молдавское»): moldáv, moldovai, moldován, moldvai. Казахстан: Kazahsztán, Kazakisztán.

Венгрия проводила весьма активную внешнеполитическую деятельность в восточном, в том числе молдавском направлении, особенно в начале 13 века (когда был создан милковский католический епископат), но такой политической экспансии положил конец нашествие монголов, и только два столетия позже возобновились венгерские стремления на восточную экспансию. Однако крушение нашей страны в результате османских завоеваний практически навсегда поставил точку на «и» в вопросе восточной экспансии.

Хотя, существовала некая этнографическая почва для продолжения восточной венгерской экспансии, ведь многие из венгров переселились на восток, и в 15 веке венгерские поселения возникали не только на земле чангов, но и у Прута, даже у Днестра. Известно, что город Чиборчию (по-венгерски Чэбэрчек) у Днестра, имел венгерское население. В этом районе появились венгры в 15 веке, они были либо хуситы (известно, что в Венгрии в 15 веке хуситизм в некоторых частях страны приобрел популярность, но хуситов изгнали из страны. Венгерские хуситы бежали на восток, в Молдву: например и город Хуши у Прута тоже был построен венгерскими хуситами), либо военные, пограничники: имеются косвенные данные, что в середине 15 века, при губернаторе Янош Хуньяди были переселены венгерские военные на Днестр.³⁸⁶ Некоторые венгерские этнографические элементы сохранились здесь вплоть до 19 века.

Другими словами, Днестр это восточная граница средневековой венгерской этнографической и политической экспансии.

Но наша страна в результате Османской и Габсбургской оккупаций фактически потеряла независимость на 400 лет, а территория Бессарабии представляла только скорее научный интерес для венгров (интересно, с этой точки зрения, например, деятельность Яноша Ернеи в 40-х годах 19 века. Этот исследователь венгерских древностей долгое время работал в Молдове³⁸⁷).

Таким образом, венгерские политические интересы имеют некое прошлое в этом регионе, но, в период истории современной, независимой Венгрии Молдова все таки осталась на периферии венгерских интересов.

Об этом свидетельствует хроника дипломатических отношений между нашими странами. Молдова после так называемого «августского путча», 27 августа 1991 г. заявила о своей независимости. Первой признала независимую Молдавию конечно, Румыния, в тот же день. Венгрия лишь после окончательного распада СССР, 26-ого декабря признала Молдову. Дипломатические отношения между нашими странами были установлены в начале 1992 года (в Венгрии в 1990 году пришли к власти консервативная коалиция во главе Йожефом Анталлом).

В те годы в венгерской внешней политике произошла западный поворот, отказ от восточного партнерства, от Советского Союза и постсоветских стран. В настоящее время принято критически относиться к этому периоду венгерской внешней политики, но в то время был консенсус относительно ее. Венгрия ушла с Востока и стремилась на Запад. Хотя сегодня многие говорят, что это был отказ от восточного рынка, но в те времена эти государства оказались в глубоком экономическом кризисе.

Дипломатические связи между нашими государствами были установлены 16 января 1992 года, а венгерское посольство в Кишиневе было открыто 1-ого июля 1992 года (Республика Молдова открыла свое посольство в Будапеште в 1995 году).

История дипломатических связей между нашими странами свидетельствует о том, что в эти годы для молдавской политической элиты было важнее поддерживать двухсторонние отношения. В 1995 году Мирче Снегур, президент Молдовы посетил Венгрию, где встретился с президентом Венгрии, Арпадом Гэнц. В 1997 г. Ион Чубук премьер-министр Молдовы совершил официальный визит в Венгрию. Венгерский президент впервые лишь в 1998 г. посетил Кишинев и выступал в молдавском парламенте, но, это скорее было лишь актом дипломатической вежливости, ведь Венгрия, это парламентская республика, и президент не имеет реальную власть.

³⁸⁶ Benda Kálmán: Csöböröcsök. Egy tatárországi magyar falu története a 16-18. században // Századok 1985/4, p. 895 – 915.

³⁸⁷ Jerney János keleti utazása a magyarok őshelyeinek kinyomozása végett 1844 és 1845. I-II. Pest 1851.

Наконец, в 2010 г. венгерский премьер министр, Виктор Орбан посетил Республику Молдову. Это было связано с чрезвычайно активной дипломатией Венгрии в 2010 г. на постсоветском пространстве. В том году премьер Венгрии встретился с руководителями Украины, Молдовы, России, Грузии, Армении, Азербайджана. Тогда еще была некая надежда, даже в правящих правых кругах, что между Венгрией и Россией сложатся благополучные экономические отношения.³⁸⁸ Но эти надежды не оправдались, и до сих пор не совсем ясно, почему. Переговоры Орбана и Путина в конце ноября 2010 года, по-видимому, не завершились с успехом. Не исключено, что в этом играла некая роль та антироссийская риторика, которая была характерна несколько лет назад для тогда еще оппозиционной правой партии Фидес и лично Орбана.

Относительно активная венгерская дипломатия на постсоветском пространстве наблюдается и в настоящее время. На Варшавском саммите ЕС – Восточное партнерство (2011 г.) Венгрия поддержала дальнейшее, восточное расширение ЕС. Вместе с тем, интересно, что Виктор Орбан заявил, что в этом процессе ведущую роль должна играть Польша.

То есть считается, и это не только точка зрения венгерского премьера, что у Венгрии нет достаточного научного и дипломатического потенциала, чтобы она играла самостоятельную роль на постсоветском пространстве, а наша страна является лишь некой вспомогательной силой Польши. Это весьма интересная самооценка. В ней выражается не только «признание» того, что в Венгрии нет возможностей заниматься постсоветскими делами, но и то представление венгерских правых, по которому они воспринимают Польшу, как некий особого тысячелетнего союзника Венгрии, хотя, видимо, в самой Польше не обращают так много внимания на Венгрию, как у нас на Польшу.

Вопрос, какую роль может играть Венгрия в Молдове, на мой взгляд, связан с вопросом, какую роль может играть Венгрия вообще на постсоветском пространстве, ведь будущее Молдовы во многом зависит от внешней геополитической ситуации. На этот счет в Венгрии существует несколько мнений.

«Прагматическая» позиция считает, что у Венгрии есть определенные экономические интересы, связаны прежде всего с Россией, но Венгрия не должна и не может играть активную, и самостоятельную политическую роль в этом регионе. Некоторые исследователи считают, что у Венгрии нет никакого интереса, например на Кавказе, или в Средней Азии, тем более в Молдавии. Пожалуй, единственное исключение, это Украина, Закарпатская область, которая раньше принадлежала к Венгрии, и где живет венгерское национальное меньшинство.

Другая крайность, это правые радикалы, которые считают, что Венгрия должна совершить восточный поворот в сторону России, и Центральной Азии. Они ссылаются на ложные научные аргументы, говоря, что венгры, это тюркский народ, и наши истинные родственники, это именно казахи, узбеки и прочие тюркские народы. Но, это аргументация во многом является эмоциональной, и не отражает конкретных планов.

Я считаю, что у Венгрии есть свой особый интерес, связан с Республикой Молдова. Молдова, это именно та страна, где действительно есть очень четкий и конкретный интерес Венгрии. Хотя он негативный, но, тем не менее, он существует.

Конечно, Венгрия разделяет общеевропейские ценности и стремления Республики Молдовы. Итак, Будапешт, естественно, признает территориальную целостность Молдавии, и словами поддерживает европейскую интеграцию страны – независимо от правительств. Я думаю, что это правильно, и действительно, это есть интерес нашей страны, чтобы Республика Молдова стала надежным партнером и членом европейского сообщества.

В этом отношении позиция Венгрии не отличается от других европейских стран.

Однако, негативный интерес Венгрии в отношении Молдовы заключается в том, чтобы не допустить объединение Молдовы и Румынии. Я считаю, что это является одной из главных задач нашей страны на постсоветском пространстве. Интерес Венгрии, это европейская, и независимая Молдавия.

Как известно, Венгрия после первой мировой войны в результате Трианонского перемирия потеряла две трети своей

³⁸⁸ Heti Válasz, 2010. november 16.

территории, вся Трансильвания, Парциум, Банат отошла к Румынии. В итоге больше полтора миллиона венгров оказались за рубежом страны. Для Венгрии, и венгров Трансильвания занимает особое место в исторической памяти. Ведь в Трансильвании формировалось независимое венгерское, протестантское княжество в 16 веке, в Трансильвании живет венгерская этнографическая группа секеев, история которых, во многом является носителем венгерской национальной романтики. Хотя в Трансильвании уже, скорее всего, со второй половины 17 века было румынское большинство, тем не менее, границы Трианонского мира были сугубо несправедливые. Венгерская политика «ревизии» во второй мировой войне потерпела неудачу, Венгрия оказалась в прежних рубежах. Трансильванский вопрос, дело трансильванских венгров и после второй мировой войны была и есть болезненной темой между нашими странами, (хотя, действительно, в последние годы наблюдается некое сближение между Венгрией и Румынией, но, проблема трансильванского венгерства и по сей день источник разногласия, например вопрос об автономии секеев). Для венгерского общества и венгерской элиты приоритетом внешней политики является поддержание зарубежного венгерства. Такая политика проводилась опять же независимо от правительств, даже во время коммунизма³⁸⁹. В конце 80-х годов именно национальный вопрос (то есть насильственная румынизация румынских венгров и программа уничтожения деревень) привел к тому, что между Венгрией и Румынией возникла некая «маленькая холодная война».

Хотя в Румынии сейчас проводится достаточно либеральная политика в отношении венгерского населения, тем не менее, у Будапешта есть причины волноваться относительно будущей судьбы трансильванских венгров. Эти причины, тревоги в частности имеют внутренний характер, то есть, они связаны положением трансильванского венгерства. Их численность - как и в целом, численность румын - сокращается, миграция среди них довольно

большая. В последние 20 лет сотни тысяч трансильванских венгров покинула Румынию, и переселились в Венгрию или в другие страны.

Другая опасность, что в трансильванской венгерской политике есть признаки раскола. Истоки его, согласно исследованиям Бороки Параска можно искать в самой Венгрии, где партия Фидес стремится все зарубежные венгерские партии собирать под свою эгиду, а крупнейшая партия трансильванских венгров, Демократический Союз Трансильванских Венгров – тоже христиан-демократическая партия – старается проводить независимую от будапештского центра политику.³⁹⁰ Все это может привести к тому, что политический вес трансильванских венгров значительно снизится в будущем. Если в период демократической Румынии венгерская партия всегда попала в румынский парламент, то, в будущем не исключено, что венгерского представительства вообще не будет в румынском парламенте. Тем более, если произойдет присоединение Румынии и Молдовы. В этом случае доля венгров в предполагаемой «Великой Румынии» снизится, что они не могут влиять на политическую жизнь Румынии.

Несмотря на то, что Венгрия и Румыния являются союзниками НАТО и ЕС, и Венгрия заинтересована в том, чтобы Румыния вышла из той очень сложной экономической ситуации, в которой она оказалась в последние годы, но учитывая исторически сложившуюся ситуацию, Венгрия не заинтересована в том, что Румыния и Молдова воссоединились.

Получается интересная дилемма для венгерской политической элиты. Мы, конечно, поддерживаем европейские стремления Кишинева. А что, если эти стремления приведут к присоединению Румынии и Молдовы? Или на самом деле наш интерес заключается в том, чтобы поддерживать сторонников независимости Молдавии? Но кто является сторонником независимости Молдовы? Это ведь коммунисты и пророссийские политические силы! Возникает вопрос: поддержание таких сил, не является ли нарушением союзнических обязанностей?

³⁸⁹ Földes György: Magyarország, Románia és a nemzeti kérdés 1956 – 1989. Bp. 2007.

³⁹⁰ Parászka Boróka: A Fidesz Erdélyben. [on-line]: <http://www.168ora.hu/globusz/fidesz-erdely-rmdsz-orban-tokes-marko-bsescu-matyas-szobor-77427.html>. (visited on: 11.08.2011).

Кто смеет в нынешней венгерской политической элите открыто поддерживать пророссийских молдавских коммунистов? Конечно, никто. Наоборот, наблюдается такая противоречивая ситуация, что венгерские руководители – исходя из европейских обязанностей – сладкими словами хвалят молдавских, прорумынских правых...

Конечно, прорумынски настроены молдаване – или воинствующие румынские националисты -, ясно видят, что здесь присутствует некое противоречие между венгерскими и румынскими интересами. К сожалению, агрессивно настроенные румынские националисты и в Молдове стремятся выразить свои антивенгерские чувства. Не трудно угадать, кто нарисовал плакат, который появился во время футбольного матча Молдова – Венгрия, на котором «болельщики» написали по-венгерски, венграм, «Мы ненавидим вас.» Этот эпизод в Венгрии получил большой резонанс в СМИ, но к сожалению, без соответствующего объяснения, поэтому этот эпизод был воспринят, как хунгарофобия молдаван.

Несколько слов про роль России. В этом Центрально-Восточной Европейском регионе – то есть между постсоветским пространством и собственно Западом - Россия, видимо, проявляет интерес, прежде всего, к Румынии и Польши. Это те страны, которые имеют более-менее значительную территорию, армию, море, порты, они находятся на стратегически важном месте.

Как известно, в настоящее время отношение между Россией и Румынией не самые лучшие, что объясняется, прежде всего, активной деятельностью Румынии в отношении Республики Молдова и постсоветского пространства в целом (Румыния особенно до кризиса и кавказской войны, то есть до 2008 г. проводила достаточно активную внешнюю политику и в Кавказском регионе). Румынские стремления для присоединения Молдовы в последнее время стали совсем открытыми.

Россия, конечно, не одобряет румынские планы в отношении Молдовы, и есть подозрение, что в этой геополитической игре Москва все-таки готова разыгрывать венгерскую карту. В российских СМИ мало внимания уделяют Венгрии, кроме

информационного сайта регнум.ру, который регулярно освещает и комментирует венгерские события. Забавно, что в этих статьях особое внимание уделяется трансильванским венграм – хотя дело трансильванских венгров не так уж важно для понимания ситуации в Венгрии. Возникает вопрос, почему? Почему так сильно в Москве интересуются судьбой трансильванских венгров? Я думаю, что их интересует на самом деле не Венгрия, а Румыния. А поддержание венгерского сепаратизма в Трансильвании это в данном случае интерес и России. Возможно, что для трансильванских венгров готовят роль пешка на этой шахматной доске?

Летом, в Кишиневе появились плакаты, на молдавском/румынском языке, призывающие к независимости Секейфэлда (это области Харгита и Ковасна с компактным венгерским населением), чтобы он отделялся от Румынии.³⁹¹ Возникает вопрос, чей это интерес, что такие призывы появляются на улицах молдавской столицы? Это рука молдавских, антирумынских патриотов, или это операция неких внешних сил?

(Выступление на международной научной конференции «Гражданская идентичность и европейская интеграция как факторы развития молдавской государственности», организованной Ассоциацией историков и политологов „Pro-Moldova”, информационно-аналитическим порталом ava.md, Центром стратегического анализа и прогноза «EST – VEST» Республики Молдова, Ассоциацией внешней политики и международного сотрудничества Республики Молдова и проходившей в Кишинёве 5-6 октября 2011 г.)

Copyright©Gábor GYÓNI, 2011.

391

[on-line]: http://www.oroszvilag.hu/?t1=magyarorszag_es_a_posztszovj_et_terseg&hid=2295. (visited on: 11.08.2011).

РУМЫНИЯ И МОЛДОВА В УКРАИНСКИХ УЧЕБНИКАХ ИСТОРИИ

СЫЧ Александр*

ROMANIA AND MOLDOVA IN UKRAINIAN HISTORY TEXTBOOKS

As it is known, despite modern development of mass-media, their variety and constantly growing availability, the youth receives primary knowledge of history and culture of this or that country in systematized kind from history textbooks, at first both from school, and then from university.

In the explanatory note to the program of 1998 for general educational institutions of Ukraine's history and world history for 5 – 11 classes among three priorities in history teaching at high school the accent was put (except for the study of Ukrainian history and XX-th century history) on the importance of „studying of the history of neighboring countries and states that had historically conditioned ties with Ukraine”. Romania and Moldova, as it is known, refer to such countries. We have tried to analyze the Ukrainian textbooks of history dated to 1991 – 2004's (before the events of the so-called „orange revolution” which resulted in the politicization of history education as well as the content of the textbooks, which had just an indecent character).

According to the people who are responsible for carrying out the education policy in the European Union, that is those who are involved in teaching or dissemination of historical knowledge should be aware of the enormous social responsibility they carry. The history is a powerful tool of unification and dissociation of people, making them friends or enemies, in order to promote social harmony, or, conversely, to create chaos.

ROMÂNIA ȘI MOLDOVA ÎN MANUALELE UCRAINESE DE ISTORIE

După cum se știe, în pofida dezvoltării moderne și diversității mass-media, cât și de disponibilitatea tot mai mare a acestora, primele cunoștințe sistematizate despre istoria și cultura poporului unei țări generația tânără o obține din cărțile de istorie, pentru început liceale, și apoi universitate.

Nota explicativă la Programul din 1998, pentru școlile secundare privind istoria Ucrainei și istoria universală pentru clasele a 5-a – a 11-a, printre cele trei priorități în predarea istoriei în școlile secundare se indică (cu excepția studiul istoriei ucrainene și istoriei secolului al XX-lea) la importanța de „cunoașterii istoriei țărilor vecine, care au avut legături istorice cu Ucraina”. Aceste țări sunt cunoscute: ele sunt România și Republica Moldova. În acest context, am încercat să analizăm manualele de istorie din Ucraina pentru perioada 1991 - 2004. (Perioadă, înainte de evenimentele așa-numitelor „Revoluții portocalii”, care au dus atât la politicizarea educației istorice, precum și conținutul manualelor respective).

Potrivit responsabililor de politica de educație în UE, cei care sunt implicați în predarea sau propagarea cunoașterii istorice ar trebui să fie conștienți de responsabilitatea lor mare față de societate. Istoria este un instrument puternic pentru a uni și să împărți oamenii, a-i face prieteni sau dușmani, pentru a promova pacea socială, sau, dimpotrivă, pentru a crea haos.

* **SYCI Alexandru** - Doctor habilitat în științe istorice, profesor universitar, Universitatea Națională "Iurie Fedikovici" din Cernăuți (Cernăuți, Ucraina); **SYCH Alexander** - Doctor of Historical Sciences, full professor, Chernovtsy **Yuri Fedkovych National University** (Chernovtsy, Ukraine); **СЫЧ Александр** - Доктор исторических наук, профессор, Черновицкий национальный университет имени Юрия Федьковича (Черновцы, Украина).

Как известно, несмотря на современное развитие СМИ, их разнообразие и постоянно растущую доступность, в систематизированном виде первичные знания об истории и культуре той или иной страны молодёжь получает из учебников истории, сначала школьных, а затем вузовских. В пояснительной записке к программе 1998 г. для общеобразовательных учебных заведений по истории Украины и всеобщей истории для 5 – 11 классов среди трёх приоритетов в преподавании истории в средней школе указано (кроме изучения истории Украины и истории XX века) на важность „изучения истории соседних стран и государств, имевших исторически обусловленные связи с Украиной”¹. Такими странами, как известно, относятся Румыния и Молдова. Мы попытались проанализировать украинские учебники истории за период 1991 – 2004 гг. (до событий так называемой «оранжевой революции», в результате которой политизация как исторического образования, так и содержания соответствующих учебников приняла просто неприличный характер).

Как же представлена история этих стран в украинских учебниках по истории? Как оцениваются взаимоотношения между нашими странами в далеком и не очень далеком прошлом? Какой „имидж” соседней страны формируется у школьников и студентов в результате ознакомления с содержанием соответствующих пособий и учебников, откуда большинство из них узнаёт об истории какой-либо страны?

Во многих учебниках и пособиях для студентов высших учебных заведений, а также справочниках по истории Украины упоминаний про Румынию практически нет². Почти не упоминается Румыния и в некоторых работах по истории внешней политики Украины³. В некоторых исторических работах учебного характера Румыния упоминается буквально одним предложением, например:

1 „На стороне Антанты против Германии и её союзников выступила Румыния...”⁴;

2 „В марте 1918 года румынские войска оккупировали Бессарабию”⁵;

3 „Воспользовавшись войной в Украине, Румыния аннексировала Бессарабию, а потом и Северную Буковину”⁶;

4 „Северная Буковина была захвачена Румынией”⁷;

5 „Значительная часть украинских земель находилась в составе Румынии”⁸;

6 „В июне 1940 года из-под власти Румынии была освобождена Бессарабия”⁹.

Немного больше можно узнать об истории украино-румынских отношений из пособия Бойко О. Д., где в главе 13-ой „Украинские земли в 20 – 30-х годах” даётся описание состояния украинских земель в составе Румынии и говорится, что их упадок был обусловлен её политикой¹⁰, а также из учебника „Новейшая история Украины”¹¹.

Более заметное место отведено освещению истории Румынии, её внутренней и внешней политике в украинских учебниках по всемирной истории для высших учебных заведений.

Очень сжатое описание экономического и политического положения Румынии в первой половине XX в. содержится в учебном пособии „Мир на рубеже эпох: история конца XIX – середины XX вв.”¹². Так, в главе 4-й „Страны Центральной и Юго-Восточной Европы накануне Первой мировой войны” на с. 33-й ей уделён только один абзац, а именно: „Румынское королевство было буржуазно-помещичьим государством. В экономике преобладала легкая и пищевая промышленность, но развивались также монополии в сахарной и нефтеперерабатывающей промышленности. Перед Первой мировой войной число работников превышала 200 тыс. человек. В сельском хозяйстве господствовало помещичье землевладение”. В этой же главе, в параграфе „Балканские войны” на с. 35-й сообщается, что против Болгарии во время второй Балканской войны выступила Румыния, войска которой оккупировали Добруджу и дошли до Софии, а также, что в результате подписанного 10 августа 1913 г. в Бухаресте мирного договора к Румынии отошла Южная Добруджа. Указывается, что накануне Первой мировой войны Румыния ориентировалась на страны Антанты. В главе 20-й „Страны Центральной и Юго-Восточной Европы в 20 – 30-х годах”, на с. 161-й сообщается, что в „Румынии с середины 30-х гг. действовала фашистская организация „Железная гвардия”, которая получила поддержку правящих кругов и щедрую финансовую помощь от гитлеровской Германии. В феврале 1938 г. король Кароль II

фактически совершил государственный переворот: была упразднена конституция страны, запрещены все политические партии, кроме фашистского „Фронта национального возрождения”. В параграфе этой же главы, где рассматривается экономическое развитие и общественно-политическая борьба в странах указанного региона, говорится о демонстрации 31 мая 1936 г., когда 120 тыс. румынских крестьян, прибывших в Бухарест из разных уездов страны, вместе с присоединившимися к ним рабочими, вышли на демонстрацию под лозунгами „Долой паразитизм!”, „Долой реакцию!”, „Долой тех, кто убивал нас в 1907 году!” (с. 164). Этим, собственно, и ограничивают авторы указанного пособия освещение истории Румынии.

Значительно больше внимания уделено Румынии в учебном пособии О. П. Иваницкой „Новейшая история стран Европы и Америки (1945 – 2002)”¹³. В нём об этом государстве говорится в отдельном параграфе главы III, касающейся стран Восточной Европы. Автор, рассматривая историю Румынии второй половины XX в., много внимания уделяет деятельности Коммунистической партии и „румынскому варианту” строительства социализма. Правление Чаушеску характеризуется как период упадка румынского общества, которое вызвало кризис 1980-х гг., и поэтому „демократическая революция 1989 г.” оценивается положительно. Далее излагается чисто фактографическое описание пути страны к рыночному хозяйству и демократии, а также её политического развития в 1996 – 2000 гг.

В пособии Газина В. П. и Копылова С. А. „Новейшая история стран Европы и Америки (1945 – 2002 годы)”¹⁴ Румынии посвящена глава 15-я (с. 313 – 332), в которой характеризуется участие Румынии во Второй мировой войне, рассматриваются основные причины её неудач, в поражении обвиняется правящая верхушка. Далее рассказывается о строительстве „основ социализма” и экономическом положении страны во второй половине XX в. Период диктатуры Чаушеску в истории страны характеризуется негативно и соответственно положительно оценивается факт её свержения.

Проведённый нами анализ обнаружил интересный факт: в школьных учебниках по истории для 5 – 9-х, а особенно для 10 – 11

классов об истории Румынии и соответственно об украино-румынских отношениях даётся значительно больше информации, чем в пособиях и учебниках для вузов (за исключением двух упомянутых выше работ Иваницкой и Копылова-Газина).

Отдельно следует сказать о новом оригинальном пособии для учеников 10-го класса, изданном в 2004 г. издательством „Генеза”¹⁵. В контексте данного пособия Румыния упоминается несколько раз.

Так, в главе II, в § 7-м, на с. 51-й „В водовороте имперских интересов” содержится такой отрывок из книги „История родного края” (Черновцы, 2001; авторы – Федорак В. Ф., Черкач Н. І.), где речь идёт о позиции Румынии в отношении Буковины в годы Первой мировой войны: „С самого начала войны Буковина оказалась в эпицентре интересов трёх государств, чьи границы сходились тут: Австро-Венгрия пыталась удержать край под своей властью, Российская империя хотела присоединить „Буковинскую Русь” к своим территориям, подавить тут национальное движение и ликвидировать его влияние на Большую Украину; Румыния рассматривала Буковину и Хотинщину – бывшие владения Молдавского княжества – как своё „историческое наследие”, которое в ходе большой драки можно выторговать и присоединить к своим владениям. Россия и Австро-Венгрия обещали ей это за счёт владений противника. В ходе двухлетних торгов аргументы России перевесили (граница обещанной Северной Буковины должна была проходить не по Сирету, а по Пруту), и 17 августа 1916 г. Румыния вступила в войну на стороне Антанты. Таким образом, Буковина выступала разменной монетой в большой политике воюющих государств”.

В главе III, посвященной послевоенной стабилизации, в § 18-м „Территориально-политические изменения в Европе”, приведён отрывок из книги Дж. Неру „Взгляд на всемирную историю”, где сказано, что эта страна стала составной частью так называемого санитарного кордона вокруг Советской России: „Посмотри на карту ещё раз. Видишь, Россия полностью отрезана от Европы рядом государств. Это Финляндия, Эстония, Латвия, Литва, Польша и Румыния... Большинство этих государств возникли не в результате

Версальских соглашений, а вследствие советской революции. Вместе с тем, союзники приветствовали их появление, поскольку они создают цепь, отделяющую Россию от небольшевитской Европы” (с. 94 – 95).

В § 19-м приведена хронологическая справка, где сообщается, что в 1918 г. произошла „оккупация Румынией украинских земель: Измаильского, Аккерманского и Хотинского уездов Бессарабии, Северной Буковины и части Мармароцины – Сигитщины в Закарпатье” (с. 96). У этом же параграфе помещён отрывок из книжки „История родного края” такого содержания: „Вопрос международного признания присоединения Буковины к Румынии рассматривался на Парижской конференции. При поддержке Франции было решено оставить Буковину за Румынией, обязав её подписать положение о национальных меньшинствах. Однако румынская делегация в ответ на такое условие сначала покинула переговоры, а потом руководитель делегации И. К. Бретиану отказался подписать соглашение о национальных меньшинствах” (с. 98).

На с. 100-й ученикам предложено оценить вывод современного американского ученого Дж. Ротшильда: „Украинцы были самой большой национальной группой в межвоенной Европе, которых доктрины политического самоопределения и воссоединения ещё не коснулись. Они тогда были разделены между Советским Союзом, Польшей, Чехословакией и Румынией не как рассеянные меньшинства, а как компактное местное большинство в регионах поселения”.

В § 25-м приведён ещё один отрывок из упомянутой книги „История родного края”, в котором рассказывается о тяжёлом социально-экономическом положении Северной Буковины и Хотинщины в составе Румынии в межвоенный период, в частности о проведении в 1921 – 1926 гг. аграрной реформы. Отмечается, что колонистам выделяли 6 – 10 га земли, данный факт подаётся как проявление политики румынизации, однако при этом говорится, что „многие колонисты, которые должны были увеличить в крае прослойку румын, продав наделы крестьянам-украинцам, возвращались в королевство” (с. 122). Из этой же книги на с. 138-й напечатан отрывок, на основании которого ученики должны назвать

характерные черты политики Румынии относительно украинского образования и цели, которые преследовали при этом её правительства: „В 1920 г. были закрыты 84 украинские школы, а в 1927 г. их вообще ни одной не осталось, были закрыты украинские гимназии в Кицмане, Вижнице, Черновцах. 12 сентября 1919 г. Черновицкий университет превращён в румынский, тут закрыли кафедру украинского языка и литературы. В школы направлялись учителя-румыны”. Ученикам предлагается объяснить разницу в подходах к образованию украинцев Польши, Румынии и Чехословакии (с. 139).

Ученики также имеют возможность увидеть Румынию на шести картах и таким образом узнать, как изменилась её территория после Первой мировой войны. На приведённом графике роста численности городского населения Европы за 1800 – 1910 гг. среди 9-ти европейских городов фигурирует и Бухарест (с. 14).

В общем-то, не лучшим образом обстоит дело и с освещением истории Молдовы. Например, о Молдавском княжестве упоминается преимущественно при освещении некоторых важных эпизодов украинской истории. Наиболее часто это встречается при изложении истории XVII в., когда говорится о походах казаков в Молдавию, их участии в Хотинской битве, вмешательстве в борьбу за молдавский престол или в контексте национально-освободительной войны украинского народа 1648 – 1654 гг.¹⁶. В учебном пособии И. Овсия «Внешняя политика Украины (с древнейших времён до 1944 г.)» Молдавское княжество вспоминается довольно часто, как территория, на которой происходили бесконечные сражения и грабительские походы казаков против турок. Автор, в частности, пишет, что «мягкий климат, богатые почвы и флора привлекали многих претендентов из соседних и отдалённых государств. В середине XVII в. Молдова становится разменной монетой в политической и дипломатической игре могущественных соседей – Турции и Польши»¹⁷. Эти государства сажали на молдавский престол тех, кто лучше и больше мог заплатить или поддержать их внешнюю политику, в эту борьбу вмешивались и украинские казаки, исходя в общем-то, из таких же самых соображений¹⁸. Автор также уделил

особое внимание установлению дипломатических отношений между Молдавским княжеством и Гетманской Украиной, про что свидетельствует династический брак между сыном Б. Хмельницкого и дочерью В. Лупу.

В учебнике И. Рыбалко для исторических факультетов вузов Молдавское княжество в основном фигурирует как территория, где проходили почти все войны между Россией и Турцией¹⁹.

Любопытно, что практически ничего не говорится о Молдове в украинских учебниках по всемирной истории XX в., в лучшем случае упоминаются лишь некоторые территории, которые ей принадлежали²⁰. В изданиях, посвящённых месту и роли Украины в международных отношениях XX в., Молдавия фигурирует только в планах противоборствовавших сторон в период Первой мировой войны, а отдельные её территории упоминаются при рассмотрении некоторых международных договоров первой половины XX столетия²⁰.

Пожалуй, единственной книгой, где об истории Молдовы и её исторических деятелях можно почерпнуть довольно обстоятельную информацию, является справочник по истории Украины (опять же, как ни странно, являющийся пособием для средних учебных заведений)²¹. В нём можно найти немало данных об известных молдавских государственных деятелях, чья жизнь и деятельность были связаны с Украиной. Например, о Петре Могиле, выходеце из старинного молдавского боярского рода, ставшем в XVII в. выдающимся украинским церковным и культурным деятелем, киевским митрополитом, основавшем знаменитую Киево-Могилянскую академию, или о молдавском господаре Василии Лупу, который на время стал союзником Богдана Хмельницкого и в годы правления которого при содействии П. Могилы в Молдавском княжестве была открыта Славяно-греко-латинская академия, издан первый свод законов, которые действовали до середины XVIII в. Особо следует отметить, что в справочнике представлена и современная история Молдовы, в частности период пребывания в составе СССР и период после провозглашения независимости (до 2001 г.).

Рассмотрев освещение истории Румынии и Молдавии в украинских учебниках истории, автор пришёл к следующим соображениям по данному вопросу, а также касательно некоторых концептуальных моментов содержания наших учебников вообще.

Во-первых, можно констатировать, что в украинских учебниках истории о Румынии и Молдавии содержатся лишь отрывочные сведения, на основании которых возможно составить лишь фрагментарное представление об их историческом прошлом.

Во-вторых, как ни парадоксально, но в советских учебниках истории имелось значительно больше фактических данных об истории и культуре народов Прибалтики, Закавказья, Украины, Белоруссии, Молдавии, Средней Азии. Так, в довольно известном в советские времена учебнике для студентов исторических факультетов университетов и пединститутов под редакцией акад. Б. А. Рыбакова «История СССР с древнейших времён до конца XVIII века» были главы под названием «Народы нашей страны в XVI в. (и соответственно в XVII и в XVIII вв.)», в каждой из которых, например, имелся отдельный параграф, посвящённый историческому развитию Молдавии в рассматриваемый период²².

В-третьих, как преподаватели истории (в пределах часов, предусмотренных учебными программами), так и авторы школьных и вузовских учебников должны пытаться как можно полнее освещать историю и культуру обеих стран, которые являются соседями Украины. При этом историю наших стран и народов следует представлять, исходя из принципов историзма и объективности, стремясь при этом к предельной взвешенности в интерпретации фактов прошлого и настоящего, не избегая, разумеется, освещения и соответствующей оценки негативных явлений, имевших место в их взаимоотношениях.

В то же время не стоит слишком педалировать на этих моментах, лучше, по нашему мнению, акцентировать внимание молодёжи на идеях толерантности и уважения к другим народам, пропагандируя проверенные временем общечеловеческие, демократические ценности. Автор согласен с мнением известного российского ученого, директора

Института этнологии и антропологии Российской АН, акад. В. А. Тишкова: «В системе школьного и высшего образования, а также на повестке дня гуманитарных исследований должны присутствовать исторические экскурсии и оценки вражды и нетерпимости в мире: школьникам и студентам следует знать историю и географию геноцидов, расовых и этнических конфликтов, религиозных войн, сегрегации. Однако недопустимы гипертрофированные, приобретающие сакральные формы, интерпретации только собственного народа или группы как жертвы и страдальца в результате действий других народов. Такая однобокая проекция вызывает нетерпимость и вражду, ограничивает установки на межкультурные взаимодействия»²³.

К сожалению, надо признать, что до недавнего времени в целом ряде учебников по истории Украины, а также во многих радио- и телепередачах отчётливо просматривалась тенденция именно так и трактовать историю украинского народа, которая, дескать, была сплошным страданием, причём в значительной, если не в главной, степени по вине соседей (России, Польши или Румынии). Такие интерпретации прошлого вредят историческому сознанию молодого поколения, подпитывают старые и порождают новые мифы, как правило, откровенно националистического характера, что может негативно отразиться как на межнациональных, так и на межгосударственных отношениях. Считая себя большими патриотами, авторы таких трактовок, наверное, не понимают, что фактически способствуют формированию у молодёжи тенденциозного и узконационалистического понимания истории страны, своего рода комплекса одновременно и неполноценности, и национальной приниженности.

Тут стоит привести справедливое предостережение известного далеко за пределами Украины учёного, директора Института археологии, академика Петра Толочко: «Если молодое поколение будет воспитываться на примерах предков, которых не угнетал и не обижал только ленивый, успешного государства построить не удастся. Ни одна нация в мире не строит своё будущее на сплошном негативе и оплёвывании

прошлого. Нельзя жить и идти вперёд с повернутой назад головой»²⁴.

К тому же, подобное толкование прошлого вряд ли приблизит нас к Европе, где образовательные стандарты ориентированы на воспитание у молодёжи приверженности к толерантности, демократии, уважению к культуре других народов²⁵. По мнению людей, формирующих образовательную политику в странах Европейского союза, тем, кто причастен к делу преподавания или пропаганды исторических знаний, следует помнить об их огромной ответственности перед обществом, т.к. «история является мощным средством объединять и разделять народы, делать из них друзей или врагов, способствовать социальному миру или, наоборот, создавать хаос...»²⁶.

А вообще, историки должны постоянно искать новые формы, средства, подходы к наиболее адекватному воспроизведению и пониманию прошлого. Как справедливо заметил один современный зарубежный историк: «Только признав всю сложность исторического опыта человечества и соответствующим образом, углубив наше представление о нём, мы можем подойти к осознанию дня сегодняшнего. Без постоянной переоценки прошлого и выяснения его спорных моментов история рискует потерять право называться творческой наукой и превратиться в фабрику европейской мифологии»²⁷.

Примечания:

¹ Історія в школах України. 1998, № 2, с. 6 - 8.

² Короткий довідник з історії України / І. Ф. Курас, М. О. Багмет, І. І. Федьків та ін. К.: Вища школа, 1994. 255 с.; Борисенко В. Й. Курс української історії: з найдавніших часів до ХХ століття: Навч. посібник. К.: Либідь, 1996. 616 с.; Кормич Л. І., Багацький В. В. Історія України. Підручник. К.: Алеута, 2004 407 с.

³ Дещинський Л. С. Міжнародні відносини України і сучасність. Навчальний посібник. Львів: Вид-во „Бескид Біт”, 2004. 320 с.; Овсій І. О. Зовнішня політика України (від давніх часів до 194 року): Навч. Посібник. 2-е видання. К.: Либідь, 2002. 240 с.

⁴ Рибалка І. К. Історія України. Частина друга: від початку ХІХ ст. до лютого 1918 року. Підручник для іст. фак. Вищих навч. закладів. Х.: Основа, 1997, с. 422.

⁵ Історія України / Під ред. В. А. Смолія К.: Альтернатива, 1997, с. 215.

⁶ Макар Ю. І., Білецький Б. Ф., Коцур А. П., Коцур В. П. Історія України від найдавніших часів до наших днів: Навч. посібник. Чернівці, 1998, с. 177.

⁷ Політична історія України / За ред. В. І. Тамцори. К.: Видавничий центр „Академія”, 2001, с. 247.

⁸ Україна у міжнародних відносинах ХХ ст.: Навч. посібник./ За ред. проф. Малика Я. І. Львів: Світ, 2004, с. 111.

⁹ Король В. Ю. Історія України: Навч. посібник. К.: Видавничий центр „Академія”, 2005, с. 357.

¹⁰ Бойко О. Д. Історія України: Посібник для студентів вищих навчальних закладів. К.: Видавничий центр „Академія”, 1999, с. 376 – 378.

¹¹ Новітня історія України (1900 – 2000): Підручник. / А. Г. Слісаренко, В. І. Гусев, А. В. Дрожнін та ін. К.: Вища школа, 2000.

¹² Постоловський Р., Троян С., Федорак В. Світ на зламі епох: історія кінця ХІХ – середини ХХ ст. К., 2000. 240 с.

¹³ Іваницька О. П. Новітня історія країн Європи та Америки (1945 – 2002). Вінниця: Фоліант, 2003. 560 с.

¹⁴ Газін В. П., Копилов С. А. Новітня історія країн Європи та Америки (1945 – 2002 роки): навч. посіб. К.: Либідь, 2004. 624 с.

¹⁵ Історія епохи очима людини. Україна та Європа у 1900 – 1939 роках. Навчальний посібник для 10 класу загальноосвітніх навчальних закладів / Комаров Ю., Мисан В., Осмоловський А., Білоножко С., Зайцев О. Київ: „Генеза”, 2004. 256 с., іл., карти.

¹⁶ Бойко О. Д. Указ. соч. – СС. 141-143; Король В. Ю. Указ. соч.; Борисенко В. Й. Указ. соч., с. 192; Кормич Л. І., Багацький В. В. Указ.соч.

¹⁷ Овсій І. Зовнішня політика України (від найдавніших часів до 1944 року). Навч. посібник. – 2-ге вид. – К.: Либідь, 2002, с. 71.

¹⁸ Там же.

¹⁹ Рибалка І. К. Указ. соч., с. 8, 18, 24, 43, 158.

²⁰ Газін В. П., Копилов С. А. Указ. соч.; Іваницька О. П. Указ. соч.

²¹ Україна у міжнародних відносинах ХХ ст., с. 64 – 65.

²² История СССР с древнейших времён до конца XVIII века / Под ред. Б. А. Рыбакова. М.: Высшая школа, 1975.

²³ Тишков В. А. Очерки теории и политики этничности в России. М.: Русский мир, 1997, с. 272.

²⁴ Открещиваться от прошлого – недостойно нашего народа. 20. 04. 2007. [on-line]: <http://www.news2000.com.ua/print/svobodaslova/otkreschivatsyaotproshlog.html>. (Дата відвідування: 12.09.2011).

²⁵ Див., напр.: Культура мира и демократии. Культура мира. Учебное пособие. М., 1997.

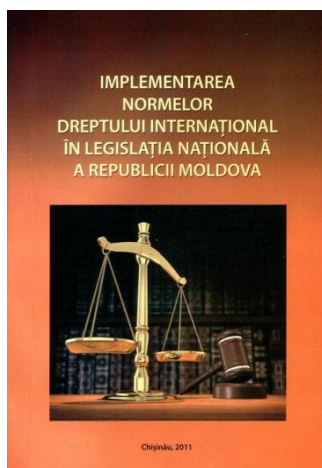
²⁶ Преподавание истории и пропаганда демократических ценностей и идеи терпимости: Пособие для преподавателей. – Страсбург, 1996. - С. 18.

²⁷ Маккенни Р. ХVІ век. Европа. Экспансия и конфликт. Москва: РОССПЭН, 2004, с. 409.

(Выступление на международной научной конференции «Гражданская идентичность и европейская интеграция как факторы развития молдавской государственности», организованной Ассоциацией историков и политологов „Pro-Moldova”, информационно-аналитическим порталом ava.md, Центром стратегического анализа и прогноза «EST – VEST» Республики Молдова, Ассоциацией внешней политики и международного сотрудничества Республики Молдова и проходившей в Кишинёве 5-6 октября 2011 г.)

Copyright©Alexandru SYCI, 2011.

IMPLEMENTAREA NORMELOR DREPTULUI INTERNAȚIONAL ÎN LEGISLAȚIA NAȚIONALĂ A REPUBLICII MOLDOVA

Implementarea normelor dreptului internațional în legislația națională a Republicii Moldova / Red.-coord.: Alexandru Burian. Ch.: CEP USM, 2011. 304 p. ISBN 978-9975-71-131-9.

Lucrarea este rezultatul cercetărilor științifice efectuate de colaboratorii Secției Drept Internațional și Relații Internaționale a Institutului de Istorie, Stat și Drept al Academiei de Științe a Moldovei pe parcursul anilor 2006-2010 în cadrul proiectului instituțional ”Edificarea statului de drept și punerea în valoare a patrimoniului cultural și istoric al Moldovei în contextul integrării europene”.

Publicația poate servi în calitate de îndrumar în activitatea practică a specialiștilor în domeniul dreptului internațional și al relațiilor externe din instituțiile statale și nonguvernamentale. Ea poate servi și în calitate de material didactic pentru studenții, masteranzii și doctoranzii de la facultățile de drept și facultățile de relații internaționale a universităților din țară.

Имплементация норм международного права в национальное законодательство Республики Молдова / Отв. ред.: Александр Буриан. Кишинев: CEP USM, 2011. 304 с. ISBN 978-9975-71-131-9.

Работа является результатом научных исследований, осуществленных сотрудниками отдела международного права и международных отношений Института истории, государства и права Академии наук Молдовы в 2006-2010 годы в рамках институционального проекта «Строительство правового государства и использование культурного и исторического наследия Молдовы в контексте европейской интеграции».

Публикация может служить в качестве практического руководства для специалистов в области международного права и международных отношений государственных институтов и неправительственных организаций. Она может также служить в качестве учебного материала для студентов, аспирантов и слушателей магистратуры факультетов права и международных отношений университетов.

Implementation of international law into national legislation of the Republic of Moldova / Red. -Coord. Alexandru Burian. Ch.: CEP USM, 2011. 304 p. ISBN 978-9975-71-131-9.

The work is the result of scientific research aspect by collaborators International Law and International Relations Department of the Institute of History, State and Law of Moldavian Academy of Sciences during the years 2006-2010 the institutional project „Building the rule of state of law and the cultural and historical heritage of Moldova in the context of European integration”.

The publication can serve as a guide in practice for specialists in international law and foreign relations of state institutions and NGOs. It can also serve as teaching material for students, master and doctoral students from the faculties of law and international relations.

СОВРЕМЕННАЯ СТРАТЕГИЯ США И НАТО В КОНТЕКСТЕ ПРОБЛЕМ НАЦИОНАЛЬНОЙ БЕЗОПАСНОСТИ РОССИИ

Барышев А.П. Современная стратегия США и НАТО в контексте проблем национальной безопасности России. М.: ОГИ (Объединенное Гуманитарное Издательство). ISBN 978-5-94282-637-6; 2011 г.

В монографии анализируются новейшие военно-политические установки администрации Б. Обамы и блока НАТО, отраженные в принятых в 2010-2011 годах Стратегии национальной безопасности, Ядерной доктрине, Национальной военной стратегии США, Стратегической концепции НАТО и других документах, а также в выступлениях президента США и руководящих деятелей США и НАТО.

Впервые под этим углом зрения рассматриваются актуальные проблемы национальной безопасности России. Особое внимание при этом уделяется Договору между РФ и США о мерах по дальнейшему сокращению и ограничению стратегических наступательных вооружений, углубляющемуся сотрудничеству России с НАТО, втягиванию России в стратегию и операции США и НАТО в Афганистане, критической оценке позиции российского руководства в ситуации вокруг Ирана, по проблеме арабско-израильского урегулирования и, в целом, в вопросах войны и мира на Ближнем и Среднем Востоке.

Книга предназначена для широкого круга читателей, интересующихся вопросами международных отношений и внешней политики России.

Barîşev A.P. Strategia modernă a SUA și NATO în contextual securității naționale a Rusiei. Moscova: EEU (Editura Umanitară Unită). ISBN 978-5-94282-637-6; 2011.

În monografie sunt analizate pozițiile administrației Obama și ale NATO expuse în Strategia Securității Naționale, Doctrina Nucleară, Strategia Militară a SUA, Concepției Strategice a NATO și alte documente adoptate în 2010-2011, cât și în discursurile și luările de cuvânt ale președintelui SUA și diriginților SUA și NATO.

Pentru prima dată în acest context sunt analizate problemele actuale ale securității naționale ale Rusiei. O deosebită atenție se acordă analizei Tratatului Rusia-SUA cu privire la limitarea armelor strategice de atac, politicilor de atragere a Rusiei în strategia și operațiile SUA și NATO în Afganistan, atitudinii critice a conducerii Rusiei privitor la situația vis a vis de Iran, problematicii privind reglementarea conflictului arabo-israelian, cît și problemelor de ordin general privind chestiunile păcii și războiului în Orientul Mediu.

Cartea este destinată pentru un spectru larg de cititori care se interesează de problemele relațiilor internaționale și politicii externe a Rusiei.

Baryshev A.P. Modern U.S. and NATO strategy in the context of national security of Russia. Moscow: OGI (United Humanitarian Publishing House). ISBN 978-5-94282-637-6; 2011.

The monograph examines the latest military-political attitudes of the Obama administration and NATO, reflected in the National Security Strategy of Nuclear Doctrine, the National Military Strategy U.S., NATO's Strategic Concept and other documents, as well as in the speeches of the President of the United States and leaders of the United States and NATO adopted in 2010-2011.

For the first time from this point of view the relevant issues of national security of Russia are analyzed. Particular attention is paid to the Treaty between Russia and the United States on Measures for the Further Reduction and Limitation of Strategic Offensive Arms, deepening Russia's cooperation with NATO, Russia retraction in strategy and operations of U.S. and NATO in Afghanistan, critical evaluation of the position of the Russian leadership to the situation in Iran, according to problem of the Arab-Israeli peace process and, in general, in matters of war and peace in the Middle East.

The book is intended for a wide range of readers interested in issues of international relations and Russia's foreign policy.

ГЕОПОЛИТИКА

Дугин А.Г. Геополитика. М.: Академический Проект, Gaudeamus. ISBN 978-5-98426-107-4, 978-5-8291-1297-4; 2011 г.

Учебное пособие «Геополитика» обобщает основные тенденции, направления и школы современной геополитики. Дается подробный обзор теоретических и научных истоков геополитики, рассматривается процесс формирования различных школ - англосаксонской, евразийской, береговой. Прослеживается влияние геополитических теорий и доктрин на политическую практику. Анализируются связи геополитических методик с деятельностью таких групп влияния, как Council on Foreign Relations (CFR), Trilateral Commission, неоконсерваторы, неореалисты и т. д. Исследуются новейшие направления в геополитике: неоатлантизм, критическая геополитика, геополитика космоса и геополитика сетевых процессов. Дается геополитический анализ феномена однополярности, глобализма и «американской гегемонии». Систематически излагаются геополитические принципы многополярной модели.

Рекомендуется для студентов и аспирантов высших учебных заведений, обучающихся по направлениям и специальностям социология, философия, история, международные отношения, международная экономика, международное право и др.

Dughin A.G. Geopolitica. Moscova: Academic Project, Gaudeamus. ISBN 978-5-98426-107-4, 978-5-8291-1297-4; 2011.

Materialele metodice și didactice „Geopolitica” însumează tendințele de bază, direcțiile și școlile geopoliticii contemporane. În lucrare sunt profund analizate sursele teoretico-științifice ale geopoliticii, este studiat procesul instituirii diverselor școli ale geopoliticii: anglo-saxone, euroasiatică, „de coastă”. Se identifică influența teoriilor și doctrinelor geopolitice asupra politicii. Se analizează interacțiunea metodelor geopolitice cu acțiunile și activitățile diverselor grupuri de elită și influență: Consiliul Relațiilor Externe (CER), Comisia Trilaterală, neoconservatorii, neorealiștii etc. Se studiază noile direcții de cercetare în știința geopolitică: neoatlantismul, geopolitica critică, geopolitica cosmosului și geopolitica rețelelor globale. În lucrare sunt analizate fenomenele

monopolarismului, globalismului și „hegemoniei americane”. În mod sistemic sunt examinate principiile geopolitice ale sistemului multipolar.

Cartea este destinată studenților și doctoranzilor care se specializează în domeniul sociologiei, filosofiei, istoriei, relațiilor internaționale, relațiilor economice internaționale, dreptului internațional etc.

Dugin A.G. Geopolitics. M.: Academic Project, Gaudeamus. ISBN 978-5-98426-107-4, 978-5-8291-1297-4; 2011.

Textbook „Geopolitics” summarizes the major trends, tendencies and schools of modern geopolitics. The book provides a detailed overview of the theoretical and scientific origins of geopolitics, the process of formation of different schools - Anglo-Saxon, Eurasian and coast school. The influence of geopolitical theories and doctrines of political practice are showed. The relationship of geopolitical practices to the activities of pressure groups, as Council on Foreign Relations (CFR), Trilateral Commission, neo-conservatives, neo-realists, etc. are analyzed. The latest trends in geopolitics as neoatlantizm, critical geopolitics, geopolitics of space and network processes are studied. A geopolitical analysis of the phenomenon of unipolarity, globalization and „American hegemony” is given. The principles of geo-political multipolarity are systematically set out.

It is recommended for students of higher educational institutions enrolled in the fields and professions of sociology, philosophy, history, international relations, international economics, international law, etc.

ГЕОПОЛИТИКА СОВРЕМЕННОГО МИРА

Василенко И.А. Геополитика современного мира. М.: Юрайт, сер.: Бакалавр. ISBN 978-5-9916-1433-7; 2011 г.

Во втором издании учебного пособия представлена современная концепция геополитики как гуманитарной науки с акцентом на духовные, цивилизационные и культурные факторы, роль и значение которых усиливаются под воздействием информационной революции. Впервые в отечественной литературе дан концептуальный анализ информационной парадигмы в геополитике, представлены новые информационные технологии в борьбе за пространство. Особое внимание отводится исследованию конфликтов низкой интенсивности и роли «цветных революций» в изменении геополитической ситуации. Представлен анализ современной геополитической картины мира и прогнозные оценки ее развития в XXI веке.

Для студентов вузов, обучающихся по специальностям «Государственное и муниципальное управление», «Международные отношения», «Политология», «Социология». Представляет интерес для политических и государственных деятелей, научных работников и специалистов в области управления.

Vasilenko I.A. Geopolitica lumii contemporane. Moscova: Yurait Univ., Bakalavr. Ser. ISBN 978-5-9916-1433-7; 2011.

Ediția a doua a manualului reprezintă concepția contemporană a geopoliticii în calitate de disciplină umanitară, cu un accent specific în domeniile spiritualității, civilizaționale și culturale, rolul și importanța cărora se majorează în contextul revoluției informaționale. Pentru prima dată în literatura autohtonă este analizată conceptual noțiunea de paradigmă informațională în geopolitică, sunt identificate noile tehnologii informaționale destinate luptei

pentru dominarea spațiului. O importanță majoră este acordată studierii conflictelor de intensitate joasă și rolului „revoluțiilor colorate” în procesul de schimbare a situației geopolitice din lume. Este efectuată o analiza a hărții geopolitice contemporane a lumii și se prezintă pronosticuri privind remodelarea ei în sec. XXI.

Lucrarea este destinată studenților instituțiilor universitare care se specializează în domeniile „administrația publică și municipală”, „relații internaționale”, „politologia”, „sociologia”. Prezintă interes pentru politicieni, savanți și specialiști în domeniul administrației și managementului.

Vasilenko I.A. Geopolitics of the modern world. M. Yurait Univ., Bakalavr. Ser. ISBN 978-5-9916-1433-7; 2011.

The second edition of the manual the modern comprises the concept of geopolitics as humanity science with accent on spiritual, emphasis on the spiritual, civilizational and cultural factors, the role and significance of which are amplified under the influence of the information revolution. For the first time in the domestic literature the conceptual analysis of an information paradigm in geopolitics is given, new information technology in struggle for space is presented. The special attention is taken away to research of conflicts of low intensity and a role of “color revolutions” in change of a geopolitical situation. The analysis of a modern geopolitical picture of the world and look-ahead estimations of its development in the XXI-st century is presented.

It is recommended for students studying in the field of „State and Municipal Management”, „International Relations”, „Political Science”, „Sociology”. It is of interest to political and public figures, scholars and experts in the field of management.

CHINDÎBALIUC Oleana

DAREA DE SEAMĂ PRIVIND ACTIVITATEA CONSILIULUI ȘTIINȚIFIC SPECIALIZAT DH 15.12.00.10 - 24.06.04 ÎN ANII 2010-2011

Consiliul Științific Specializat DH 15.12.00.10 - 24.06.04 instituit în cadrul Institutului de Istorie, Stat și Drept al Academiei de Științe a Moldovei prin ordinul C.N.A.A. din 29 iunie, 2006 nr. 161 C.Ș.S. cu dreptul de a examina teze de doctor și doctor habilitat în domeniul dreptului la specialitatea 12.00.10 – drept internațional public, consemnează următoarele:

Pe parcursul anului 2010 a fost susținută 1 teză de doctor:

BURIAN Cristina. „Fenomenul migrației și statutul juridic al străinului în dreptul internațional public”. Teză pentru obținerea gradului științific de doctor în drept. Specialitatea 12.00.10 - drept internațional public. Chișinău, 2010.*

Teza a fost susținută pe 30 iulie 2010 în CSS și aprobată de CNAA pe 6 octombrie 2010.

Structura tezei: introducere, patru capitole, concluzii și recomandări, bibliografia din 279 numiri, 13 anexe, 159 de pagini de text de bază, 3 figuri, 5 tabele, 3 liste, 2 cereri-chestionare. Rezultatele tezei de doctorat au fost expuse în 10 articole publicate în culegeri și reviste de specialitate din Republica Moldova și o monografie. Volumul total al publicațiilor la tema dată este de circa 13,33 coli de autor.

Cuvinte cheie: migrație, străin, refugiat, cetățenie, reglementarea juridică, politica migrațională, Uniunea Europeană, globalizarea economică.

Domeniul de studiu: analiza complexă, multiaspectuală a fenomenului migrației și a statutului juridic al străinului în dreptul internațional public.

Scopul și obiectivele lucrării. analiza lucrărilor științifice și a publicațiilor în domeniul migrației; studierea apariției și evoluției fenomenului migrației și a statutului juridic al străinului; evidențierea în mod deosebit a tendințelor politicilor europene în materia dată și nu în ultimul rând cea a Republicii Moldova; cercetarea legislației naționale și a convențiilor internaționale în domeniul migrației și a statutului juridic al străinului la care Republica Moldova este parte; realizarea unei analize comparative a legislațiilor naționale ale statelor membre ale uniunii Europene privind străinii.

Noutatea și originalitatea științifică. Noutatea științifică a tezei este asigurată de argumentarea necesității delimitării politicilor internaționale în domeniul migrației și a importanței acestora atât din punctul de vedere al statutului de origine cât și al statutului gazdă fiind propusă caracteristica lor politico-juridică, precum și analiza actelor juridice naționale și internaționale în domeniul migrației.

Semnificația teoretică. Metodologia utilizată în teză denotă caracterul interdisciplinar al cercetării, corespunde tendințelor moderne de dezvoltare a științei juridice, concluziile și recomandările obținute pot fi utilizate la perfecționarea politicii migraționale a Republicii Moldova și la îmbunătățirea cadrului legal în domeniu.

Valoarea aplicativă a lucrării. Rezultatele cercetării pot servi în calitate de material suplimentar la suporturile de curs la Drept Internațional Public, sau pot fi utilizate la elaborarea unor cursuri speciale noi, ca de exemplu, Dreptul cetățenilor străini, Dreptul refugiaților etc.

Implementarea rezultatelor științifice: rezultatele cercetării sunt utilizate în procesul de studii, la predarea cursului „Dreptul refugiaților” în cadrul Universității de Studii Europene din Moldova.

Pe parcursul anului 2011 au fost susținute 2 teze de doctor:

1. HARUȚA Ana. „Probleme actuale ale reglementării juridice a vânzării armelor în lumea contemporană”. Teză pentru obținerea gradului științific de doctor în drept. Specialitatea: 12.00.10 – Drept internațional public.**

Teza a fost susținută pe 29 aprilie 2011 în CSS și aprobată de CNAA pe 8 iulie 2011.

Structura tezei: introducere, 4 capitole, concluzii generale și recomandări, bibliografia care include 314 surse, 4 anexe, text de bază -152 pagini. Rezultatele cercetării au fost expuse în conținutul a 11 articole științifice.

Cuvinte cheie: vânzări de arme, comerț cu armament, infracțiuni, export de armament, mărfuri cu dublă utilizare, cooperare tehnico-militară, piața globală de comercializare a armelor, controlul asupra circuitului de armament, reglementare juridică internațională.

* [on-line]: <http://www.cnaa.md/thesis/16346/>.

** [on-line]: <http://www.cnaa.md/thesis/18858/>.

Domeniul de studiu. Lucrarea respectivă reprezintă un studiu științific al reglementării juridice internaționale a vânzării armelor de către subiecții de drept internațional în condițiile actuale.

Scopul și obiectivele lucrării. Scopul lucrării constă în elucidarea și conceptualizarea problemelor actuale ale reglementării juridice internaționale a vânzării armelor prin intermediul analizei principiilor organizării controlului asupra comerțului cu arme, studierea bazei legislative a statelor și a actelor internaționale în acest domeniu.

Noutatea și originalitatea științifică. Noutatea și originalitatea cercetării constă în soluționarea problemei propuse spre examinare, în depistarea indispensabilității adaptării cadrului juridic în domeniul reglementării și a controlului vânzării în condițiile realităților politice în continuă schimbare. În acest context, sunt accentuate problemele actuale de bază a reglementării vânzării armelor și analiza cadrului juridic internațional în domeniu.

Semnificația teoretică. Lucrarea aduce o contribuție aparte în dezvoltarea științelor politico-juridice în domeniul reglementării circuitului de armament și tehnologii militare în condițiile actuale. Studiul științific poate servi drept o bază temeinică în conștientizarea în continuare a problemelor reglementării juridice a comerțului cu arme.

Valoarea aplicativă a lucrării. Rezultatele cercetării efectuate pot fi utilizate de către specialiștii practicieni, precum și în cadrul procesului de instruire universitară, iar recomandările pot fi luate în considerare în procesul de organizare a unui sistem eficient de control asupra comerțului cu arme, precum și în cel al ajustării și consolidării cadrului legislativ-normativ.

Implementarea rezultatelor științifice. Rezultatele cercetării pot fi utilizate în procesul de studii, la predarea cursului „Dreptul dezarmării” în cadrul Universității de Studii Europene din Moldova.

2. CAUIA Alexandr „Reglementarea statutului juridic al combatantului în conflictele armate contemporane”. Teză pentru obținerea gradului științific de doctor în drept. Specialitatea: 12.00.10 – Drept internațional public. Chișinău, 2011.*

Teza a fost susținută pe 16 septembrie 2011 în CSS și aprobată de CNAA pe 11 noiembrie 2011.

Structura tezei: introducere, 4 capitole, concluzii generale și recomandări, bibliografia care include 217 surse, text de bază 165 pagini. Rezultatele sunt expuse în 12 articole științifice.

Cuvinte cheie: conflict armat, combatant, „combatant ilegal”, necombatant, mercenar, voluntar, criminal de război, terorist, angajat al Companiilor Militare Private, membru al FMP.

Domeniul de studiu. Lucrare reprezintă un studiu asupra statutului juridic al combatantului prin prisma provocărilor generate de conflictele armate contemporane și a normelor legale.

Scopul și obiectivele lucrării. Scopul investigației este analiza teoretică a elementelor statutului de combatant, iar obiectivele lucrării rezidă în cercetarea și analiza evoluției statutului juridic al combatantului și al combatantului nelegal, a regimului juridic de protecție a persoanelor implicate direct în ostilități, a mecanismelor de protecție a jurnaliștilor, a garanțiilor juridice conferite combatanților, a protecției juridice a necombatanților, poziției femeilor-combatanți și a copiilor-combatanți, a statutului juridic al membrilor CMP în coraport cu statutul de combatant, a distincțiilor dintre terorist și combatant, a conceptului de participare directă în cadrul ostilităților, a statutului juridic al participanților la conflictul de pe Nistru din 1992.

Noutatea și originalitatea științifică. Noutatea științifică a studiului constă în analiza minuțioasă și multiaspectuală a statutului juridic al combatantului în cadrul conflictelor armate contemporane, iar problema științifică soluționată constă în elaborarea unei noi abordări a statutului juridic al combatantului prin prisma dificultăților generate de: conflictele armate „asimetrice”, „războiul contra terorismului”, implicarea CMP și statutul contingentelor ONU în conflictele armate.

Semnificația teoretică. Lucrarea conține rezultatele și concluziile obținute pe parcursul cercetării problemei abordate și prezintă o serie de soluții cu valoare teoretică și practică. Rezultate obținute urmează să suplinească volumul lucrărilor autohtone de drept internațional umanitar.

Valoarea aplicativă a lucrării. Rezultatele obținute ar putea fi utilizate pe larg de către angajații Ministerului Apărării și ai Ministerului Educației în procesul de elaborare a planurilor de studii și programelor analitice la disciplina „Drept Internațional Umanitar”.

Implementarea rezultatelor științifice. Enunțurile elaborate, concluziile și recomandările formulate au fost utilizate pe larg atât în procesul de elaborare a programelor analitice, cât și în procesul de desfășurare a cursului de Drept Internațional Umanitar în cadrul ULIM și a Academiei Militare „Alexandru cel Bun”.

**Președinte al C.Ș.S.
BURIAN Alexandru,
doctor habilitat, profesor universitar**

**Secretar al C.Ș.S.
CHIRTOACĂ Natalia,
doctor, conferențiar universitar
15.11. 2011.**

* [on-line]: <http://www.cnaa.md/thesis/20126/>.

Date despre tezele de doctor examinate:

Nr.	Numele, prenumele Pretendentului	Titlul tezei	Cifra specialității	Data susținerii și aprobării	Numele, prenumele conducătorului științific	Componența Consiliului științific specializat	Referenți oficiali
1.	BURIAN Cristina, Republica Moldova	Fenomenul migrației și statutul juridic al străinului în dreptul internațional public.	12.00.10 – drept internațional public.	Teza a fost susținută pe 30 iulie 2010 în CSS și aprobată de CNAA pe 6 octombrie 2010.	CHIRTOACĂ Natalia, doctor în drept, conferențiar universitar (IISD).	SMOCHINĂ Andrei, <i>președinte,</i> doctor habilitat în drept, profesor universitar (IISD); DORUL Olga, <i>secretar științific,</i> doctor în drept (USM) BALAN Oleg, doctor habilitat în drept, conferențiar universitar (AAP); MOȘNEAGA Valeriu, doctor habilitat în politologie, profesor universitar (USM); OSMOCHESCU Nicolae, doctor în drept, conferențiar universitar (USM).	DOLEA Igor, doctor habilitat în drept, conferențiar universitar (USM); SÂRCU Diana, doctor în drept, conferențiar universitar (USM).
2.	HARUȚA Ana, Republica Moldova	Probleme actuale ale reglementării juridice a vânzării armelor în lumea contemporană	12.00.10 – drept internațional public.	Teza a fost susținută pe 29 aprilie 2011 în CSS și aprobată de CNAA pe 8 iulie 2011.	BURIAN Alexandru, doctor habilitat în drept, profesor universitar (IISD).	BALAN Oleg, <i>președinte,</i> doctor habilitat în drept, conferențiar universitar (AAP); CHIRTOACĂ Natalia, <i>secretar științific,</i> doctor în drept, conferențiar universitar (IISD); NAZARIA Sergiu, doctor habilitat în politologie, conferențiar universitar (IISD); ARHLIUC Victoria doctor habilitat în drept, profesor (USM); DORUL Olga, doctor în drept (USM).	TIMCENCO Leonid, doctor habilitat în drept, profesor universitar (Ucraina, Kiev); CUȘNIR Valeriu, doctor habilitat în drept, profesor universitar (IISD).
3.	CAUIA Alexandr, Republica Moldova	Statutul juridic al combatantului în conflictele armate contemporane	12.00.10 – drept internațional public.	Teza a fost susținută pe 16 septembrie 2011 în CSS și aprobată de CNAA pe 11 noiembrie 2011.	CHIRTOACĂ Natalia, doctor în drept, conferențiar universitar (IISD);	BURIAN Alexandru, <i>președinte,</i> doctor habilitat în drept, profesor universitar (IISD); DORUL Olga, <i>secretar științific,</i> doctor în drept (USM); SMOCHINĂ Andrei, doctor habilitat în drept, profesor universitar (IISD); OSMOCHESCU Nicolae, doctor în drept, conferențiar universitar (USM); ȚARĂLUNGĂ Victoria, doctor în drept (IISD).	BALAN Oleg, doctor habilitat în drept, conferențiar universitar (AAP); SÎRCU Diana, doctor în drept, conferențiar universitar (USM).

ANNUAL REPORT – 2010-2011 OF THE SPECIALIZED ACADEMIC COUNCIL DH 15.12.10 - 24.06.04

Specialized Academic Council DH 15.12.00.10 - 24.06.04 confirmed by the order of National Council for Accreditation and Attestation (N.C.A.A) from June, 29th, 2006, Nr. 161 on Specialized Academic Council (S.A.C) within the Institute of History, State and Law of the Academy of Sciences of the Republic of Moldova takes for defense dissertations for obtaining of scientific degrees of doctor and candidate sciences in the field of law study, specialty 12.00.10 - International Public Law, decides as follows:

**During 2010 The Specialized Scientific Council DH 15.12.00.10 - 24.06.04
had examined in open sessions, 1 PhD thesis.**

BURIAN Cristina. „Migration Phenomenon and Legal Status of Aliens in Public International Law”. The thesis for obtaining the academic degree of Doctor in law. Specialty 12.00.10 –Public International Law. Kishinev, 2010.*

Dissertation structure: introduction, four chapters, conclusions and recommendations, bibliography comprising 279 titles, 13 annexes, 159 essential text pages, 3 figures, 5 tables, 3 lists, 2 petition surveys. Doctoral dissertation results were presented in 10 articles published in specialized reviews from the Republic of Moldova and in 1 book. The whole amount of publications on the given theme is about 13,33 author sheets.

Key words: migration, alien, refugee, juridical settlement, migration policy, European Union, economic globalization.

Study domain. The present work is a scientific research on migration phenomenon and on legal status of aliens in public international law.

Goal and objectives of the work. The goal of the work is to conceptualize causes, conditions and determinative factors of international migrations, to analyze and emphasize the evolutionary process of migration phenomenon and its legal settlement on international level, making a comparative analysis of different laws regarding aliens of European Union member states, as well as its settlement in the Republic of Moldova.

Scientific novelty and originality. Scientific novelty of the thesis is provided by argumentation of necessity for delimitation of international policy in migration domain and its importance from the state of origin and host state viewpoints, being suggested its political-legal feature as well as analysis of each legal national and international act in migration domain.

Theoretical significance. Methodology used in this thesis denotes the interdisciplinary character of research and it corresponds with modern tendencies of juridical science development. Conclusions and recommendations that have been obtained can be used in improvement of migration policy of the Republic of Moldova and in advancement of legal framework in the given domain.

Practical value of the work. Research results can serve as additional course support material for Public International Law, or they can be used in elaboration of new special courses, as for instance, Foreign Citizens Law, Refugee Law etc.

Implementation of scientific results. The results of the research are used during the education process, in particular for the teaching of the Refugees Law course within the Moldavian University of European Studies.

**During 2011 The Specialized Scientific Council DH 15.12.00.10 - 24.06.04
had examined in open sessions, 2 PhD thesis.**

1. HARUTA Ana: "Actual problems of international regulation of weapon sales in the modern world". The thesis for obtaining the academic degree of Doctor of law. Specialty 12.00.10 –Public International Law. Chisinau, 2011.*

Dissertation structure: introduction, 4 chapters, general conclusions and recommendations, list of the used literature which includes 314 sources, 4 appendixes, 152 pages of the basic text. The results of the thesis research were presented in 11 scientific articles.

Key words: sale of weapon, weapon trade, delinquency, armament export, double-purpose goods, military-technical collaboration, world market of weapon trade, control on the armament circulation, international-legal regulation.

* <http://www.cnaa.md/thesis/16346/>

* <http://www.cnaa.md/thesis/18858/>

Study domain. This thesis is a scientifically research of international-legal regulation of weapon sale to parties of international law in modern conditions.

Goal and objectives of the work. The purpose of the thesis consists in finding out and conceptualizing the actual problems of international-legal regulation of weapon sale through analysis of the organizational rules of control on weapon sale, studying of internal legal basis of states and international-legal documents in this field.

Scientific novelty and originality. Scientific novelty of the research consists in the resolution of the scientific problem, necessity of adoption of legal framework in the sphere of regulation and control of the weapon sale to the changing realities of world politics. In connection with that there are underlined basically topical problems of international-legal regulation of the weapon sale and analysis of the international-legal basis in this field.

Theoretical significance. The thesis makes a definite contribution in the development of political-legal knowledge in the sphere of regulation of armament circulation and military technologies in nowadays conditions. Thesis research can be basis for further understanding of the problems of legal regulation on weapon sale.

Practical value of the work. The thesis can be interesting for theorists and practitioners in domain of international law, its results can be used in studying, and recommendations – in organization of effective system of control on weapon sale, completion and strengthening of legal norms in this domain.

Implementation of scientific results. Research results can serve as additional course support material for Public International Law, or they can be used in elaboration of new special courses, as for instance, Law of Disarmament, Refugee Law etc.

2. CAUIA Alexandr. “Regulation of legal status of combatants in contemporary armed conflicts”. The thesis for obtaining the academic degree of Doctor of law. Specialty: 12.00.10 – Public International Law. Chisinau, 2011.*

Dissertation structure: introduction, 4 chapters, general conclusions and recommendations, bibliography which includes 217 sources, basic text is set forth on 165 pages. The results of the research work were exposed in 12 scientific articles.

Key words: armed conflict, combatant, „illegal combatant”, non-combatant, mercenary, volunteer, war criminal, terrorist, employee of Private Military Companies, member of Peacekeeping Forces.

Study domain. The research work presents a study of the legal status of the combatant through the challenges of contemporary armed conflicts and the existing legal norms.

Goal and objective of dissertation. The goal of the research is a theoretical analysis of the elements of the combatant status but the objectives are the analysis of evolution of legal status of combatant and unlawful combatants, a legal regime of protection of the persons directly participating in operations, mechanisms of protection of journalists, guarantees granted to combatants, legal protection of non-combatants, the status of women combatants and child soldiers, the legal status of member of PMC in relation to the status of combatant, the differences between terrorist and combatant, the concept of direct participation in hostilities, the legal status of participants in the Dniester conflict in 1992.

Scientific novelty and originality. The scientific novelty of the study is a detailed and complex analysis of the legal status of combatants in contemporary armed conflicts, a resolved scientific problem is to develop a new approach of legal status of combatants in the light of the difficulties caused by such phenomena, as: “asymmetric” armed conflicts, “war against terrorism”, intervention of the PMC and the status of a military contingent of the United Nations in armed conflicts.

Theoretical significance. The received results, conclusions and proposals contain a number of theoretical and practical significance. Results can fill the gap in national doctrine, devoted to works in the field of international humanitarian law.

Practical significance of the research work. The results obtained during the research can find their wide application among the staff of the Ministry of Defense and the Ministry of Education as well as in the process of curriculum development and preparation of analytical programs on “International humanitarian law” discipline.

Implementation of scientific results. The doctoral thesis proposals, conclusions and recommendations were widely used in the process of curriculum development, teaching the course of “International humanitarian law” at the Free International University of Moldova and at the Military Academy “Alexandru cel Bun”.

Head of the Specialized Academic Council

Alexander BURIAN,

Doctor of juridical sciences (International Law), Professor

Scientific Secretary of the Specialized Academic Council

Natalia CHIRTOACA,

Candidate of juridical sciences (International Law), Associated Professor

15.11. 2011

* <http://www.cnaa.md/thesis/20126/>

Data on the defense of PhD theses:

Nr.	Name and surname of author	Title of dissertation work	The Code and the Specialty's Name	Defense date	The Name and the Surname of the Scientific Consultant	The Name and the Surname of the members of Specialized Academic Council	The Name and the Surname of the Official Opponents
1.	BURIAN Cristina, Republic of Moldova	Migration Phenomenon and Legal Status of Aliens in Public International Law	12.00.10 – International Public Law.	30.07. 2010	CHIRTOACA Natalia, Candidate of juridical sciences, Associated professor (IISD).	SMOCHINA Andrei, <i>Head,</i> Doctor of juridical sciences, Professor (IISD); DORUL Olga, <i>Scientific Secretary,</i> Candidate of juridical sciences, (USM); BALAN Oleg, Doctor of juridical sciences, Associated professor (AAP); MOSNEAGA Valeriu, Doctor of political sciences, Professor (USM); OSMOCHESCU Nicolae, Candidate of juridical sciences, Associated professor (USM).	DOLEA Igor, Doctor of juridical sciences, Associated professor (USM); SARCU Diana, Candidate of juridical sciences, Associated professor (USM).
2.	HARUTA Ana, Republica Moldova	Actual problems of international regulation of weapon sales in the modern world	12.00.10 – International Public Law.	29.04. 2011	BURIAN Alexandru, Doctor of juridical sciences, Professor (IISD).	BALAN Oleg, <i>Head,</i> Doctor of juridical sciences, Associated professor (AAP); CHIRTOACA Natalia, <i>Scientific Secretary,</i> Candidate of juridical sciences, Associated professor (IISD); NAZARIA Sergiu, Doctor of political sciences, Associated professor (IISD); ARHILIUC Victoria Doctor of juridical sciences, Professor (USM); DORUL Olga, Candidate of juridical sciences (USM).	TIMCENCO Leonid, Doctor of juridical sciences, Professor (Ukraine, Kiev); CUSNIR Valeriu, Doctor of juridical sciences, Professor (IISD).
3.	CAUIA Alexandr, Republica Moldova	Regulation of legal status of combatants in contemporary armed conflicts	12.00.10 – International Public Law.	16.09. 2011	CHIRTOACA Natalia, Candidate of juridical sciences, Associated professor (IISD);	BURIAN Alexandru, <i>Head,</i> Doctor of juridical sciences, Professor (IISD); DORUL Olga, <i>Scientific Secretary,</i> Candidate of juridical sciences (USM); SMOCHINA Andrei, Doctor of juridical sciences, Professor (IISD); OSMOCHESCU Nicolae, Candidate of juridical sciences, Associated professor (USM); TARALUNGA Victoria, Candidate of juridical sciences (IISD).	BALAN Oleg, Doctor of juridical sciences, Associated professor (AAP); SARCU Diana, Candidate of juridical sciences, Associated professor (USM).

ОТЧЁТ О ДЕЯТЕЛЬНОСТИ СПЕЦИАЛИЗИРОВАННОГО УЧЕНОГО СОВЕТА ДН 15.12.10 – 24.06.04 ЗА 2010-2011 ГГ.

Специализированный Учёный Совет ДН 15.12.00.10 - 24.06.04 при Институте истории, государства и права Академии наук Молдовы, утвержденный приказом Н.С.А.А от 29 июня 2006 г. № 161, имеющий право принимать на рассмотрение и проводить защиты кандидатских и докторских диссертаций в области юридических наук по специальности 12.00.10 – международное публичное право, постановляет следующее:

В течение 2010 г. Специализированный Учёный Совет рассмотрел в рамках открытых заседаний 1 кандидатскую диссертацию.

БУРИАН Кристина. „Феномен миграции и правовой статус иностранцев в международном публичном праве”. Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Специальность 12.00.10 - международное публичное право. Кишинёв, 2010 год.*

Структура диссертации: введение, 4 главы, выводы и рекомендации, библиография, состоящая из 279 наименований, 13 приложений, 159 страниц основного текста, 3 иллюстрации, 5 таблиц, 3 списка, 2 заявление-анкета. Результаты докторской диссертации были изложены в 10 опубликованных статей в ведущих рецензируемых журналах и изданиях Республики Молдова и в 1 монографии. Общая численность публикаций на эту тему составляет примерно 13,33 авторских листов.

Ключевые слова: миграция, иностранец, беженец, правовое регулирование, миграционная политика, Европейский Союз, экономическая глобализация.

Предмет исследования. Данная работа является научным исследованием миграционного феномена и правового статуса иностранцев в международном публичном праве.

Цели и задачи исследования. Цель работы состоит в концептуализации причин, условий и факторов определяющих международную миграцию, анализе и выделении эволюционного процесса миграционного феномена и его правового регулирования в международном плане на базе сравнительного анализа разных законодательств по вопросам иностранных граждан государств-членов Европейского Союза, а также его регулирования в Республике Молдова.

Новизна и актуальность исследования. Научная новизна исследования обеспечена аргументацией в необходимости разграничения международного права в сфере миграции и его значимости с точки зрения страны происхождения и страны пребывания, в связи с этим была предложена его политико-правовая характеристика и анализ каждого государственного и международного юридического акта в сфере миграции.

Теоретическое значение. Использованная методология свидетельствует о междисциплинарном характере исследования и соответствует современным тенденциям развития правовой науки, а полученные выводы и рекомендации могут быть использованы в совершенствовании миграционной политике Республики Молдова и в улучшении правовой базы в данной области.

Практическая значимость исследования. Результаты исследования могут служить дополнением к курсовым пособиям по международному публичному праву или могут быть использованы в разработке новых специальных курсов, как например, *Права иностранных граждан, Права беженцев.*

Имплементация научных результатов. Результаты исследования используются в образовательном процессе, в частности в рамках организации курса «Право беженцев» в Европейском Университете Молдовы.

В течение 2011 г. Специализированный Учёный Совет рассмотрел в рамках открытых заседаний 2 кандидатские диссертации.

1. ХАРУЦА Анна: "Актуальные проблемы международно-правового регулирования продажи оружия в современном мире". Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Специальность 12.00.10 - международное публичное право. Кишинев, 2011 год.*

Структура диссертации: введение, 4 главы, общие выводы и рекомендации, список использованной литературы, который включает в себя 314 источника, 4 приложения, 152 страницы основного текста. Результаты диссертационного исследования были изложены в 11 научных статьях.

Ключевые слова: Продажа оружия, торговля оружием, правонарушение, экспорт вооружений, товары двойного назначения, военно-техническое сотрудничество, мировой рынок торговли оружием, контроль над оборотом вооружений, международно-правовое регулирование.

* <http://www.cnaa.md/thesis/16346/>

* <http://www.cnaa.md/thesis/18858/>

Предмет исследования. Данная работа является научным исследованием международно-правового регулирования продажи оружия субъектами международного права в современных условиях.

Цель и задачи исследования. Цель работы состоит в выявлении и концептуализации актуальных проблем международно-правового регулирования продажи оружия посредством анализа принципов организации контроля над торговлей оружием, изучения внутренней законодательной базы государств и международно-правовых документов в данной области.

Новизна и актуальность исследования. Научная новизна исследования заключается в разрешении поставленной проблемы и необходимости адаптации правового поля в области регулирования и контроля над продажей оружия к изменяющимся реалиям мира политики. В связи с этим выделяются основные актуальные проблемы международно-правового регулирования продажи оружия и анализ международно-правовой базы в данной области.

Теоретическое значение. Работа вносит определенный вклад в развитие политико-правовых знаний в области регулирования оборота вооружений и военных технологий в современных условиях. Диссертационное исследование может служить основой для дальнейшего осмысления проблем правового регулирования продажи оружия.

Практическая значимость исследования. Работа может представлять интерес для теоретиков и практиков в области международного права, ее результаты могут быть использованы в учебном процессе, а рекомендации – в организации эффективной системы контроля над продажей оружия, доработки и усилении правовых норм в данной области.

Имплементация научных результатов. Результаты исследования могут быть использованы в образовательном процессе, в частности в рамках организации курса "Право разоружения" в Европейском Университете Молдовы.

2. КАУЯ Александр. «Регулирование правового статуса комбатанта в современных вооружённых конфликтах». Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Специальность: 12.00.10 – Международное публичное право. Кишинёв, 2011 г.*

Структура диссертации: введение, 4 главы, общие выводы и рекомендации, библиография, включающая 217 источников, основной текст изложен на 165 страницах. Результаты исследования освещены в 12 научных статьях.

Ключевые слова: вооруженный конфликт, комбатант, «незаконный комбатант», некомбатант, наёмник, доброволец, военный преступник, террорист, сотрудник частной военной компании, участник миротворческих сил.

Область исследования. Настоящая работа является исследованием правового статуса комбатанта в свете вызовов современных вооруженных конфликтов и правовых норм.

Цель и задачи исследования. Целью исследования является теоретический анализ компонентов статуса комбатанта, а задачи заключаются в исследовании и анализе эволюции правового статуса комбатанта и незаконного комбатанта, правового режима защиты лиц, непосредственно участвующих в боевых действиях, механизмов защиты журналистов, правовых гарантий, предоставляемых комбатантам, правовой защиты некомбатантов, положение женщин-комбатантов и детей-комбатантов, правового статуса членов частной военной компании по отношению к статусу комбатанта, разницы между террористом и комбатантом, понятия непосредственного участия в военных действиях, правового статуса участников конфликта на Днестре в 1992 г.

Новизна и научная оригинальность. Научная новизна исследования состоит в детальном и многостороннем анализе правового статуса комбатанта в рамках современных вооруженных конфликтов, разрешенная научная проблема заключается в разработке нового подхода к правовому статусу комбатанта сквозь призму трудностей, обусловленных такими явлениями, как: «асимметричные» вооруженные конфликты, «война против терроризма», вмешательство частной военной компании и статус военного контингента ООН в вооруженных конфликтах.

Теоретическое значение. Полученные результаты и выводы, содержат ряд предложений теоретической и практической значимости. Результаты могут восполнить пробел в национальной доктрине, посвященной работам в области международного гуманитарного права.

Практическая значимость исследования. Полученные результаты могут найти широкое применение среди сотрудников Министерства Обороны и Министерства Просвещения при разработке учебных программ и составления аналитических программ по дисциплине «Международное гуманитарное право».

Имплементация научных результатов. Предложения, выводы и рекомендации нашли своё широкое применение в процессе разработки учебных программ, а также преподавании курса «Международное гуманитарное право» в Международном Свободном Университете Молдовы и Военной Академии „Alexandru cel Bun”.

**Председатель Специализированного Ученого Совета
БУРИАН Александр, доктор юридических наук, профессор**

**Секретарь Специализированного Ученого Совета
КИРТОАКЭ Наталия, кандидат юридических наук, доцент
15.11. 2011 г.**

* <http://www.cnaa.md/thesis/20126/>

Данные по защите кандидатских диссертаций:

№.	Фамилия, имя диссертанта	Название диссертации	Шифр специальности	Дата защиты	Фамилия, имя научного руководителя	Состав Ученого Совета	Официальные оппоненты
1.	БУРИАН Кристина, Республика Молдова	Феномен миграции и правовой статус иностранцев в международном публичном праве	12.00.10 – Международное публичное право.	30.07. 2010 г.	КИРТОАКЭ Наталья, к.ю.н., доцент	СМОКИНЭ Андрей, <i>председатель</i> , д.ю.н., профессор; ДОРУЛ Ольга, <i>ученый секретарь</i> , к.ю.н.; БАЛАН Олег, д.ю.н., доцент; МОШНЯГА Валерий, д.полит.наук, профессор; ОСМОКЕСКУ Николай, к.ю.н., доцент.	ДОЛЕА Игорь, д.ю.н., доцент; СЫРКУ Диана, к.ю.н., доцент.
2.	ХАРУЦА Анна, Республика Молдова	Актуальные проблемы международно-правового регулирования продажи оружия в современном мире	12.00.10 – Международное публичное право	29.04. 2011 г.	БУРИАН Александр, д.ю.н., профессор	БАЛАН Олег, <i>председатель</i> , д.ю.н., доцент; КИРТОАКЭ Наталья, <i>ученый секретарь</i> , к.ю.н., доцент НАЗАРИЯ Сергей, д.полит.наук, доцент; АРХИЛЮК Виктория, д.ю.н., профессор; ДОРУЛ Ольга, к.ю.н.	ТИМЧЕНКО Леонид, д.ю.н., профессор (Киев, Украина); КУШНИР Валерий, д.ю.н., профессор.
3.	КАУЯ Александр, Республика Молдова	Регулирование правового статуса комбатанта в современных вооружённых конфликтах	12.00.10 – Международное публичное право	16.09. 2011 г.	КИРТОАКЭ Наталья, к.ю.н., доцент	БУРИАН Александр, <i>председатель</i> , д.ю.н., профессор; ДОРУЛ Ольга, <i>ученый секретарь</i> , к.ю.н.; СМОКИНЭ Андрей, д.ю.н., профессор; ОСМОКЕСКУ Николай, к.ю.н., доцент; ЦАРЭЛУНГЭ Виктория, к.ю.н.	БАЛАН Олег, д.ю.н., доцент; СЫРКУ Диана, к.ю.н., доцент.

**CONSILIUL REDACȚIONAL AL REVISTEI
„REVISTA MOLDOVENEASCĂ DE DREPT INTERNAȚIONAL
ȘI RELAȚII INTERNAȚIONALE”**

**EDITORIAL BOARD OF THE
“MOLDAVIAN JOURNAL OF INTERNATIONAL LAW
AND INTERNATIONAL RELATIONS”**

**РЕДАКЦИОННЫЙ СОВЕТ
„МОЛДАВСКОГО ЖУРНАЛА МЕЖДУНАРОДНОГО ПРАВА
И МЕЖДУНАРОДНЫХ ОТНОШЕНИЙ”**

BURIAN Alexandru,

Doctor habilitat în drept, profesor universitar, Ambasador Extraordinar și Plenipotențiar (ret.), Președinte al Asociației de Drept Internațional din Republica Moldova (Moldova) – *Redactor-șef.*

BURIAN Alexander,

Doctor Habilitat of Law, Full Professor, Extraordinary and Plenipotentiary Ambassador (ret.), President of the Moldavian Association of International Law (Moldova) – *Editor in chief.*

БУРИАН Александр Дмитриевич,

Доктор юридических наук, профессор, Чрезвычайный и Полномочный посол (в отставке), Президент Молдавской Ассоциации международного права (Молдавия) – *Главный редактор.*

SHIRTOACĂ Natalia,

Doctor în drept, conferențiar universitar, Secretar științific al Institutului de Istorie, Stat și Drept al Academiei de Științe a Moldovei (Moldova) – *Secretar științific.*

SHIRTOACA Natalia,

Doctor of Law, Associate Professor, Scientific secretary, The Institute of History, State and Law of The Academy of Science of Moldova (Moldova) – *Scientific secretary.*

КИРТОАКЭ Наталия Михайловна,

Кандидат юридических наук, доцент, Ученый секретарь Института истории, государства и права АН Молдовы (Молдавия) – *Ученый секретарь.*

CHINDÎBALIUC Oleana,

Magistru în relații internaționale, Cercetător științific, Institutul de Istorie, Stat și Drept al Academiei de Științe a Moldovei (Moldova) – *Redactor.*

KINDIBALYK Olyana,

Master of international relations, Scientific Fellow, The Institute of History, State and Law of The Academy of Science of Moldova (Moldova) – *Editor.*

КИНДЫБАЛЮК Оляна Игоревна,

Магистр международных отношений, научный сотрудник Института истории, государства и права АН Молдовы (Молдавия) – *Редактор.*

ANGEL Jose Luis IRIARTE,
 Doctor în drept, profesor universitar, Vicerector al Universității Publice din Navarra (Spania) - *Membru al consiliului redacțional.*

ANGEL Jose Luis IRIARTE,
 Doctor of Law, Full Professor, Vicerector of The Navarra Public University (Spain) –
Member of editorial board.

АНХЕЛ Хосе Луис ПРИАРТИ,
 Доктор права, профессор, проректор Наваррского публичного университета (Испания) - *Член редакционного совета.*

ARHILIUC Victoria,
 Doctor habilitat în drept, profesor cercetător, Universitatea din Parma (Italia) –
Membru al consiliului redacțional.

ARHILIUC Victoria,
 Doctor Habilitat of Law, Full Professor, The University of Parma (Italy) –
Member of editorial board.

АРХИЛЮК Виктория Нестеровна,
 Доктор юридических наук, профессор, Пармский университет (Италия) -
Член редакционного совета.

BALAN Oleg,
 Doctor habilitat în drept, conferențiar universitar, Vicerector al Academiei de Administrare Publică pe lângă Președintele Republicii Moldova (Moldova) –
Membru al consiliului redacțional.

BALAN Oleg,
 Doctor Habilitat of Law, Associate Professor, Vicerector of The Academy of Public Administration of the Office of The President of The Republic of Moldova (Moldova) –
Member of editorial board.

БАЛАН Олег Иванович,
 Доктор юридических наук, доцент, Проректор Академии публичного управления при Президенте Республики Молдова (Молдавия) –
Член редакционного совета.

BENIUC Valentin,
 Doctor habilitat în științe politice, Rector al Institutului de Stat de Relații Internaționale din Moldova (Moldova) –
Membru al consiliului redacțional.

BENIUC Valentin,
 Doctor Habilitat of Political Science, Associate Professor, Rector of The Moldavian State Institute of Foreign Relations (Moldova) -
Member of editorial board.

БЕНИУК Валентин Анастасьевич,
 Доктор политических наук, Ректор Молдавского государственного института международных отношений (Молдавия) –
Член редакционного совета.

FUEREA Augustin,
 Doctor în drept, profesor universitar, Universitatea din București (România) –
Membru al consiliului redacțional.

FUEREA Augustin,
 Doctor of Law, Full Professor, The University of Bucharest (Romania) –
Member of editorial board.

ФУЕРЕА Августин,
 Доктор права, профессор, Бухарестский государственный университет (Румыния) –
Член редакционного совета.

HEINRICH Hans-Georg,

Doctor în drept, profesor universitar, Universitatea din Viena (Austria) –
Membru al consiliului redacțional.

HEINRICH Hans-Georg,

Doctor of Law, Full Professor, The University of Viena (Austria) –
Member of editorial board.

ХЕЙНДРИЧ Ханс-Георг,

Доктор права, профессор, Венский университет (Австрия) –
Член редакционного совета.

KAPUSTIN Anatolii,

Doctor habilitat în drept, profesor universitar, Universitatea Rusă de Prietenie a Popoarelor, Președinte al Asociației de Drept Internațional din Federația Rusă (Rusia) –
Membru al consiliului redacțional.

KAPUSTIN Anatoly,

Doctor Habilitat of Law, Full Professor, The Russian Friendship University, President of The Russian Association of International Law (Russia) - *Member of editorial board.*

КАПУСТИН Анатолий Яковлевич,

Доктор юридических наук, профессор, Российский университет дружбы народов, Президент Российской ассоциации международного права (Россия) –
Член редакционного совета.

MAZILU Dumitru,

Doctor în drept, profesor universitar, Ambasador Extraordinar și Plenipotențiar (ret.), Universitatea „Spiru Haret” din București (România) –
Membru al consiliului redacțional.

MAZILU Dumitru,

Doctor of Law, Professor, Extraordinary and Plenipotentiary Ambassador (ret.), The „Spiru Haret” University of Bucharest (Romania) –
Member of editorial board.

МАЗИЛУ Думитру,

Доктор права, профессор, Чрезвычайный и Полномочный посол (в отставке), Университет им. Спиру Харета, Бухарест (Румыния) –
Член редакционного совета.

NAZARIA Sergiu,

Doctor habilitat în științe politice, conferențiar universitar, Institutul de Stat de Relații Internaționale din Moldova (Moldova) – *Membru al consiliului redacțional.*

NAZARIA Sergei,

Doctor Habilitat of Political Science, Associate professor, The Moldavian State Institute of Foreign Relations (Moldova) - *Member of editorial board.*

НАЗАРИЯ Сергей Михайлович,

Доктор политических наук, доцент, Молдавский государственный институт международных отношений (Молдавия) – *Член редакционного совета.*

POPESCU Dumitra,

Doctor în drept, profesor universitar, Universitatea „Titu Maiorescu” din București (România) - *Membru al consiliului redacțional.*

POPESCU Dumitra,

Doctor of Law, Full Professor, The „Titu Maiorescu” University of Bucharest (Romania) – *Member of editorial board.*

ПОПЕСКУ Думитра,

Доктор права, профессор, Бухарестский университет им. Титу Майореску (Румыния) – *Член редакционного совета.*

ROȘCA Alla,

Doctor habilitat în științe politice; profesor universitar, Universitatea din Tulan, New Orleans, Louisiana (SUA) - *Membru al consiliului redacțional.*

ROȘCA Alla,

Doctor Habilitat of Political Science, Full Professor, The Tulane University of Louisiana, New Orleans, Louisiana (USA) – *Member of editorial board.*

РОШКА Алла,

Доктор политических наук, профессор, Туланский университет, Луизана, Нью Орлеан (США) – *Член редакционного совета.*

SACOVICI Vasili,

Doctor habilitat în științe politice; conferențiar universitar, Ambasador Extraordinar și Plenipotențiar (ret.), Universitatea de Stat din Minsk (Belarusi) – *Membru al consiliului redacțional.*

SACOVICI Vasili,

Doctor Habilitat of Political Science, Associate Professor, Extraordinary and Plenipotentiary Ambassador (ret.), The Minsk State University (Belarus) – *Member of editorial board.*

САКОВИЧ Василий Андреевич,

Доктор политических наук, доцент, Чрезвычайный и Полномочный посол (в отставке), Минский государственный университет (Беларусь) – *Член редакционного совета.*

SEDLEȚCHI Iurie,

Doctor în drept, profesor universitar, Rector al Universității de Studii Europene din Moldova (Moldova) – *Membru al consiliului redacțional.*

SEDLETSCHI Yuri,

Doctor of Law, Full Professor, Rector of The European University of Moldova (Moldova) – *Member of editorial board.*

СЕДЛЕЦКИЙ Юрий Николаевич,

Кандидат юрид. наук, профессор, Ректор Европейского университета Молдовы (Молдавия) - *Член редакционного совета.*

TIMCENCO Leonid,

Doctor habilitat în drept, profesor universitar, Universitatea Națională a Serviciului Fiscal de Stat al Ucrainei (Ucraina) – *Membru al consiliului redacțional.*

TIMCENCO Leonid,

Doctor Habilitat of Law, Full Professor, The National University of The State Tax Service of Ukraine (Ukraine) – *Member of editorial board.*

ТИМЧЕНКО Леонид Дмитриевич,

Доктор юридических наук, профессор, Национальный университет Государственной налоговой службы Украины (Украина) – *Член редакционного совета.*

DATE DESPRE AUTORI DATES OF AUTHORS СВЕДЕНИЯ ОБ АВТОРАХ

ALBU Natalia. Doctor în politologie, conferențiar universitar, cercetător științific, Institutul de Istorie, Stat și Drept al Academiei de Științe a Moldovei (Chișinău, Republica Moldova).

ALBU Natalia. Ph.D. in Political Sciences, Associate Professor, Scientific Fellow, Institute of History, State and Law, Academy of Sciences of Moldova (Kishinev, The Republic of Moldova).

АЛБУ Наталия. Кандидат политических наук, доцент, научный сотрудник Института истории, государства и права Академии наук Молдовы (Кишинев, Республика Молдова).

BORSHCEVSCHI Andrei. Doctor în istorie, conferențiar universitar, cercetător științific superior, Institutul Patrimoniului Cultural al Academiei de Științe a Moldovei (Chișinău, Republica Moldova).

BORSHCEVSCHI Andrei. Ph.D. in History, Associate Professor, Senior Scientific Fellow, Academy of Sciences of Moldova (Kishinev, The Republic of Moldova).

БОРШЕВСКИЙ Андрей. Кандидат исторических наук, доцент, старший научный сотрудник сектора национальных меньшинств Института культурного наследия Академии наук Молдовы (Кишинев, Республика Молдова).

BURIAN Alexandru. Ambasador Extraordinar și Plenipotențiar (ret.), Doctor habilitat în drept, profesor universitar, consultant științific principal, Institutul de Istorie, Stat și Drept al Academiei de Științe a Moldovei; președinte al Asociației de Drept Internațional din Republica Moldova (Chișinău, Republica Moldova).

BURIAN Alexander. Extraordinary and Plenipotentiary Ambassador (Ret.), Doctor Habilitat of law (International Law), full professor, Chief Scientific Adviser, Institute of History, State and Law, Academy of Sciences of Moldova, president of the Moldavian Association of International Law (Kishinev, The Republic of Moldova).

БУРИАН Александр. Чрезвычайный и Полномочный посол (в отставке), Доктор юридических наук, профессор, главный научный консультант Института истории, государства и права Академии наук Молдовы, президент Молдавской Ассоциации международного права (Кишинев, Республика Молдова).

BURIAN Cristina. Doctor în drept, conferențiar universitar interimar. Universitatea de Studii Europene din Moldova (Chișinău, Republica Moldova).

BURIAN Cristina. Ph.D. in Law, Associate Professor (int.). The European University of Moldova (Kishinev, The Republic of Moldova).

БУРИАН Кристина. Кандидат юридических наук, и.о. доцента, Европейский университет Молдовы (Кишинев, Республика Молдова).

CARA-RUSNAC Aliona. Magistru în drept, doctorand, cercetător științific, Institutul de Istorie, Stat și Drept al Academiei de Științe a Moldovei (Chișinău, Republica Moldova).

CARA-RUSNAC Aliona. Master of law, PhD student, Scientific Fellow, Institute of History, State and Law, Academy of Sciences of Moldova (Kishinev, The Republic of Moldova).

КАРА-РУСНАК Алена. Магистр права, научный сотрудник, аспирант, Институт истории, государства и права Академии наук Молдовы (Кишинев, Республика Молдова).

CASIAN Iana. Magistru în drept, doctorand, lector la Universitatea de Stat din Moldova (Chișinău, Republica Moldova).

CASIAN Iana. Master of law, PhD student, Lecturer of The Moldova State University (Kishinev, The Republic of Moldova).

КАСИАН Яна. Магистр права, аспирант, преподаватель, Молдавский государственный университет (Кишинев, Республика Молдова).

CAUIA Alexandr. Doctor în drept, lector superior, Universitatea Liberă Internațională din Moldova (Chișinău, Republica Moldova).

CAUIA Alexandr. Ph.D. in Law, Senior Lecturer, The Free International University of Moldova (Kishinev, The Republic of Moldova).

КАУЯ Александр. Кандидат юридических наук, старший преподаватель, Международный независимый университет Молдовы (Кишинев, Республика Молдова).

CERNEI Tatiana. Magistru în Dreptul Internațional (Chișinău, Republica Moldova) și Studii Europene Interdisciplinare (Varșovia, Polonia), doctorand, Institutul de Istorie, Stat și Drept al Academiei de Științe a Moldovei (Chișinău, Republica Moldova).

CERNEI Tatiana. Magister in International Law (Chisinau, Republic of Moldova) and European Interdisciplinary Studies (Warsaw, Poland), PhD student, Institute of History, State and Law Academy of Sciences of Moldova (Kishinev, The Republic of Moldova).

ЧЕРНЕЙ Татьяна. Магистр международного права (Кишинёв, Республика Молдова) и Европейские междисциплинарные исследования (Варшава, Польша), аспирант, Институт истории, государства и права Академия наук Молдовы (Кишинев, Республика Молдова).

CIOBU Emil. Ambasador Extraordinar și Plenipotențiar (ret.), Doctor în filozofie, conferențiar universitar, Academia de Administrare Publică pe lângă Președintele Republicii Moldova (Chișinău, Republica Moldova).

CIOBU Emil. Extraordinary and Plenipotentiary Ambassador (Ret.), Ph.D. in Philosophy, Associate Professor. Academy of Public Administration (Kishinev, The Republic of Moldova).

ЧОБУ Емил. Чрезвычайный и Полномочный посол (в отставке), кандидат философских наук, доцент, Академия публичного управления при Президенте Республики Молдова (Кишинев, Республика Молдова).

CHINDÎBALIUC Oleana. Magistru în relații internaționale, doctorand, cercetător științific, Institutul de Istorie, Stat și Drept al Academiei de Științe a Moldovei (Chișinău, Republica Moldova).

KINDIBALYK Olyana. Master of international relations, PhD student, Scientific Fellow, Institute of History, State and Law, Academy of Sciences of Moldova (Kishinev, The Republic of Moldova).

КИНДЫБАЛЮК Оляна. Магистр международных отношений, научный сотрудник, аспирант, Институт истории, государства и права Академии наук Молдовы (Кишинев, Республика Молдова).

CHIRTOACĂ Natalia, Doctor în drept, conferențiar universitar, Secretar științific al Institutului de Istorie, Stat și Drept al Academiei de Științe a Moldovei (Chișinău, Republica Moldova).

CHIRTOACA Natalia, Ph.D. in Law, Associate Professor, Scientific Secretary, The Institute of History, State and Law of The Academy of Science of Moldova (Kishinev, The Republic of Moldova).

КИРТОАКЭ Наталия, Кандидат юридических наук, доцент, Ученый секретарь Института истории, государства и права АН Молдовы (Кишинев, Республика Молдова).

GAMURARI Vitalie. Doctor în drept, conferențiar universitar, Director Departament Drept, Universitatea Liberă Internațională din Moldova (Chișinău, Republica Moldova).

GAMURARI Vitalie. Ph.D. in Law, Associate Professor, Faculty of Law of the Free International University of Moldova (Kishinev, The Republic of Moldova).

ГАМУРАРЬ Виталие. Кандидат юридических наук, доцент, директор Департамента права Международного независимого университета Молдовы (Кишинев, Республика Молдова).

GURIN Corina. Doctor în drept, lector superior, Universitatea de Studii Europene din Moldova (Chișinău, Republica Moldova).

GURIN Corina. Ph.D. in Law, Senior Lecturer, The European University of Moldova (Kishinev, The Republic of Moldova).

ГУРИНА Корина. Кандидат юридических наук, старший преподаватель, Европейский университет Молдовы (Кишинев, Республика Молдова).

GRIBINCEA Lilia. Doctor în drept, conferențiar universitar, Universitatea de Stat din Moldova (Chișinău, Republica Moldova).

GRIBINCEA Lilia. Ph.D. in Law, Associate Professor, The Moldova State University (Kishinev, The Republic of Moldova).

ГРИБИНЧА Лилия. Кандидат юридических наук, доцент, Молдавский государственный университет (Кишинев, Республика Молдова).

GYÓNI Gábor. Doctor în istorie, colaborator la Centrul de Rusistică din Budapesta, Redactor-șef al site-ului analitic www.oroszvilag.hu (Ungaria).

GYÓNI Gábor. Ph.D. in History, Collaborator of The Center of Rusistica in Budapest, Editor of the analytical site www.oroszvilag.hu. (Hungary).

ДЬЁНИ Габор. Кандидат исторических наук, сотрудник Центра Русистики в Будапеште, главный редактор информационно-аналитического сайта www.oroszvilag.hu. (Венгрия).

HARUȚA Ana. Doctor în drept, lector superior, Universitatea de Studii Europene din Moldova (Chișinău, Republica Moldova).

HARUTA Ana. Ph.D. in Law, Senior Lecturer, The European University of Moldova (Kishinev, The Republic of Moldova).

ХАРУЦА Анна. Кандидат юридических наук, старший преподаватель, Европейский университет Молдовы (Кишинев, Республика Молдова).

PETRARU Roxana Alina. Doctorand, Universitatea de Stat din Moldova, lector universitar la Universitatea „Petru Andrei” din Iași (România),

PETRARU Roxana Alina. PhD student, The Moldova State University; Lecturer of „Petre Andrei” University of Iași (Romania).

ПЕТРАРУ Роксана Алина. Аспирант, Молдавский государственный университет; преподаватель Яского университета им. Петру Андрей (Румыния).

PÎRLOG Vitalie. Doctorand, Institutul de Istorie, Stat și Drept, Academia de Științe a Moldovei, președinte al Alianței pentru Justiție și Drepturile Omului (Chișinău, Republica Moldova).

PIRLOG Vitalie. PhD student, Institute of History, State and Law, Academy of Sciences of Moldova, President of the Moldavian Association of Justice and Human Rights (Kishinev, The Republic of Moldova).

ПЫРЛОГ Виталие. Аспирант, Институт истории, государства и права Академии наук Молдовы, президент Молдавской Ассоциации Юстиции и Прав Человека (Кишинев, Республика Молдова).

SMOCHINĂ Carolina – Doctor în Drept, conferențiar universitar, cercetător științific, Institutul de Istorie, Stat și Drept al Academiei de Științe a Moldovei (Chișinău, Republica Moldova).

SMOCHINA Carolina – PhD in Law, Associate Professor, Scientific Fellow, Institute of History, State and Law, Academy of Sciences of Moldova (Kishinev, The Republic of Moldova).

СМОКИНЭ Каролина – Кандидат юридических наук, доцент, научный сотрудник, Институт истории, государства и права Академия наук Молдовы (Кишинев, Республика Молдова).

SOSNA Boris. Doctor în drept, conferențiar universitar, cercetător științific superior, Institutul de Istorie, Stat și Drept al Academiei de Științe a Moldovei (Chișinău, Republica Moldova).

SOSNA Boris. Candidate of Juridical Sciences, Associate Professor, Senior Scientific Fellow, Institute of History, State and Law, Academy of Sciences of Moldova (Kishinev, The Republic of Moldova).

СОСНА Борис. Кандидат юридических наук, доцент, старший научный сотрудник Института истории, государства и права Академии наук Молдовы (Кишинев, Республика Молдова).

SPIRLICENCO Vladislav. Doctorand, Institutul de Istorie, Stat și Drept, Academia de Științe a Moldovei (Chișinău, Republica Moldova).

SPIRLICENCO Vladislav. PhD student, Institute of History, State and Law, Academy of Sciences of Moldova, (Kishinev, The Republic of Moldova).

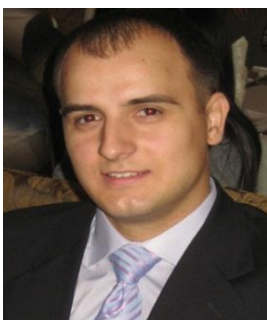
СПИРЛИЧЕНКО Владислав. Аспирант, Институт истории, государства и права Академии наук Молдовы, (Кишинев, Республика Молдова).

SYCI Alexandru. Doctor habilitat în științe istorice, profesor universitar, Universitatea Națională „Iurie Fedikovici” din Cernăuți (Cernăuți, Ucraina).

SYCH Alexander. Doctor of Historical Sciences, Full Professor, Chernivtsi National University „Yuri Fedkovych” (Chernivtsi, Ukraine).

СЫЧ Александр. Доктор исторических наук, профессор, Черновицкий национальный университет имени Юрия Федьковича (Черновцы, Украина).

UNGUREAN Ivan. Magistru în drept, jurist, Ministerul Justiției al Republicii Moldova (Chișinău, Republica Moldova).

UNGUREAN Ivan. Master of law, Lawyer, Ministry of Justice of the Republic of Moldova (Kishinev, The Republic of Moldova).

УНГУРЯН Иван. Магистр права, сотрудник Министерства Юстиции Республики Молдова (Кишинев, Республика Молдова).

CONDIȚIILE DE PREZENTARE A MANUSCRISELOR PENTRU PUBLICARE ÎN “REVISTA MOLDOVENEASCĂ DE DREPT INTERNAȚIONAL ȘI RELAȚII INTERNAȚIONALE”

Revista teoretico-științifică „Revista Moldovenească de Drept Internațional și Relații Internaționale” acceptă pentru publicare articole în limbile moldovenească (română), rusă, engleză, spaniolă, franceză (la discreția autorului), care conțin rezultate inedite ale cercetărilor efectuate și care sunt ajustate la „Cerințele privind conținutul manuscriselor articolelor”.

În revistă vor fi publicate doar articolele cu conținut original și inedit. Materialele publicate anterior în alte reviste nu se acceptă, indiferent de formatul lor, atât tradițional, cât și electronic.

Articolul prezentat pentru publicare trebuie să conțină rezultatele unei cercetări științifice individuale efectuată de autor (autori) sau cu ajutorul autorului. Inovația științifică a cercetării și propria contribuție a autorului trebuie să derive din conținutul articolului (trebuie clar să rezulte).

Colegiul de redacție al revistei roagă insistent autorii să se ghideze în procesul pregătirii articolelor pentru publicare de regulile inserate mai jos. Recomandările propuse vor servi drept suport pentru ajustarea conținutului la cerințele privind publicarea articolelor în revista respectivă:

1. Manuscrisul, care urmează a fi publicat, trebuie să fie însoțit de o scrisoare de motivare.
2. Manuscrisul se prezintă în două exemplare, împreună cu o copie (variantă în format electronic Win Word).

3. Numărul autorilor să nu depășească 2 persoane.

4. Manuscrisele sunt publicate gratis. Atenționăm, că pentru autori nu este prevăzut onorariu.

5. Autorul poartă răspunderea deplină pentru conținutul articolului și publicarea sa. În cazul încălcării dreptului de autor sau a eticii științifice general-acceptate, redacția revistei nu poartă răspundere.

6. Ordinea cu privire la publicarea materialelor în revistă stipulează procedura obligatorie de recenzare. În calitate de recenzent poate fi, cel puțin, un specialist care deține grad științific în domeniul ce corespunde direcției de cercetare a articolului. Publicarea articolului poate fi refuzată în baza următoarelor obiectii: necoresponderea conținutului articolului la tematica revistei, lipsa de concordanță a materialului cu cerințele prevăzute; recenzia negativă la materialul prezentat; încălcarea de către autor a legislației în vigoare cu privire la drepturile de autor și drepturile conexe.

7. Datele despre autor se plasează pe o pagină aparte (variantă în format electronic): Numele, Prenumele, Patronimicul, titlul științific și gradul științifico-didactic, locul de muncă (culese în limba în care a fost prezentat articolul pentru a fi expuse în rubrica/secțiunea „Date despre autori”); adresa poștală completă, numerele telefoanelor de la serviciu și domiciliu, e-mail-ul (adresa electronică) cele expuse sunt necesare redacției pentru relații cu autorii și nu se vor publica. Lista cu numele autorilor manuscriselor se inseră mai jos de titlul articolului peste un alineat și se aliniază pe dreapta paginii. După indicarea numelor autorului/autorilor, mai jos, în următorul rând, se inseră gradul științific cu *font cursiv*.

Regulile cu privire la redactarea manuscriselor:

- 1) Volumul recomandat pentru manuscris – ≈ o coală de autor (40 000 semne sau 16-20 pagini de text). Textul se culege cu respectarea intervalului 1,5 în editorul de texte Word/Windows cu extensia DOC. Garnitura de font – Times New Roman, mărimea - 12 în textul de bază, pentru trimiteri – mărimea 10. Mărimea caracterelor pentru titlul articolului – 16, garnitura de font – Times New Roman. Titlul articolului se inseră pe centrul paginii și se culege cu majuscule, iar subtitlurile și numele autorilor se evidențiază cu **bold**.

- 2) Formatul paginii – A4. Câmpul paginii: pe stânga și dreapta – 2,5 cm, de sus și jos – 3 cm. Alineatele vor începe de la distanța de un Tab (1,27 cm) față de setarea din stânga paginii.

3) Numerotarea trimiterilor se inseră la sfârșitul fiecărei pagini. Numele și inițialele autorilor, denumirea articolului, revistei, volumului, paginii, anul ediției trebuie indicate în fiecare trimitere. Numele și inițialele autorilor se culeg cu font obișnuit, iar denumirea lucrării – cu *font cursiv*. Abrevierile și prescurtările trebuie să fie descifrate la prima utilizare în textul articolului.

4) Fiecare articol trebuie să include adnotare, introducere (actualitatea problemei, scopul cercetării), cuprins (metodele și rezultatele cercetării, tratarea și examinarea lor), încheiere (concluzii).

5) Adnotarea la fiecare articol necesită a fi prezentată în trei limbi: moldovenească (română), rusă și engleză. Ea trebuie să fie adresată unui auditoriu destul de larg și, în același timp, să reflecte esența studiului.

6) Sursele bibliografice utilizate trebuie indicate sub formă de listă comună la sfârșitul articolului. Lista bibliografică se plasează în ordine alfabetică cu indicarea numelor primilor autori. Trimiterile la lucrările indicate în lista bibliografică se efectuează și se cer în mod obligatoriu. Nu se permite indicarea trimiterilor la lucrările care încă nu au fost publicate. Sursele necesită a fi enumerate în mod consecvent, în conformitate cu utilizarea lor în text.

7) Manuscrisul trebuie să fie însoțit de 2 recenzii (în original), semnate de un doctor habilitat sau doctor pentru autorii care nu au titlu științific, în caz contrar, articolul nu va fi publicat.

8) Redactarea manuscriselor se efectuează în conformitate cu planul de editare. După procedura de redactare, redactorul tehnic expediază autorului manuscrisul pentru a introduce corectările. În procesul redactării tehnice se elaborează machetul original al publicației/revistei. Varianta finală a machetării originale se verifică și ajustează de autor.

9) Manuscrisele redactate cu încălcarea cerințelor despre publicare nu se acceptă, nu se recenzează și nu se restituie autorilor.

10) Articolele se expediază prin poștă (nu prin poșta rapidă) pe adresa redacției: str. 31 August 1989, nr. 82, mun. Chișinău, Republica Moldova, MD 2012 sau la următoarele adrese electronice: alexandruburian@mail.md; alexandruburian@mail.ru; alexandruburian@yahoo.com; buriana@km.ru. Tema: pentru Domnul profesor Alexandru Burian. Relații la telefon: + 373 22 23 44 17, Fax: + 373 22 23 44 17

CONDITIONS AND REQUIREMENTS FOR PUBLICATION MATERIALS AND THEIR DESIGN SUBMITTED TO THE “MOLDAVIAN JOURNAL OF INTERNATIONAL LAW AND INTERNATIONAL RELATIONS”

The scientific-theoretical journal «Moldavian Journal of International Law and International Relations» welcomes to public original research papers in Moldavian (Romanian), Russian, English, Spanish, French (for author's choice) languages, containing the results of original researches issued according to the «Conditions and requirements for publication materials».

Merely original articles are published. Published materials (both in traditional and electronic editions), also the materials presented for the publication in other journals, are not accepted for the publication.

Article presented for publication should describe the results of separate scientific research carried out by the corresponding author (authors) or with author participation. Scientific novelty of work and own author's contribution should be clearly visible from article content.

Journal editorial board members ask authors, preparing articles for publication being guided by the rules resulted more low. Underwritten recommendations will help you to prepare the manuscript for publication in the given journal:

1. The Manuscript submitted to the publication, should be accompanied by a cover letter.
2. The Manuscript is represented in duplicate together with its electronic copy (program editor WinWord).
3. The number of authors is limit of two.
4. Manuscripts are published free of charge. The fees are not paid.
5. The author bears complete and sole responsibility for article content and for the fact of its publication. In case involving infringement copyrights or standard norms of journal scientific ethics by the author, edition does not bear any responsibility.
6. The article reviewing is obligatory. The reviewer can be, at least, one expert having scientific degree in the field of corresponding article. Reasons in refusing article publication are following: discrepancy of represented material specific to journal's subject; discrepancy of represented material to the requirements presented in materials represented for publication; the negative review of represented material; non-observance by corresponding author norms of the current legislation about the copyright and adjacent rights.
7. Author's data (in electronic version) are placed on the separate page of the manuscript, including: author(s) last name(s), first name(s) and patronymic(s) (middle) name(s) (no abbreviations), scientific degree and academic status, name of the company/organization of his/their employment, strongly typed in language of the article (for the publication in section „Data of authors”); the postal and E-mail address(es), phone and fax numbers (namely for Journal editorial board members in order to communicate with author(s); they are not published in the Journal). The list of authors' surnames of the manuscript is put after the title of the article (one line of space) and is levelled at the right hand edge of the text. The author's scientific degree is included (meaning to be printed in italics) below the list of authors' surnames.

Manuscript formatting rules:

- 1) The maximum manuscript length is no more than one typographical units (40 thousand signs, or 16-20 pages of the text). All line spacing should be 1, 5 MS Word (.doc) text editor. **Font set** – Times New Roman a font 12 pts of the body text, 10 pts for footnotes. Title should be 16 pts/ Times New Roman. Article title is aligned and typed in uppercase letters (capitals). Subtitles and surnames of authors are typed using bold.

2) The volume should be published on A4-size stock. The left and right margins should be 2.5 cm, with top and bottom margins at 3 cm. Paragraphs should begin with indented line, available space is normally 1,27 cm.

3) Raised footnote numbers should be placed after the last work of the passage. Surname(s) and author(s) initials, the title of the article, journal, volume, pages, and year should be given to each footnote. The initials and surnames of authors are printed by a font in the usual italics, the name of work in the italics. The abridgments and abbreviations should be deciphered by the first their mentioning (occurrence) in the text of the article.

4) Each article should include an abstract, introduction (reflecting the research problem, main scopes), the basic part (methods and results of research, their discussion), and the conclusion (inferences).

5) The abstract to each article should be presented in three languages: Moldavian (Romanian), Russian and English. It should be aimed at a wide range of readers and, at the same time, precisely reflect article essence.

6) The References used in article, should be presented in general list at the end of the article. The literature list is given in the alphabetic order on surnames of original authors. References to the mentioned literature in the article are obligatory. References to the non-published works are not supposed. References in the text should be numbered consecutively in the order they appear in the text.

7) The Manuscripts should be accompanied by two reviews (**originals**), reviewed by Doctor or the PhD candidate of science for the authors who do not have scientific degree; otherwise, they will not be published.

8) Manuscripts editing is carried out according to the edition plan. After editing, the author receives the manuscript for entering corrections from the literary editor. In the course of technical editing the edition dummy is created. The author verifies the definitive variant of dummy.

9) The Manuscripts formatting with infringement of requirements, are not accepted for publication, are not reviewed and are not sent back to authors.

10) Articles should be sent by **post letter** (not custom-made) to the address: MD-2012, Republic of Moldova, Chisinau, nr. 82, 31 August 1989 str., or via e-mail: alexandrururian@mail.md; alexandrururian@mail.ru; alexandrururian@yahoo.com; buriana@km.ru.

By including following **letter subject**: for Alexander Burian.

Phone: (+37322) 23-44-17; Fax: (+37322) 23-44-17.

УСЛОВИЯ ОПУБЛИКОВАНИЯ И ТРЕБОВАНИЯ К ПРЕДОСТАВЛЯЕМЫМ МАТЕРИАЛАМ В «МОЛДАВСКИЙ ЖУРНАЛ МЕЖДУНАРОДНОГО ПРАВА И МЕЖДУНАРОДНЫХ ОТНОШЕНИЙ»

Научно-теоретический журнал «Молдавский журнал Международного права и международных отношений» принимает к публикации статьи на молдавском (румынском), русском, английском, испанском, французском (по выбору автора) языках, содержащие результаты оригинальных исследований, оформленные в соответствии с «Требованиями к оформлению рукописей статей».

Публикации в журнале подлежат только оригинальные статьи. Опубликованные материалы (ровно как в традиционных, так и в электронных изданиях), а также материалы, представленные для публикации в другие журналы, к публикации не принимаются.

Представляемая для публикации статья должна описывать результаты самостоятельного научного исследования, проведенного автором (авторами) или с участием автора. Научная новизна работы и собственный авторский вклад должны быть ясно видны из содержания статьи.

Редколлегия журнала просит авторов при подготовке статей к публикации руководствоваться приведенными ниже правилами. Нижеизложенные рекомендации помогут Вам подготовить рукопись к публикации в данном журнале:

1. Рукопись, направляемую на публикацию, необходимо сопроводить пояснительным письмом.
2. Рукопись представляется в двух экземплярах вместе с ее электронной копией (программный редактор WinWord).
3. Число авторов статьи не должно быть более двух человек.
4. Рукописи публикуются бесплатно. Авторский гонорар не выплачивается.
5. Автор статьи несёт всю полноту ответственности за содержание статьи и за сам факт ее публикации. В случае нарушения автором авторских прав или общепринятых норм научной этики редакция журнала не несет никакой ответственности.
6. Порядок публикации в журнале предусматривает обязательное рецензирование. В качестве рецензента может выступать, как минимум, один специалист, имеющий ученую степень по специальности соответствующей статьи. Основаниями к отказу в опубликовании статьи могут служить: несоответствие представляемого материала тематике журнала; несоответствие представляемого материала требованиям, предъявляемым к публикуемым материалам; отрицательная рецензия на представляемый материал; несоблюдение автором материала действующего законодательства об авторском праве и смежных правах.
7. На отдельной странице (в электронном варианте) приводятся сведения об авторе: Ф.И.О. автора (авторов) полностью, ученая степень и ученое звание, место работы, набранные на языке статьи (для публикации в разделе «Сведения об авторах»); полные почтовые адреса, номера служебного и домашнего телефонов, E-mail (для связи редакции с авторами, не публикуются). Перечень фамилий авторов рукописи ставится после заголовка (через пробел) и выравнивается по правому краю. После перечня фамилий авторов в следующей строке *курсивом* указывается научная степень.

Правила оформления рукописей:

1) Рекомендательный объем рукописи – не более одного авторского листа (40 тыс. знаков, или 16-20 страниц текста). Текст статьи набирается через 1,5 интервала в текстовом редакторе Word для Windows с расширением DOC. **Гарнитура** шрифта – Times New Roman шрифт 12 в основном тексте, для сносок - 10 шрифт. Шрифт заголовка 16 Times New Roman. Заголовок статьи

центрируется и набирается строчными (заглавными) буквами. Подзаголовки и фамилии авторов - жирный.

2) Формат листа: А 4. Поля страниц: слева, справа - по 2,5 см, сверху и снизу - 3 см. Абзацы разделяются красной строкой, отступ - 1,27 см.

3) Нумерация сносок постраничная, сквозная. Фамилии и инициалы авторов, название статьи, журнала, тома, страниц, года должны быть даны к каждой сноске. Фамилии и инициалы авторов набираются обычным шрифтом, название работы курсивом. Сокращения и аббревиатуры должны расшифровываться по месту первого упоминания (вхождения) в тексте статьи.

4) Каждая статья должна включать аннотацию, введение (состояние проблемы, задачи исследования), основную часть (методы и результаты исследования, их обсуждение), заключение (выводы).

5) Аннотация к каждой статье должна быть представлена на трех языках: молдавском (румынском), русском и английском. Она должна быть рассчитана на самый широкий круг читателей и, вместе с тем, точно отражать существо статьи.

6) Литературные источники, использованные в статье, должны быть представлены общим списком в конце. Список литературы дается в алфавитном порядке по фамилиям первых авторов. Ссылки на упомянутую литературу в тексте обязательны. Ссылки на неопубликованные работы не допускаются. Нумерация источников идет в последовательности упоминания в тексте.

7) Рукописи должны сопровождаться 2-мя рецензиями (**подлинниками**), доктора или кандидата наук для авторов, не имеющих ученой степени, в противном случае, они не будут опубликованы.

8) Редактирование рукописей осуществляется в соответствии с планом издания. После редактирования автор получает от литературного редактора рукопись для внесения исправлений. В процессе технического редактирования создается оригинал-макет издания. Окончательный вариант оригинал-макета выверяется автором.

9) Рукописи, оформленные с нарушением требований, к публикации не принимаются, не рецензируются и не возвращаются авторам.

10) Статьи направляются **по почте** (не заказной) на адрес: МД 2012, Республика Молдова, Кишинев, ул. 31 августа 1989 года, № 82 или по электронной почте: alexandruburian@mail.md; alexandruburian@mail.ru; alexandruburian@yahoo.com; buriana@km.ru. **В теме письма:** для Буриана Александра Дмитриевича. Телефон: (+37322) 23-44-17; Fax: (+37322) 23-44-17.

REVISTA MOLDOVENEASCĂ DE DREPT INTERNAȚIONAL ȘI RELAȚII INTERNAȚIONALE

„Revista Moldovenească de Drept Internațional și Relații Internaționale,, a fost lansată în anul 2006 ca proiecție a unui forum ce promovează valorificarea diferitelor opinii, uneori diametral opuse, cu privire la starea actuală a dreptului internațional și a relațiilor internaționale. Într-o perioadă relativ scurtă, grație revistei, arta dezbaterilor axate pe diverse probleme științifico-practice, purtate pe paginile sale, a cunoscut o ascensiune substanțială. De asemenea, publicația a reușit să creeze și să dezvolte un profil propriu, să devină mai bogată și variată, abordând o arie tematică științifico-analitică complexă.

Aceste calificative reflectă un grad înalt de profesionalism și erudiție, diferite abordări inovaționale în elucidarea temelor dificile, prin care atrage atenția practicienilor cu experiență, precum și a tinerilor cercetători.

Actualmente, publicația este o revistă de concept despre diferite domenii ale dreptului internațional, ultimul devenind un centru de atracție pentru forțele de creație, care a obținut recunoașterea publicului și a creat un colectiv larg de autori. Unul din avantajele importante ale revistei îl constituie faptul că oferă tinerilor cercetători oportunitatea de a se manifesta. Doctoranzii și magiștrii, care abia acumulează experiență în domeniul cercetărilor științifice, dar care doresc să se afirme, își pot face publice opiniile cu privire la diferite probleme actuale din domeniul relațiilor internaționale contemporane și al dreptului internațional.

Publicația conține articole ale specialiștilor de vază din republică și de peste hotare, doctori habilitați și doctori – adepți ai diferitelor viziuni, care tratează și se expun activ pe marginea proceselor ce au loc în viața politică, economică și socială a țării. Spectrul problemelor examinate a devenit extrem de larg. O atenție sporită este acordată elucidării problemelor teoretico-practice din domeniul dreptului internațional și a relațiilor internaționale.

MOLDAVIAN JOURNAL OF INTERNATIONAL LAW AND INTERNATIONAL RELATIONS

The publication of the „Moldavian Journal of International Law and International Relations” was launched in 2006 as an open forum for different, sometimes diametrically opposite points of view on the current state of international law and international relations. In a relatively short period of his life the journal raised an art of scientific and practical discussions to a higher altitude developed its profile, become richer and more varied, designed scientific-analytical subject. In this connection, it differs from high professionalism, erudition, new approaches to disclosing the difficult themes. Consequently, journal attracts both skilled experts, and young researchers.

Today it is a conceptual journal about various fields of international law, which became the centre of attraction of creative forces and managed to find its readers, forming around a wide group of authors. One of the important advantages of the publication is that it provides an opportunity for young authors – post-graduate students and master’s students, yet not possessing a wide experience of researching, but willing to assert themselves, express their views on topical issues about contemporary international relations and international law.

The journal contains articles of known Moldavian and foreign experts, doctors and candidates of sciences – advocates of different views, who actively illuminate the processes occurring in the political, economic and social life. Spectrum of the issues was as broad as possible. Particular attention is given to coverage of theoretical and practical issues of international law and international relations.

МОЛДАВСКИЙ ЖУРНАЛ МЕЖДУНАРОДНОГО ПРАВА И МЕЖДУНАРОДНЫХ ОТНОШЕНИЙ

Издание «Молдавского журнала международного права и международных отношений» стартовало в 2006 г. как открытая трибуна для различных, подчас диаметрально противоположных точек зрения на современное состояние международного права и международных отношений. За относительно короткий срок своей жизни журнал поднял на большую высоту искусство научно-практических дискуссий, выработал свой профиль, стал более насыщенным и разнообразным, оформил научно-аналитическую тематику, в связи с чем и отличается высоким профессионализмом, эрудицией, инновационными подходами к раскрытию сложных тем, чем привлекает к себе как опытных практиков, так и молодых исследователей.

Сегодня это концептуальный журнал о самых различных сферах международного права, который стал центром притяжения творческих сил и сумел найти своего читателя, сформировав вокруг себя широкий авторский коллектив. Одним из важных достоинств издания является то, что он предоставляет возможность молодым авторам – аспирантам и магистрантам, пока не обладающим большим опытом исследовательской работы, но желающих заявить о себе, высказать свою точку зрения по актуальным вопросам современных международных отношений и международного права.

На страницах нашего журнала публикуются статьи известных молдавских и иностранных специалистов, докторов и кандидатов наук – сторонников разных взглядов, которые активно освещают процессы, происходящие в политической, экономической и социальной жизни страны. Спектр рассматриваемых проблем стал максимально широким. Особое внимание уделяется освещению теоретических и практических вопросов международного права и международных отношений.

**REVISTA MOLDOVENEASCĂ
DE DREPT INTERNAȚIONAL ȘI RELAȚII INTERNAȚIONALE**

**Publicație periodică științifico-teoretică și informațional-practică
fondată de Asociația de Drept Internațional din Republica Moldova**

Asociați:

**Institutul de Istorie, Stat și Drept al Academiei de Științe a Moldovei,
Universitatea de Studii Europene din Moldova,
Institutul de Stat de Relații Internaționale din Moldova și
Asociația pentru Politică Externă și Cooperare Internațională din Republica Moldova**

**Acreditată prin Hotărârea CSȘDT al AȘM și C.N.A.A.
în calitate de publicație științifică de profil la specialitățile:
12.00.10 – drept internațional public (*profilul drept*)
și 23.00.04 – teoria și istoria relațiilor internaționale și dezvoltării globale (*profilul științe politice*)**

ISSN 1857-1999

Indexul: RM 32028

Apare de 4 ori pe an

Nr. 4 (22), 2011

© „Revista Moldovenească de Drept Internațional și Relații Internaționale”, 2011.

**REVISTA MOLDOVENEASCĂ
DE DREPT INTERNAȚIONAL
ȘI RELAȚII INTERNAȚIONALE**

Bun de tipar 15.11.2011.

Format A4

Coli de tipar 19,06. Coli editoriale 19,10.

Tipar Riso. Hârtie ofset. Garnitura Times New Roman

Comanda _____ . Tirajul 200 ex.

*Centrul Editorial-Poligrafic al USM
MD 2009, Chișinău, str. A. Mateevici, 60*

